

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

NEF'Î'NİN ŞİİRLERİNİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İdris YALÇIN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT

Temmuz-2020
BATMAN

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış/akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Seminer Yazım Kılavuzu kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules/ethical conduct and Batman University Institute of Social Sciences' Thesis and Seminar Writing Guide. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all materials and results that are not original to this work.

İdris YALÇIN

Tarih: 24/07/2020

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEF'Î'NİN ŞİİRLERİNİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

İdris YALÇIN

BATMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT

2020, 154 Sayfa

Jüri

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT

Üye Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

Üye Doç. Dr. Ahmet İÇLİ

Psikanalitik edebiyat metodu, Freud'un kurucusu olduğu psikanalizin imkanlarından faydalanılarak ortaya çıkmış ve edebî metinlerin incelemesinde kullanılan bir yöntem olmuştur. Edebiyat ve psikanalizin hareket noktasının insan olması, insan davranışlarının nedenleri üzerinde durup ruhsal yaşamın malzeme olarak kullanması her iki bilim dalını birbirine daha da yaklaştırmıştır. Psikanalitik eleştiri yönteminde sanatkarın hayatının ve ruhsal yaşamının esere ne şekilde yansıdığı, bastırılmış duyguların edebî eserde nasıl dile getirildiği üzerinde durularak edebî eser incelemesinde farklı bir bakış açısı geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, övünmede olduğu kadar sövgüde de abartıya kaçan ve uçlarda gezinen 17. yüzyılın ve klâsik Türk edebiyatının en büyük kaside üstadı ve hiciv şairi Nef'î'nin bu tavrının nedenleri, psikanalitik eleştiri yönteminin imkanlarından yararlanılarak izah edilmeye çalışılmıştır. Nef'î'nin bu tavrı, kuralları belirlenmiş klasik şiirin genel bir eğilimi gibi görünse de bu tavrın psikanalitik edebiyat kuramında birtakım psikolojik izahatları vardır. Zira küçük yaşta babası tarafından terk edilen şairin bu travmatik terk edilmişliğin ağır tahribatı altında ezildiği, bu tahribatın etkisiyle sağlıklı ilişkiler geliştirme noktasında sıkıntılar yaşadığı ve çocukluk çağı travmalarının şairin sanatçı kişiliğinde belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Babasız kalmanın acı tecrübesini henüz küçük yaşta yaşayan Nef'î'nin bu durumu şiirlerine nasıl yansıttığı, narsist davranışları ile hiciv ve küfre meyyal tavrının nedenleri hakkında disiplinlerarası bir çalışma yapılarak özellikle Freud, Adler, Jung, Fromm, Lacan ve Klein gibi psikanalistlerin tespitlerinden faydalanılarak şairin şiirlerinin nedenleri üzerinde durulmuş; Nef'î'nin şiirlerini hangi ruh hali ile yazdığı örnek beyitler üzerinden ortaya konmaya çalışılmış ve psikanalitik çözümler yapılmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle bu çalışmanın benzer çalışmalara kaynaklık etmesi ve araştırmacıların klâsik Türk edebiyatı manzumelerine farklı bir gözle bakması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nef'î, psikanalitik, babasızlık, narsisizm, hiciv, küfür

ABSTRACT

MS THESIS

INVESTIGATION OF NEF'İ'S POEMS FROM PSYCHANALYTIC

İdris YALÇIN

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES OF BATMAN UNIVERSITY THE DEGREE OF MASTER OF SOCIAL SCIENCE OF IN TURKISH LITERATURE AND LANGUAGE

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT

2020, 154 Pages

Jury

Advisor Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT

Juror Title Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

Juror Title Doç. Dr. Ahmet İÇLİ

The psychoanalytic literature method has emerged by making use of the possibilities of psychoanalysis founded by Freud. It has been a method used in the study of literary texts. The fact that the starting point of literature and psychoanalysis is human, emphasizing the reasons of human behavior and using spiritual life as a material has brought both branches of science closer to each other. In psychoanalytic criticism method, a different perspective has been developed in the study of literary work by emphasizing how the life and spiritual life of the artist is reflected in the work and how the repressed feelings are expressed in the literary work.

In this study, the reasons for this attitude of Nef'i, the greatest master of ode and satire poet of 17th century and classical Turkish literature, who exaggerated not only in boasting but also in cursing, were tried to be explained by using the possibilities of psychoanalytic criticism method. Although this attitude of Nef'i seems to be a general tendency of classical poetry whose rules have been determined, this attitude has some psychological explanations in psychoanalytic literary theory. Because it is thought that the poet, who was abandoned by his father at a young age, was crushed under the heavy destruction of this traumatic abandonment, had difficulties in developing healthy relationships with the effect of this destruction, and childhood traumas were determinant in the poet's artist personality.

An interdisciplinary study was conducted on how Nef'i, who lived the painful experience of being fatherless at a young age, reflected this situation in his poems, and the reasons for his narcissistic behaviors and his attitude prone to satire and swearing. The reasons of the poet's poems are emphasized by making use of the determinations of psychoanalysts such as Freud, Adler, Jung, Fromm, Lacan and Klein. The mood in which Nef'i wrote his poems was tried to be put forward through the sample couplets and psychoanalytic analyzes were made. In this respect, it is aimed that this study will be a reference to similar studies and that the researchers will look at the classical Turkish literature poems from a different perspective.

Keywords: Nef'i, psychoanalytic, fatherlessness, narcissism, satire, swearing

ÖN SÖZ

İnsan yaşamını konu almaları bakımından psikanaliz ve edebiyat aynı kaynaktan beslenen ve birbirine kaynaklık eden iki bilim dalıdır. Psikanaliz, insan yaşamını ele alırken kişinin ruh dünyasına inerek kendisini daha iyi tanımasını sağlayıp ruh dünyasındaki gerilimin nedenlerinin açığa çıkarılması suretiyle daha sağlıklı bir ilişki geliştirmesine olanak sağlar. Edebî metinler de sanatkârın hayatından izler taşıyabilir ve bu izler, edebî metnin çekirdeğini oluşturabilir. Bu anlamda edebî metinler, yaşanılanların bir yansıması olarak görülebilir. Psikanalizin imkanlarından faydalanılarak edebî metin incelemesi yapıp sanatkârdan hareketle bazı çıkarımlarda bulunulabilir.

İlk kez Freud tarafından kullanılan ve sonraki psikanalistler ve edebiyat araştırmacıları tarafından geliştirilip edebî metin incelemelerinde sıklıkla başvuru olan psikanalitik yöntem ile sanatkârın hayal dünyasına bir yolculuk yapılabileceği gibi sanatkâr hakkında önemli çıkarımlarda bulunulabilir. Zira sanatkârın eserlerinde kullandığı dilden hareketle ruh dünyasının derinliklerine inilerek karanlıkta kalmış pek çok şey ortaya çıkarılabilir.

Nefî'nin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi hakkında yapılan bilimsel çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Ebuzziya Tevfik, Abdulkadir Karahan, Fatma Tulga Ocak, Haluk İpekten, Metin Akkuş, Mehmet Atalay, Cahit Başdaş gibi araştırmacılarının ayrıntılı ve aydınlatıcı çalışmaları vardır. Yapılan birçok yüksek lisans ve doktora çalışması ile şairin farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Halil Sercan Koşık, Nefî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi adlı çalışmasıyla şairin eserlerinin yazma nüshaları ve şair üzerine yapılmış çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bu çalışma yapılırken Nefî hakkında şimdiye kadar tespit edilebilen çalışmalardaki bakış açısından farklı bir bakış açısı yakalanarak bu alandaki bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Ortaya konmaya çalışılan bu farklı bakış açısının temelinde psikanalistlerin tespitlerinden hareketle Nefî'nin şiirlerinin psikanalitik yönü ve şairin şiirlerinin psikolojik nedenleri vardır. 17. yüzyıl şairi olan Nefî'nin şiirleri her ne kadar psikanalizin ortaya çıkıp gelişmesinden önceki asırlarda yazılmış olsa bile bu şiirler, psikanalitik tespitler baz alınarak okunup tahlil edilebilir.

“Giriş” ve “Sonuç” bölümleri hariç olmak üzere beş bölümden oluşan bu çalışmada Nefî'nin babasızlığı ele alma şekli ile narsist ve hırçın/küfürbaz kişiliğinin psikolojik nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır.

Giriş kısmında yirminci yüzyılın başında ortaya çıkan psikanalitik eleştiri metodunun edebi metinlere farklı yaklaşım imkânı sağlası üzerinde durulmuştur. Zira Freud'un kurucusu olduğu psikanalizin imkânlarından faydalanılarak ortaya çıkan psikanalitik edebiyat metodu, edebi eserlerin açıklanmasında ve yorumlanmasında başvurulmuş bir yöntem olmuştur. Bu metodunun başka psikanalistlerin ve edebiyat araştırmacılarının katkısıyla zenginleşerek edebi metin incelemelerinde farklı bir bakış açısı haline gelmesi izah edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde Nefî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur. Şairin hayat hikâyesinin bilinmesi, şairin çocukluğunda ve yetişkinlik döneminde yaşadığı sıkıntıların ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Şairin çocukluğunun ve yetişkinliğinin bilinmesi çalışmanın diğer bölümlerinin anlaşılmasını ve şairin davranışlarının nedenlerini anlamayı kolaylaştıracaktır.

İkinci bölümde otorite figürü olan babanın Nefî'nin hayatında olmayışının şairin hayatının sonraki dönemlerine etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. İhmal ve istismar olarak nitelendirilebilecek bu durumun sanatçının ruh dünyasında açtığı derin yaralar incelenmiştir. Nefî, babasının ailesini terk ederek Kırım hanına nedim olmasını bir türlü kabullenememiş ve Sihâm-ı Kazâ adlı eserinin ilk manzumesinde babasını hicvetmiştir. Psikanaliz edebiyat kuramına göre şairin babasını hicvetmesi, onun salt heccav karakterinden kaynaklı olmayıp babadan oç alma duygusunun tezahürü olabilir. Freud, baba yokluğunu bir problem olarak ele aldığı gibi varlığını da travmatik olarak ele alır ve bunu baba kıskançlığı ve babayı ortadan kaldırmak olarak tanımlar. Bu psikolojik inceleme yöntemi, Nefî'nin şiirlerine uygulandığında araştırmacılara şairin bilinç dışının karanlık dehlizlerine farklı bir yolculuk yapma imkânı tanır. Bu bakış açısı/baba düşmanlığı şairin örnek beyitlerinden hareketle açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde kişinin tüm ilgiyi kendisinde topladığı ve bireylerin kendilerindeki eksikliklere karşı geliştirmiş oldukları bir tür savunma mekanizması olan narsisizmin şairin şiirlerine yansımaları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Nefî'nin şiirlerinin, psikanalizin çalışma alanı içerisinde yer alan narsisizmin temel alınarak tahlil edilmesi amaçlanmış, Nefî'nin hayatından, kişiliğinden ve şiirlerinden hareketle narsist yönü ortaya konmaya çalışılmış ve tavırlarındaki tutarsızlığın psikolojik nedenleri üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde Nefî'nin heccav yönü, ortaya konmaya çalışılmıştır. Kasidelerindeki abartılı tavrını hicivlerinde de devam ettiren şair, bu özelliğinden dolayı pek

sevilmemiş, istenmeyen adam durumuna düşmüştür. Hicvin psikolojik sebepleri incelenmiş; şairin muarızlarına karşı büyük bir haset ve kıskançlık ile saldırmasının nedenleri ve hicivlerindeki saldırgan yön örnek beyitlerden hareketle psikanalitik eleştiri yöntemine göre izah edilmeye çalışılmıştır.

Beşinci bölümde Sihâm-ı Kazâ adlı hiciv mecmuasında öfkesini kontrol etme noktasında sıkıntılar yaşadığı belli olan Nef'î'nin kendisine yöneltilen eleştirilere ve küfürlere diline hakim olmayı başaramayıp misliyle karşılık vermesinin psikolojik nedenleri üzerinde durulmuştur. Küfrün hem nesnesi hem de öznesi olan ve bu tavrı dolayısıyla sağlıklı ilişkiler geliştirme noktasında sıkıntılar yaşayan şairin öfke şeklinde dışa yansıyan güçlü görünme isteğinin ve başkalarına tahakküm etme hırslarının psikolojik nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunulmuş, örnek beyitlerden hareketle şairin ruh dünyasının derinliklerine inilerek Nef'î'nin küfürlerinin ve saldırgan tavrının bilinç dışında yatan nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Şairin genel ahlaka aykırı küfürleri verilirken örnek beyitlerin alındığı çalışmadaki orijinal metne sadık kalınmış ve küfür kelimesinin bir ünlüsü “*” işaretiyle sansürlenerek verilmiştir.

Tüm kusurlarına rağmen disiplinlerarası yoğun bir temponun ürünü olan bu çalışmanın Divan şairleri üzerine psikolojik/psikanalitik tahliller yapmak isteyenlere farklı bir bakış açısı vermesi amaçlanmıştır.

Disiplinlerarası bir çalışmanın belirlenmesinde, araştırılmasında, yürütülmesinde, oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgilerinden yararlandığım, tespitleri ile bu çalışmanın bilimsel bir nitelik kazanmasını sağlayan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kenan BOZKURT'a, çalışmamızda kaynak ve yöntem açısından yardımlarını esirgemeyen ve ufuk açıcı değerlendirmelerinden istifade ettiğim hocalarım Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK'e ve Doç. Dr. Ahmet İÇLİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini sürekli gördüğüm annem ve babama minnettarım. Yoğun çalışmalarım esnasında desteklerini yanımda hissettiğim sevgili eşim ve çocuklarıma da şükranlarımı sunarım.

İdris YALÇIN

Temmuz-2020

Batman

İNTİHAL RAPORU

Turnitin Orijinallik Raporu

Nefî'nin Şiirlerinin Psikanalitik Açıdan İncelenmesi İdris Yalçın tarafından

Nefî'nin Şiirlerinin Psikanalitik Açıdan İncelenmesi (Yüksek lisans) den

- 30-Haz-2020 17:23 +03' de işleme konu
- NUMARA: 1351797127
- Kelime Sayısı: 49162

Benzerlik Endeksi

%7

Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:

%5

Yayınlar:

%1

Öğrenci Ödevleri:

%3

kaynaklar:

1

2% match (19-Mar-2019 tarihli öğrenci ödevleri)

[Submitted to Kocaeli Üniversitesi on 2019-03-19](#)

2

1% match (17-May-2020 tarihli internet)

https://archive.org/stream/17.YzyIDivanEdebiyatVeNef/0120392_djvu.txt

3

1% match (06-Ağu-2019 tarihli internet)

<https://www.scribd.com/document/395688488/Nefi-Divan%C4%B1>

4

1% match (06-Ara-2018 tarihli internet)

https://issuu.com/mahir_bu/docs/insandaki_y_k_c_l_n_k_kenleri

5

1% match (22-Nis-2020 tarihli internet)

<https://edoc.pub/alfred-adler-nsan-tanma-sanat-pdf-free.html>

6

1% match (14-Nis-2016 tarihli internet)

<http://www.mehmetpektas.com/?>

pnum=152&st=XVII.%20YY%20D%C4%B0VAN%20%C5%9EA%C4%B0R%C4%B0%20NEF'%C4%B0'N%C4%

ödev metni:

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1
1. NEF'Î.....	13
1.1. Nef'î'nin Hayatı.....	13
1.2. Nef'î'nin Eserleri	22
1.2.1. Türkçe Divan.....	22
1.2.2. Farsça Divan.....	23
1.2.3. Sihâm-ı Kazâ	23
2. OİDİPAL BİR OKUMA: NEF'Î'DE BABASIZLIK.....	25
2.1. Babanın Önemi ve Nef'î'de Baba Yoksunluğunun Etkileri.....	25
2.2. Nef'î'de Benlik Kavramının Gelişimi Açısından Babasızlığın Etkileri	32
2.3. Oidipal Bir Sendrom Olarak Nef'î'de Baba Figürü.....	39
3. BİR KİŞİLİK BOZUKLUĞU: NARSİSİZM	42
3.1. Nef'î'de Narsisizmin Tezahürleri	44
3.1.1. Nef'î'nin şiirlerinin narsistik yönü	49
3.1.2. Nef'î'nin şairliğinin narsistik yönü	52
4. HİCİV VE HİCVİN AMACI.....	67
4.1. Hicvin Anlatım Unsurları.....	69
4.2. Heccavın Toplumdaki Yeri	70
4.3. Nef'î'nin Hicivlerinin Ruhsal Nedenleri.....	71
4.3.1. Nef'î'de haset ve kıskançlık nedeniyle hiciv	74
4.3.2. Nef'î'nin hicivlerinde saldırganlık	78
5. KÜFRETMENİN PSİKOLOJİSİ	112
5.1. Nef'î'nin Küfürbazlığının Psikolojik Nedenleri	115
5.2. Küfrün Süje Ve Objesi Olan Şair: Nef'î	120
5.2.1. Eril bir bakış açısıyla küfretmek	128

5.2.2. Hayvan isimlerinin kullanılmasıyla küfretmek	131
5.2.3. Necis kelimelerin kullanılması suretiyle küfretmek	133
5.2.4. Fiziksel kusurlar üzerinden küfretmek	136
5.2.5. Cinsel kimlik üzerinden küfretmek	140
5.2.6. Dinden çıkmışlık üzerinden küfretmek.....	142
5.2.7. Etnik köken üzerinden küfretmek	143
5.2.8. Aile mahremiyeti üzerinden küfretmek	145
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA.....	150
ÖZ GEÇMİŞ	154

KISALTMALAR

- AÜ : Ankara Üniversitesi
bk. : Bakınız
C : Cilt
DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı
DSM : Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
DTCF : Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
G : Gazel
H : Hicri
Hz. : Hazreti
K : Kaside
KK : Kıt'a-i Kebire
S : Sayı
s. : Sayfa
SK : Sihâm-ı Kazâ
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : Ve benzeri, ve benzerleri
vd. : Ve diğerleri

GİRİŞ

Sözlüklerde “ Freud’un geliştirdiği, insanın uyumlu veya uyumsuz davranışlarının kaynağı sayılan, bilinçaltı¹ çatışma ve güdüleri araştırıp bilince çıkararak davranış sorunlarını çözme yöntemi, ruhî çözümlene.” (Türkçe Sözlük, 1998, s. 1828) “Şuur altında karışık halde bulunan, ruhî ve bedenî rahatsızlıklar meydana getiren arzu, hatıra ve sembolleri serbest çağrışım yoluyla şuurun dışına çekerek zararlarını gidermeye yönelik ruh tababeti, usulü, ruh tahlili, ruh çözümlenmesi.” (Doğan, 2014, s. 1412) şeklinde tanımlanan psikanaliz, Freud’un sistemleştirdiği ve ruhsal sorunlar yaşayan hastaların tedavi edilme yöntemi olarak literatürdeki yerini almıştır.

Karen Horney’e (1991) göre psikanaliz, tıbbi anlam içerisinde bir tedavi yöntemi olarak gelişir. Horney, Freud tarafından tespit edilen ve izah edilebilir hiçbir temeli olmayan ruhçöküntüsü gibi bazı rahatsızlıkların tedavisi için bilinçaltınının derinliklerine inilmesi gerektiğini ve buradaki gizli dünyanın açığa çıkarılması ile tedavinin sonuç verebileceğini dile getirmiştir (s. 7). Engin Geçtan’a göre (1998) 20. yüzyılın başlarından itibaren psikanaliz, davranış bozukluklarının tek nedeni olarak beyin patolojisini görmeyerek bir devrim başlatmıştır. Kişinin ruh dünyasında yaşanan bozuklukların organik kökenli olmadığını, bunların çoğunun psikolojik nedenlerle ortaya çıktığını savunan psikanaliz kurama göre hayatı boyunca normal karşılanması gereken bazı sorunlarla karşılaşan birey, bu sorunları aşmakta sorunlar yaşayıp sağlıklı olmayan yollara başvurabilmektedir (s. 14). Lacan’a göre (2013) psikanaliz, sürekli kaçan bir gerçekle buluşmaya çağrıldığımız bir randevudan ibarettir (s. 59).

Freud (1993), hekimlerin psikolojik hastalıkları açığa çıkarmada çaresiz kaldığını savunup, psikanalizin tek bir amaç güttüğünü, sınır bozukluğu olarak görülebilecek rahatsızlıkların yapısını irdeleyip bu rahatsızlıkların sebebini açığa çıkararak hekimlerin daha önceleri çaresiz kaldığı durumlardan bir çıkış yolu bulduğunu belirtir (s. 291). Freud (2001), psikanalizi davranışların sebebi ve bu sebeplerin bastırılmış bir şekilde yer aldığı bilinç dışını

¹ Freud, bu kavramı kendi teorisini tam manasıyla geliştirmeden önce kullanmış olup teorisini geliştirdikten sonra Freud’un kullanmayı tercih ettiği kavram “bilinçaltı” değil “bilinç dışıdır”. Bu çalışmada “bilinç dışı” kullanımı tercih edilmekle birlikte alıntılarda orijinal metne sadık kalındığından bazen “bilinçaltı” kavramı kullanılmıştır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sevinç, K. (2019). Freudyen Psikolojide Bilinçaltı ve Bilinç Dışı Kavramları Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar, *Kilitbahir*(15), s. 125-158

anlamada ve ruh dünyasının farklı tekniklerle çözümlemesinde kullanılan bir teknik olarak görür. O, psikanalizin ruhsal mekanizmalara ilişkin bulguları temel alıp gösterdiği tepkiden yola koyularak dinamik yoldan bireyi araştırdığını ve gerek bireydeki ilk ruhsal içgüdülerin gerek bunların sonraki değişim ve gelişimlerinin açığa çıkarılmasıyla kişinin yaşam karşısındaki tutumunun bünyesel ve yazgisal etmenlerin, iç ve dış güçlerin ortak etkinliğiyle açıklanabileceğini savunur (s. 96). Jung'a göre (2001) Freud'un psikanalizi, hastanın bilinçli zihnini, bir yandan çocukluk hatıralarının içi dünyasına ve diğer yandan da bilinçten bastırılmış arzu ve güdülere geri döndürür (s. 205).

Sadece insan zihniyle ilgili bir kuram olmayıp akıl hastalarının tedavi edilme pratiği (Eagleton, 2014, s. 169) olarak görülen psikanaliz, başlangıçta psikolojik rahatsızlığı olan hastaların tedavi edilme pratiği iken zamanla edebî eserlerin daha iyi anlaşılması için bir yöntem olarak kullanılmıştır. Freud, daha önceleri psikologların bir teşhis ve tedavi yöntemi olarak kullandıkları psikanalizi edebiyatla ilişkilendiren ilk kişidir ve eserdeki psikolojik unsurların tespit edilmesi ve bir esere psikanalitik yöntemin uygulanmasını başlatmıştır. Bu yönetime göre davranışlar, bastırılmış hisler, gereksinimler ve arzular bilinç dışının etkisi altındadır. Psikanaliz yöntemle insan zihni ile bilinç dışı arasındaki ilişki göz önüne serilmeye çalışılır.

Edebî eserin doğru analiz edilebilmesi için sanatkârı hakkında bilgi sahibi olmak, edebiyat eleştirisi alanında başvurulan bir yöntemdir. Zira yaratıcı kişinin ruh halinin bilinmesi, bilinç dışının derinliklerine inilmesi, eserin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Böylece eserin değerlendirilmesinde farklı bir bakış açısı yakalanmış olur. Jung (2006), psişik süreçleri inceleyen psikolojinin edebiyata ışık tutacağı kanaatindedir ve insan psişesini tüm sanatların döl yatağı olarak görür. Ona göre psikoloji alanında yapılan araştırmalarla bir sanat yapıtının nasıl vücut bulduğu anlaşılabilir gibi sanat açısından kişiyi yaratıcı yapan unsurların da anlaşılması daha kolay olacaktır (s. 327).

Değişik sanat dallarında sanatçılar kendilerini farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Müzikle, resimle, heykelle kendini ifade eden sanatçılar olduğu gibi, yazarlar/şairler de kendilerini kelimelerle, yani dil ile ifade etmişlerdir. Bu ifade tarzıyla sanatçının ruh dünyası ile yaşayışı arasındaki derin bağlar ortaya konmuş olur.

Hayatın bir yansıması olan edebî eserleri doğru analiz edebilmek ve bu eserlerin tam olarak anlaşılabilmesi için edebiyat-psikanaliz işbirliğini gözönünde bulundurmak ve bu

sayede sanatçının bilinç dışını keşfedebilmek için meşakkatli bir yolculuğa çıkmak gerekir. İnsanın ruhî yapısını buzdağına benzeten Freud, buzdağının suyun üstünde kalan küçük bölümüne bilinç, suyun altında kalan büyük bölümüne ise bilinç dışı diyerek kendisine ait kuramı izah etmeye çalışır. Bu kuramın merkezinde bilinç dışı yer aldığından asıl üzerinde durulması gereken de bilinç dışıdır, bu kurama göre bilinç dışındaki istekler, bastırılmış düşüncelere yön verdiği için (Geçtan, 1998, s. 22) Freud, bu kuramdan hareketle bilinç dışına itilmiş arzuların, hayallerin ve düşüncelerin davranışlarımızı şekillendirdiğini ispatlamaya çalışır. Bu açıdan bakıldığında bilinç dışı çözümlenmeden sadece bilinçle ilgilenmek, insanların davranışlarının sebeplerini ortaya koymada yetersiz kalır. Zira bilinç dışının figürleri her zaman koruyucu ve sağaltıcı figürler olarak açıklanmıştır ve bu yolla psikişik alandan kozmik alana çıkartılmıştır (Jung, 2001, s. 84). Bilinç alanını bilinç dışına göre daha dar ve küçük gören Jung (2006), bir benzetme yaparak adanın suyun yüzeyinde görülen bölümünü bilinç, suyun altında kalan bölümünü bilinç dışı, yeryüzüne oturan tabanını ise ortak bilinç dışı olarak tarif eder. İnsanın temel davranışlarının bilince dayandığı görüşünü yanlış bulan Jung, bilinç dışının bilinçten çok daha önce oluştuğunu ve bilincin aynı anda birçok şeyi bir arada tutamadığını savunur. Jung'un kişisel bilinç dışı dediği şey bir hazne gibidir, içeriğine her zaman başvurulabilir, gerekince de bilinç yüzeyine çıkartılabilir. Bireyin yaşamından kaynaklanan kişisel bilinç dışı aynı zamanda bireyin bastırıldığı, içine attığı, yaşantıları da kapsar. Bu durumda kişisel bilinç dışı unutulmuş, bastırılmış, bilinç dışı tarafından algılanan, düşünülen ve duyulan her nesneyi kapsar. Ortak (kollektif) bilinç dışı ise insanoğlunun tarih çağlarına, toplumlara ve ırklara bakmaksızın ta dünyanın kuruluşundan beri evrensel durumlara karşı gösterdiği kalıpsal tepkileri içerir (s. 33). Bu kalıpsal tepkileri, arketipler olarak adlandıran Jung (2006), arketipleri içgüdülerin kendi eseri olan “özben” portleri, imgelere dönüşmüş ruhsal süreçler ya da insan davranışlarının ilksel kalıpları olarak nitelendirir (s. 50).

Edebiyat eleştirmenleri tarafından psikanalizden önemli ölçüde faydalanılarak özellikle sanatçıların hayat hikâyelerinden hareketle eserlerinin yorumlanmasına yönelik önemli çalışmalar yapılabilir. Çünkü insanların istekleri, hayalleri, kaygıları, sevinçleri ve üzüntüleri gibi davranışları psikanalizin ilgilendiği konular arasındadır. Sanatçının eserinde ele aldığı konu ve bu konunun derinliklerinde yatan mesajları ortaya çıkarmak için psikanalizin imkanlarından faydalanılır. Buzdağının suyunun altında kalan bölüm olarak

adlandırılan “*bilinç dışı*”nda yatanlar ortaya çıkarılmaya çalışılır. Fanon (2016), yetişkin söz konusu olduğunda analistin başlıca çabasının yetişkinin bugünkü psikolojik yapısında, çocukluk dönemine ait belli unsurlara denk düşen bir analogi, bir tekrar, aile çevresinde kök salan bir çatışmalar olgusunu keşfetmeye çalışmak olduğunu ve her halükarda psikanalistin hem nesne hem de ruhsal durum olarak aile kavramına tutunacağını savunur (s. 175). Zira sanatçıların eserlerini yaşadıkları hayatın gerçeklerinden ayrı düşünmemek gerekir. Bilinç dışına itilen duygular, uygun ortamlarda ortaya çıkar. Ali İhsan Kolcu (2010), yazarı yazmaya iten dürtüler, konu ve karakter seçimi konusunda düşüncelerini dile getirirken bunları bir karmaşa içinde açığa çıkması gereken hususlar olarak görür (s. 176). Çünkü sanatçıların eserlerinde çoğu zaman yaşadıkları hayatın izlerini görmek mümkündür. Elbette bu gerçeklik salt yaşandığı şekilde değil, yazılı ve sözlü anlatımın belirlenmiş ve kuralları konmuş ilkeleri doğrultusunda yapılır. Çünkü sanatçılar, dış dünyayı veya yaşadıklarını eserlerine taşırlarken bunu mutlaka edebiyatın süzgecinden geçirerek yaparlar. Pınar Süt Güngör (2015), edebiyatın insanoğlunun mutlulukları, hayal kırıklıkları, yaşayamadıkları, bastırılmış duyguları gibi hayata dair pek çok şeyi içerdiğini dile getirip edebiyatın en çok da yaşanan olumsuzluklar ya da yaşanamayan hapsedilmiş güzellikleri yansıttığı kanaatindedir. O, bireyin yarım kalan hayallerinin, toplumsal baskılar yüzünden bastırdığı arzularının, her ne kadar gizlenmeye çalışılsa da bu isteklerin elbette buharlaşıp kaybolmadığını, bilinçaltında kendine yer edinen bu çıkmazların ileriki dönemlerde bireyde farklı şekillerde etkilerini gösterdiğini savunur (s. 7).

Freud, sanatçılarla psikologların aynı kaynaktan beslendiklerini ve aynı konuyu ele aldıklarını savunur. Freud, sanatçıların ve psikologların değişik yöntemler kullansalar bile nihayetinde aynı sonuca ulaştıkları gerçeğinden hareketle psikologların bilimin imkanlarından yararlanarak öğrendiklerini, sanatçıların kendi kendilerine öğrendikleri görüşündedir. Freud’un sanatçıları bu denli önemsemesinin nedeni, bilim adamlarının birçok bilimsel araştırmalarına rağmen sanatçıların sadece bilinç dışına bağlı kalarak ortaya koydukları psikolojik tahlillerdir. Psikologlar çok uzun araştırma ve tecrübelerden sonra ortaya bir şeyler koyarlar. Hâlbuki sanatçılar, yaratmış oldukları karakterler vasıtasıyla psikolojik çözümler yapıp sanatın imkanlarından faydalanarak bir edebî eserin ortaya konması ile bunu gerçekleştirirler. Freud (2001), *W. Jensen’in “Gradiva”sında Hezeyan ve Düşler* adlı çalışmasında bunu şu şekilde dile getirir:

“Olasıdır ki gerek yazar gerek biz aynı kaynaktan yararlanıyor, aynı konu üzerinde çalışıyoruz; ama her birimiz değişik yöntemle yapıyoruz bunu; ancak ele geçen sonuçlardaki uygunluk gerek onun gerek bizim çalışmalarımızda doğru yolu izlediğimizi ortaya koyuyor. Bizim yöntem, başka kişilerdeki anormal ruhsal olayların bilinçli gözlemlenmesinden, bunlara egemen yasaların ele geçirilip dile getirilmesinden oluşuyor. Yazar ise bir başka yol tutuyor anlaşılın, dikkatini kendi ruhsalındaki *bilinçsiz*'e yöneltiyor, bu *bilinçsiz*'in gelişim olanaklarına kulak veriyor, bilinçli bir eleştiriyle onları baskılamayarak sanatsal dışavurumlarına izin veriyor. Dolayısıyla biz, bilinç dışındaki içeriklerin etkinliğine egemen yasaları başkalarından öğrenirken o bunları kendi kendisinden öğreniyor. Beri yanda, onun söz konusu yasaları dile getirmesi; hatta bunları açık seçik tanıması bile gerekli değil, bunlar onun zekâsının hoşgörüsü sayesinde yaratılarında somut biçimde yer alıyor. Biz, bu yasaları nasıl gerçek hastalık vakalarına dayanarak saptıyorsak yazarın yapıtlarında da aynı işi çözümleme yöntemine başvurarak yaparız. Ne var ki ele geçen sonuç yadsınacak gibi değildir; yazar ve hekim, ya her ikisi de *bilinçsizi*'i yanlış anlamış ya da her ikisi doğru anlamıştır.” (s. 331).

Ferud (2001), “*Dostoyevski ve Baba Katli*” adlı denemesinde, Karamazov Kardeşler adlı eser ile ilgili yapmak istediği çalışmayı öngörülen zamandan çok sonraları yapmıştır. Ona göre dile getireceği görüşlerin büyük bir çoğunluğu adı geçen romanda edebî olarak dile getirilmişti (s. 222). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Freud (2001), bazen yapmak istediği çalışmaları bile bir sanat eserinde dile getirildiğinden dolayı ertelemiştir. Psikolojik yaklaşımları sebebiyle sanatçıları bilim adamlarının önünde görüp en değerli müttefikler olarak değerlendirmesi de bu nedendir. Sanatçılar, çoğu zaman bilim adamlarının uzun uğraşlar neticesinde orta koyduklarını, bir sanat eserinin içinde harmanlayarak yansıtırlar. Zira yazarlar, psikoloji alanının en değerli müttefikleri olup onların yargıları hayatî önem taşır. Yazarlar, psikologların hayal bile edemeyeceği kadar bilgi sahibidirler, psikoloji konusunda çok ileri tahliller yapıp psikologların henüz farkında olmadıkları teknikleri kullanırlar (s. 250).

Edebî eserin psikanalitik yönü üzerinde derinlemesine incelemeler yapan Freud, hem sanat eserini hem de yaratıcısı olan sanatçıyı psikanalitik bir bakış açısıyla ele almıştır. Leonardo da Vinci'nin biyografisi üzerine yaptığı değerlendirmeler ile bu alandaki ilk

ayrıntılı psikolojik tahlil çalışmasını yapan Freud, *Düşlerin Yorumu* adlı eserinde Sophokles'in Kral Oidipus adlı tragedyasını inceleyerek temelinde kendisine rakip saydığı babayı ortadan kaldırmak olarak tarif ettiği Oidipus kompleksini ortaya çıkarmıştır. Freud tarafından Shakespeare'in Hamlet'i, Oidipus kompleksi baz alınarak değerlendirilmiştir. Freud'un Oidipus kompleksinin roman kahramanları üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önemli bir çalışması olan Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler romanından hareketle kaleme aldığı "*Dostoyevski ve Baba Katli*" adlı çalışması bu alandaki en önemli çalışmalardandır. Freud'un bu tahlil denemesinde ortaya koyduğu yöntem, Freud'la sınırlı kalmamıştır. Freud'un kendi öğrencileri veya sonraki psikologlar ve araştırmacılar tarafından da değişik çalışmalar yapılarak bu yöntemin çeşitlenmesi sağlanmıştır. Anna Freud, Adler, Joseph Campbell, Jung, Fromm, Lacan ve Klein bu tarz çalışmalar ortaya koyan bilim insanlarından bazılarıdır.

Psikanaliz yaklaşımında Freud'un öğrencilerinden olan Adler de önemli görüşlere sahiptir. Adler'e göre (2010) ruhsal anormalliklerin bize öğrettiği ilk şey, insanın ruhsal yaşamının oluşumunda en güçlü dürtü ve uyarıların ilk çocukluk çağından kaynaklandığıdır. Adlerin insanı tanıma sanatında ortaya koyduğu yeni şey ise çocuklukta yaşadığı yaşantı, izlenim ve davranışları bireyin daha ilerideki durum ve davranışlarıyla karşılaştırarak çocuklukta ruhsal yaşam ile daha sonraki ruhsal yaşam arasında bağlayıcı bir ilişkinin varlığının saptanmasıdır (s. 41). Zira insan davranışlarının sebeplerini bilinç dışında aramak kadar kişinin yetiştiği ortamın da kişinin davranışları üzerinde etkisi vardır. Kişi hakkında bir yargıya varabilmek için kişinin yetiştiği sosyal çevre incelenmeli, ilişki halinde olunan kişiler tek tek ele alınmalıdır. Adler'e göre (2010) ruhsal anormallikler yaşayan bireylerin temas ve ilişki halinde olduğu kişilerle yaşadığı sorunlarda aldığı tavır iyi irdelenmelidir. Ancak bunlar yapıldıktan sonra kişilerin davranışları hakkında bir hükme varılabilir (s. 55). İnsanı toplumsal bir varlık olarak ele alıp inceleme zorunluluğu olduğunu savunan Adler'in bu görüşüne göre çocukluk döneminde ebeveylemlerle yaşanan olaylar, bireyin yetişkinlik dönemlerindeki psikojisini belirler.

İnsanın devinim çizgisi, çocukluğundan başlayarak yetişkinliğine kadar değişmeden devam eder. Hayatta edinilen deneyimlerin bazı sonuçları olsa bile birçok insan, bu yeni deneyimlerden ders almaz ve devinim çizgisine devam eder. İnsanların edindiği deneyimlerden ancak belirli bir ölçüde yararlandığı ve deneyimlerden çıkarılan bu yararlı

sonuçların daha yakından bakıldığında hep de o kişinin yaşam çizgisine uyan onun yaşam modeline güçlülük kazandıran bir nitelik taşıdığı görülür (Adler, 2010, s. 25).

Sanatçı da toplumun bir parçası ve toplumun şekillendirdiği bir birey olduğundan, sanat bir yönüyle toplumsal bir olaydır. Sanatçı eserini yazarken sosyal çevresinden sıyrılıp bunların dışına çıkmaya çabalasa bile bir yönüyle bu sosyal ilişkilere bağlı olduğundan eserlerinde bunların izlerini görmek kaçınılmazdır. Sanatçının içinde yaşadığı toplumun meselerinden uzak durması, yaşanılardan etkilenmemesi pek de mümkün değildir. Zira “Gerçektende sanat dünyaya yeni bir nizam verme işidir.” (Doğan, 202, s. 67). Bu anlamda edebî eserler, yaşanılan çağın ve sosyal olayların tarihî vesikaları gibidir. Edebiyatın sosyal hayatla olan ilişkisi görmezden gelinemeyeceğine göre edebî eserden hareketle yaşanılan çağ ve sosyal konular hakkında bilgi sahibi olunabileceği gibi ortaya konan eserlerde yaşanılan hayatın bazı izlerini görmek ve bunlardan hareketle çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

T. Eagleton (2014), psikanalitik eleştirinin edebî eserlerin oluşumu hakkında bilgi verebileceğini, başka bir deyişle psikanalitik eleştirinin, eserde sadece cinsel benlik duygusunun başlamasını ifade eden fallik simgeleri aramakla sınırlı olmayıp bize edebiyat metinlerinin nasıl oluşturulduklarını anlatabileceğini, bu oluşumun anlamını kısmen açıklayabileceğini dile getirmiştir (s. 187). Bu yöntem, birçok araştırmacı tarafından benimsenmiş ve bazı eklemelerle farklı bakış açısı geliştirilmiştir.

Hayatımızın bir aynası olarak düşünülen edebî eserler, insanların ortaya çıkmamış yönlerini edebî bir söylem ile dile getirir. Çocuklukta yaşanılan olumsuzlukların sonraki yıllarda istenmeyen davranışlar olarak ortaya çıkabileceğini dile getiren Pınar Süt Güngör (2015), Freud’un ve birçok psikanalistin insan kişiliğinin hayatın erken dönemlerinde şekillenmekte olduğunu ve sonraki süreçlerde kolay kolay değişmediğini savunduğunu, dolayısıyla çocukluk dönemlerinde bilinçaltına itilen travmaların, olumsuz yaşantıların ileriki yıllarda psikolojik rahatsızlıklar olarak kendini gösterdiğini dile getirir (s. 6). Freud, edebî eserleri bu bakış açısıyla incelerken sanatçıların biyografilerini göz önünde bulundurarak ruhsal tahlillerde bulunmuştur. Yazardan hareketle eseri yorumlama çabası içerisinde olan Freud, eserden hareketle sanatçının yaratıcılığı konusunda bir çıkarımda da bulunmaya çalışmıştır. Sanatçının edebî eseri oluştururken esinlendiği kaynaklarla bilinç dışı arasında benzer noktalar olabileceği gerçeği üzerinde durmuştur.

Sanatçıların nasıl insanlar oldukları, edebî eserlerin nasıl yaratıldığı ve en nihayetinde eserlerin okuyucular üzerindeki etkisi psikanalitik incelemelerle ortaya konabilir. Yapılan bu inceleme sonucunda eserin bir psikolojik haritası çıkarılmış olur. Bu amaçla da edebî bir eserin iyi anlaşılabilmesi için o eseri ortaya çıkaran sanatçının hayatı hakkında bilgi sahibi olunması, nasıl bir ruhsal yapıya sahip olduğunun bilinmesi önemlidir. Dolayısıyla sanatçıların eserlerinde anlattıklarından hareketle, gerçek hayatta yaşadıklarına ulaşmak mümkündür. Freud, “*Dostoyevski ve Baba Katli*” adlı çalışmasında Dostoyevski’nin hayatından, hastalıklarından, zaafiyetlerinden ve tutkularından hareketle eseri inceleme konusu yapmış ve birtakım tespitlerde bulmuştur. Karamazov Kardeşler adlı romanın psikanalitik yöntemle incelendiği bu yazıda Dostoyevski’nin hayatından kesitler verildikten sonra yaşanan olayların esere yansımaları üzerinde durulmuştur. Sanatçılar, günlük hayatta baskılanan bazı konuları ve bilinç dışında yer alan olayları eserlerine konu olarak seçerler. Eserinden hareketle yazarın bilinç dışına girilebilirse sanatçının ruh dünyası hakkında tespitlerde bulunulabilir. Çünkü Dostoyevski’nin sara hastalığına, Oidipus sendromunu içeren babasının ölümünü arzulamasına, adı konmamış homoseksüelliğine ait sonuçlar çıkarılarak yazar hakkındaki bu bilgilerin ışığı altında eseri aydınlatma noktasında önemli saptamalar yapılmıştır. Bu anlamda edebî eserler; psikanalitik açıdan derinlemesine incelendiğinde sanatçıların yaşadıkları, hayata bakış açıları, ilişkileri, hayattan beklentileri, eserlerin yazılma gayesine ayna tutulmuş olur. Aynı zamanda sanatçının yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve siyasal olayları hakkında da çıkarımlarda bulunulabilir.

Psikoloji ile edebiyatın tamamıyla insanı malzeme olarak belirlemesi ve bu alanda çalışması, her iki bilim dalı arasında kuvvetli bir bağın ortağa çıkmasına vesile olmuştur. Psikanalistler, edebî eserlerden/metinlerden faydalanıp bu metinleri psikanalitik yöntemle inceleyerek tezlerinin gerçekliğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Berna Moran’ın (1994) “*yazara dönük biyografik eleştiri*” olarak adlandırdığı yöntemde, sanatçının kişiliği ile eserleri arasında kuvvetli bir bağın olduğu gerçeği dile getirilir. Bu yöntemde edebî eserleri aydınlatmak için sanatçının hayatından ve kişiliğinden faydalanılır. Aynı zamanda sanatçının psikolojisi ve karakteri aydınlatılırken eseri bir vesika gibi kullanılır. Zira “Eserin gerçek anlamı yazarın kafasında düşündüğü, tasarladığı dile getirmek istediği anlamdır.” (s. 118) diyerek konunun önemine dikkat çekmiştir. Biyografik eleştiri kuramına göre sanatçılar, edebî eserlerde kendi psikolojilerini ve karakterlerini yansıtırlar. Dolayısıyla edebî eserlerden

hareketle sanatçının kişiliği hakkında önemli çıkarımlarda bulunulabilir. Kendi ruhsal durumunu eserine aksettiren sanatçılar için eserleri, onların ruhsal durumlarını tespit etmek için önemli ipuçları verir. Sanatçının kendisine has üslubuyla meydana getirdiği eseri onun karakterinin yansıması olarak görülebilir. Çoğu zaman sanatçının eserlerinden hareketle onun düşündükleri ve asıl amacı ortaya çıkarılabilir. Eserin yazılış gayesi daha iyi anlaşılabilir.

“*Sanat ve Sanatçılar Üzerine*” adlı çalışmada yer alan denemelerinde, edebî eser ve yaratıcılık konularında yazıları yer alan Freud, bu alana kaynaklık teşkil eden görüşlerini dile getirmiştir. Yazarı bir ruh hastası olarak niteleyen Freud’un görüşlerini Berna Moran (1994), “*Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*” adlı çalışmasında şu şekilde dile getirmektedir:

“Mademki yazarı yazmaya iten, açığa vuramayıp bastırmak zorunda kaldığı istekleridir, o halde bunlar bir yolunu bulup kılık değiştirerek kendilerini eserde belli edeceklerdir; tıpkı hepimizin rüyalarında kendilerini gösterdikleri gibi. Bundan ötürü bir sanat eserine yazarın bilinçaltında kalmış isteklerinin, korkularının vb. sembollerini taşıyan bir belge gibi bakabiliriz. Psikanalitik eleştiriye kullananlara göre yazarın eseri, psikanaliz tedavisindeki bir hastanın sözleri gibi ele alınabilir ve o zaman yazarın gizli isteklerini, cinsel eğilimlerini, bilinçaltı dünyasını araştırıp ortaya dökmek için eserini incelemek gerekir.” (s. 136).

İnsanların birtakım arzuları ve içgüdüsel davranışları vardır; fakat toplum içerisinde uymak zorunda kalınan davranışlardan dolayı bazı içgüdüsel arzular tatmin edilemez. Tatmin edilemeyen bu arzular bastırılıp bilinç dışına itilmeye çalışılır. Ama hakikatte bu arzulardan vazgeçmek çok da kolay değildir. Gerçek hayatta karşılaşılan bu güçlüklerden dolayı sanatçı, hayal kurmak suretiyle zevklerini gerçekleştirmek ister. Bu hayal kurma hali süreklilik arz ederse kişi ruh hastası olabilir. Freud’un sanatçıyı bir ruh hastasına yakın gören görüşlerini dile getiren Berna Moran (1994), şu tespitte bulunur:

“Freud’un sanat kuramında, bu hayal kurma eylemi ile sanatçının yakın ilişkisi vardır. Sanatçı da bir ruh hastasına yakın sayılır. O da gerçek dünyada tatmin edemediği isteklerle doludur. Onur, zenginlik, ün kazanmak, yükselmek ve kadınların sevgisini elde etmek ister. Denilebilir ki sanatçı, başkalarına hayal kurmanın zevkini utanmaksızın tatmin olanağı sağlar.” (s.136).

Berna Moran (1994), Freud'un bilinçaltıyla ilgili buluşlarına dayanan bu yöntemin, bazılarının sanatçının psikolojisini, bilinçaltını, cinsel komplekslerini vb. ortaya çıkartmak; bazılarının edebî eseri yorumlamak, bazılarının da edebî eserdeki kişilerin psikolojisini davranışlarını açıklamak gayesiyle bu kişilere uygulandığını dile getirir. Freud, sanatçının yaratma eylemi ile belli duyguların etkisinden bir türlü kurtulamamak anlamına gelen nevroz arasında sıkı bir ilişki bulur ve bilinçaltının yaratmadaki etkisini belirlemeye çalışır (s. 134).

Psikanalistler tarafından yaratma eylemi, ruhsal bir etkinlik olarak değerlendirildiğinden bilinç dışına inilerek edebî eserlerin hangi psikolojiyle yazıldığına dair önemli ipuçları elde edilebilir. Edebî eser oluşturulurken sanatçın esere kattıkları, yaşadıklarının eseri ne oranda etkilediği, bilinç dışının esere etkisi gibi konular incelenmiştir. Bilinç dışının edebî eseri oluşturmadaki etkisi merak konusu olduğundan bu tür çalışmalar yapılmıştır. Pınar Süt Güngör (2015), bilinç dışının derinliklerine inilerek en mahrem sırların çözülmeye çalışıldığını dile getirerek bu konuda şunları söyler:

“Edebiyat-psikoloji buluşması, psikanaliz düzleminde şair, içerik, biçim ve okur açısından değerlendirilebilir ve her bir kriter, esere ayrı bir açıklık kazandırır. Örneğin şair, psikanaliz bağlamında incelemeye tabi tutulduğunda, esere kattıkları, hangi koşulların eserini ne oranda etkilediği ve bilinçaltının eserini yönlendirmedeki rolü açıklığa kavuşturulabilir. Freud, Lacan, Adler, Jung gibi birçok bilim adamı insanın bilinçaltı süreçlerinin yaratıcılık faaliyetlerine dolayısıyla edebî metinlere yansımalarını merak ettikleri için edebiyat ve psikanalizi bir araya getirmeye çalışmışlardır. Edebî metin incelemelerinde farklı bir boyut yakalamak isteyen bilim adamları aşikâr olanın ardındaki görünmeyen gerçekliğe odaklanmış ve buz dağının görünmeyen kısmını inceleme konusu olarak seçmişlerdir. Bu sayede yüzyıllardır dokunulmayan gizli bölgelere girilmiş ve insanoğlunun gizemi çözülmeye çalışılmıştır.” (s. 7).

Edebî eseri sanatçının yaşantısının bir yansıması olarak gören romantik edebiyat anlayışı ile ilgili görüşlerini dile getiren Oğuz Cebeci (2009), psikanalizden yararlanılarak sanat eserlerinin yeniden yorumlanabileceğini dile getirerek şu tespitte bulunur:

“Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanaliz kuramıysa sanatçının yaşam öyküsünün hem biyografik verilerden hem de ürettiği yapıtlardan yola çıkılarak yeniden

kurgulanmasını, yine bu kurgudan yararlanılarak eserlerinin tekrar yorumlanmasını hedefleyen psikobiyoğrafi türünün doğmasına yol açmıştır.” (s. 10).

Psikobiyoğrafi türü yaygınlaştıktan sonra bu türde yapılan çalışmalar hem sanatçıların hem de sanat eleştirmenlerinin tepkisini çekmiştir. Sanatçıların biyografisi hakkında tartışma yaratabilecek bilgiler içerdiğinden eleştirilmiştir. Sanatçılar eserlerinden hareketle yaşantılarına yönelik bir takım çıkarımlarda bulunulmasını uygun görmeyip yapılan eleştirilerden rahatsızlık duyduklarını gizlememişlerdir. “Sanat eleştirmenleri de yazar ve esere bu şekilde yaklaşmanın uygunsuz olduğunu savunmuşlardır.” (Cebeci, 2009, s. 10). Hatta bazı eleştirmenlere göre sanatçının hayatının bilinmesi, eseri yorumlamaya bir katkı sağlamayacaktır. Holland’a göre, sanat eseri yaratıcısının bilinçaltında bulunan bir fanteziden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle eğer sanat eseri, gizli bir fanteziyi saklamaya, rüyalarda olduğu gibi üzeri örtük bir biçimde dışa vurmaya hizmet ediyorsa yapının temelindeki unsurların ortaya çıkarılması, bu oyunun bozulması sonucunu vererek yaratıcısını rahatsız edecektir (Cebeci, 2009, s. 11). “Varoluşçu psikiyatri, fenomenlerin (görüngü) ardında onların oluşum nedenlerini açıklayabilecek birtakım etmenler olduğu biçimindeki görüşleri reddeder. Fenomenolojist için ancak görülen ve yaşanan şeyler gerçektir.” (Geçtan, 1998, s. 326). Zira edebi eserde fenomenolojik bakış, metin içindeki nesnelere bilinçte görüldükleri biçimiyle, metin üzerinde yoğunlaşma şeklinde görülür (İçli, 2010, s. 19)

Freud, sanatçıları oyun oynayan çocuklara benzetir. Sanatçı davranışları ile çocuk davranışlarının örtüştüğü kanaatindedir. Çocukların oynadıkları oyunlarda bastırılmış ve bilinç dışına itilmiş bazı davranışların bir fantezi olarak ortaya çıktığı görülür. Ortaya konan şey bir oyun olduğundan içgüdüsel bazı davranışlar bile makul görülebilir. Sanatçılar da tıpkı oyunun senaryosunu yazan ve oynayan çocuklar gibi bir hayal dünyası kurarak eserlerinde bilinç dışının derinliklerinde kalan fantezilerini makul ve kabul edilebilir bir seviyede dile getirerek katı toplumsal baskıdan kurtularak kendilerini ifade etmiş olurlar. Freud (1999), yaratıcı yazıyı gündüz düşü gibi değerlendirip bunu çocuklukta oynanan oyunların devamı gibi görür. Yazar ile oyun oynayan çocuğun yaptığının aynı olduğu kanaatindedir. Ona göre yazar, bir yandan gerçeklikten ayrılırken bir yandan da büyük bir ciddiyetle bir düşünem yaratır (s. 126).

Eseri sayesinde bilinç dışını yansıtır ruhsal açıdan rahatlayan, yasakları çiğneyen sanatçı, hazzı ulaşır. Fantazilerini anlatmış olur. Fakat; sanatçının düş gören ve oyun oynayan çocuktan farklı olması gerekir ki yaptıkları makul karşılanabilsin. İşte burada önemli olan sanatçının bir oyun gibi gördüğü fantazilerinin başkaları tarafından kabul edilebilecek bir seviyede olmasıdır. Bunu başarabilen sanatçı başkaları tarafından tepkiyle karşılanmayıp takdir edilebilir.

1. NEF'Î

1.1. Nef'î'nin Hayatı

17. asrın ve klâsik Türk edebiyatının kaside üstadı olarak tanınan Nef'î'nin asıl adı Ömer'dir. Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesinde doğan şairin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 1572 (H. 980) yılında doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Kaynaklarda adı *Erzenür'r-rûmî Ömer Bey* veya *Erzurûmî Ömer Efendi* diye geçer. Mühründe şu beyit kazılıdır:

Muhteri '-i tarz-ı bedâyi '-eser

Nâtık-ı esrâr-ı ilâhî Ömer (Akkuş, 1993, s. 13)

(*Mükemmel eserlerin yaratıcısı, ilahî sırların söyleyicisi Ömer.*)

Abdulkadir Karahan (1985), Gelibolulu Ali'nin Mecma'u'l-Bahreyn adlı eseri üzerindeki çalışması ile Gelibolulu Ali'nin "genç ve zeki bir şair" olarak bahsettiği Nef'î'nin babasının adının Mehmed Bey, dedesinin adının Mirza Ali Paşa ve soy kökü bakımından Şirvanlı olduğunu ortaya koymuştur (s. 1-2). Abdulkadir Karahan'dan sonra bazı kaynaklara ulaşan Fahrettin Kırzioğlu, Nef'î'nin babası Mehmed Bey'in 1560'ta sancak beyi olarak Kars'a tayin edildiğini, 1580-1584 arasında da Mıncıgerd (Sarıkamış) sancak beyi görevinde bulunduğunu, dedesi Mirza Ali Bey'in de 1535-1538'de Pasinler'de sancak beyliği yaptığını, dedesinin babasına Dulgadırlu (Dulkadiroğulları) Şahruh Bey denildiğini ifade eder (Ocak, 1991, s. 2). Kendi memleketinin ileri gelen bir ailesine mensup olan şairin babası Mehmed Bey'in iyi bir şair olduğu ve ailesini terk ederek Kırım hanına nedim olduğu *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserde yer alan hicivden anlaşılmaktadır:

Sa'âdet ile nedîm olalı peder Hâna

Ne mercümek görür oldu gözüm ne tarhâna² (SK: 1/1)

(*Babam saadetle Kırım hanına nedim olduğundan beri, gözüm ne mercimek ne de tarhana gördü.*)

Nef'î'nin çocukluk ve gençlik yılları hakkında çok az şey bilinmektedir. Şairin eserlerinden hareketle iyi bir tahsil aldığı, Arapçayı ve Farsçayı çok iyi bildiği anlaşılmaktadır. Farsça Divan yazmış olması onun tahsil seviyesini göstermesi açısından önemlidir (Ocak, 1991, s. 3). Şaire Farsçayı ve Fars edebiyatını tüm detayları ile öğreten ve

² Bu çalışmada *Sihâm-ı Kazâ*'dan alınan beyitler için: Başdaş, C. (2018). *Sihâm-ı Kazâ*. İstanbul: Kriter Yayınları. esas alınmıştır. *Sihâm-ı Kazâ*: SK şeklinde kısaltılmış, manzume ve beyit numarası verilmiştir.

şairin etkisinde kaldığı kişi 1585-1589 yılları arasında Erzurum defterdarlığı yapan Tarihçi Ali'dir. "Nef'î'nin henüz çok gençken Ali'yi tanıdığını, işinin Ali'nin ağzından aldıklarını satmak olduğunu ve şiirinin ancak "zebân-tâze" olduğunu yazması da bize Ali'nin şaire genç yaşta hocalık ettiğini göstermektedir." (Ocak, 1991, s. 4). Metin Akkuş (1993), Nef'î'nin İran edebiyatının tanınmış şairlerini takip ettiğini, olgunluk döneminde "*Anadolu'da şiir üstadı benim*" iddiasıyla İran şairleriyle yarıştığını savunur (s. 15). Haluk İpekten (1998), ise Nef'î'nin suhan redifli kasidesinde Sadî ve Hâfız'ı okuduğunu ve bu şairleri usta bildiğini söylüyorsa da, bunları gençlik devresi ustaları olarak görür. Nef'î'nin şiirde ilerledikçe kaside ustaları olarak Urfî ve Enverî'yi tanıdığının ve sevdiğinin kasidelerinde bu şairlerle Arap şairi Mütenebbî'yi kendisine örnek aldığı şairlerindeki etkilerden anlaşılabilirliğini ifade eder (s. 56).

Metin Akkuş (2018), şairin bazı kaynaklarda yer aldığı şekli ile "*Darri*" (zararlı) mahlasını kullanmadığını bunun bir rivayet olduğunu, şaire "*Nef'î* (faydalı, yararlı) mahlasının bizzat Ali tarafından verildiğini belirtir (s. 5).

Eyledin mahlas-ı Nef'î ile kadrîm efzûn

Zihn-i pâkimde görüp kuvvet-i iz'ân-ı suhan³ (K: 60/36)

(*Temiz aklında, söz söyleme yeteneğimin gücünü görüp Nef'î mahlasıyla beni yücelttin.*)

Fatma Tulga Ocak (1991), şairin İstanbul'a ne zaman ve ne şekilde geldiği ile ilgili Ebuzziyâ Tefvik'ten şu aktarımı yapar: "Kırım Hanı Canıbek Giray, Celalilerin tenkili memuriyetiyle Anadolu'da bulunmuş olan Sadrazam Kuyucu Murad Paşa merhuma tavsiye eylemiş ve müşarünileyhi de İstanbul'a göndermiştir." (s. 4). Şairin, babasının da yardımıyla Kırım hanının takdirini kazanarak Kuyucu Murat Paşa'ya tanıtıldığı ve bizzat paşa tarafından İstanbul'a gönderildiği anlaşılmalı beraber, Gelibolulu Ali'nin de kendisinin takdirini kazanan şairin İstanbul'a gelmesinde rolü olduğu düşünülebilir.

Nef'î, edebî hayatının en verimli otuz yılını İstanbul'da geçirmiştir. İstanbul'a gelişi I. Ahmed'in (1603-1617) saltanatının ilk yıllarıdır. I. Ahmed döneminde şöhrete kavuşan ve ömrünün en rahat günlerini yaşayan şair, üst makamlarda gözü olmayan, küçük devlet memurluklarıyla yetinen bir yapıya sahiptir. Şair, devlet kapısında "*ma'den mukata'acısı*"

³ Bu çalışmada Nef'î Divânı'ndan alınan beyitler için: Akkuş, M. (1993). Nef'î Divânı. Ankara: Akçağ Yayınları. esas alınmıştır. Kaside: K, kıt'a-ı kebir: KK, gazel: G şeklinde kısaltılmış manzume ve beyit numaraları verilmiştir.

ve “*ma'den kâtibi*” Edirne’de “*Muradiye Mütevelliliği*” ve İstanbul’da “*Cizye Muhasebeciliği*” görevlerini ifa etmiştir.

Nefî, kendisi de şair olan ve “*Bahtî*” mahlasıyla şiirler yazan I. Ahmed’e sekiz kaside sunmuştur. Şair, padişahların himayesinin istenmesinin ve padişahların da şairleri himayeleri altına almalarının gelenek haline geldiğini belirterek Kanunî Sultan Süleyman ile Bâkî arasındaki patronaj ilişkisini şu beyitle ifade edip himaye edilmek istendiğini dile getirir:

Haşre dek âb-ı hayât-ı suhan-ı Bâkîdir

Andırup zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı (K: 4/43)

(*Kanuni Sultan Süleyman’ın namını mahşer gününe kadar hatırlatıp canlı tutacak olan şey Bâkî’nin ölümsüzlük suyuna benzeyen şiiridir.*)

Şair, I. Ahmed dışında Kuyucu Murad Paşa, Nasuh Paşa, Mehmed Paşa ve Halil Paşa’ya da kasideler sunmuş ve onların da iltifatına mazhar olmuştur.

I. Ahmed’in vefatından sonra tahta geçen I. Mustafa’nın her iki padişahlık döneminde de padişaha kaside sunmamıştır. Şairin padişaha kaside sunmamış olması, tüm içtenliği ile beğenmediği kişileri övmediğini, daha önceden övdüğü kişilerin zamanla hatalı davranışlarını gördüğünde ise buna kayıtsız kalmadığını ve en acımasız şekilde bunları yerdiğini de göstermesi açısından önemlidir (Ocak, 1991, s. 8).

Nefî, “*Fârisî*” mahlasıyla şiirler yazan II. Osman’a dört kaside sunmuştur. Bu devrin sadrazamlarından olan Ali Paşa ve Hüseyin Paşa’ya da kasideler sunmuştur. Padişaha dört kaside sunan şairin, Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Genç Osman’ın öldürülmesi olayına eserlerinde yer vermemesi son derece manidardır. Sadece “*Sihâm-ı Kazâ*” adlı eserinde dönemin Sadrazamı Gürcü Mehmed Paşa’ya hitaben yazdığı “*a köpek*” redifli hicviyesinde:

Ne ihânetdür o sadra bu zamânda andan

Olmaya sâhibi bir âsaf-ı ekrem a köpek (SK: 3/5)

Pây-mâl eylediniz saltanatun ırzını hep

Yok yere oldı telef ol kadar âdem a köpek (SK: 3/8)

Hîç hânluk satılır mı hey edepsüz hâ’in

Tutalum olmamış ol fitne mu’azzam a köpek (SK: 3/9)

Sen kadar düşmen-i devlet mi olur a hınzîr

Ne durur saltanatun sâhibi bilsem a köpek” (SK: 3/11)

(Yüce bir vezir olmayı başaramayan o köpekten bu yüce makam, ne ihanetler gördü.

Devletimizin ırzını, namusunu ayaklar altına aldınız. Ey köpek! O kadar insan bir hiç uğruna öldü.

O müthiş fitne olmamış olsaydı bile, insan hiç devletini satar mı? Ey köpek!

Ey domuz! Senden daha büyük bir devlet düşmanı olamaz. Padişahın seni öldürmek için neden beklediğini anlayamıyorum.)

şeklinde görüşlerini dile getirerek Genç Osman’ın öldürülüşünden IV. Murad’ın tahta çıktığı döneme kadar geçen sıkıntılı dönemde yaşananlarla ilgili Gürcü Mehmed Paşa’yı ağır bir dille hicvetmiştir.

Gürcü Mehmed Paşa’ya sunduğu ve onu abartılı olarak övdüğü kasidelerine karşılık kendisinden beklediği yakınlığı göremeyen şair, paşayı hicvetmiş ve bu yüzden devletteki işinden üç kez azledilmiştir. Nef’î, Sihâm-ı Kazâ’ında bu durumu şu dizelerle dile getirir:

Üçüncü def’adur bu Hak belâsın vere mel’ûnun

Ki yok yere beni ‘azl etdi olmuşken senâ-hânı (SK: 2b/24)

(O şeytanın Allah belasını versin, onu övmeme rağmen üç defadır beni boş yere görevimden uzaklaştırdı.)

Gürcü Mehmed Paşa’nın Nef’î’nin katlinin vacip olduğunu söylemesi üzerine şair de “a köpek” redifli hicviyesinde:

Bu kadar cürm ile sen sağ olasın da yine ben

Vâcibü’l-katl olam ey buhtek-i azlem a köpek (SK: 3/15)

Hele bu hükme gâvur kâdısı olmaz râzı

Kanda kaldı ki müselmân u müselleme a köpek (SK: 3/16)

Sana şetm eylemek olursa eger katle sebep

Katl-i ‘âm eyle hemân turma dem-â-dem a köpek (SK: 3/18)

(Ey köpek! Onca suçuna rağmen sen sağ kalasın da benim öldürülmem mi vacip olsun. Ey en zalim deve!

Ey köpek! Kendine müslüman diyen biri bu hükme razı olmaz iken kadının buna razı olması düşünülemez.

Ey köpek! Sana küfretmek öldürülmeme sebep olsa, durma hemen her zaman yaptığın gibi katliam yap.)

şeklinde görüşlerini dile getirerek esasında paşanın öldürülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Nefî, iyi bir şair olan ve “*Murâdî*” mahlasıyla şiirler yazan IV. Murad döneminde şöhretinin zirvesine ulaşmıştır. Padişaha on iki kaside sunmuştur. Şiirle uğraşan IV. Murad Osmanlı patronaj sistemini devam ettirmiş ve kendi devrinde sanatçıların hamisi olmuştur. Kendisi de sert bir mizaca sahip olan padişah, şairi himaye etmiştir. Nefî’nin keskin dilinden nasibini alanlar, şairi sürekli olarak padişaha şikayet etmelerine rağmen padişah, Nefî’nin şiirlerinde kendi ruh dünyasına uygun söyleyişler bulmuş olamalı ki Nefî’yi gözetip korumuştur. Abdulkadir Karahan, IV. Murad’ın Nefî’nin sanatçı kişiliğine vurgu yapmak ve onu övmek için şu dizeleri yazdığını belirtir:

*Gelün insâf edelim fark edelim mîkdârı
Şâ’irüz biz de deyü lâf ü güzâfı koyalım*

*Edelim bî-meze söz söylemeden istigfâr
Dâmen-i Nefî -i pâkîze-edâyı turalım*

Biz kelâm nâkılıyız nerde o sâhib-güftâr

Ona teslîm edelim emrine münkâd olalım (1985: 6)

(Gelin doğru yola gelelim, aradaki farkın büyüklüğünü görelim, şairiz diye ortalıkta gezip boş lafı bırakalım.

Tatsız, tuzsuz laf söylemeden yaptığımız hatayı fark edip tövbe ederek temiz tavırlı Nefî’nin ettiğini turalım.

Biz bizden öncekilerin taklitçisiyiz, o ise sözün sahibidir. Güzel söz söylemeyi ona bırakalım, ona boyun eyelim.)

IV. Murad gibi hem yaradılış itibarıyla hem de karakter bakımından haşmetli bir padişahın, bir şairi bu kadar övmesi ve onun büyüklüğünü kabul edip çok mütevazı bir tavır sergilemesi, Nefî’nin padişah ile kurduğu iyi ilişkileri, şairin azametini belirtmesi ve

padişahın onu diğer şairlerden üstün tuttuğunu göstermesi bakımından göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

Şair, bu devirde Sadrazam Hafız Mehmed Paşa, Husrev Paşa ve İlyas Paşa'ya da kasideler sunmuştur. Haluk İpekten (1998), özellikle İlyas Paşa'ya sunulan kasideler karşığında şaire, herhangi bir insanın fazlasıyla zengin olmasına yetecek kadar armağan verildiğini belirtip bu hediyeleri şu şekilde sıralar: “1000 duka altın, 10 top Frenk kumaşı, 10 elbiselik kumaş, bir küheylan, bir çerkes cariye, bir samur kürk ve ayrıca 10 katır yükü eşya.” (s. 60).

Nefî'nin kendi devrinde yaşayan şairler tarafından kaside sunulan biri haline gelmesi, hem padişah hem de devrin ileri gelen devlet adamları tarafından korunup kollanması, hediyelere boğulması, beraberinde diğer şairlerin ve bazı devlet adamlarının kendisine haset ve kıskançlık duymasına sebep olmuştur. “Kaf-zâde Fâ'izî, Nev'î-zâde Atâyî, Ganî-zâde Nâdirî, Veysî ve Riyâzî gibi şairler Nefî'yi şiddetle hicvederken; Edirneli Âli, Ünsî, Cevrî, Şer'î-i Bağdâdî, Malatyalı Şehrî şaire medhiyeler yazmışlardır.” (Ocak, 1991, s. 8). Nefî'nin de kendisini eleştiren, kendisine sataşan şairlere ve devlet adamlarına karşı kayıtsız kalmadığını, şiirlerinde hem onlara karşı üstünlüğünü dile getirdiğini hem de Sihâm-ı Kazâ adlı eserinde çok ağır bir dille sövgüye varan hakaretlerde bulunduğunu belirtmek gerekir. Şairin Sihâm-ı Kazâ'sında Gürcü Mehmed Paşa'yı hicvetmek için yazdığı beyit bu durumu ortaya koymaktadır:

*Koparmış kendi yutmuşdur t*şağın hırs ile yoksa*

Niçe hâdım ederler böyle 'ifrî-i girân-cânı (SK: 2b/12)

(Kendi testisini büyük bir istek ile kendisi koparıp, yutmuştur. Yoksa çok tehlikeli cin ruhlu böyle birini niye kısırlaştırsınlar.)

Şair bu beyitte olduğu gibi Sihâm-ı Kazâ'nın bir çok beytinde bu üslup ile muarızlarını itibarsızlaştırıp yerine dibine batırma girişimlerinde bulunmuştur. Bu şekilde itibar kaybına uğrayan devrin ileri gelenlerinin ve bazı şairlerin Nefî'ye karşı olan kinleri artmıştır.

Yüksek bir sanat başarısına sahip olan şair, bu başarısını çevresi ile olan ilişkilerinde sürdürememiştir. Çevresiyle sürekli kavga halinde olmuştur. Daha önceleri abartılı bir şekilde övdüğü dostalarına bile sataşmaktan geri durmaz, onurlarını ayaklar altına alır, devlet adamı kişiliklerine saygı duymaz, onlara en ağır hakaretlerde bulunur. Ölçülü ve dengeli

davranmayışı ve ağır hicivleri, devrin diğer şairlerinin ve devlet ricalinin gazabına uğramasına sebep olmuştur. Hem devlet ricalinin kendisine karşı duyduğu öfke hem de kendisine duyulan kıskançlık şairin yaşamını zorlaştırmış, çoğu zaman devletteki görevlerinden azledilmesine sebep olmuştur. Tüm bunlara rağmen IV. Murad'ın Nef'î ile hemhal olması, şairin şiirlerini ve hicivlerini takdir etmesi, şairin padişahın meclisinde bulunması ve en gözdelelerinden olması padişahın Nef'î'yi çoğu zaman affetmesini sağlamıştır.

En üst seviyede takdir görmüş ve iltifata mazhar olmuş bir şairin hangi gerekçe ile Padişah'ın gözünden düştüğü ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Daha önceden de üç kez görevinden azledilen şairin yine yazdığı hicivlerden dolayı azledilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Nef'î'nin IV. Murad'ın gazabına uğrası ile ilgili olayı Fatma Tulga Ocak (1991), Naîmâ Tarihi'nden şu şekilde nakleder: "14 Zilkade 1039 (24 Haziran 1630) tarihinde Beşiktaş'ta I. Ahmet Köşkü'nde Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâ'sını okumakta olan IV. Murad'ın Hekimbaşı Emir Çelebi'nin yanında, yanına yıldırım düşmesi Sultan'ın mecmuayı yırtmasına sebep olur." (s. 9). Haluk İpekten (1998), saraya yıldırım düşmesi olayı üzerine devir şairlerinden İbrahim Vehbî'nin şu beytini aktarır:

Gökden nazire indi Sihâm-ı Kazâ'sına

Nef'î diliyle uğradı Hakkun belâsına (s. 61)

(Sihâm-ı Kazâ adlı esere gökyüzünden nazire indi. Nef'î keskin dilinden dolayı Hakk'ın belasına uğradı.)

Yıldırım düşmesini bir uğursuzluk olarak yorumlayan padişah şaire bir daha hiciv yazmayacağına dair tövbe ettirip görevden azleder ve Edirne'ye sürgüne gönderir.

Edirne'de Muradiye Mütevelliliği görevinde bulunan şair:

Muzaffer ola serdârın eyâ Şâhenşeh-i Gâzî

Ne Tebrîzi koya şâh-ı kızılbaş ne Şîrâzî (K: 23/1)

(Ey şahlar şahı olan gazi Padişah, ordunun komutanı muzaffer olsun. Kızılbaş şahından Tebriz'i ve Şiraz'ı alsın.)

matlı kasidesini Hüsrev Paşa'nın Bağdat Seferi dolayısıyla IV. Murad'a sunmuştur. Aynı kasidenin içerisinde bundan sonra artık kimseyi hicvetmeyeceğini, fırsat verilirse sadece talihinden dert yakınacağını söyleyen şair, padişahın uzak kalmaktan duyduğu derin üzüntüyü dile getirir:

*Bugünden ahđum olsun kimseyi hicv itmeyem illâ
Vereydin ger icâzet hicv ederdim baht-ı nâ-sâzı” (K: 23/23)*

*Yüzüm ferş etmege yine cenâb-ı bâr-gâhında
Ederdim kâdir olsam kuş gibi şevk ile pervâzı (K: 23/27)*

(Bu anda itibaren hiç kimseyi eleştirmeyeceğime söz veriyorum. İzin verirseniz sadece olumsuz bahtımı hicvetmek istiyorum.

Yüzümü Padişah’ın sarayına halı yapmaya hazırım. Gücüm yetseydi bir kuş gibi buradan büyük bir iştiyak ile ona uçardım.)

Yukarıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere sürgüne gönderilmiş olmak, Nef’î’nin haleti ruhiyesinde derin yaralar açmış, gözden düşmüş olmak çok sevdiği hicivleri bile bir daha yazmayacağına dair söz vermesine neden olmuştur. Padişaha duyduğu derin özlemi dile getirmiş ve af dilemiştir.

IV. Murad, Edirne şehrine geldiğinde Nef’î, ona:

*Merhabâ ey pâdişâh-ı âdil-i âli-nijâd
Oldu teşrîfinle şehr-i Edrine reşk-i bilâd (K: 26/1)*

(Mehaba ey, adil ve yüce yaradılışlı padişah! Senin bu şehre teşrif etmenle Edirne şehri diğer şehirleri kıskandırdı.)

matlalı kasidesini sunar. Padişah’tan uzak kalmanın sıkıntılarından bahseder, uzun uzadıya padişahı över, ölmeden önce bir kez daha onun yüzünü görmenin mutluluğunu yaşadığını dile getirerek padişahı af diler. Padişah’ın iltifatını yeniden kazanan şair, bir süre sonra Edirne’den ayrılarak İstanbul’a gelir ve “cizye muhasebeciliği” görevine getirilir.

Yaşadığı onca sıkıntıya ve sürgün hayatına rağmen Nef’î’nin İstanbul’a döndükten sonra uslandığını söylemek pek de mümkün değildir. Keskin diliyle sadrazamlara sataşmaktan, ekabire, ulemaya, diğer şairlere korkusuzca şiirler yazmaktan uzak durmaz. Sivri ve keskin dili sonunu hazırlar. Birçok kaynak, yasaklandığı ve kendisi de tövbe ettiği halde hiciv yazmaya devam etmesinin ölümüne sebep olduğu konusunda birleşir.

Nef’î Sihâm-ı Kazâ’sında :

*Haşre dek sağ kalur isem de sana şetm ederim
Hak sözi söylemeden hiç usanmam a köpek (SK: 4b/61)*

(*Ey, köpek! Kıyamete kadar yaşasam yine de sana söverim. Doğru sözü söylemeden asla bıkmam.*)

diyerek sonsuza kadar yaşasa yine de tavrında bir değişiklik olmayacağını belirtir. Atak, korkusuz ve yürekli tavrının devam edeceğini dile getirir. Hicivlerinde her ne kadar haksız yere kimseyi hicvetmediğini söylese de çağdaşı Sa'î, dost düşman ayırt etmeden herkesi hicvettiğini şöyle belirtir:

*Merdum-âzârâna ser-dar olsan ey Nef'î n'ola
Cümle a'dâ vü ehîbbâ hep yanunda birdür*

Turmayup dendân-ı hicv ile çalarsın herkesi

Sûretün insân ammâ sîretün hınzîrdür (Ocak, 1991, s. 11)

(*Ey Nef'î, insanları incitenlere komutan olsan şaşılmaz; çünkü senin yanında dost da düşman da birdir.*)

Hiciv dişlerinle durmayıp herkesi ısırırısın. Görünüşte insan gibisin ama; aslında domuzsun.)

Kaynaklarda yürekli, yetenekli, cesur, hırçın, ateşli, pervasız, atak ve korkusuz gibi ifadelerle yer alan Nef'î, dost düşman ayırt etmeden yazdığı hicivler dolayısıyla birçok düşman edinmiştir (Akkuş, 1998, s. 98). II. Osman devrinden itibaren hicvettiği kişiler onun katlinin vacip olduğunu dile getirip Nef'î'nin öldürülmesinin zehirli bir yılanın öldürülmesi kadar elzem olduğu fikri üzerinde mutabık kalırlar. Metin Akkuş (2018), şairin öldürülmesi ile ilgili değişik rivayetleri şu şekilde aktarır:

“Nef'î'nin ölümüne neden olan olayla ilgili değişik rivayetler vardır. Bir rivayete göre, Bayram Paşa'yı hicvettiği için padişah'tan alınan fermandan dolayı öldürülmüştür. Bir başka rivayet de şöyledir: Bayram Paşa dönemin tanınmış şairi Nailî'ye, Nef'î'yi kötüleyen bir şiir yazdırarak şaire okutur. Öfkelenen Nef'î, şiiri paşanın yüzüne fırlatır. Bu, çevresini sürekli rahatsız eden şair için bir öldürülme bahanesi olur. Paşanın emriyle öldürülür. Üçüncü rivayet, Sultan Murat'la ilgilidir. Şaire olan aşırı sevgisi dolayısıyla bütün taşkınlıklarına göz yuman Sultan Murat, Nef'î'nin sadrazamlara ve diğer devlet adamlarına sataşmalarını affeder. Ancak kendisini de bir kıtada ağır ithamlarla yermesi bardağı taşıran son damla olur. Sultan hicvine yer verilen şiir dördlükler halinde yazılmıştır. Üslubunun şairle hiçbir ilgisi yoktur. Bu

kıtanın da, bir başka şair tarafından, “Nef’î” mahlası kullanılarak gözden düşürme amacıyla söylendiği rivayetler arasındadır.” (s. 6-7).

Hangi sebeple öldürüldüğü kesin olarak bilinmeyen şairin öldürülmesi görevi Sadrazam Bayram Paşa’ya verilmiştir. Paşa da şairi, Çavuşbaşı Boynueğri Mehmed Çavuş’a teslim ederek sarayın odunluğunda kementle boğdurtarak cesedini denize attirmiştir. “*Heccâv-ı rûzgâr, Nef’î’yi ef’î kirdâr, telh-kâm-ı zehr-mâr, şemşîr-i hûn-bâr öldü.*” sözü de ondan kurtulmaktan dolayı duyulan sevincin açık ifadeleridir. (Atalay, 2019, s. 14)

Metin Akkuş (2018), şairin ölüm tarihi ve mezar yeri ile ilgili şu tespitte bulunarak ölümüne düşülen tarihleri belirtir: “Nef’î’nin ölüm tarihi 8 Şaban 1044/27 Ocak 1635 olarak kabul görür. Sihâm-ı Kazâ’nın bir nüshasında, Babıali’nin Sirkeci tarafındaki bahçede, “Soğukçeşme yakınındaki dış kapıda” bir çalılık içinde yazısız iki taşın ona ait olduğu rivayeti de vardır. Ebcet hesabıyla ölümüne düşülen tarihler şunlardır:

Nâgehân geldi bir eksikli de târihin

Âh kim kıydı felek Nef’î gibi üstâde

Katline oldu sebep hicvi hele Nef’î’nin

Katl şud Nef’î

Geçdi Sihâm-ı Kazâ” (s. 7)

(Âh felek Nef’î gibi bir usta sanatkara kıydı. Ansızın bir eksikli tarih oldu.

Nef’î’nin hicivleri öldürülmesine sebep oldu.

Nef’î öldürüldü.)

1.2. Nef’î’nin Eserleri

1.2.1. Türkçe Divan

Türkçe Divan’ındaki şiirlerle tanınan Nef’î’nin bu eseri kaside ağırlıklıdır. Nef’î’nin kasidelerini yaşadığı çağın tarihî vesikaları olarak görmek mümkündür. Şair, şiirlerini daha hayatta iken kendisi düzenlemiştir. Bu açıdan Türkçe Divan’ı mürettep bir divandır. Türkçe Divan iki kez basılmıştır. İlk baskısı Kahire’de (1252 Bulak Mat. 187 s.) taş basması olarak, ikinci baskısı da İstanbul’da (1269 Ceride-i Havadis Mat. 245 s.) matbaa harfleri ile

yapılmıştır. Bulak baskısı daha doğru bir baskıdır. Metin Akkuş tarafından tenkidli metni hazırlanan divan Akçağ Yayınları tarafından 1993'te basılmıştır.

Türkçe Divan'da: 62 kaside, 1 terhib-i bend, 1 mesnevi, 9 kıt'a-i kebire, 134 gazel, 24 kıt'a, 4 nazm, 5 rübai, 16 müfred bulunmaktadır. (Akkuş, 2018, s. 33)

1.2.2. Farsça Divan

Şair, Farsça Divan'ında rindane bir üslupla tasavvufi konulara yer verir. Bu durum onun geniş bir tasavvuf bilgisine sahip olduğunu gösterir (Atalay, 2019 s. 18). İlahi aşkın anlatıldığı Farsça Divan'ındaki şiirlerde şairin Fars kültürüne ve diline olan hakimiyetini görmek mümkündür.

Mehmet Atalay, eser üzerinde beş yazma nüshayı esas alarak bir doktora çalışması yapmış ve eseri yayımlamıştır. Farsça Divan'da: 16 kaside, 1 terci-bent, 1 kıta-i kebire, 21 gazel, 171 rübai bulunmaktadır.

Şairin *Tuhfetü'l-uşşâk* adıyla bilinen tanınmış Farsça kasidesi bu divandadır. Farsça Divan'da naatler arasında yer alan manzume 97 beyittir. Şiir Fuzulî'nin Enisü'l-kalb adlı eserine naziredir. (Akkuş, 2018, s. 14)

1.2.3. Sihâm-ı Kazâ

Hiciv alanında Nef'î'ye ün kazandıran Sihâm-ı Kazâ, yani "*Kaza Okları*" yergi ile mizahın aynı anda kullanıldığı, devrin ileri gelen yöneticileri ile kendisine rakip olarak gördüğü ve kendisine hasmane tavırlar sergileyenleri küfre varan ifadelerle en ağır şekilde hicvettiği bir hiciv mecmuasıdır.

Metin Akkuş (2018), ince hayallerle bezenmiş sanatlı, zeka ürünü şiirle; kaba sözler, itham, küfür gibi sıradan ifadelerin bir arada olduğunu, şairin kendine hitap ediliş şekline göre tavır olarak ince nüktelere incelikle, kaba hitaplara kabalıkla cevap verdiğini, edebe aykırı sataşmalara Nef'î'nin cevabının da edeb dışı olduğunu, onun mecmua nüshalarında bulunmayan Tahir Efendi ile ilgili dörtlüğü ve Şeyhülislâm Yahya ile karşılıklı hicivlerinin zarif hiciv örnekleri olarak kabul gördüğünü ifade eder (s. 14). Türkçe Divanına göre sade bir dille yazılan eserde şair, sanatkarane bir tavır sergilemekten uzaktır. Günümüzde bile çok rahat anlaşılabilir bir dil kullanılmıştır.

Nef'î'nin keskin dilinden babası da dahil hemen hemen hiç kimse kurtulamamıştır. Devrin sadrazamları, ileri gelenleri, şairleri, sanatkarları kendi paylarına düşeni almışlardır. Şairin hicvettikleri arasında şu şahısları sayabiliriz: Gürcü Mehmet Paşa, Ekmekçizade

Ahmet Paşa, Kemankeş Ali Paşa, Hafız Ahmed Paşa, Halil Paşa, Recep Paşa, Baki Paşa, Fırsatî, Vahdetî, Veysî, Ganîzâde Nadirî (Kirli Nigâr), Tıflî, Nev'îzâde Ata'î, Kafzâde Fai'zî, Riyazî...

Sihâm-ı Kazâ'daki şiirler, şairin hazin sonunu hazırlar. Rivayetler değişik olsa bile Nef'î'nin ölüm sebebi bu mecmuada yer alan hicivlerdir. Devrin ileri gelen din adamları da dahil bir çok kişi şairin bu hicivleri ile günahkar olduğunu, dinden çıktığını dile getirip öldürülmesinde bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Bu hicivleri dolayısıyla öldürülmüş olabileceği çalışmamızın ilgili kısmında dile getirilmiştir.

“Saffet Sıdkı ve Metin Akkuş, Sihâm-ı Kazâ'dan seçme metinler yayımlamışlardır. Ancak her iki çalışmada sıkı bir sansür uygulanmış, genel ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle Sihâm-ı Kazâ'nın önemli bir bölümüne hiç dokunulmamış, bazı şiirlerde ise sövgü içeren bölümler boş bırakılmıştır.” (Başdaş, 2018, s. 4). Cahit Başdaş, çalışmasında önceki araştırmacıların sansürledikleri veya genel ahlaka aykırı görüp çalışmalarına almadıkları bölümler dahil, Sihâm-ı Kazâ üzerinde sansürsüz bir çalışma yapmıştır.

2. OİDİPAL BİR OKUMA: NEF'Î'DE BABASIZLIK

2.1. Babanın Önemi ve Nef'î'de Baba Yoksunluğunun Etkileri

Çağdaş bilimsel yaklaşımlar, bize çocukluktan başlayarak gençlik yıllarına kadar yaşanan süreçte kişiyi en çok etkileyenin anne, babası ve aile ortamının olduğunu gösterir. Çocuğun; sevildiği, ilgi gördüğü, ihtiyaçlarının karşılandığı durumlarda problemlerle baş etmesi daha kolay olduğu gibi çocuk, olumlu bir kişilik geliştirerek insanlarla daha sağlıklı ilişki kurma becerisi sergiler. Anne babasına ihtiyaç duyan çocuğun bu talebi karşılandığında çocuk, duygusal manada doyuma ulaşır. Zira çocuğun ebeveyni tarafından kabul edilmiş olması, çocuğun duygusal yönden gerekli besiyi almasını sağlar. Aksi takdirde terk edilmişlik travması, aynı kaderi yaşayan tüm çocukların yakasına yapışan bir lanet olarak bir ömür boyunca onların peşini bırakmaz. Zira babasız yetişen çocukların psikolojilerinde bu durumun kabul edilmesiyle ilgili çok ciddi sorunlar yaşanır. Terk edilmiş olmanın meydana getirdiği ağır travmatik durum altında kalan çocuk, bunun kendisinden kaynaklandığı zannına kapılır. Kendisini suçlamaya başlar. Kendisini istenmeyen bir çocuk olarak görmeye başlar. Suçluluk psikolojisiyle hareket eden böyle bir çocuğun psikolojik yönden bazı sorunlar yaşaması ve bunu çevresine aksettirmesi anlaşılabilir bir durumdur. Doğan Cüceloğlu (1992), babasını ölüm sebebiyle bile olsa kaybeden bir çocuğun bu durumu kabullenmekte ciddi sorunlar yaşadığını, temelde kendisinin kötü bir çocuk olmasından kaynaklı böyle bir durumun yaşandığını sandığını ve bu durumun çocuğun kendinden utanmaya sebebiyet verdiğini dile getirir (s. 101). Nitekim çocuklar üzerinde ihmalin sonuçlarını göstermek için yapılan araştırmaların çoğunda ihmali yaşayan çocukların sonraki yıllarda sosyal, davranışsal ve duygusal olarak sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. İhmal edilen çocuklar, uzun yıllar boyunca bu travmanın etkisinden kurtulamazlar. Zira “İhmal sadece olayın yaşandığı zaman süreci içinde değil kişinin hayatında uzun yıllar etkisini koruyan bir durumdur.” (Onat vd, 2016, s. 10). Bu anlamda aile ortamı, çocukların en güvenli oldukları yer olabileceği gibi en çok risk taşıyan yer olarak da görülebilir.

Anne ve babasının desteğini alamayan çocuklar hayatta karşılaştıkları zorluklar karşısında savunmasız kalırlar. Karşılaştıkları problemleri çözmede sorunlar yaşarlar. Kendilerinde var olan yetenekleri tam manasıyla geliştiremezler. Bu desteği tam olarak alamayan çocuklar ruhsal gelişimlerini gerçek manada tamamlamış olamazlar. Toplumsal hayata da uyum sağlama noktasında sorun yaşayan bu çocuklarda bilinç dışında sürekli bu

eksikliğin izlerini görmek mümkündür. Aysel Ekşi (1990), çocukların anne ve babaları sayesinde hayatla mücadele edebilme yollarını öğrendiklerini dile getirip çocukların ruhsal durumları ile ailenin tutumu arasında bir bağ olduğunu dile getirir. Ona göre çocukların yeteneklerini geliştirip hayattan zevk almayı öğrenmeleri sağlıklı bir aile ortamında ihtiyaçlarının karşılanmasıyla mümkündür (s. 17).

Bireyin kişilik gelişimi ve ruhsal yapısı “*fallik*” adı verilen bebekliğin ilk döneminde oluşmaya başlar ve bu dönemde oluşan izler, tüm hayatı boyunca devam eder. Bebek, bu dönemde etrafını keşfetmeye başladığı gibi kendini de keşfetmeye başlar. Freud, bu dönemi cinsel kimliğin keşfi olarak da ele alıp bebeğin karşı cinse meylinin başlangıcı sayar ve bu meyli, babayı bir kıyas unsuru olarak tanımlamasına neden olur. Ancak gelişim evresinin sonraki dönemlerinde önemi daha da artan baba, çocuk için salt bir kıyas unsuru olmayıp Freud’a göre ortadan kaldırılması gereken bir düşmandır. Freud, Kral Oidipus hikâyesinden hareketle çocukla baba arasındaki ilişki ve çekişmeyi izah eder. Freud, her ne kadar bu çekişmeyi cinsellik üzerinden izah etse de cinsellik, ilişkinin anlatılması için tek başına yeterli bir unsur olamaz. Zira baba, kişilik oluşturma sürecinde salt bir çekişme unsuru ve ortadan kaldırılması gereken bir varlık olmayıp bir rol model ve otoritedir. Bu yönüyle de çocuğun büyüme ve gelişme sürecinde başat bir rol üstlenir. Bu rol modelin yitimi ya da yokluğu, çocuğun olumlu bir kişilik ve sağlıklı bir benlik algısı oluşturmada olumsuz bir etki bırakır.

Dünya Sağlık Örgütü, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004, s. 140). Çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda çocukların yetiştirilme sorumluluğunu üstlenmesi gereken ebeveynin çocuğun temel insanî ihtiyaçlarını görmezden gelerek çocuğun zihinsel ve fiziksel olarak olumsuz bir etkiye maruz kalmasına sebep olan davranışların çocuğun tüm hayatında silinmez etkiler bıraktığını bize göstermektedir. Bu yüzden çocuk, kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir yaşa gelinceye kadar bunların ailesi tarafından karşılanması gerekir. Bunlar karşılanmazsa normal bir çocukluk yaşamayan bireyin kişilik gelişiminde olumsuzluklar yaşanır ve bu durum ruh haline yansır. Bu durumda çocuk ihmali ve istismarı, çocuk sağlığı ve refahını zedeleyen çocukta yaşamı boyunca kalıcı izler bırakan bir sağlık sorununa dönüşür (Güler vd, 2002, s. 129).

Özellikle küçük yaşta baba tarafından terk edilen çocuğun babaya karşı nefret duyguları beslemesinin altında yatan gerekçe budur ve bu türden her türlü davranış, çocuk istismarı ve ihmali olarak değerlendirilir. Zira çocuk istismarı ve ihmali, “Çocuğa gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme.” (Türkçe Sözlük, 1998, s. 1052) olarak karşımıza çıkar ve anne veya babanın çocuğun temel insanî ihtiyaçlarını tam veya sürekli olarak yerine getirmemesi, çocuğun daha korumasızken terk edilmesidir. Nef’î’de olduğu gibi bu terk edişlik, sonraki zamanlarda travmatik bir boyut alıp çocuğun tüm hayatını olumsuz etkiler ve çocuk baba figürüne karşı nefret hissi geliştirir. Otorite sembolü olarak görülen babanın nefrete dönüşen yoksunluğu, Nef’î’de görüleceği üzere sonraki zamanda çocuğun otoriteye karşı olumsuz bir tavır takınmasına, kendi etrafındaki insanlarla sağlıklı iletişim kuramamasına, saldırgan, isyankâr ve bencil bir kişilik geliştirmesine neden olur.

Nef’î’nin biyografisi incelendiğinde, onun hırçın bir ruha sahip olması, hıve meyletmesinin altında yatan sebeplerden birinin çocukluğundaki baba figürünün yokluğu ve bu yokluğun oluşturduğu ihmalin yarattığı travmanın ve sevgisiz büyümenin çok önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Zira sevmeye değer biri olarak kişinin kendini değersiz bulmasının ciddi sonuçları olur. Böyle bir değersizlik duygusuna kapılmış biri derin bir iç güvensizlik yaşayacağı gibi bu durum bireyin başkaları ile ilişkilerini engelleyip bozar. Duygusal öz değer eksikliği olarak tanımlanan bu hal, erken çocukluk dönemlerinde sevgi ve anlayış eksikliği çekmiş kimselerde bulunur (Fanon, 2016, s. 98). Şair, babasının ailesini terk ederek ikbal uğruna Kırım hanına nedim olması üzerine yazdığı kasidede bu yokluğun/sevgisizliğin yarattığı ruhsal sarsıntıyı ve bu durum karşısında babaya karşı duyduğu nefreti açıkça ortaya koyar. Zira “Şairin hırçın, acımasız, saldırgan oluşu ile bu olay arasında elbette bir bağlantı vardır.” (Akkuş, 1998, s. 96). Bu durumdan hareketle insanların davranışlarının nedenleri ortaya konmaya çalışılıyorsa şiir, çok değerli bir kaynaktır. Çünkü “Şiir, esas itibarıyla bir fantezi, varsayılan bir gerçeklikle öze değgin herhangi bir ilişkisi olmayan, insan zihninin inşa ettiği bir yapı olarak görülür. Bu yapıda insanların yapıp ettiklerinin nedenini anlamamızda, en az davranışla ilgili doğrular kadar önem taşıyan bir psikolojik gerçeklik, tutumla ilgili doğrular ve yorumlama olguları da mevcuttur.” (Andrews, 2017, s. 116).

Nefî'nin babasına karşı beslediği duyguların ve duyduğu kinin tezahürü sayılan hicviye, psikanalitik açıdan incelendiğinde şairin ruh dünyası ile ilgili karanlıkta kalmış birçok yön ortaya çıkarılabileceği gibi çocukluğunda yaşadığı terk edilmenin ruhsal çöküntüsünü bir ömür boyu yaşadığı ve bunun davranışlarını şekillendirdiği tespitinde bulunulabilir. Hicviyeden hareketle Nefî ile babası arasında sağlıklı bir ilişkinin olmadığı tespitinde bulunulabilir. Şairin babası tarafından ona en çok ihtiyaç duyulan bir dönemde terk edilmesinin şairin ruhunda çok derin yaralar açtığı anlaşılır. Zira bu durum, Nefî'nin küçük yaşta ihmal edilmiş olmasına ve hayat konforunu olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Aşağıdaki beyitte şair, babasının mutlu bir şekilde Kırım hanına sohbet arkadaşı olmasından sonra gözünün ne mercimek ne tarhana gördüğünü dile getirerek çektiği sıkıntıları ve yaşadığı fakirliği anlatır. Şairin dramatize ederek karşımıza sunduğu ve açlıkla imtihan noktasına varılan bu ihmal, onun henüz kendini savunmadığı, bakıma ve korunmaya muhtaç olduğu bir dönemde ortaya çıktığı için travmatik bir ruhun dışavurumu olarak şiirlerinde bu şekilde karşılık bulmuş olur. Bu durum şairin halet-i ruhiyesini derinden etkiler ve şairin hırçın tabiatının oluşmasında etkili olur. Babasının isteyerek ve ikbalini göz önünde bulundurup büyük bir mutluluk ile Kırım hanına nedim olmasını bir türlü kabullenemeyen şair, babasına karşı sitemkâr davranır. Babasının bolluk içerisinde yaşarken kendisinin küçük yaşta açlık ile terbiye edilmesi, bir çocuğun kabullenebileceği bir durum değildir. Mercimek ve tarhana yiyememek şeklinde tabir edilen aç kalma durumu, Nefî tarafından baba yoksunluğunun kendi üzerindeki olumsuz etkinin dramatize edilme amaçlı bir ifade olsa da küçük yaşta bir çocuğun karşılaşılabileceği en kötü durum olup bu durumun çocuk üzerinde yarattığı psikik çöküntünün imgesel formdaki yansımasıdır:

Sa'âdet ile nedîm olalı peder Hâna

Ne mercüme görür oldı gözüm ne tarhâna (SK: 1/1)

Daha küçük yaşta iken babasız kalmanın mahzunluğunu yaşayan şair, bunu şiirine yansıttığı için Nefî'nin şiirlerinin tahlilini bu durumdan bağımsız yapmak pek de mümkün görülmemektedir. Çünkü hiciv, normal bir ruha sahip kimsenin başvuracağı bir tür olmadığı gibi övgüdeki ifrat boyutu da normal bir ruh haliyle izah edilemez. Özellikle sanatçının eserlerini değerlendirirken bunu göz önünde bulundurmak gerekir. Dolayısıyla şairin şiirleri tahlil edilirken Nefî'nin bebeklik ve çocukluk dönemlerine kadar inmek ve o yaşlarda yaşananları iyi analiz etmek, farklı bir bakış açısının yakalanmasını sağlar. Bu da bize

eserleri psikanalitik açıdan tahlil edebilme kabiliyeti sağlar. Zira Freud (2001), saplantılı çocukluk yaşayan bireylerin bu durumdan ileride de kurtulamadıklarını dile getirir. Ona göre saplantı, ilk çocukluk yıllarındaki izlenimlerden kaynaklanır, bilinç dışına itimler bireyin gelecekteki yaşantılarıyla düzeltilememektedir (s. 79). Freud'un bahsettiği saplantılı ruh hali, aradan yıllar geçmiş olsa da şairin şiirlerinde yer bulmaya devam etmiş gibidir. Anlaşıldığı kadarıyla şair, babasını kendilerini terk etmesinden dolayı affetmemiştir. Nefî, Oidipal sendromun dışı vurumu olarak görülebilecek bir yaklaşımla babasına savaş açarak onu başına gelen bir kara bela olarak görür. Şair, bu sözün hanın zoruna gitse bile yerinde bir söz olduğunu belirtmekten de geri durmaz:

Peder degül bu belâ-yı siyâhîdür başuma
Sözüm yerinde n'ola güç gelürse ger Hâna (SK: 1/6)

Şairin babaya karşı duyduğu bu nefret, onun yaptığı eylemlere de yönelir. Nefî'nin babasına karşı bu tutumu, kendisi fakir ve zaruret içindeyken babasının içinde bulunduğu zenginliğe karşı bir kıskançlığın tezahürü gibi görülmektedir. Şair, kıskançlığı babasının hana yazdığı şiirlerine de yöneltir. Kendisinin züğürtlük ile boğuştuğunu dile getirip parasızlıktan ve yoksulluktan şikayet eden Nefî, babasının ise saçma sapan şiirlerini inci ve mücevhermiş gibi hana sattığını söyler. Şair, kendi zor durumuna vurgu yapmak için ellerinin taş altında olduğunu dile getirir. Elleri taş altında olmak deyimini ile şairin hayatta kalabilmek için verdiği yaşam kavgasının büyüklüğü ve zorluğu anlatılmak istenmiştir:

Benüm züğürtlük ile ellerüm taş altında
Müzahrefâtun o dürr ü güher satar Hana (SK: 1/7)

Şair, yaşadığı bunca fakirliğe rağmen başını sokabileceği bir ev olması halinde bu duruma bile razı olacağını dile getirerek bir çocuk için ev ortamının ve aile sıcaklığının ne kadar önemli olduğunu belirtir. Sıcak bir yuvaya ve mutlu bir aileye duyulan özlem, babasını kaybeden bir çocuğun yaşayabileceği türden bir duygu olsa da insanın korunma ve sevilme ihtiyacının giderilme arzusunun da ifadesidir. Nefî'nin bu özlemi, onun çocuklukta yaşanan travmatik terk edilmişliğinin bilinç dışına itilmiş baba figürü ve bu figürden arzulanan sevgi yoksunluğunun psişik dışı vurumu gibidir. Bu bastırılmış arzular, şairin şiirlerinde bir şekilde doğrudan veya imge yoluyla ortaya çıkmış izlenimi vermektedir. Şair, baba yoksunluğunu doğrudan başını sokacak sıcak bir ev ortamıyla bağdaştırır. Nefî, bu ev ortamının eksikliğini travmatik bir boyutta ele alarak baba sevgisinin tatmin edilmeyişini ev

imgesiyle ortaya koyar. Şair, babasının kendilerini maddi ikbal uğruna terk ettiğini bildiğinden bu özlem yerini büyük bir nefrete bırakır. Ancak her nefretin altında bir özlem veya kıskançlık duygusu yatmaktadır:

Zügürt olursam olaydım ne çâre kâ'il idüm

Olaydı baş sokacak denlü muhtasar hâne (SK: 1/10)

Çocukluğunda işe yaramaz, (adi yaradılışlı) babasının kendisini kimsesiz bırakarak Kırım hanına nedim olmasının psikolojisinde meydana getirdiği travmatik durumu gözler önüne seren şair, bunu kolay kolay kabullenemez. Şair “*o demde*” diyerek çocukluk dönemini kastetmiş ve aradan yıllar geçse bile babasını affetmediğini dile getirerek onu en ağır bir biçimde hicvetmiştir. Bu da bize Freud’un kişilik oluşumunda çocukluk döneminin etkisini hatırlatmaktadır. Zira Freud (2001), bebeklik döneminde yaşanılanlara değinerek bunun önemine dikkat çekmiştir. Freud ilk çocukluk yıllarındaki izlenimlerin insan ruhunda yerleşik bir yer edindiğini hiçbir olayın bu izlenimleri silip atamayacağını ve bu izlenimlerin davranış şekillerini biçimlendirdiğini belirtir (s. 45). Bu bağlamda aşağıdaki beytin çözümlemesi yapıldığında Nefî’nin çocukluğunda yaşadığı ihmalin sadece o döneme has sonuçlarının olmadığı, bu ihmalin şairin hayatı boyunca etkisinden kurtulamadığı bir durum olduğu açıkça görülmektedir. Şair, Kırım hanına nedim olan babasının kendisini garip koyduğunu dile getirerek ne kadar mahzun olduğunu ve bunun kendi üzerindeki etkilerini gözler önüne sermiş, yardıma muhtaç olduğunu belirtmiştir:

O demde kim peder-i nâ-bekâr u sifle-nihâd

Beni garîb koyup oldı hem-sefer Hâna (SK: 1/12)

Nefî’nin şair kimliğinin ve özellikle de heccav yönünün ortaya çıkmasında babasının önemli bir yeri vardır. Freud (2001), “*Leonardo da Vinci’nin Bir Çocukluk Anısı*” adlı çalışmasında Leonardo da Vinci’yi değerlendirirken Nefî’den bahseder gibidir. Ona göre Leonardo da Vinci, çocukluğunun ilk yıllarında babasız bir yaşama zorlanmasaydı, bu işin üstesinden gelmesi düşünülemezdi. Çünkü ileri yaşlarda girilen bilimsel araştırmalardaki ataklık ve özgürlük, baba tarafından engellenmeyen bir çocuksal cinsel araştırı etkinliğini gerektirir ve bu etkinlik sanatçıda sonradan cinsellikten uzak bir planda varlığını sürdürür (s. 83). Özellikle babasız yetişen ve hayatın zorluklarına daha küçük yaşta iken göğüs germek zorunda olan ve problemlili bir çocukluk yaşayan Nefî’nin ayakta kalabilmesi ve şiire yönelmesi adına baba yokluğu bir fırsata dönüşmüş gibidir. Baba figürüne karşı duyulan

Oidipal tepki, onun baba figürünün imgesi olan otoriteye karşı tavır almasına sebep olmuş olabilir. Bu yüzden kendi devrinin önde gelen devlet adamlarıyla ve iktidara yakın çağdaşı birçok şairle kavgalı olmuş; Nefî, tek başına hepsiyle mücadeleye girişmiştir. Bunda babanın yokluğunun etkisi kadar babaya karşı beslediği düşmanlığın da etkisi olabilir. Bu anlamda aldığı kararlarda babasının desteğini alamayan şair, hayatın zorlukları karşısında düşse kalka tek başına mücadele etmeyi öğrenmiştir. Bu da onun hayat karşısında yıpranmasına sebep olmuş ve erken yaşta olgunlaşmasını sağlamıştır. Zira şairin büyük bir şair olarak kendisini çevresine kabul ettirmesinin ve hırçın, acımasız, megaloman özelliklerine sahip biri olarak yetişmesinin nedenleri burada aranabilir.

Nefî, yaşadığı tüm yoksulluğa rağmen elindeki ile yetinmesi gerektiğini dile getirerek kanaatkâr olma vurgusu yapar. Şairin takınmış olduğu bu tavır, var olan bir gerçeği bastırma arzusundan başka bir şey olmasa gerek. Zira bir çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak, babanın sorumluluğundayken babanın bunu ihmal etmesi, çocuğun babaya karşı nefret geliştirmesine sebep olur. Bu durum da Freud'un da dile getirdiği gibi duygusal bir çatışmaya neden olur. Freud (1995), çocuğun babasına duyduğu duygusal çatışmanın sebebinin incelerek bu çatışmanın nedeninin bir rakip olarak nefret ettiği, ama bir zamanlar sevdiği ve yine de sevmesi gerekli, kendisine örnek, oyun arkadaşı ve ilk yıllarda bakıcı olan babanın olduğunu belirtir (s. 212). Ancak şair, babaya yönelttiği nefretle ona duyduğu sevgi arasında sıkışınca açlıktan ölecek olsa bile babası gibi hanın kapısında dilencilik yapmayacağını; onuruyla yaşayacağını, dertlerinden asla kimseye bahsetmeyeceğini ve bu sorunların üstesinden tek başına gelebilecek bir kabiliyette olduğunu belirterek savunma mekanizmalarından yüceltmeye başvurur. Nefî, küçük yaşta babasız kalıp hayat karşısında tek başına verdiği ve başarıyla sonuçlanan mücadelesine atıfta bulunur:

Kanâ'at eyle baban gibi olma sen cerrâr

*S*çup b*kunı ye tek verme derd-i ser Hâna (SK: 2a/34)*

Şairin takındığı bu tavır, küçük yaşta tek başına kalmasından ve hayatla mücadeleye girişip ayakları üzerinde durmasından ileri gelmiş gibidir. Baba figürünün üstlenmesi gereken çocuğa bakma sorumluluğunun, küçük yaşta Nefî'nin omuzlarına yıkılması şairin hayat karşısında bir direnç geliştirmesini sağlamış olabilir. Şair, çalışıp çabalayarak bir yerlere gelmek istediğini ifade ettikten sonra Allah'tan başka hiç kimseden bir beklenti içerisinde olmadığını belirtir:

Tevekkül eyle Cenâb-ı Hudâya ahvâlün

Ne Şer'î-i hara arz eyle ne Tatar Hâna

(SK: 2a/35)

Sosyal hayatta bazen bebeklik dönemine benzer sıkıntılı durumlar yaşayan şair, karşılaştığı zorluklar karşısında kendi kendine yetmeyi öğrendiğinden farklı tepkiler geliştirip olumsuz durumdan kurtulma yolunu bulabilmiştir. Güçsüzlüğü muhtemelen bir acizlik olarak gördüğünden güçlü görünmek için şiirde her türlü yolu denemiştir. Freud (2001), bunu çocuğun ileride yaşamın büyük güçleri karşısında gerçek yalnızlığını ve güçsüzlüğünü anlar anlamaz, içinde bulunduğu durumu tıpkı çocukluğundaki duruma benzetir. Ona göre yeni durumun iç karartıcılığını, çocuklukta kendini kollayıp gözetmiş güçleri geriye dönüş (regresyon) yoluyla dirilterek yoksamaya çalışır (s. 84). Freud'un dile getirdiği düşünceler, Nef'î'nin psikolojisini yansıtmaya açısından önemlidir. Babasız yetişen bir çocuğun kendi kendine yetebilmek ve güçlü görünebilmek için sergilediği tavır, Nef'î'de fazlasıyla görülmektedir. Tüm hayatı boyunca ayakta kalabilmek için türlü mücadelelere girişen şair, ölümü pahasına bile olsa doğru bildiklerini söylemekten asla vazgeçmemiştir. Şair, tüm şöhretini kendi kişisel çabasıyla elde ettiğinden başkalarını aşağılayacak kadar kibirlidir. Zira aşağı görülerek büyüyen ve kendi özbenliğinden utanan kişiler, diğerlerini aşağı görerek kendi utancını saklamaya çalışır; başkalarını hor görmek ve aşağılamak artık o kişinin karakterinin bir parçası haline gelir (Cüceloğlu, 1992, s. 131). Bu anlamda şiir vadisinde birbirinden değerli pek çok şairin olduğunu bilen Nef'î, işinin hiç de kolay olmadığını bilincinde olmasına rağmen megaloman kişiliğinin etkisiyle kendisine yöneltilen bir tehdit karşısında müthiş bir refleks geliştirerek aciz görünmek bir yana karşısındakini alt edebilmek adına sözün tüm hünerlerinden yararlanır ve haklı çıkabilmenin yollarını bulur. Aşağıdaki beyitte olduğu gibi şair, kendisini bütün şairlerden daha cesur olarak niteleyerek bu refleksini ortaya koyar:

Bahâdır pehlivân çok gerçi meydân-ı ma'ânide

Benim tab-ı dilîrim cümleden ammâ dilâverdir

(K: 20/38)

2.2. Nef'î'de Benlik Kavramının Gelişimi Açısından Babasızlığın Etkileri

İlk çocukluk döneminde erkek çocuk, babayı rol model alır. Rol model alınabilecek bir babanın yokluğu, çocuğun psikolojik açıdan çöküntüye uğramasına sebebiyet verir. Oğuz Cebeci (2009), babanın olmadığı yerde bu eksikliğin başkaları tarafından giderildiğini, himaye altına alınan kişinin kendisini daha güvende hissettiğini dile getirir (s. 117). Bu

noktaya değinen Freud (2001), konuyu Leonardo da Vinci üzerinden ele alır. Ona göre Leonardo da Vinci, dış yaşamında kendine babasını örnek almış, bir şans eseri Milano Dükü Lodovico Moro'nun şahsında baba yerini tutacak bir kişiye kavuşmuş, Milano'da bir dükün yanında erkeksi bir yaratıcı güç ve sanatçı verimliliğiyle dolu bir dönem yaşamıştır (s. 94). Benzer durumu Nefî'de de görmekteyiz. Nefî, babasından göremediği yakınlığı IV. Murad'ın himayesi altında görmüş ve onun yanında iken sanatının zirvesine ulaşmış gür bir söyleyişe sahip olmuştur. Kendisini koruyup kollayan padişaha karşı büyük bir şükran beslemiştir. Padişahın kendisini sürgüne gönderdiği zamanlarda ise çok büyük bir ayrılık acısı çekmiştir. Sürgün hayatının bitmesi adına bir evladın babasından özür dilemesi şeklinde olan yalvarışları ve yakarışları olmuştur. Etkili olan bu yakarış yeticesinde padişah babalığını göstermiş ve onu affetmiştir. Hülâsa bir evladın babasından beklentisi neyse IV. Murad bunu fazlasıyla karşılamış, deyim yerindeyse Nefî'nin babasının oluşturduğu boşluğu IV. Murad doldurmuştur. IV. Murad'a 12 kaside sunan şair, kendi karakterine yakın özelliklere sahip olan padişaha karşı hayatı boyunca büyük bir muhabbet beslemiş ve bunu her defasında dile getirmiştir.

Şairin gerçek manada takdir etmediği birini padişah bile olsa övmeyeceği bilindiğinden IV. Murad için yazdığı 12 kasidede abartılı bir şekilde padişahı öven şairin bu tavrı, şair-hamî ilişkisi dışında psikanalitik bir bakış açısıyla incelendiğinde ortaya bambaşka bir gerçek çıkmaktadır. Zira Fanon (2016), birey için devlet otoritesinin çocukluk döneminde onu yoğuran, biçimlendiren aile otoritesinin yeniden kılıkklanmasından başka bir şey olmadığını, bireyin karşısına çıkan tüm otoriteleri bütünüyle ebeveyninin otoritesiyle özdeşleştirdiğini; geçmişin çizgileriyle çakıştırarak şimdiyi algıladığını savunur (s. 177). Bu özdeşleştirmeyi yapan Nefî, babasına duyduğu özlemi, sevgiyi ve yaşamadığı şefkat duygusunu kendisine yaşatan ve bu eksikliğini giderip hayatının tüm aşamalarında, velev ki yanlış yapsa bile, sürekli olarak desteğini gördüğü ve telkinlerde bulunup doğru yolu gösteren IV. Murad'a bir baba nazarıyla bakmıştır. Babasından görmediği ilgiyi ve yakınlığı padişahın gören Nefî, onun adına yazdığı kasidelerde padişaha tıpkı bir çocuğun babasına baktığı gibi bakmıştır. Nasıl ki çocukların nazarında kendi babaları her şeyin “en”i ile ifade edilirse Nefî'ye göre padişah da her şeyin en iyisine layıktır ve ondan büyüğü yoktur:

Şeh-i vâlâ-güher Sultân Murâd-ı dâd-güster ki

Adâletde nazîri gelmemişdir dahi dünyâyâ

(K: 19/ 23)

Hıdîv-i pür-hüner Sultân Murâd ol şâh-ı dîn-perver
Ki hem ehl-i dil ü hem hoş-nüvîs ü hem suhan-verdir (K: 20/ 19)

Şeh-i âlî-neseb Sultân Murâd-ı Kahramân-kevkeb
Ki lutf u kahrıdır hep devlet ü dînin mühim-sâzı (K: 23/ 13)

Şairin Farsça divanından alınan aşağıdaki beyitlerde şairin IV. Murad ile ilgili mübalağalı söylemleri sırf kaside söyleme geleneği içerisinde değerlendirilirse şairin bilinç dışında yatanlar ortaya çıkarılamaz. Her ne kadar memduhun abartılı bir şekilde övülmesi bir gelenek olsa da Nef'î, IV. Murad'ı sadece bir padişah olarak değil; bir hamî, bir dost, bir yaren, kendisini koruyup kollayan bir baba olarak görmüştür. Daha küçük yaşta iken reddedilme duygusunu yaşayan şair, IV. Murad'a çok büyük bir hayranlık duymuştur. Bu hayranlık, şairin yaşam kalitesini artırdığı gibi, öz güven duygusu yaşamasını sağlamış gibidir. Dışlanma duygusu padişah tarafından bertaraf edilen ve kabul edilme hissini fazlasıyla yaşayan şair, minnettarlığını her seferinde dile getirmiştir. Nef'î, küçük çocukların kendi babalarını tarif ederken onu her şeyin en güzeli ile anlatma çabasının bir benzerini Farsça divanında padişahı övdüğü beyitlerinde de şöyle dile getirir:

“Sofrasındaki sergisi gök takından daha yüksek olan Cem gibi büyük bir padişah... Öyle bir padişah ki kapısındaki her dilenci mutlu bir efendidir... Şanı yüce Murad Han ki kapısı padişahların kiblesidir... Gönlü öyle ruhanî nüktelere aşınadır ki sanki Cebrail ile aynı dili konuşur... Ey, kader kadar güçlü padişah! Senin fermanın kaza kadar kayıtsızdır.” (Atalay, 2019, s. 62).

Şairin övgüde takındığı bu abartılı tavır, onun mutlak otoritenin sembolü olan padişah tarafından kabul edilme arzusundan ileri gelir. Çünkü insanoğlu, sosyal bir varlıktır ve doğası gereği topluluk içinde yaşamaktadır. İçinde yaşadığı topluma ait olma ve ondan kabul görme, kişiyi psikolojik ve fizyolojik açıdan koruyucu özellik gösterirken toplum tarafından dışlanma ve reddedilme, kişi üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın cemiyet içerisinde yaşaması ve içinde yaşadığı cemiyet tarafından kabul görmesi, ebeveyni tarafından himaye edilmesi onun psikolojik olarak gelişimine önemli katkılar sunduğu gibi, reddedilme durumu da çok olumsuz durumlara neden olmaktadır. Reddedilme duygusunu yaşayan birey, bu travmatik olayı yaşadıkdan sonra kendini değersiz

olarak hissedebilir ve bu durum, bireyin içine kapanık hırçın bir kişiliğe bürünmesine sebebiyet verebilir. Öte yandan reddedilme, sadece o deneyimi yaşarken acı veren bir olay değil; aynı zamanda, bireyin yaşadığı ilk reddedilme deneyimleri, onun hayatının sonraki evrelerinde sosyal etkileşimlerinin başarısını da etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii olarak ilk ihmali veya reddilmeyi yaşamış kişinin daha sonraki sosyal ilişkilerinin kalitesini, yaşanılacak olumsuz ilişkilerini bu durumdan bağımsız değerlendirmek mümkün görülmemektedir. Şairin özellikle *Sihâm-ı Kazâ* adlı eseri incelendiğinde devrin ileri gelenleri dâhil birçok kişiyi acımasızca hicvettiği, çevresiyle sürekli bir çekişme halinde olduğu ve hakaret etmekten zevk alan bir ruh haline sahip olduğu görülür. Zira aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahnedir ve çocuk her şeyi ailede gözlemler ve yaşar, ev ortamı olumlu niteliklerin kazanıldığı bir yer olarak görülebileceği gibi tüm olumsuz davranışlar da evde öğrenilir (Yörüköğlu, 1984, s. 949).

Nefî, hayatının daha ilk evresinde ihmal/reddedilme olaylarını yaşamış biri olduğundan olaylar karşısında aşırı duygusal ve hassas davranışlar sergilemiş, muhtemelen ilişkilerinde bu kaygıyı taşımıştır. Onun yaşadığı baba yokluğu ve terk edilmiş olma psikolojisi, ömrü boyunca ilişkilerinde sıkıntılar yaşamasının ve sürekli başkaları ile mücadele halinde olmasının nedeni gibi görülmektedir. Doğan Cüceloğlu'nun (1992) "*Utanca Boğulmaktan Kaynaklanan Karakter Özelliği*" olarak gördüğü mükemmeliyetçiliğe göre ailesi tarafından ihmal edilmiş çocuklar doğal sınırlarını tanımayıp kendilerindeki veya bir başkasındaki kusurlara tahammül edemezler. Hiçbir zaman tatmin olmayan, kusur bulmakta mahir olan bu çocuklar kendilerini başkaları ile mukayese edip sürekli başarılı olmak için çırpınırlar. Ona göre şiddetli öfke olarak adlandırılacak özellikler sergileyen çocuk kırgınlığını biriktirerek, yaşamı boyunca öfkeli biri haline dönüşür (s. 128). Ebeveyni tarafından reddedilen veya istenmeyen çocuklarda rastlanan kaygılı reddedilme hali, Nefî'de yansımaları bulmuş gibidir. Zira çocukluğunda reddedilen şair, hayatının ilerleyen yıllarında reddedilme veya buna benzer bir duyguyu tekrardan yaşadığını düşündüğünde muhtemelen çocukluğundaki travmatik olayın etkisiyle yeniden aynı sonu yaşamamak adına aşırı tepki verebilmektedir. Nefî'nin, çağdaşı olan Nevî-zâde Atâ'î, Kafzâde Fâ'izî ve Ganîzâde Nâdirî'ye şairin eleştirisi sınırlarını aşan bir üslupla saldırmasının sebebi de yaşadığı bu duygusal travma olabilir. Bu gergin ruh hali şiirlerine de yansımış, aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi muhataplarına en galiz sözlerle saldırmış, onları yerin dibine batırmak istemiştir.

Kendisine yöneltilen eleştirilere tahammülü olmayan şair, sövgüye varacak ifadeler kullanmıştır:

*Olmaz ol kirli or*sbı gibi puşt ammâ
Kimse bilmez tut ki başı örtülü 'avratdı ol*

*Benzemez ana ne Kâfoğlı ne sair kahbevât
Belki Nev'î-zâdeden dahı beter epşetdür. (SK: 13a/1-2)*

Öfkeli reddedilme duyarlılığı olarak nitelendirilen bu durum, kişilerin aşırı saldırgan bir tutum sergilemesi ve karşıdakini alt edilmesi gereken bir düşman olarak görmesi sonucunu doğurur. Freud (2000), çocuğun ihmal edilmesinin uygun duygusal tepkilerin verilmesini güçleştirdiğini savunup bu durumun sosyal ilişkilerde sorun yaşanmasına sebep olacağı kanaatinde. Kimi çocukların arzu doyumundaki en küçük bir gecikme ya da kısıtlamaya öfke, kızgınlık, huzursuzluk ve sabırsızlıkla karşılık verdiğini dile getiren Freud'a göre maruz kaldığı hoşnutsuzlukları dizginlemek zorunda kalan bir çocuğun beni doğal olarak yadsıma ve yansıtma gibi savunma düzeneklerine ya da öfke, gazap ve diğer duygu patlamaları gibi ilkel boşaltım yollarına başvurur (s. 110-111).

Nef'î'nin kendi devrinin şairlerinden Vahdetî ve Fırsatî ile de ağız dalaşına girmesi, Freud'un yukarıda belirttiği ihmalin bir sonucu olabilir. Zira Vahdetî'nin insanî bir durum olan bir mecliste yellenme olayını şairin her fırsatta dile getirmesi ve bunun üzerinden şairi aşağılamasının başka türden izahı zor görünmektedir. Şair, aşağıdaki beyitlerinde Vahdetî ile Fırsatî'yi yellenme olayı ile mukayese ederek onlara dilinin kılıcını doğrultur. Zira Nef'î'ye göre Vahdetî'nin ağzı ve ağzından çıkan şiirleri herhangi bir manevî değerden yoksun sayılmış; bunlar kendi bedeninin en kirli menfezi ve o menfezden çıkan pis boşaltımlarla bir sayılarak Vahdetî, aşağılanmıştır (Sheridan, 2012, s. 195)

*Ey Vahdetî sen Fursatîyi s*çmada geçdün
Müşhil mi yedün yoksa sovuk kahve mi içdün*

*Âheste rezm etmek idi gerçi murâdun
Ammâ bir os*rdun ki sığırlar gibi s*çdun (SK: 152/1-2)*

Şairin rakiplerine karşı bu tutumu, küçük yaşlarda babası tarafından terk edilerek yalnızlığa mahkum edilen ve korumasız kalan çocukların davranışlarının ve söylemlerinin

bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Zira bu tür çocuklar, çevreleriyle uyum sorunu yaşıyıp kendilerine karşı yapılan en küçük bir eleştiriye dahi tahammül edemeyip saldırgan bir tutum sergilerler. Rakip olarak belirledikleri kişileri, Nef’î örneğinde olduğu gibi itibarsızlaştırıp yok etmek dahil her türlü yolu meşru görebilirler. Bunun asıl sebebi de çocuğun rol model eksikliğinden kaynaklı olarak benlik kavramının kendisinde şekillenmemesidir. Oya Güngörmüş (1986), çocukların fiziksel, ruhsal ve duygusal özellikleri ve isteklerinin benlik kavramını oluşturduğunu dile getirerek benlik oluşurken yaşanan olumsuzlukların hayata yansımalarıyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirir:

“Terk edilmiş olma duygusu çocukta uyumsuzluk, yalnızlık, boşluk duyguları oluşturur. Gizli suçluluk duygusu, çok güç dışa vurulur. Çocukta sürekli cezalandırılacağına dair endişe vardır. Bu durum, gece korkusu ve kâbuslara sebep olabilir. Benlik kavramı en genel tanımıyla kişinin kendisi hakkındaki düşüncelerini kapsar. Bir başka deyişle kişinin fiziksel, ruhsal, sosyal ve duygusal özellikleri, istekleri ve başarıları hakkındaki inançlarının toplamı benlik kavramını oluşturur.” (s. 15).

Freud ve Hug-Hellmuth’un, bebeklik döneminde yaşananların birey üzerinde etkileri ve güçlü bir benliğin oluşmasının şartları ile ilgili söylemleri, Nef’î’nin rakiplerine karşı takındığı olumsuz tavrı açıklar niteliktedir. Freud, gelişimin ve değişimin son bulduğu beş yaşın altını çizerek özellikle çocuğun doğumundan itibaren ilk beş yıllık süreç içerisinde aileye büyük sorumluluklar düştüğünü belirtmiş, ileriki yaşlarda sergilenen davranışların nedenlerinin çocuklukta aranması gerektiği tespitinde bulunmuştur. Hug-Hellmuth da çocuğun temel olarak çocukluktan itibaren yaşadığı olayların etkisinin yetişkinlik çağında da görülmesini ve yaşadığı bazı olayların çocuğun yetişkinliğinde ortaya çıkan sorunların temel sebebi olarak yer almasını psikanalitik kuram açısından ele alınan önemli bir durum olarak görmüştür (Özşahin, 2019, s. 130). Benliğin oluşumu tamamlandıktan sonra bunun hayata yansımaları kişiliği oluşturur. Kişilik dediğimiz kavram benliğin dışa yansımalarıdır. Dolayısıyla benlik kişiliğimizin tamamını oluşturur. Kişiliğin temelinde benlik vardır. Benlik olmadan kişilik tamamlanamaz. Babaya karşı duyulan nefret, küfürlerle dolu ağır hakaretlerde bulunmak, megaloman özellikler sergilemek, abartılı övgüler yapmak ve tüm bunları ölümü göze almak pahasına şiirde yapmak benlik kavramını oluşturan olumsuzluklarla izah edilebilir. Freud (2001), bilinç dışını içgüdülerin etkinlik alanı olarak

görüp doymak bilmeyen ve bilinç dışının hiçbir şeyi umursamayan bir biçimde gerçek hayata uyum noktasında bazı nitelikleri bünyesinde barındırdığı kanaatindedir (s. 95).

Nef'î'nin muarızlarına karşı takındığı hasmane tavır, kendisinde benlik duygusunun tam gelişmediğinin bir işareti olarak görülebilir. Zira benlik duygusu, kişinin başkasıyla empati kurmasını mümkün kılarken bu duygunun yokluğu kişinin acımasız ve karşıdaki insana karşı umursamaz olmasına sebep olur. Şairin, çağdaşı Nev'î-zâde Atâ'î'ye karşı büyük bir öfke duyup aşağılaması da bu empati eksikliğinin bir sonucu gibidir. Zira şair, bu öfkesini hakarete hatta küfre varacak şekilde dile getirerek eleştiriye karşı tahammülünün olmadığını ve öfke nöbetine benzer bir durum yaşadığını gözler önüne sermektedir. Şair, kendisinde bir travmaya dönüşmüş gibi görülen baba figürü üzerinden Nev'î-zâde'ye saldırarak patavatsızlığın, soytarılığın babadan miras kaldığını, babasının da benzer özelliklere sahip olduğunu belirterek muhatabını soy üzerinden itibarsızlaştırma tavrı sergiler. Bu itibarsızlaştırma eğiliminin dozu o kadar artar ki şair, Nev'î-zâde'nin normal şartlarda doğan bir çocuk olmadığını, bir dışkı olduğunu belirterek tahammülsüzlüğünü göstermiş ve ağır hakaretlerde bulunmuştur:

Nev'î-zâde sana mîrâs-ı peder yâve

'Ömri zîrâ pederün yâve demekle geçmiş

Var kıyâs et ne kadar âdem imiş merhûm

*Yerine sencileyin bir kaba yesteh s*çmış (SK: 116/1-2)*

Nef'î'nin hakaretimiz üslubu, hicivlerinde sürekli saldırgan bir tavır içerisinde olması, fahriyelerinde ve methiyelerindeki megaloman tavır, mübalağalarla dolu şiirleri sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip olmadığını işareti gibi görülmektedir. Küçük yaşta iken babası tarafından terk edilmiş olmanın şair tarafından kabullenilemediği, bunun izlerinin şiirlerinde sürekli olarak görüldüğü tespitinde bulunulabilir. Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve çevreye uyum sağlamasında anne-baba-çocuk ilişkileri oldukça önemlidir. Zira davranış bozukluğu gösteren çocuk ve yetişkinlerin özgeçmişleri üzerinde yapılan çalışmalar, bunun anne-baba-çocuk ilişkisinin yetersiz olmasından kaynaklandığını göstermektedir (Ersanlı, 1996, s. 57). Ersanlı'nın bu tespitleri, Nef'î'nin uçlarda gezinme tavrı hakkında oldukça önemli ipuçları vermektedir. Zira Nef'î'nin çocukluğuna inildiğinde şairin sağlıklı bir aile ilişkisine sahip olmadığı görülecek ve bu sağlıksız ilişkinin etkileri

şairin şiirlerine sirayet edecektir. Freud'un (2001) tespit ettiği bilinç dışı içgüdülerin etkinliğini gösteren doymak bilmezlik, hiçbir şeyi umursamaz katılık, gerçekteki yaşam koşullarına ayak uydurmada yetersizlik gibi kimi özelliklerin (s. 95) Nef'î'de de olduğunu ve bunu şiirlerine yansıttığını söylemek mümkündür.

2.3. Oidipal Bir Sendrom Olarak Nef'î'de Baba Figürü

Babanın davranışlarının ve çocuklara yaklaşımının çocuğun gelişiminde ve karakterinin oluşumunda olumlu ya da olumsuz etkiler bırakması, baba karakterinin kişi üzerinde ne denli bir etkiye sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu etkiyi gözlemleyen bilim insanları, kişilerin davranışlarının nedenlerini araştırırken babaların çocukları ile olan ilişkileri üzerinde durmaya başlamışlardır. Freud, fallik dönemde erkek çocuğun babasıyla yaşadığı çatışmaya “*Ödipus Kompleksi*” adını vermiş ve literatüre mal etmiştir. Freud'un ortaya attığı ve kendisinden sonraki birçok çalışmaya da esas teşkil eden görüşüne göre: “Her iki cinsten çocuklarda karşı cinsten olan ebeveyne karşı güçlü bir bağ gelişirken kendi cinsinden olan ebeveyne karşı da düşmanca birtakım duygular oluşmaya başlar.” (Kulaksızoğlu, 2004, s. 21). Freud (2001), “*Dostoyevski ve Baba Katli*” adlı çalışmasında Oidipus kompleksi ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermektedir:

“Oğlan çocuğu babasıyla psikanaliz dilinde ambivalent (çelişik) sözcüğüyle anlatılan bir ilişki içinde yaşar. Bir yandan, kendisine rakip saydığı babasını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir kin ve nefret besler içinde; öte yandan, yine babasına karşı belli bir sevgiye her vakit ruhunda yer verir, her iki tutum da bir araya gelerek baba özdeşleşmesini doğurur. Gerek hayranlık duyduğu babasına öykünme arzusu, gerek kendisine rakip gördüğü babasını ortadan kaldırmayı amaçlaması, oğlanın kafasında babasının yerini alma düşüncesini uyandırır. Ama derken bu gelişim süreci güçlü bir engelle karşılaşır; oğlan, kendisine rakip gördüğü babasını yok etme çabasının babası tarafından iğdiş eylemiyle cezalandırılabileceği korkusunu günün birinde gönlünde yaşatmaya başlar. İğdiş edileceğinden ürkerken yani erkekliğini koruyabilmek için babasını ortadan kaldırıp annesini ele geçirme isteğinden vazgeçer. Gel gelelim, söz konusu isteğin bilinç dışında varlığını sürdürmesi de suçluluk duygusunun temelini oluşturur.” (s. 229-230).

Nef'î'nin babasına duyduğu öfke, Freud'un dikkat çektiği cinsellik izahından uzak olsa da onun baba düşmanlığı Freud'un belirttiği babadan öç alma noktasında birleşir. Zira

Nef'î'nin baba düşmanlığı hiç azalmaz, aksine şair, şiddeti giderek artan bir öç alma hissine kapılır. Kırım hanının babasını öldürmesini ister ve bunu sevap olarak görür. Erkek çocuğun babasını düşman olarak görüp ondan kurtulmak istemesinin tezahürü bu beyite yansımış gibidir. Babasının acı çekerek öldürülmesine, katledilmesine gönlü razı olan şair, bu durum karşısında meleklerin bile hana dua edeceğini belirterek yapılacak işin hayır boyutuna vurgu yapar:

Ki Hân sevâba girüp ger babanı katl etse

Du 'â ederdi felekde ferîşteler Hâna

(SK: 2a/26)

Günümüzde birçok araştırmacının farklı bilim dallarında ele aldığı baba-oğul ilişkisi, eserleri doğru değerlendirmek isteyenler için çok yaygın bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Fethi Demir (2010), psikanalist yöntemin roman incelemelerinde kullanılmasıyla sistematik biçimde teorize edilen bir tema olarak beliren baba-oğul ilişkisinin edebî metnin çözümlenmesinde de önemli bir anahtar haline geldiğini, önceleri Freudyen bakış açısının etkisiyle sadece cinsel bilinçaltının sorgulanmasına indirgenen bu ilişkinin farklı boyutları ve çağrışımlarıyla genişleyip anlam çeşitliliği kazanarak varlığını koruduğunu, modernizmle modernizm sonrası edebiyatta psikanalitik anlamın dışında, iktidar ilişkilerinden yabancılaşmaya kadar geniş bir gönderme çeşitliliği biçiminde ele alınan baba-oğul ilişkisinin hem yazarlar hem de edebiyat eleştirmenleri için hala güncel ve popüler olduğunu savunur (s. 26).

Dengeli bir karaktere sahip olabilmek, sağlıklı bir iletişim kurabilmek, doğru bir biçimde kendini anlatabilmek, toplumsal yaşamda başarılı, öz güven duygusuna sahip biri olabilmek, çoğu zaman bireyin babasıyla kurduğu olumlu ilişkiye bağlıdır. Böyle bir ilişkinin olmaması durumunda insan psikolojisinde olumsuzlukların yaşanması olağandır. Bu anlamda babasıyla sağlıklı bir iletişim kuramadığı anlaşılan Nef'î, babasının kendisine sorulması gerektiğini belirterek hiç kimsenin kendi babası hakkında onun kadar bilgi sahibi olmadığını söyler. Kendisine sorulacak olursa babası hakkında bildiği her şeyi olduğu gibi anlatacağını ifade eden şair, Kırım hanının nasıl olur da babasını nedim olarak yanına aldığı bir türlü anlayamadığını, bu duruma bir anlam veremediğini belirtir. Babasına cimri, alçak bir eşek benzetmesi yapan şair, böyle birinin hana layık olmadığını anlatmak ister. Şairin babasına karşı duyduğu öfke değerlendirilirken babasının cimriliğini de göz önünde bulundurmak gerekebilir. Şaire göre babası cimri olmamış olsaydı ailesinin ihtiyaçlarını

karşıları. Ama Nef'î'nin gözünde babası ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak yerine, bencil ve cimri davranarak onları ihmal etmiş, alçakça davranışlar sergilemiş bir eşekten öte anlam ifade etmez:

Niçün deme bana sor kim ne kişidir ol

Niçe nedîm olur öyle le'îm ü har Hâna (SK: 2a/28)

Oidipus sendromunun temel özelliklerinden olan baba ile oğul arasındaki mücadele şairin aşağıdaki beytinde görülmektedir. Nef'î, Kırım hanının babasına bin deve, kendisine ise bir keçi vermesi durumunda bile babasının büyük bir kıskançlık yaşayacağını, o bir keçiye almak için bile türlü oyunlara girişebileceğini belirtir. Esasında şair, bu beyitte babasının aç gözlülüğüne ve bencilliğine vurgu yapmak istemiş gibi olsa da bu tespit, babasına karşı duyduğu öfkenin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Şairin babasına yüklediği bu olumsuzluklar, onun bastırılmış baba öfkesinin dışı vurumu gibidir. Şaire göre babası öyle bir bencillik içindedir ki kendisi zenginlik içerisinde yaşarken en küçük bir mutluluğu bile ailesine çok görür. Şaire göre babası imkanı olsa o küçük mutluluğu bile hüzne çevirir:

Babana bin deve ger sana bir keçi verse

Anı dahı bana ver deyü göz kırpar Hâna (SK: 2a/33)

3. BİR KİŞİLİK BOZUKLUĞU: NARSİZİZM

Narsisizm terimi, güzelliğiyle nam salmış Yunan mitolojisindeki Narkisos'tan gelir. İnanışa göre genç ve yakışıklı olan Narkisos, kendisine âşık olan birçok kişiyi kabul etmez. Nihayetinde Narkisos'a bir peri kızı da âşık olur. Narkisos'un aşkını küçümsediği peri kızı, Narkisos'un da aynı akıbeti yaşaması için bedduada bulunur. Bedduası Tanrıça Nemesis tarafından kabul edilir ve Narkisos karşılıksız aşkla cezalandırılır. Suda hayalini görerek kendisine âşık olur ve âşık olduğu nesneye kavuşmak isterken suya düşerek boğulur ve suya düştüğü yerde nergis çiçeği açar. Freud (2001), bu hikâyeden hareketle insanın kendine olan hayranlığını narsisizm olarak tanımlamıştır (s. 343). Bu tanımlama Havelock Ellis, Nacke, Sadger, Kernberg, Kohut, Masterson, Morrison gibi psikologlarca da benimsenmiş ve bu alanda çalışmalar yürütülmüştür (Anlı ve Bahadır, 2007, s. 2 ; Timuroğlu, 2005, s. 5)

Freud'un (2001), "*Narsisizm Üzerine Bir Giriş*" adlı makalesi bu alanda yapılan en önemli çalışma olarak kabul edilir. Bu makale narsisizmin psikanalizdeki yerini ortaya koyması açısından son derece önemlidir. Freud narsisizmi primer (birincil) ve sekonder (ikincil) narsisizm olarak ikiye ayırır. Primer (birincil) narsisizm çocuğun henüz dış nesnelere yönelmediği ve kendi *ben*'ini sevgi objesi yaptığı narsisizmdir ve bu normal karşılanır. Sekonder (ikincil) narsisizm ise olgunluk dönemlerinde dış objelere yönelen, cinsel içgüdü enerjisi olarak tanımlanan libido, arzuladığı sevgi nesnelere bulamayınca libido yeniden *ben*'e yönelir. Sekonder (ikincil) narsisizm, şizofren narsisizm olarak görülür (s. 343). Freud (1990), dış dünyadan soyutlanan libidonun egoya yöneltildiğini ve böylece narsisizm doğduğunu savunur. Ona göre doğumla birlikte mutlak narsisizmden, kendine yeterli narsisizmden değişen dış dünyanın algılanmasına, nesnelere keşfedilmesine doğru bir adım atılır (s. 63). Erich Fromm (1990) ise ana rahmindeki ceninin mutlak bir narsisizm içinde yaşadığı kanaatindedir (s. 63).

Narsist kişiliğe sahip olanlarda erken yaşlarda başlayan bir beğenilme ve iltifat bekleme eğilimi vardır. Empati kurmaktan yoksun olan bu bireylerde, kendini aşırı beğenme bir kişilik özelliği olmaya başlar. Kabiliyetlerini ve başarılarını abartılı övme, kendisini her şeyin merkezinde görme, kimsenin kendisini anlayamayacağını; ancak üstün durumda olanların kendisini anlayabileceğini, müthiş bir zekâyâ sahip olduğunu düşünme, hak ettiği değeri görmediği kanaatinde olma, ilişkilerinde kişisel menfaatleri için başkalarının

kusurlarını açığa çıkarma, onları gülünç duruma düşürme ve onları itibarsızlaştırma bu karakterin en belirgin özelliklerindedir.

Narsisti kendisine âşık olan kişi olarak tanımlayabiliriz. Gregory Zilboorg, narsisizmi bireyin sevgi nesnesi olarak başkaları yerine sadece kendini seçtiğini bir zihin durumu olarak görüp narsistin içten içe kendine âşık olduğu kendi imajına hayranlık duyup kur yapabileceği bir ayna aradığı kanaatindedir (Dönmez, 2016, s. 231). Narsizmi kişinin kendisini aşırı beğenmesi, kendisine hayran olması olarak değerlendirecek olursak bu kişiliğe sahip insanlarda gerçek sevginin olmadığını söyleyebiliriz. Narsist, sadece kendi kişiliğini önceler, değer verdiği tek şey kendisidir. Erich Fromm, narsist insanın gerçek olarak gördüğü tek alanın kendi kişiliği, ihtirasları, istekleri, bedeni olduğunu dile getirmiştir. Ona göre narsistin inandığı şey o inandığı için doğrudur ve kendinde kötü özellikler kötü olsa bile bunlar sırf kendi özellikleri olduğu için güzeldir. Narsistin dışındaki insanların ise tiksindirici bir yönü vardır bu insanların bir değeri yoktur (Dönmez, 2016, s. 231).

Narsist kişiliğe sahip olan bireyler, sadece kendilerini merkeze koyarlar. Kişisel çıkarları için başkalarını kullanırlar. Kendilerini çok değerli gördüklerinden başkalarının da kendilerine bu değeri vermesini isterler. Kendilerini sevmek yerine kendilerinden nefret ederler. Asıl sorunları sevilmemek değil, sevememektir. Kendilerinin sahip olmadıklarına sahip olanlara karşı yoğun bir kıskançlık duygusuna sahiptirler. Kendilerini kusursuz hissettikleri an başkalarının kendilerini kıskandığını düşünürler. Başkalarından sürekli iltifat beklerler. İlişkilerde baskın taraf her zaman narsist kişidir. Uzun süreli dostluklar yaşamakta sıkıntı yaşarlar ve onlar açısından yalnız kalmak zannedildiği kadar zor değildir. Kişisel çıkarları zarar görmeye başladığı andan itibaren şiddetli bir öfke yaşayan ve saldırgan davranışlar sergilemeye başlayan narsist, akıllıca kararlar veremeyebilir. Bu durum, diğer insanlarla ilişkilerde ciddi sorunlar yaşanmasına sebep olur. Başkaları ile arasına aşılmaz setler çeken narsist birey, tek kişilik bir dünyada yaşamaya razıdır. Ona göre dünya sadece kendisinden ibarettir.

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından 2013'te yayımlanan "Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı"nda DSM-5 ölçeğinden hareketle narsist kişilik bozuklukları semptomlarından en az beşini taşıyan kişilere narsistik kişilik bozukluğu teşhisinin konulabileceği belirtilir. Bu semptomlar şöyle sıralanmaktadır:

1. Kendisinin önemine dair büyüklenmeci bir duyguya sahip olmak,

2. Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik veya ideal sevgi fantezileriyle meşgul olmak,
3. “Özel” olduğuna ve ancak özel veya üst düzey insanlar tarafından anlaşılabilceğine, onlarla ilişkide bulunması gerektiğine inanmak,
4. Aşırı hayranlık beklemek,
5. Hak sahibi olduğuna inanmak (özellikle ayrıcalıklı muamele görme veya beklentilerine otomatik olarak uyum gösterileceğine dair makûl olmayan beklentilere sahip olmak),
6. Kişilerarası ilişkilerde sömürücü olmak (amaçlarına ulaşmak için insanları kullanmak),
7. Empatiden yoksun olmak (diğerlerinin duyguları ve gereksinimlerini kabullenme veya paylaşmada gönülsüzlük),
8. Diğerlerine haset duymak veya diğerlerinin ona haset duyduklarına inanmak,
9. Kibirli ve küstah davranış veya tutumlar sergilemek şeklinde ifade edilmiştir (Eldoğan, 2016, s. 2).

3.1. Nef’î’de Narsisizmin Tezahürleri

Yukarıda narsisizme dair belirlenen semptomlardan hareketle Nef’î’nin merkeze kendi “ben”ini koyarak yazdığı şiirleri ele alındığında bu semptomların çoğunun onda tezahür ettiği ve şairin narsist kişiliğini şiirlerine yansıttığı tespitinde bulunulabilir. Narsisizmin şairde tezahür etmesinde küçük yaşta babasının kendilerini terk etmesinin acı tecrübesiyle yüzleşmesinin önemli bir payı vardır. Zira Nef’î daha küçük yaşta iken babasını Kırım hanına kaptırmak suretiyle büyük bir travma yaşamıştır. Şair, yaşam mücadelesinde kendi çabalarıyla ayakta kalmaya çalışmış, kendi şairlik yeteneğinin farkına varmış, bu yeteneği sayesinde var olmuş, elde ettiği tüm kazanımları kendi yetenekleriyle hak ettiğine inanmış olmalı ki hayatı boyunca herkese tepeden bakmıştır. Korunmasız ve yardıma muhtaç bir durumda kalan şair, bu yönünü bastırmak için megaloman tavırlar geliştirmiş gibidir. Kendi kusursuzluğuna fazlasıyla inanan şair, başkalarının kusurlarını ortaya çıkarmak suretiyle egosunu tatmin etmiştir. Kendisindeki eksikliklerin farkında olan Nef’î, büyülenmeci bir tavır sergilemediği zaman kusurlarının ortaya çıkmasından endişe eden bir

tavır sergiler. Nefî hayatı boyunca bu endişe dolayısıyla şişik egosunun gereği olan büyüklenmeci tavrını sürdürmüştür. Ayakta kalabilmek için adeta daha da kibirlenmiştir.

DSM-5 ölçeğinde de belirtilen kibirli olmak, etrafa saldırmayı alışkanlık haline getirmek, empatiden yoksun olmak, başkalarının kötü yönlerini teşhir etmeye çalışmak, benlik algısının aşırı bir şekilde yüceltilmesi, kişinin sadece kendisine odaklanması, başkaları ile olan ilişkilere önem verilmemesi, çok yüksek bir öz güvene sahip olmak Nefî'nin şiirlerinde yansımasını bulan narsist kişiliğin en önemli özellikleri olarak görülmektedir. Nefî'de narsist kişiliğin oluşmasında bilinçaltı birikimleri, sosyal çevre, sosyal bilinç, toplumsal faktörler ve dinamiklerin önemli bir yeri vardır. Bu etkenler, şairin kişiliğini oluşturduğu gibi, şairin poetikasını ve şiir yazma nedenlerini de oluşturur. Eser oluşturma süreci, her ne kadar sanatsal dehanın, içsel huzursuzluğun ürünü olsa da bu süreç, içinde bir şekilde şişik bir egoyu, megaloman ve narsistik bir kişiliği de barındırır (Bozkurt ve Bezenmiş, 2019, s. 623). Bu durum şairin kişiliğinin oluşumunda etkili olan faktörleri göz önüne serdiği gibi eser oluşturma sürecinde devreye giren narsistik unsurlara dikkat çekmesi açısından da önemlidir.

Tuba Işınso İsen'in (2002) Karen Horney'den yaptığı şu alıntı Nefî'nin şiirlerinde görülen şişik egonun ve büyüklenmeci tavrın nedenlerini ortaya koyar.

“Narsistik olarak tanımlanabilecek olgular arasında kibir, bencillik, prestij ve hayranlık özlemi, bir sevilme arzusu ve bununla birlikte başkalarını sevmeye yetisinden yoksunluk, insanlardan uzaklaşma, normal özsaygı, idealler, yaratıcı arzular, sağlığa, görünüme, zihinsel (entelektüel) becerilere yönelik kaygılı bir ilgi gibi özellikler sayılabilir. Yazarın belirttiği bu narsistik olguları, divan şairlerinin fahriyye yazarken içinde buldukları psikolojik durum ile bağdaştırmak ve bütün şairler için bu konuda bir genellemeye gitmek elbette ki doğru değildir. Ancak, bu tanım içinde yer alan bazı olguların, aslında divan şairlerinin farkında olmadan ortaya koyduğu tavırlar olduğu, fahriyelerdeki övgü kalıplarından gözlemlenmektedir.” (s. 20).

Nefî'nin şiirlerinde kendi “*ben*”ine yapılan aşırı göndermeler klâsik şiirin fahriye geleneğinin bir tezahürü gibi görünse de Nefî'deki bu durumu normal bir ruh halinin dışa vurumu olarak görmek pek mümkün değildir. Psikanalitik yöntemle Nefî'nin şiirlerine bakıldığında şairde narsistik olguların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Nefî'nin narsist

özellikler taşıyan beyitlerine gazellerin makta beyitlerinde, kasidelerin fahriyelerinde rastlanmakla beraber şairin kasidelerde doğrudan övgüye geçtiği şiirleri de vardır. “Kasidelerinde Enverî, Hafız, Hâkânî, Örfî-i Şirazî, Feyzî-i Hindî gibi İran edebiyatının şairleriyle kendisini mukayese eden ve kendisini onlardan üstün gören.” (Ocak, 2002, s. 64) Nefî, övünmelerini diğer şairlerden farklı olarak çok mübalağalı yapar. Nefî’deki övünme tutkusunu göstermek üzere şairin bütün şiirlerini okumaya gerek olmadığını dile getiren İsmail Ünver’e göre (1991) “Şiirinin edebî değer taşıdığına inanan her şair övünür, övünmeye de hakkı vardır. Fakat bu konuda Nefî kadar ileri gidene görülmemiştir.” (s. 61). Bu aşırı abartma, Nefî’nin kişilik özellikleri bilindiğinden çok yadırganmaz ve hatta okuyucular tarafından takdir bile görür. Kendini aşırı beğenmenin bir tezahürü olan fahriyeleri, şairin megaloman bakış açısını en iyi aksettiren şiirler olarak görülebilir.

Nefî’nin babasının küçük yaşta iken Kırım hanına nedim olması henüz gelişim çağında olan bir çocuğun, ruhî ve bedeni manada sağlıklı bir gelişim gösterememesine, en temel insanî ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açmış ve küçük yaşta şairin hayal kırıklığı yaşamasına ve menfi duygulara kapılmasına sebebiyet vermiştir. Bir bey ailesinden gelen şairin, babasının kendilerini terk etmesinden sonra yoksul bir yaşam sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Dış dünyaya daha bu yaşta küsen ve hayatın acımasızlığı ile karşılaşan şair, en temel insanî ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlanmış, kendi iç dünyasında farklı tepkiler geliştirmiştir. Küçük yaştan itibaren kendi ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan Nefî’de dış dünyaya karşı aşırı bir güvensizlik meydana gelmiş, kendi kendine yetmeye çalışan ve bunu başarabilen şairde şişik bir ego gelişmiştir. Şairde bu kişiliğin oluşmasında ailesinin bu ihmalkâr tavırlarının önemli bir etkisi vardır. Zira “Kibir ve gurur, çocukluktaki utancı kapatmak için takılmış bir maskedir.” (Cüceloğlu, 1992, s. 129). Narsisizm ebeveynlerin reddinin, tutarsız uygulamalarının ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çocukların kullanıldığı aile ortamında geliştiği ifade edilmektedir. Bazen bir ebeveyn çocuklarını ihmal edip küçümserken kendi ihtiyaçlarına uygun durumlarda ise özenli hatta aşırı ilgili olabilmektedir. “Narsisizm çocuğun soğuk ve reddedici ebeveyni karşısında savunmaya geçerek kendi benliğini yüceltmesiyle telafi edici bir işlev gösterebilmektedir.” (Demirci ve Ekşi, 2017, s. 39). Bu bağlamda şair, özellikle babasının genelde ailesine özelde de kendisine karşı olumsuz tutumunu ve kendilerini terk etmesi sonunda yaşadığı içler acısı durumu şöyle izah eder:

Sa'âdet ile nedîm olalı peder Hân'a

Ne mercüme görür oldı gözüm ne tarhâna (SK: 1/1)

Nefî'nin babasına karşı geliştirdiği bu tepkisel tavır, narsist kişiliğin temel özelliği olarak görülebilir. Zira narsist bireyler, hoşlarına gitmeyen bir durum ile karşılaştıklarında, kendilerine bir tehdit yöneldiğine inandıklarında korunmak içgüdüleriyle bir savunma mekanizması geliştirerek aşırı tepki göstermek suretiyle, içlerini döküp boşalma/rahatlama yolunu seçebilmektedirler. Bu aşırı tepki bazen kontrol edilemeyen bir öfkeye bazen de saldırganlığa/küfür etmeye kadar varabilmektedir. Aslında bu aşırı tepkiyi verirken farkında olarak veya olmayarak tehlikelerden korunmak adına bir özsavunma refleksi geliştirip kendilerini o şekilde ifade ederler. Aşağıdaki beyitte şair, güzel söz söyleme konusunda kendisiyle tartışanlara ve kendisini eleştirenlere karşı yaradılıştaki belaların yeterli olacağını, kendisine sataşanların gün yüzü görmeyeceğini ifade ederek belagat alanındaki hünerine vurgu yapar:

Kimdür benümle fenn-i me'ânide bahs eden

Bilsün ki ana hamle-i tab'um belâ yeter (SK: 16/1)

Nefî kendisi gibi sihirbaz bir şairle savaşa tutuşmanın rakiplerine başarı getirmeyeceğini aksine böyle bir söz savaşının sonunda bir sihre benzeyen sözleri ile büyücünün askerine benzeyen rakiplerinin mağlup olacaklarını söyleyerek bir savunma refleksi geliştirir. Rakiplerini sürekli küçümseyen Nefî, geliştirdiği bu refleksle rakiplerine Frantz Fanon'un (2016) tespitiyle beyazların kendilerine özenen siyahileri aşağılamak için sıklıkla dile getirdikleri şu mesajı vermek ister gibidir: "Sakın ola ki kendi yerini unutmayasın!" (s. 52).

Girdiler bir şâ'ir-i sâhirle cenge 'âkibet

Leşker-i câdû gibi sihr ile mağlûb oldılar (SK: 72/2)

Nefî'nin rakiplerine karşı takındığı bu tavır, onun kendisini aşırı derecede beğenmesinden kaynaklanır. Narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişilerin temel özelliği olan bu tavır, kişinin kendisini fiziksel ve ruhsal yönden aşırı beğenmesine, üstün görmesine, sürekli beğeni, ilgi ve onay beklemesine; gittiği her yerde hemen özel ilgi göreceği düşüncesine kapılmasına, üstün bir yeri hak ettiğine inanmasına neden olur. En güzel, en yakışıklı, en başarılı, en parlak kişi odur ya da o olacaktır. Böylesine yoğun narsistik beklentiler içinde hayal kırıklıkları ve incinmeler de o denli sık olabilir. Bireyin benlik

saygısı, dışardan gelecek ilgi, beğeni, onaylarla beslenmektedir. Söz konusu kişiler eleştiriye dayanamazlar ve sürekli övgü beklerler (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013, s. 50). Bu anlamda narsist kişiliğe sahip bireylerin görüşü ve davranışı hep bunları elde etmeye yöneliktir. Narsist bir kişiliğe sahip olan Nef'î, şiirlerinde kendisini aşırı bir şekilde beğenir ve herkesten üstün olduğunu dile getirmekten çekinmez. Kendisini şairlerin en üstünde gören şair beklediği ve hak etiğini düşündüğü iltifatı göremeyince ve üstüne üstlük saldırılara maruz kalınca haset, kırgınlık ve kızgınlık hisleriyle hırçınlaşır:

Ne bilir kadrimi erbâb-ı ma'ânî vü beyân
Sözümü Ârifibillâh eder ancak tefsir (K: 40/46)

Ben şâ'ir-i mu'ciz-dem-i ilhâm-tırâzım
Bilmezse n'la kadrimi mollâ-yı zamâne (K: 42/34)

Kadrim ammâ ki bilip münkir olan ehl-i hased
Her ne derse ko desin çekmez aslâ ana gam (K: 51/48)

Kadrim nola bilmezse yârân-ı suhan-perver
Ehl-i dile tab' ehli bigâne değil mi yâ (G: 6/6)

Şairin hemen hemen tüm şiirlerinde bu ruh halinin emarelerini görmek mümkündür. Bu ruh hali eserlerinden taşmış günlük yaşantısının bir parçası haline gelmiştir. İlişkilerini belirleyen bu bakış açısı olmuştur. Şairlik yeteneğinin kendisinde doğuştan var olduğunu söyleyen ve kendisini erişilmesi imkânsız bir noktada gören şair, aşırı bir öz güven sahibidir. Şiirlerinde de bunu dile getirmekte bir beis görmez:

Enverî-i rûzgârım nokta-ı pergâr-ı gayb
Gûy-ı hûrşîd-zamîr-i gayb-dânımdır benim (K: 13/9)

Hem kasîde hem gazel bir tâze vâdîdir bu kim
İhtirâ-ı hâme-i mu'ciz-beyânımdır benim (K: 13/39)

Kabiliyetleri ile kendi devrinde hak edilmiş bir şöhrete ulaşan şair, devrinin en büyük şairi unvanını almıştır. Bu üstünlük duygusu şairin egosunun daha da şişmesine neden olmuştur. Söz söyleme noktasında oldukça mahir olan şair, kelimelerle adeta oynar,

kelimelerin tüm manalarından faydalanmaya çalışır. Söz söylemedeki bu hüneri onu rakipsiz kılmıştır.

3.1.1. Nef'î'nin şiirlerinin narsistik yönü

Nef'î Dîvânı'nın ilk kasidesi “sözüm” redifli 45 beyitlik bir “naat”tir. Bu naatin ilk otuz beyitlik nesib kısmı fahriye özelliği taşımaktadır. Nef'î, bu kısımda kendi sözleri ve şairliği ile abartılı bir şekilde övünür. Kendisiyle meşgul olduğu izlenimi verip narsist karakter özelliğini ön plana çıkarır. Geriye kalan on beş beyitte ise Hz. Muhammed övülür. Şair aşağıdaki beyitte kendi sözünü gizlilik sırlarının ipucunun düğümü olarak görür. Bilindiği üzere tespihte imame bir düğüm ile tüm tespih tanelerini bir arada tutar, bunların dağılmasını engeller. Nef'î, kendi sözlerini tüm sözlerin ve şiirlerin başı olarak görür. Bu düğüm çözüldürse tüm sırlar dağılır. Haliyle kendisi de tüm şairlerin başı olma özelliğine sahiptir ki bu da onun diğer şairlere üstün olduğunu gösterir. Devamında şair, yine kendi sözünü Fatiha (Sebal Mesânî) suresinin incisinin dizildiği tespihin ipi olarak değerlendirir. Şair, Fatiha suresinin ayetleri için inci tanesi benzetmesi yapar. Fatiha suresinin dizildiği tespihin ipi Kur'an-ı Kerim'dir. Şair sözünü bu incilerin dizildiği ipe benzeterek kendi sözlerine ilahî bir özellik atfetmektedir. Şair, tüm sırların öğrenilebilmesinin yolunun kendi sözlerinin anlaşılmasıyla mümkün olabileceğini belirtir. Nasıl ki Kur'an-ı Kerim'in tüm sırları Fatiha suresinde gizliyse şair, kendi sözlerinde ilahî sırların cevaplarının mevcut olduğunu söyleyerek şiirlerinin önemine dikkat çekmektedir.

Ukde-i ser-rişte-i râz-ı nihânîdir sözüm

Silk-i tesbîh-i dür-i seb'a'l-mesânîdir sözüm (K: 1/1)

“Sözüm” redifli “naat”in birinci beytinde kendi sözlerine bir kutsiyet atfeden şair, şiirin devamında kendi sözlerini bir mücevhere benzetir. “Cevher, değerli taş, gizli iken ortaya çıkan sırlar manasında kullanılabildiği gibi, cennetin de cevher ile dolu oluşu zaman zaman şiirlerde kullanılır.” (Pala, 1999, s. 85). Daha önce yazılan şiirleri beğenmeyen şair, dünyanın hiçbir yerinde kendi sözüne benzeyen bir söze rastlanamayacağını belirtir. Cennetin cevherlerle dolu olduğu düşünüldüğünde neden bu dünyada buna benzer bir sözün olmadığı daha iyi anlaşılacaktır. Âlemde kendi sözüne benzer bir söz olmadığına göre kendisi gibi bir şaire rast gelmek de mümkün olmayacaktır. Şair, kendi sözünü zamana gayb âleminde getirilen bir armağan olarak görür. Nef'î, sözün gayb âleminde gelmesini Allah'ın kendisine bir armağanı olarak görür. Görünmeyen âlemden gelen söz

peygamberlere gönderilen vahiylerdir. Şair de vahiye benzeyen; ama adına ilham denilen ve bilinmeyen bir yerden gelen ses ile şiirlerini yazar. Nasıl ki vahiy kutsalsa kendi şiiri de kutsaldır. Bu beyitte şairliği peygamberliğe yakın gören bir anlayışın tezahürlerini görmek mümkündür. Nefî, kendi şiirini okuyanların ilahî sırlara vakıf olacağını belirtir. Başka şairlerin kendi şiirinden faydalandığını ve bu şiiri onlara armağan ettiğini dile getirerek bu alanda örnek alınması gereken kişinin kendisi olması gerektiğini belirtir:

Bir güherdir ki nazîrin görmemiştir rûzgâr

Rûzgâra âlem-i gayb armağanıdır sözüm (K: 1/2)

“Sözüm” redifli “naat”ın üçüncü beytinde şair sıklıkla yaptığı bir şey yapar: Fahriye içerisinde hiciv yapmak. Şair, kendi devrinde insanların onun iyiliğinin farkına varıp varmamalarının çok da önemli olmadığını dile getirmiş olmakla beraber esasında bundan hoşnut değildir. Kendi devrinde yaşayanların iyiliklerinin farkına varmasını ister. İhsanda bulunmak büyüklere has bir özelliktir. Şair burada kendisini önemli bir yerde konumlandırarak ihsanda bulunduğunu ve herkesten büyük olduğunu söylemek istemiştir. Kendi sözünün bu âleme ölümsüz hayatın bolluğunu, bereketini vereceğini söyleyen Nefî, bu sayede şiirlerinin sonsuza kadar yaşayacağını belirterek müthiş bir egoya sahip olduğunu ortaya koymuştur:

Rûzgâr ihsânımı bilmiş benim yâ bilmemiş

Âleme feyz-i hayât-ı câvidânîdir sözüm (K: 1/3)

Nefî, kendi şiirini tüm dünyayı aydınlatan bir mücevhere benzetir. Kendisinden önce tüm âlemin karanlıkta olduğunu, iyi bir şair yetiştiremediğini, kendisinin gelmesiyle karanlıktan aydınlığa ulaşıldığını ve tüm hakikatlerin ortaya çıktığını anlatır. Şirinin mücevherler kadar değerli olduğunu, az bulunduğunu ve bu yüzden kıymetinin bilinmesi gerektiğini ifade eder. Şair, mücevhere benzettiği şiirinin şahların tacının süsü olduğu benzetmesini yaparak sözlerinin padişahlar tarafından bile baş tacı edildiği anlayışını ortaya koymaya çalışır. Şahların bile baş tacı ettiği şiirin üstüne şiir söylenemeyeceğine göre Nefî'nin de üstünde bir şair olamayacaktır:

Gevher-i nazm-ı âlem-efrûzum

Şehlerin zîver-i külâhıdır (KK: 1/7)

Narsistlerde dış dünyaya karşı gerçek ilginin kesilmesi ortak özellik (Fromm, 1990, s. 71) olup bu özelliği şairde gözlemlemek mümkündür. Zira Nefî kendisini yaradılış

itibarıyla gazel söyleme konusunda mahir gördüğünden herkesin bunu kabul ettiğini ve bu yeteneğin sonradan kazanılamayacağını bu meziyetin Allah'ın bir lütfu olduğunu söyler. Dolayısıyla yaradılış itibarıyla böyle bir yeteneğe sahip olmayanların çabası beyhudedir. Kendisinin gazel yazmasından sonra bu alanda söylenebilecek söz kalmamıştır. Şairin birçok beytinde dile getirdiği gibi kendisinin ortaya çıkmasından sonra kendisinden önce yazılan tüm şiirlerin önemini yitirdiğini söyleyerek diğer şairlerin köşeye çekilmesi, kalemini susturması ve şiir saltanatının tahtına kendisinin oturması gerektiğini ifade ederek benlik algısını en üst seviyeye çıkarmıştır:

Gazelde kuvvet-i tab'ın bilindi el-hak ey Nef'i

Ne bu vâdîde söz mümkün ne bir böyle gazel derler (G: 43/5)

Şair, kendi gönlünü yani içinden geçen sözleri, şiir dünyasının başpehlivanı olarak görür. Şiir meydanının herkese açık olduğunu söyleyip kendi şiirine güvenenin gelip kendisiyle güreşmesini isteyerek diğer şairlere meydan okur. Gür sesli edasıyla yiğitçe meydan okuyan şair, kendinden o kadar emindir ki şiir vadisinde rakipsiz olduğunu söyler. Başarı ve yeteneklerini abartan şair, başkalarını hep başarısız kişiler olarak görür. Başka şairlerin kendi karşısına çıkmaya cesaret bile edemeyeceğinden emindir:

Dil küştî-gîr-i arsa-i nazm oldu Nef'îyâ

Tutsun anınla kuvvet-i tab'ı olan güreş (G: 60/5)

Nef'î, şiir tarzlarına söz yok diyerek Urfî ve Hafız'm şairliğini övüyormuş gibi görünse de “benim sözüm şiir alanında en önde gidendir” diyerek esasında kendi şairliğiyle övünmektedir. Kendisinin özel ve eşsiz biri olduğuna, sadece diğer özel ve yüksek düzey insanlarla ilişki kurabileceğine inanır:

Nef'î ne söz edâsına Urfî vü Hâfız'ın

Ammâ benim ser-âmed ü mümtâzdır sözüm (G: 78/7)

Nef'î'nin doğrudan doğruya kendi şiiri ile övündüğü, kibirlendiği ve bunu dile getirmekten imtina etmediği aşağıdaki beyitte, kendi sanatının üstünlüğünden emin bir şairin gür ve tok sesi vardır. Her ihtimale karşı kendi şiirlerinin değeri karşısında bir aldanma yaşayabileceği gerçeğini göz ardı etmemesine rağmen sözlerine bakıldığında şiirlerinin manasız olmadığı ve kibirlenmekte haklı olduğunu ifade etmiştir:

Husrevâ bu fende ger garrâlanırsam gör sözüm

Lâf-ı bî-ma'nâ mıdır yâ bir kavi da'vâ mıdır (K: 7/32)

Nefî, Anadolu'nun baştan başa kendi şiirleriyle dolduğunu başka şiirlere gerek kalmadığını söyleyerek kendi şöhretine vurgu yapar. Şair, kendisini Feyzî'ye, şiir yazdığı coğrafyayı ise Hindistan'a benzeterek kendisinin en büyük şairlerden olduğunu söyleyip ona göre şiirden söz edilecekse Hindistan'a değil de kendi şiirleriyle dolu Anadolu'ya bakılmalıdır. Zira kendi şairliğinden sonra Sebk-î Hindî veya Sebk-î Irâkî gibi tarzların bir ehemmiyetinin kalmadığını kendi tarzının şiir dünyasına hâkim olduğunu belirtir:

Mülk-i Rûmu ol kadar tutdu sevâdı şi'rimin

Feyzî'yim gûyâ ben ol Hindûstânımdır benim (K: 13/7)

3.1.2. Nefî'nin şairliğinin narsistik yönü

Nefî'de narsistliğin tezahürlerini şairlik vurgusunda da bulmaktayız. Şair gerek kasidelerinde gerekse gazellerinde şairliği üzerinden kendini övmekte ve üstünlüğünü dile getirmektedir. Sadrazam İlyas Paşa'yı överken bunu açık bir şekilde görmekteyiz. Şair, kasidesinde İlyas Paşa'yı över gibi görünse de aslında övdüğü kendisidir. Şair, paşaya “*benim gibi büyük bir şairin memduhunun sen olmasına şaşırılmamak gerekir*” diyerek paşanın büyüklüğü üzerinden kendisini mükemmel ve eşsiz bir şair olarak tanımlar. Şaire göre İlyas Paşa o kadar büyük biridir ki kendisini ancak Nefî gibi büyük bir şair övebilir:

Benim gibi senâ-hânın sen olsan n'ola memdûhu

Ki zâtın gibi tab'im dahi bi-mânend ü hemtâdır (K: 48/52)

Nefî, kendisini peygamberlerden ve evliyadan sonra herkesten üstün olarak görebilecek kadar kibir sahibidir. Bu öyle bir tekebbürdür ki dünyadaki tüm makam, mevki, mal, mülk sahiplerinin zenginliği geçici iken şiirleri ile ölümsüzlüğe kavuşan şairin şöhreti tıpkı peygamberler ve evliyalar gibi dünya var oldukça devam edecektir. Dolayısıyla padişahların da bu kadar böbürlenmesine gerek yoktur. Şairin bu tavrı, “*ben*”ini odağa alarak yazdığı şiirlerinde bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde kullandığı göstergeler, psikanalitik çerçevede değerlendirildiğinde aslında narsistik bir benlik gösterisidir (Dönmez, 2016, s. 230). Şairin aşağıdaki beyitlerinde dile getirdiği görüşler, narsistik bir benliğe sahip olan Nefî'nin şişik egosunu göstermesi açısından önemlidir. Zira “Toplumu sözün ve edebiyatın gücü ile değişime uğratanlar şairlerdir.” (Doğan, 2002, s. 120). Nefî'ye göre şairler olmasaydı büyük bir zenginlik ile dünyaya gelip giden padişahları kimse hatırlamayacaktı. Şaire göre Kanunî Sultan Süleyman vefat etmiş olmasına rağmen ismi halen biliniyorsa ve kıyamete kadar da bilinecekse bunu kesinlikle Sultanu'ş-şuara Bâkî'ye borçludur. Bâkî,

ölümsüzlük suyuna benzeyen şiiirleriyle Sultan Süleyman'ı yüceltmeseydi Kanunî'nin adı yaşamayacaktı, diyerek şairliğin önemine vurgu yapmış ve şairliği padişahlığın üstünde görmüştür:

*Kim bilirdi şu 'arâ olmasa ger sâbıkda
Dehre devletle gelip yine giden şâhânı*

*Haşre dek âb-ı hayât-ı suhan-ı Bâkî'dir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı (K: 4/41, 42)*

Şair aşağıdaki beyitte kendisini 14. asrın ünlü İran şairlerinden Hoca Abdullah Vassâf-i Şirâzî'ye benzetir. Şair, Vassâf'ı övüyormuş gibi görünse de esasında kendisini muhteşem bir şair olarak nitelirmektedir. Şairin yanında bir başkasının değeri yoktur, esas olan kendisidir. Zira “Narsistler başardıkları bir şeyden ötürü değil sahip oldukları niteliklerden ötürü büyüklenmeci bir tavır geliştirdiklerinden hiç kimseyle, hiçbir şeyle ilgilenmek için bir çaba göstermezler, ilgileri sadece kendi “ben”lerinedir.” (Fromm, 1990, s. 79). Nef'i, başkalarını överken bile kendisini ön plana çıkarır. Cemşid azametli padişah diyerek padişahı öven şair, kendi kasidelerinin padişahlara şan verdiğini ve padişahların şöhretlerini ona borçlu olduklarını söyleyerek şairliğin önemini belirtmiştir:

*Vassâf-ı Muhteşem suhanem ki kasâ'idim
Şâhân-ı Cem-şükûh-ı cihân-bâna şân verir (K: 5/7)*

Nefî, şairlikte kendisini devrin en büyük şairi olarak nitelendirir. Arap ve Fars şairlerin bile kendisiyle boy ölçüşemeyeceğini söyler. Nefî'nin bu tefahürü boş bir övünme olmayıp şiirleri göz önünde bulundurulduğunda haklı çıkabileceği görülecektir. Narsist tanılarda kullanılan “Eşsiz, özel, üstün, takdir edilen, tapınılan, mükemmel ve yetkin olma hissi.” (Masterson, 2008, s. 102) Nefî'nin şiirlerinde sıklıkla görülen bir durumdur. Kendisini yaşadığı çağın en üstünü olarak değerlendiren şairin bu bakış açısı kendi halet-i ruhiyyesini gözler önüne sermesi açısından manidardır. “Aşağı görülerek büyüyen ve kendi özbenliğinden utanan çocuk, diğerlerini aşağı görerek kendi utancını saklamaya çalışır. Başkalarını hor görmek ve aşağılamak onun karakterinin bir parçası haline gelebilir.” (Cüceloglu, 1992, s. 131) Nefî Dîvânı'nın dördüncü kasidesi olan “*Der Medhi Sultân Ahmed Hân*” adlı kasidesinde Muhteşem Kâşânî'nin kendisini kıskandığını, Hassân adlı şairi, şair olarak görmeyenlerin kendi şiirini beğendiğini, kendi şiirlerini üstün kabul

ettiklerini, Hakanî'nin Nefî'nin şiirlerini gördükten sonra bir daha şiir yazmadığını söyledikten sonra kendi şairlik yönünü yüceltmiştir. Âlemin en güzel şiir yazanı benim diyerek içindeki narsist kişiliği dışa yansıtmıştır:

*Sözlerim oldu hased-kerde-i yarân-ı Irâk
Belki reşk-i suhan-i Muhteşem-i Kâşânî*

*Iztırârî eder eş'ârıma şimdi tahsîn
Söze geldikçe kabûl eylemeyen Hassân'ı*

*Nice üstâd-ı suhan-güstere oldum gâlib
Ki bulunmaz arasan her birinin akrânı*

*Kimisi kâ'il olup hakka sözüm etdi kabûl
Etmeyen dahi koyup dav'î-i bî-burhânı*

*İşidip sıyt u sadâ-yı suhanım oldu hamûş
Gûşuna girmez iken debdebe-i Hâkânî (K: 4/47, 51)*

Kendisi ortaya çıktıktan sonra anlayışı tam olan ve şiirden anlayan herkesin bunu ikrar ettiğini söyleyerek kendisindeki “persona”ya uygun davranır. Zira “Persona bireyin dünyaya kendini uydurma düzenidir ya da dünya ile olan ilişkilerinde takındığı tavidir. İnsanın olduğunu sanıp da aslında olmadığı şeydir persona.” (Jung, 2006, s. 407). Bütün şairlerin susarak köşelerine çekilmeleri ve Nefî'nin büyüklüğünü kabul etmeleri şairin zihnindeki personayı açığa çıkardığı gibi kendisini nerede konumlandığını tespit etmek açısından önemlidir:

*Hâsılı şimdi benim nâdire-senc-i âlem
Eder ikrâr buna kâmil olan iz'ânı (K: 4/52)*

Nefî'nin şiirlerinde tezahür eden büyülenme, başarısını abartılı dille ifade etme, kendini üstün görme hissi, narsisizm ile izah edilebilir. Narsist insanların kendileri dışında kimseyi beğenmemeleri ve onlara karşı düşmanlık beslemeleri şairin şiirlerinde sıklıkla görülür. Ayrıca narsistik eğilimi olan şair, başkalarının kendine hayran olması konusunda aşırı bağımlılık gösterilebilmektedir (Demirci ve Ekşi, 2017, s. 39). Şair, kendisine duyulan

ve duyulması gereken hayranlık konusunda aşırı hassas bir tutum sergileyip megaloman bir tavır sergiler. Nef'î kendisini en üstün olarak konumlandırıp başkalarının da kendisini bu şekilde nitelendirip kendisine hak ettiği değeri vermelerini ister. Bu değeri göremeyince buna tahammül edemediği gibi, en ağır sözlerle muhataplarıyla kavgaya tutuşur; onları alt edebilmek için sözün tüm hünerlerini sergiler. Çünkü kendini kabul ettirmek isteyen bir insana göre ötekiler, onun için kendisinden daha fazla değer taşımamaktadır; kendi öz benliğinde sahip olmak istediği, kendi öz değeri ve kendi öz gerçekliğidir. Dolayısıyla ötekinin varlığını ortadan kaldırmak zorundadır. Bir başkası tarafından bilinip tanınmış olduğunun kesinliğini benliğinde duymak zorundadır (Kojeve, 2001, s. 90). Bunu yaparken kendisini asla suçlu olarak görmeyen şair, elde edemediği şeylerin sorumlusu olarak hep başkalarını görür ve bu durumu ısrarla sürdürür. Kelimelerin tüm imkanlarından faydalanan şair, sözünün kılıcını ve oklarını düşmanına saplamaktan büyük bir keyif alır. Şiir alanındaki rakiplerini düşman olarak niteleyen şair, böylelikle diğer şairlere karşı beslediği hasmane duyguları dile getirir. Şiir dünyasını savaş meydanına benzeten şair, kendisini kılıç dilli Nef'î olarak niteleyip saldırgan tavırlar sergilemekten asla çekinmeyeceğini belirtir:

Ammâ yine hasm-efken-i meydân-ı tahayyül

Her ma'rekede Nef'î-i şemşîr-zebândır (K: 10/52)

Şair kasidelerin fahriye bölümünde kendisini abartılı bir şekilde över. Fahriye bölümünde şairin kendini övmesinin diğer bir yorumu da övülen açısından düşünüldüğünde anlam kazanabilir. Şair, şiirinde kendini ne kadar yüceltirse şiirde övdüğü kişi de o oranda değer kazanacaktır (Işınsu İsen, 2002, s. 15). Nef'î'nin şiirlerinde adı sıklıkla geçen Hâkânî İran'ın en büyük şairlerindedir. Şair, Sultan Osman için yazdığı bu kasidede sultana Hâkânî'den bile üstün olan bir şairi bulunduğu için mutlu olması gerektiğini söyler. Bu öyle bir şairdir ki padişahın ününü tüm dünyaya duyurur, ününe ün katar. Görünürde padişah övülüyormuş gibi görünse de esasında Nef'î kendisini İran'ın en önemli şairinden bile üstün görerek över:

Sa'âdetle sen ol Hâkân-ı âlişân-ı devrânsın

Ki var devrinde Hâkânî'den a'lâ bir senâ-h'ânî (K: 12/35)

Şair, şiirlerinde kendisini meşhur şairlerle mukayese ederken kendisini ön plana çıkarıp başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü de önemser. Önemli olan kendisinin ne olduğu değil, nasıl görüldüğüdür. Bu yüzden Nef'î'nin zihni sürekli kendisiyle ve

başkalarının kendisiyle ilgili görüşleriyle meşguldür. Nefî, kendisindeki şairlik istidatından öylesine emindir ki İran'ın yetiştirdiği ve dünya çapında üne sahip şairlerinden olan Vassâf, Firdevsî ve Hâkânî'den daha üstün olduğunu, kaside konusunda kimsenin kendisiyle yarışamayacağını belirtir. Kendi sözlerine mucizevi sözler nazarıyla bakan şair, bu özelliğiyle diğer şairlerden üstün olduğunu orijinal bir söyleyiş yakaladığını dile getirerek bunu aşağıdaki beyitlerde şöyle izah eder:

*Ben ol Vassâf-ı ahdim ki gelince medh ü evsâfa
Benimle hem-zebân olmaz ne Firdevsî ne Hâkânî*

*Ne Vassâf'ım ne Firdevsî o mu'ciz-gûy-ı ma'nâyam
Ki ta'bîrimle sûret kesb eder ahvâl-ı vicdânî (K: 12/36, 37)*

Sanatçı kişiliğinin büyüklüğü sebebiyle şairin benlik algılaması en üst seviyededir. Bu benlik algılaması beraberinde çok yüksek bir egoyu getirmektedir. Nefî, kendisi dışında çok az şairi beğenir; diğerlerini ise şair olarak bile görmez (Akkuş 2006: 523). Bu yüzden şair, bu tavrını padişah övgüsünde de sürdürür ve padişahı; ancak kendisi gibi büyük bir şair övebileceğini söyler. Nefî, Sultan Osman'ı övmek için kendisindeki şairlik hünerlerinin tamamını kullandığını, hatta büyücü hünerlerini bile gösterdiğini; ama Allah'ın padişahı kimsenin hayal bile edemeyeceği bir mükemmellikte yarattığını söyleyerek kendisi gibi büyük bir şairin bile onu medh edemeyeceğini belirtir:

*Sihir ederdim medhine geldikçe ammâ n'eyleyim
Eylemiş Hakk vasfını kayd-ı tasavvurdan beri (K: 15/39)*

Dikkat edilirse şair burada kendi şairliğine sihir, büyücülük vasfı kandırmaktadır. Sihir; büyü, efsun manalarına gelir. Olağanüstü bir özelliktir. Büyü bir öğrenim gerektirir. Şair, kendi yeteneğine tanrısal bir kutsiyet atfetmekte, şiirin kendisine ilahî kattan mucizevi bir şekilde ilham edildiğini anlatmak istemektedir. Bu beyitte amaç her ne kadar padişahı övmek gibi görünse de asıl amaç, şairin kendi şairlik yeteneğini övmesidir. Nefî, kendi şiirine bir kutsiyet atfederek diğer şairlerden ayrıldığını ve onlardan üstün olduğu, şairliğin çalışılarak değil ilahî yollardan elde edilebileceğini belirterek bu özelliğin diğer şairlerde olamayacağını belirtmek istemiştir. Ancak Nefî, en iyi şair olduğuna ve hak ettiği değeri göreceğine olan inancından başkalarını beğenmeyip tüm dikkatleri üzerinde toplama gayesindedir. Muhammet Nur Doğan'a göre (2002) "Nefî, bizim en büyük şiir filozofumuz,

en büyük edebiyat ve ve estetik düşünürümüzdür. Yani Nef'î'yi Nef'î kılan asıl unsur sanat, estetik ve edebiyat felsefesi yapan filozof yanıdır.” (s. 71). “17. Yüzyılın dikbaşı, mağrur şairi Nef'î, İran'ın büyük şairlerinden üstün şiirler söylediğini iddia ederken kupkuru bir tefahhur duygusu ile hareket etmemektedir. Esasında başlangıçta İran'ın büyük şairleri örnek almakla birlikte zaman içerisinde kendi şiir atının dizginlerini bambaşka bir vadiye çevirerek orijinal bir ifade tarzı yakaladığını ifade etmektedir.” (Doğan, 2002, s. 87-88). Başkalarını kendisinden daha aşağıda konumlandıran Nef'î, kendisini şiirlerinde durmadan yüceltir. Hiçbir zaman yüksek devlet memurluğunda gözü olmayan, sıradan memurluklara razı olan şairin bu egosu kendi şairlik yeteneklerini başkalarının çok çok üstünde gören bir anlayıştan kaynaklanmaktadır. Nef'î, kendisini şiir alanında ve sözü bağlama anlamında en büyük fikir adamı ve hayal dünyasının filozofu olarak görür:

Belki kânûn-ı suhande hall ü akd-ı nüktede

Hikmet-i fikr ü hayâlin feylesof-ı ekberi (K: 15/43)

Nef'î, kendi kalemini yüzbinlerce mucize gösteren bir nesne olarak görür. Kendi sanatına ilahî bir anlam yüklemek isteyen şair, burada peygamberlere has olan mucize kelimesini kullanır ki kendisinde bu özelliğin olduğunu söyleyerek kendisini peygamberlik mertebesine yükseltmek suretiyle müthiş bir enaniyet özelliği sergiler. Çünkü “Özsever şişirme olmadan edemez. Aşın derecede özsever kişiler, çoğu kez ünlü olmaya neredeyse zorlanırlar, çünkü başka türlü bunalıma düşebilir ve akıl sağlıklarını yitirebilirler.” (Fromm, 1993, s. 257). Şair, kalemini Hz. Musa'nın esasına, mürekkebi ise o asanın yılanı dönüşmesine benzeterek şiirine mucize benzetmesi yapar. Nasıl ki Hz. Musa'nın yılanı dönüşen asası tüm yılanları yutup sihirbazların sihirlerini boşa çıkardıysa Nef'î'nin şiiri de diğer tüm şairlerin şiirlerini boşa çıkaracaktır:

Hâmem ol mu 'ciz-tırâz-ı sad-hezârân pîşedir

Kim nazîr olmaz ana illâ Kelîmin ejderi (K: 15/46)

Nef'î, şiirlerinde özgün/mükemmel olma iddiasını canlı tutmayı önemseyen bir şairdir. Zira “Nef'î'ye göre her şair, kendi “tarz-ı has”ını ortaya koymalı ve kimseyi taklit etmeden benzersiz bir üslup ile şiirler söylemelidir.” (Kaçar, 2019, s. 37). Nef'î, bu özgünlüğünü/mükemmelliğini dile getirmek için uğraşır, büyüklüğünü ve üstünlüğünü değişik vesilelerle şiirlerine yansıtır. Zira şairin katıksız bir prestij için ötekini ölümüne bir mücadeleye girmeye tahrik etmesi, zorlaması gerekir; bu mücadele neticesinde yok olmak

istemeyenin kendisine karşıt ve kendisine karşı eylemde bulunan olması bakımından hasmını diyalektik olarak ortadan kaldırması ve kullaştırması gerekir (Kojeve, 2001, s. 91-93). Hasımlarını kullaştırmak isteyen şair, meydan okurcasına şiir meydanında hiç kimsenin kendisine denk olmadığını, âlemin tüm şairleri bir araya gelse yine de kendisinin eşsiz şiirlerine benzer şiirlerin yazılamayacağını belirtir. Dünyadaki tüm şairlerin bir araya gelseler bile kendi şiirini aşamayacağını iddia etmek ancak Nefî gibi müthiş bir öz güvene sahip kişiliklerin özelliği olabilir. Şair, kendi hoş edalı şiirlerini o kadar beğenir ki İran edebiyatının önde gelen şairlerinden olan Hâfız ve Muhteşem ile karıştırılmaması gerektiğini onlardan bile üstün şiir yeteneğine sahip olduğunu belirtir:

Sözde nazîr olmaz bana ger olsa âlem bir yana

Pür-tumturâk u hoş-edâ ne Hâfızam ne Muhteşem (K: 16/34)

Nefî sanatına o kadar çok güvenir ki kendisini İran edebiyatının ünlü kaside şairi Hâkânî ile bir tutar. Kendisini şanlı bir ordunun komutanı olarak niteleyen Nefî, Muhteşem'i ise benzerleri çok olan bir başçavuşa benzetererek kendisinin şairlerin sultanı olduğu imajını oluşturmak ister. Kendisinin şiir yazmaya başlamasıyla birlikte İslam edebiyatında çok önemli bir yere sahip olan ünlü gazel şairi Hâfız'ın bile dilinin tutulacağını, hayretler içerisinde kalacağını ve dili tutulduğu için artık şiir bile yazamayacağını beyan etmek, kimseyi kendi seviyesinde görmeyen narsist kişiliğe özgü bir bakış açısı ile izah edilebilir:

Hâkânî'yem ben Muhteşem yanımda serheng-i haşem

Hâfız olur leb-beste dem hâmem edince zîr ü bem (K: 16/35)

Nefî, kendisini Anadolu'nun Urfî'si, asrın Enverî'si, devrin Hâkânî'si, vahye mazhar olmuş mucize nefesli Feyzî'si olarak görür ve sanatının onların sanatını aştığını dile getirir. Şairin özellikle Feyzî için vahye mazhar olmuş tanımlamasını yapması, kendi şiirine de mucizevî bir anlam yüklemek için başvurulan bir yöntem olabilir. Şair, şiirin vahiy gibi ilahî bir öğretisi, şairliğin ise peygamberliğe yakın olduğunu ifade etmiştir. Sebki Hindî'nin önde gelen iki şairinden olan Urfî-i Şîrâzî ve Feyzî-i Hindî ile Sebki Irakî üstadlarından olan Hâkânî ve İran edebiyatında kasidelerindeki üstünlüğü ile nam salmış Enverî kendi alanlarında en başarılı şairler olmalarına rağmen Nefî, kendisini onlarla mukayese eder ve üstünlüğünü ortaya koymaya çalışır. Şair, pek çok beytinde olduğu gibi bu beyitte de kendisinin artık şiir dünyasının yegâne hakimi olduğunu ifade edecek bir öz güvene sahiptir:

Urfî-i Rûm Enverî-i asr u Hâkânî-i ahd

Feyzî-i mu'ciz-dem-i vahy-iktisâb-ı rûzgâr (K: 17/32)

Nef'î'nin narsist kişiliğinin özelliklerini “*Farsça Divan*”ında da görmek mümkündür. Nef'î, “*Tuhfetü'l-uşşâk*” adlı kasidesinde: “Henüz yokluk âleminde iken mana feyzinin zekatını lutfedip Hâkânî ve Hakan'ına gönderdim. Mana cihângirliği için gerekli olan meziyetleri Hüsrev'e verdim.” (Atalay, 2019, s. 38) diyerek tasavvufi söylemlerle yüklü bu eserinde bile kendisinin özel biri olduğuna inanır. Şair “*Âlem-i Ervâh*”ta iken sözlerin hakikatleri ile ilgili tüm detayları öğrendiğini, mana âleminin derinliklerine daldığını, bunun kendisine Allah'ın bir lütfu olduğunu, kendisinde ilahî meziyetlerin bulunduğunu dile getirir. Lütufta bulunmak üstün olmayı gerektirir. Şair, burada kendisini de lütufta bulunabilecek bir makamda görür. Yine aynı şekilde zekât vermek varlıklı olmayı, zekât almak ise muhtaç olmayı gerektirir. Mana âlemi ile ilgili öğrendiklerinin zekâtını lutfedip Hâkânî ve Hakan'ına gönderdiğini, ünlü şairin şairliğini kendi zekâtına borçlu olduğu söyleyip üst perdeden bir övünmeyi dile getirir. Hem “*Hüsrev ü Şîrîn*” adlı mesnevinin erkek kahramanı hem de ünlü bir İran şahı (Pala, 1999, s. 197) olan Hüsrev'in de dünyanın büyük bir kısmını savaşarak elde etmesi için gerekli olan meziyetleri kendisine onun verdiğini söyler.

Nef'î'nin “*Farsça Divanı*”ndan alıntılanan beyitlerde şairin büyüklenmeci algısına, sınırsız bir başarıya sahip olduğu düşündüğüne, özel biri olduğuna inandığına, ve kibirli davranışlar sergilediğine şahit olmaktadır:

“Rum diyarına mana konusunda öyle yeni bir süs verdim ki Hallâk-ı Me'ânî'yi İsfahan'ından utandırır. (s. 38) Tefekkür vahyi ile şairlerin peygamberiyim. (s. 39) Enverî'nin hayalinin eli benim yüksek dereceme yetişmek için seher güneşi gibi eteğime yapışır. (s. 43) Her iki dilde de sihir yapan Rum ve Acem'in harikasıyım ki üslubumu ne Rum'dan ne Acem'den aldım. (s. 47) Ben o menkıbe söyleyenim ki, şair tabiatımın Firdevsî'sine Şâhnâme yazmak gayet basit bir iştir. (s. 54) Ben o mana diyarının Süleyman'ıyım ki tefekkür arşı benim tahtımdır. (s. 67) Feyyâz-ı ezel olan Allah'ın bir daha Nef'î gibi kabiliyetli ve cehaleti inkâr eden bir nedim yaratması için seneler lazımdır... Rum diyarı ve o diyarda Nef'î'nin ender rastlanan şiirleri var. (s. 71) Akıl tahtının şahlar şahıyım. (s. 81) Ben Nef'î'yim şiir ilminin üstadıyım. (s. 85).” (Atalay, 2019).

Şair, bazen de gazellerinin makta beytinde kendisinden övgüyle söz eder ve bunun herkes tarafından kabul edilmesini ister. Zira Hegel'e göre kişi, kendi hakkında benimsediği fikri başkalarına kabul ettirmek düşüncesiyle bilinip tanınmadığı dünyayı, bu bilinip tanınmanın gerçekleştiği bir dünyaya dönüştürmek ister (Kojeve, 2001, s. 88). Aşağıdaki beyitte, üstünlüğünü kabul ettirmek isteyen şair, kendisiyle şairlik konusunda yarışabilecek, kendi şairliğine güvenen ve kendisine emsal biri varsa orta çıkmasını isteyerek açıkça meydan okur. Kendisinden büyük şair tanımayan Nefî, böyle bir iddia ile ortaya çıkacak şaire karşı çok da hoşgörülü davranmayacaktır. Çünkü narsisizmi zedelenen kişi, kendini eleştiren kişi karşısında duyduğu öznel ya da nesnel ezilmişlik yüzünden öfkelenmemesi durumunda ruhsal bir çöküntüye uğrar. Narsist, bu korkudan kaçarken de narsisizmin yoğunluğunu, hiçbir dış eleştiri ya da başarısızlığın gerçekten etkileyemeyeceği ölçüde artırır (Fromm, 1990, s. 77). Şair, narsisizmin yoğunluğunu kendisine meydan okunması durumunda artırır. Nefî, kendisinden o kadar emindir ki kendisine meydan okuyacak birinin ortaya çıkmayacağını bilir. Mağrur olan orta çıksın diyerek esasında kendi mağrurluğuna vurgu yapıp kibirli bir eda sergilemektedir. Şairin bu tutumu narsisizmin özelliklerinden olan benliğin aşırı derecede şişirilmesini ve benlikle ilgili gerçekçi olmayan olumlu görüşleri, kendine odaklanmayı, haklılık hissini, kişilerarası ilişkilere ve bağlara önem vermemeyi ve empati eksikliğini yansıtan kendine özgü düşünme, hissetme ve davranma stillerini içermektedir (Demirci ve Ekşi, 2017, s. 40). Aşağıdaki beyit, gelmiş geçmiş veya yaşayan tüm şairlere açıkça bir meydan okumadır, kendi şairliğinin üstüne şair tanımadığının dışavurumudur ki bu durum müthiş bir enaniyet göstergesidir:

Olmaz ey Nefî bu vâdide benimle hem-inân

Gelsin esb-i tab'ına mağrûr olan meydâna hep (G: 12/5)

Hüneri var ise gelsün biricik elleşelüm

İşte tîğ-i suhan işte ser-meydân-ı hayâl (SK: 11/5)

Nefî, kendi şiirlerini o kadar özgün görür ki kimsenin kendi şiirlerinin bir benzerini yazamayacağını söyler. Divan edebiyatı geleneğinde taklit, bir şairin kendisini aşmasının ilk merhalesidir. Şairler, taklidi bırakıp kendi tarzlarını buldukları an şair olarak anılmaya başlarlar. Başka şairlerin bırakın şiir yazmasını kendisini taklit bile edemeyeceklerini söyleyerek kendisinden başka şair tanımadığını belirtir. Saf ve temiz şiir söylemeyi Allah

vergisi olarak gören Nef'î, şairliğindeki ilahî yönü ön plana çıkararak diğer şairlerden üstün olduğunu, diğer şairlerin kendi seviyesine ulaşamayacaklarının mesajını verir:

Kimse taklîd edemez sözde sana ey Nef'î

Böyle pâkîze-gazel tab'-ı Hudâ-dâd ister (G: 35/5)

Nef'î, kendi şiiri için ender bulunan yeni bir tarz nitelemesi yapar. Şair, bu niteleme ile şiirinin benzersizliğine vurgu yapmak istemektedir. Bu tarz bir şiir, ancak kendisi gibi büyük bir şair tarafından yazılabilir. Zira “Nef'î, kudretli bir şair, başedilmez bir lâfız ve mana sihribazı eşsiz bir söz kuyumcusu olduğu kadar aşkın ruh hali ile insanı hayrete düşürecek sözler sarf eden bir şiir filozofudur.” (Doğan, 2002, s. 103). Ender bulunan şiirlerin şairi olarak tüm şairlere meydan okumaktadır. Bu öyle bir meydan okumadır ki esasında soru sorulduğunda bile cevap verebilecek yetenekte şairlerin olmadığını bilir. Hülâsa burada vurgulanmak istenen Nef'î'nin kendisine has bir tarz meydana getirdiği, kimseyi beğenmediği, kendisinin kusursuz olduğu ve bunun böyle kabul edilmesi gerektiğidir:

Gelsin benimle var ise meydâna Nef'î'yâ

Bir böyle tarz-ı tâze vü nâdir edâ bilir (G: 41/5)

Narsist kişiliğin bir yansıması olan beğenilmediği zaman beğenmekten vaz geçme halini biz Nef'î'nin aşağıdaki beytinde görmekteyiz. Kendisini korkusuz bir şair olarak nitelendiren Nef'î, aşırı beğenilme ihtiyacı içerisinde olduğundan kendisine karşı ilgisiz davrananlara kendisinin de ilgisiz kalacağını belirtir. Kendisini beğenen, ona iltifat eden olursa ancak o zaman ona ilgi duyabileceğini dile getirerek kibirli bir davranış sergiler.

Rind-i aşkız hâsılı Nefî-i bî-pervâ gibi

Âşînâya âşînâ bîgâneye bîgâneyiz (G: 56/5)

Şairin kendisi dışında kalan varlığa bakışı ve eserinde yer verdiği imgeler veya nesnelere de narsist kimliğin ifadesi olabilmektedir. Nitekim Freud'a göre “Kişi narsistik tipte obje seçimine göre: kendisi ne ise onu; kendisi ne idiyse onu; kendisi ne olmak istiyorsa onu; bir vakitler kendi parçası olmuş olanı sevebilir.” (Dönmez, 2016, s. 230). Nef'î kendisi gibi pakize/seçkin sözler söyleyen başka bir şairin olmadığını, kendi tarzının bir başka şairde bulunmadığını söyleyerek sınırsız bir başarıya sahip olduğunu ifade eder. Kendisini eşsiz biri olarak gören Nef'î, kendi tarzında şiir söyleyen başka bir şairin olamayacağını söyleyerek aşırı bir beğenilme ihtiyacını dile getirir. Nef'î kendisine çok güvenen, sürekli kendisini anlatan, şiirinden ve sanatından övgüyle bahseden bir şairdir. “Nef'î bu özelliği beğenerek

okuduğu Arap şairi Mütenebbî'den almıştır. Mütenebbî'nin kendisine öz güveni o kadar çoktur ki şiirlerini başkalarının anlayamayacağını düşündüğünden şiirlerinde hep kendisine hitap etmiştir.” (İpekten, 1998, s. 96).

Mânendi mi var Nef'î-i pâkîze-kelâmın

Bir kimsede gördün mü dahi tarz-ı edâsın (G: 93/5)

Nef'î, en çok etkisinde kaldığı şairlerden olan Urfi kadar meşhur olmasının olağan karşılanmasını dile getirerek kendi şöhretine vurgu yapmıştır. Osmanlı Devleti'nde de artık İran saraylarındaki gibi padişahların övünebileceği büyük bir şair vardır. Bu büyük şair de Nef'î'den başkası değildir. Kendi üslubuna yakın ve kendisiyle yarışabilecek bir sanat anlayışına sahip kimsenin olmadığını belirterek şairler üstü bir yeteneğin kendisinde var olduğunu ifade eder:

Devletinde n'ola Urfi gibi meşhûr olsam

Var mı bir bencileyin şâ'ir-i pâkîze-edâ (K: 18/81)

Nef'î, şiirlerinin orijinalliğinden o kadar emindir ki sözlerinin artık bir zamanlar beğenerek okuduğu ve etkisinde kaldığı şairlerin sözlerinden farklı olduğunu, kimsenin tesiri altında kalmadığını ifade eder. Şair, eşsiz bir söz söyleme yeteneğine sahip olduğundan son derece emindir. Kendi tarzının Urfi ve Hâkânî'den farklı olduğunu, artık daha farklı bir sanat mecrasında yol aldığını beyan ederek özgün bir tarz yakaladığını söyleyip bu alandaki başarısını ve rakipsiz olduğunu ifade eder:

Nazâketde metânetde kelâmım benzemez aslâ

Ne Urfi'ye ne Hâkânî'ye bu bir tarz-ı âherdir (K: 20/36)

Nef'î, övgü amacıyla yazdığı şiirlerde bile asıl amacı övünmektir. Şiirlerinde çoğu zaman kendinden bahseder, kendi üstünlüğünü ortaya koymaya çalışır. Ali Fuat Bilkan ve Şadi Aydın'a göre (2007) Nef'î, kendisinden üstün şair tanımayıp, 29 gazelinde ben zamirini ön plana çıkarıp kendi övgüsünü yapmıştır. Medhiyelerinde bile asıl amacının kendisini övmek olduğu dile getirilen “*Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı*” adlı çalışmada Nef'î'nin tek amacın tüm dikkati üzerinde toplamak olduğu tespitinde bulunmuştur (s. 143). Şair, sözlerinin nükteden anlayanlarca atasözü olarak nitelendiğini belirtirken de büyükleme bir tavır sergiler. Atasözleri uzun gözlemler ve tecrübeler neticesinde ortaya çıkıp asırlar sonra bile hatırlandığına göre Nef'î de kendi sözlerine böyle bir anlam

yükleyerek hem sözlerinin önemine vurgu yapar hem de kendisini diğer şairlerin atası olarak görür:

Ol nâdire-perdâz-ı belîgim ki kelâmım

Darbü'l-mesel-i nükte-şinâsân-ı cihândır (K: 10/63)

Nefî, narsist kişiliğinin tezahürü olan övünmeden sıkılıp bu tavrından nefret ettiğini de dile getirdiği görülmektedir. Gerçi kendini beğenmişlerin ağzından işitilen yakınma ve özür dilemeleri insan ruhunun birtakım numara ve oyunları olarak görmek ve bu durumu kişinin kendini beğenmişlik duygusunu ayakta tutabilmek, üstünlük duygusunun yara almadan varlığını sürdürmesini sağlayıp, bir sarsıntı geçirmesini önlemek için başvurulan bir yöntem olarak değerlendirmek gerekir (Adler, 2010, s. 182). Kendini beğenmiş kişi bazen alabildiğine alçakgönüllü bir izlenim uyandırmaya çalışır, dıştan neredeyse özensiz bir kimse görünümü sergiler; bununla amaçladığı tek şey ise kendini beğenmiş biri sayılamayacağını kanıtlamaktır (Adler, 2010, s. 184). Kendi kusurlarının ve eksikliklerinin farkında olan şair, megaloman özelliklerinden dolayı bunları bastırır, kendisini mükemmel göstermenin yollarını arar. Ama aşağıdaki beyitlerde dile getirdiği gibi başkaları ile kavga etmeyi bir tarafa bırakmanın zamanı gelmiştir artık. Herkesle kavgalı olan şair, bu durumdan hoşnut olmadığı izlenimi verir. Herkesle çekişme halinde olmak Nefî'nin de kusurlu olduğunun göstergesidir. Feleğe nazlanıp kendisini şirin göstererek mükemmellik iddiasında bulunularak bir yere varılamayacağını farkındadır. En nihayetinde ölümün hak olduğunu herkesin bu gerçekle karşılaşacağını bildiğinden bu enaniyetten kurtulması gerektiğini kendi kendisine itiraf eder. Şair, sözün bir gün biteceğinin ve hayatın son bulacağını farkındadır. Söz sona erdi diyerek artık çok fazla konuşulmaması gerektiğini ifade eder. Bu sorun daha ne kadar sürer derken mücadelenin yersizliğinden bahseder. “*Ey dünyanın sıkılmazı*” diyerek özeleştiriyen Nefî, yaptıklarından dolayı utanmadığını, sıkılmadığını ikrar eder. Kusursuz görünme adına narsist davranışlar sergileyen şair, vicdanın özünde cezalandırıcı bir şey olmasından (Fromm, 1995, s. 251) yaptığı yanlışlığın farkına varıp laflarını boş laflar olarak değerlendirip yaptıklarından pişman olan bir tavır sergiler:

Nefî yeter da'vâyı ko dünyâ ile gavgâyı ko

Eflâke istiğnâyı ko hâke yüzün sür lâ-cerem (K: 16/36)

Erdi söz pâyâna ey Nef'î bu da'vâ nice bir

Lâfî ko şimdengeri ey bî-hicâb-ı rûzgâr (K: 17/37)

Devrinde elde ettiği şöhret yüzünden başkalarının eleştiri oklarının hedefi olan şair, kendisince bir refleks geliştirmiştir. En ufak bir eleştiriye bile artık tahammül edemeyecek bir duruma gelen Nef'î; kendisini hicveden herkese imha edilmesi gereken bir düşman nazarıyla bakmıştır. Şairin saygınlık tutkusu ruh dünyasında bir gerginliğin doğmasına yol açmış ve bu gerginlik nedeniyle güçlülük ve üstünlüğünü ortaya koymak için normalden daha yoğun bir çaba sarf etmiştir. Bu durumda tüm yaşamın büyük bir zafer beklentisine dönüştüğünü, böyle bir insanın nesnelğe sırt çevirdiğini savunan Adler'e göre (2010) böyle insanlar, yaşamla ilişkisini yitireceği gibi böylelerinin kafasını kurcalayan tek sorun başkaları üzerinde nasıl bir izlenim bırakacağı ve başkalarının kendisi hakkında neler düşüneceğidir (s. 180-181). Aynı zamanda narsist kişinin özelliği olan her türlü eleştiriye karşı gösterdiği aşırı alınganlık (Fromm, 1990, s. 70) ve hasmane tutum şairin karakter özelliği olmuştur. Bu tavrından dolayı devrinde pek sevilmemiş, sürekli bu yönü ön plana çıkarılarak IV. Murad'ın gözünden düşürülmeye çalışılmıştır. Zamanla devrinin diğer şairleri ve ileri gelenleri bu tavrından dolayı şaire düşmanlık beslemişler ve her fırsatta ona en ağır sözlerle saldırmayı bir görev bilmişlerdir. Bu şekilde gelişen ilişki tarzı şairin hazin sonunu hazırlamıştır. Zira karşılaştığı olumsuzluklara çok şiddetli bir şekilde sözle karşılık verme gayesi, Nef'î'nin hırçın ve narsist kişiliğinin bir yansıması olduğundan muhatabına karşı en galiz sözleri söylemekten çekinmemiş, bazen küfre varacak sözleri dile getirmekten imtina etmemiştir. Övdüğü bazı şahısları kimi zaman çok acımasızca hicvetmesinin altında yatan neden, asabî kişiliği olabilir. Çok çabuk sinirlenen insanların sağlıklı kararlar veremediği, sağduyulu düşünemediği ve çoğu zaman yanlış tercihlerde bulunduğu bilinen bir hakikattir. Nef'î, Sadrazam Gürcü Mehmed Paşa'yı en iyi, kahraman binici olarak niteleyip abartılı bir şekilde övdüğü kasidesinde hem kahraman hem de savaş ilahı olan Behrâm-ı Gûr'u (Pala, 1999, s. 63), Paşa'nın silahlarına bakan ve onu koruyan biri olarak görüp Gürcü Mehmed Paşa'nın büyüklüğünü ifade etmeye çalışmıştır:

Yegâne şehsivâr-ı Kahramân-kevkib ki lâyıkdır

Felek ana silahdâr etse Behrâm-ı silahşori (K: 35/24)

Nef'î, üç kaside yazarak medhettiği Gürcü Mehmed Paşa'yı abartılı olarak övmesine karşılık Siham-ı Kâzâ'sında onu bu sefer de yerin dibine batırıcasına ağza alınmayacak

sözlerle hicveder. Empati kurmaktan yoksun olduğu düşünölen şair, kendisini çok beğendiği için herkesin de kendisini övmesini bekler. Beklediği iltifatı göremeyen şair, başkalarının sürekli kendisiyle uğraştığını düşünerek hedef seçtiği kişileri daha önce övmüş olsa bile acımasızca hicveder. Narsist özellikler sergileyen Nef'î, istediklerini elde edemeyip başarısız olduğunda ya da elindekileri kaybettiğinde depresif tutumlar geliştirip aşırı saldırgan tavırlar sergileyebilmektedir. Narsist kişiliğın özelliklerinden olan eleştiriye tahammül edememe ve başkalarının kusurlarından yararlanma özelliklerini sıklıkla şiirlerine yansıtır. Eleştiriye ve başkaları tarafından başarısızmış gibi gösterilmeye karşı tahammülü olmayan şair, bu konuda aşırı hassastır. Küçük düşürüldüğünü hissettiği an büyük bir öfke ile muhatabına karşılık verir. Şairin ideal olarak gördüğü, daha önceleri abartılı bir şekilde övdüğü birini hicvetmekte ve aşağılamakta bir beis görmemesi, narsist kişiliğının bir yansıması olarak değerlendirilebilir:

*Dehanı b*klı bostân kendidür güya ki vüs'atde*

Eşek başı gibi yer yer dökülmüş köhne dendânu (SK: 2b/15)

Nef'î'nin Türkçe ve Farsça Divanında gördüğümüz ağırbaşlı, olgun eda Sihâm-ı Kazâ adlı eserde yerini kendisini yetişkin hissedemeyen ve olgun tavırlar sergilemeyen bir insana bırakır. Türkçe Divan'ındaki şairane söyleyişle Farsça Divan'ındaki tasavvufî eda, Sihâm-ı Kazâ'da yerini amiyane söyleyişlere bırakır. Bu şiirler, Nef'î tarafından değil de adeta başkası tarafından kaleme alınmış hissi uyandırır. Bu şiirlerde can sıkıntısı yaşayan ve kendisini boşlukta hisseden bir insanın ruh hali vardır. Hiçbir derinliği olmayan ve düşüncesizce söylenmiş hissi uyandıran sözler şairin ruh dünyasındaki gelgitleri yansıtmaması açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Empati kurmaktan yoksun bir şairin ifade biçimi vardır bu şiirlerde. Aşağıdaki beyitler bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

*Sen o b*ksun ki seni yâd eden ehl-i tab'un*

*S*çar endişesi inzâl-i gehi ma'nâda (SK: 25/2)*

Bu kadar kahbelik olur mı eyâ Kirli Nigâr

Hele bir fâhişesin ortada sâ kim yazuğa (SK: 55/1)

Daha hayatının ilk yıllarından başlayarak maddi sıkıntılar çeken şair, hiçbir makam mevki hürsında olmayıp küçük memurluklarla yetinmeyi bildiği halde üstün bir sanatçı

kişiliğine sahip olduğu için sürekli çağdaşları tarafından hedef seçilmiş ve itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Hasan Aktaş (2011), şairin makam mevki hırsı içerisinde olmadığını, sadece sanatkârlığı ile ön plana çıkmak istediğini aktararak Nefî'nin şiirlerinde kendine yapılan haksızlıkları anlatırken “*bana bir dilim ekmeği çok gördüler*” tarzındaki yakınmalarının onun gerçekten bütün benliğinin sanatkârlığıyla dolu olduğunu, başka bir makam ve mevkiye tenezzül etmediğinin göstergesi olduğunu söylemektedir (s. 55). Ancak Nefî'nin yukarıdaki beyitlerinde olduğu gibi saldırgan tavırlar sergilemesi, sadece sanatçı kişiliğiyle tanınma isteğinin pek de gerçekçi olmadığını göstermektedir. Zira hicivlerinde aşağıladığı kişiler karşısında pişmanlık yaşayan bir şairin ruh haline sahip olduğu pek söylenemez. Aksine bu tavrından büyük bir keyif almakta ve saldırılarına devam etmektedir. Nefî, rakiplerini köpeğe benzeterek onları aşağılaması, bunun kanıtıdır. Köpek, nasıl sahibine sadıksa rakibi olan şairlerin de başkalarından aldıkları talimatlarla kendisine saldırdığı kanaatinde olmalıdır. Ama bu saldırılar, onu asla yıldırılmaz aksine rakiplerine karşı daha da bilenir. Bazen de rûzgârın estiği yöne doğru şekil alan bu şairler, Nefî ile epeyce uğraşmış ve söz dalaşına girmişlerdir. Etrafına fütursuzca saldırmayı alışkanlık haline getiren şair, empati kurmaktan yoksun olduğundan başkalarının ne düşündüğü ile ilgilenmez. Kendisine yöneldiğine kanaat getirdiği herhangi bir saldırıya karşı misliyle karşılık verip kendisindeki gerilimi azaltma suretiyle rahatlama yolunu seçer. Birçok beytinde kendisini âlemin en önemli şairi olarak gören Nefî'nin bir dilim ekmeğin bile kendisine çok görüldüğünü söylemesi şairin yaşadığı travmatik durumu göstermesi açısından göz ardı edilmemesi gereken bir husustur:

Dergehinde bir dilim nânı bana çok gördüler

Uydular ulaşıdılar birkaç kilâb-ı rûzgâr

(K: 17/29)

4. HİCİV VE HİCVİN AMACI

Kişilerin, toplumun veya kurumların eleştirildiği, haksızlıkların ortaya konduğu, çarpıklıkların dile getirildiği, iğneleyici ve alaycı bir dilin kullanıldığı hiciv, insanların kusurlarının ve ayıplarının ortaya konduğu, nezih olmak şartıyla hak ve hakikatin müdafii, gadr ve fezahatin maniidir (Olgun, 1994, s. 53). Şiir yoluyla yerme, gülünç duruma düşürmenin amaçlandığı (Pala, 1999, s. 186) şahsi kin ve nefretin dile getirildiği (Kortantamer, 2007, s. 75); bir saldırı aracı olarak hedef alınan kişinin küfürlerle yerin dibine batırılmasının arzulandığı (Apaydın, 2001, s. 11) edebî bir türdür. Alman şairi Schiller, hicivde noksan olan gerçeğin ideal ile yani en yüce gerçekle karşılaştırıldığını savunur (Baypınar, 1978, s. 32).

Edebî eserler, doğrudan ya da dolaylı olarak hakikatleri konu edinir. Bu hakikatler dile getirilirken bazen hicve başvurulduğu olur. Hiciv, yazıldığı dönemin ahlakî değerlerinden ayrı düşünülemeyeceğinden heccavın tercihine bağlı olan bu tür değişik amaçlarla yazılabilir (Öksüz, 2015, s. 24). Heccav, içinde saldırganlığın bulunmadığı suçlayıcı ve tahkir edici olmayan hicivleri dile getirebileceği gibi kendisinin inandığı hakikatleri ortaya çıkarabilmek için toplumun veya insanların aksaklıklarını, haksızlıklarını, düzensizliklerini, ikiyüzlülüklerini, nahoş durumlarını alaylı bir şekilde hicvetmek suretiyle hicvin amacına uygun davranışlar sergileyip tercihinine uygun söylemler geliştirebilir. Bu amaç etrafında hedef olarak seçilen kişinin yıpratılmasına, değersizleştirilmesine, hakaretamiz bir biçimde itibarsızlaştırılmasına çalışılabilir. Kişisel menfaat elde etmek için kullanılacak hiciv, bir savunma refleksi olarak değerlendirilip toplumsal hayattaki aksaklıkları ortaya çıkarıp yanlışlıkları düzeltme gayesiyle de kullanılabilir. Heccav çoğu kez hedef tahtasına koyduğu kişiyle alay eder, onu gülünç duruma düşürür ki herkes muhatabıyla aynı şekilde alay etsin. Zira mizaha başvurmak suretiyle acı dışlanır, gerçek dünyanın benliği alt etmesi engellenir ve ruh sağlığının alanı terk edilmeden zevk ilkesine bağlılık onaylanır (Freud, 1996, s. 201). Unutulmamalıdır ki mizah neticesinde ortaya çıkan gülme eylemi genel manada kabul gören bir durumdur ve heccava yöneltilebilecek eleştirileri minimize eder. Biriyle alay edip onu gülünç duruma düşürmek üstünlük kurma gayretiyle alakalıdır. Üstün olan kişi aşağıda konumlandığı kişinin gülünç ve kusurlu yönlerini ortaya çıkararak hazza ulaşır. Kişinin kendisiyle iftihar etmesini sağladığı gibi kişiye zafer kazandığı hissi de verir.

Heccav, içinden geçenleri kelimeler aracılığı ile hesapsızca dile getirdiğinde içini kemiren duygulardan kurtulmuş olur. İçini kemiren duygulardan kurtulmak isteyen heccav, hedef tahtasına koyduğu kişiyi kelimelerle bitirir. Kelimelerle başlattığı savaştan galip ayrılmayı umut eder. Kendisi tarafından tespit edilen aksaklıkların ve problemlerin başkaları tarafından da görülmesini bekler ve hep birlikte kendi safında yer alanlarla top yekûn bir mücadeleye girişmeyi ve hedef seçtiği kişiyi deyim yerindeyse bitirmeyi amaçlar. Heccavın yanına başkalarını alması ve bu şekilde mücadeleyi daha güçlü yapabilme düşüncesi, şairin üslubunun daha da sertleşmesini beraberinde getirir. Muhatabın alt edilmesi amacıyla çoğu kez ok ve kılıç benzetmeleri kullanılarak hicvin öç alıcı ve yanlışlıkları ortaya çıkarıcı yönü vurgulanır.

Genel manada hiciv eserlerine bakıldığında hicvin nedeninin toplumsal değil, bireysel sorunlar olduğu gerçeğiyle karşılaşırız. Batı edebiyatında çoğu zaman çirkin, yanlış ve gülünç adetlerin mahiyeti zarif bir üslupla ortaya konmuş; bu sayede hiciv, edebî bir tür olmasının yanında toplumsal bir görev de üstlenmiştir. Doğu edebiyatında ise toplumsal yönü genellikle bulunmayan hiciv, gerçek kişilerin tenkidine dayandığından şahsi kin ve nefretin müstehcen ifadeler ve küfürlerle ortaya döküldüğü bir tür olarak görülmüştür (Okay, 1998). Türk edebiyatı incelendiğinde bunun hayli örneği vardır. Edebiyatımızın en başarılı hiciv örneklerinden sayılan, öküze özenen eşeğin hikâyesinin anlatıldığı “Harnâme” adlı mesnevîde Şeyhî, evrensel bir konudan bahsediyormuş gibi görünse de esasında bireysel bir konuyu dile getiriyor gibidir. Harnâme’de insanların hak etmeden bazı şeyleri elde etmek istemeleri eleştirilmiş gibi görülse de Şeyhî’nin tımarı almak için yola koyulduğunda eşkıyalar tarafından karşılaştığı kötü muameleye bir gönderme vardır. Estetik bir şekilde dile getirilen bu durum, tüm insanlar tarafından bir mesaj olarak algılanmıştır. Aynı durum Fuzulî’nin ünlü “Şikayetnâme” adlı mektubunda da görülmektedir. Kendisine bağlanan maaşı işgüzar memurlar yüzünden alamayan şair, kişisel saiklerle hicve başvurmuştur. Zira Fuzulî, böyle bir olayı tecrübe etmemiş olsaydı belki de bu yanlış uygulamaları göremeyecekti.

Heccavlar, çoğunlukla büyük bir zenginlik içinde olmadıklarından kendi kişisel menfaatleri için bazen şiiri bir araç olarak kullanmışlardır. Heccav, karşılaştığı problemlerle ilgili bir huzursuzluk yaşadığı zaman bunu hicve yansıtmak ister. Bunu yapmak sürekli maddi bir beklenti içerisinde olmayı gerektirmez. Hiciv aracılığı ile karşıdaki kişinin alt

edilmiş olmasının hazzı da maddi olarak değer biçilebilecek bir durum değildir. Bu hazza ulaşma esnasında tenkit aşamalı bir şekilde yapılır. Çünkü aşama aşama ilerleyip zeka ürünü şakalarla başlayan hiciv, tenkit ile şiddetini artırır; cinselliğe dayalı galiz sözler ve küfürlerle sonlanır (Okay, 1998). Bu şekilde doyuma ulaşan heccav, yaşadığı gerilimi boşaltmış ve ruh dinginliğine kavuşmuş olur.

Heccavın amacına ulaşip etkili olması, ele alınan konunun veya bir düşman olarak görülüp hicvedilen kişinin olumsuz yönlerinin başkaları tarafından da görülmesini gerektirir. Hicvin başarılı sayılabilmesi her şeyden önce amacına ulaşmış olmasını ve başkalarının da hicve heccavın gözünden bakmasını gerektirir. Bu bakış açısı sayesinde başkalarının da kendisi gibi düşünmesi neticesinde amaçlanan hedefe ulaşılmış olur. Kendisinin hissettiği duyguların başkaları tarafından da hissedilmesini ve haklı görülmesini ister. Bireysel sorunlar üzerine inşa edilen hicivler, başkaları tarafından da aynı gözle görülebilirse olay bireysellikten sıyrılıp toplumsal bir hal alır ki amaç da çoğu zaman budur. Olaya heccavın gözünden bakılmazsa bu durum, heccav hakkında geçimsiz, kıskanç, küfürbaz, dini yönü zayıf vb. bazı olumsuz kanaatlerin oluşmasına sebebiyet verebilir.

4.1. Hicvin Anlatım Unsurları

Heccavın hicvettiği konuda tarafsız olmasını beklemek büyük bir yanılgı olur. Çünkü heccav çoğu zaman “Narsist değer yargısına sahip olduğundan önyargılı ve yantutucudur.” (Fromm, 1990, s. 75). Taraflı ve yanlı bir şekilde davranan heccav, abartılı bir üslupla gerçekleri manipüle eder, tüm olaylara kendi penceresinden bakar. Kendisini sürekli haklı görür. Başkalarının ne düşündüğüne pek de önem vermez. Üslubunu belirlerken en hırçın kelimeleri kullanmaktan çekinmez. Sözü uzatmadan keskin bir biçimde düşüncelerini dile getirir, tevriyeli ve kinayeli anlatımlara başvurur, gülünç benzerlikler kurar, mübalağa yapar, kelimelerle gülünç resimler çizer. Hakikatleri ortaya koyma adına heccavın abartılı bir üslup kullanması neticesinde gerçeklerin çok abartılı olarak anlatıldığı bu türde bazen kurunun yanında yaş da yanar.

Hicvin doğası gereği abartılı bir üsluba sahip olması normal karşılanır; ama hicivde abartı bulunsa bile bu abartının gerçekle bir kontak noktasının olması gerekir, tamamıyla asılsız iddialar ortaya atılarak geliştirilen hicivler etkili olamayacağı gibi heccav açısından da olumsuz sonuçlara sebebiyet verir (Taşdelen, 2009, s. 302). Gerçekleri hakikatlerden uzak bir şekilde ortaya koyan ve insanların kusurlarını ifşa etmeyi amaçlayan hiciv her dönemde

tartışmaların odağında olmuştur; ama gizli kalması gerekenleri ortaya çıkarması ve merak uyandırması bakımından ilgiyle karşıladığı da olmuştur. Eksik ve kusurları ifşa eden hiciv, estetik bakımdan edebiyatın “baş tacı” makamına erişememistir; çoğu kez ahlak bakımından tartışmalı görülüp dışlanmış, ağır hükümlere hatta canlara mal olmuştur. Hiciv, zaman zaman havanda su dövmek, ciddiyetsiz bir işle uğraşmak ve bazen de belalı bir iş olarak görülmüştür. Tüm bu olumsuzluklara rağmen ilgi çekici içeriğiyle hemen her zaman “haber değeri taşıyan”, dolayısıyla merak uyandıran bir yönü bulunduğundan okurları tarafından methiyeler ve lirik türler kadar ilgi görmüştür (Öksüz, 2015, s. 12).

Hicvin amacına ulaşabilmesi büyük oranda şairin üslubuna bağlıdır ve heccav anlatım tarzıyla okuyucunun tahammül sınırlarını aşmamalıdır (Baypınar, 1978, s. 33). Nefî bu tahammül derecesini birçok kez aşmış olmasına rağmen Türkçe ve Farsça divanlarındaki başarısından olsa gerek çoğu kez affedilmiş olmasına rağmen, ölümünün de hicivlerinin artık tahammül edilemeyecek bir dozda yazılmış olmasından kaynaklandığı bilinen bir hakikattir.

4.2. Heccavın Toplumdaki Yeri

Heccav ne kadar başarılı olursa olsun yazdığı hicivler başkaları tarafından yanlış anlaşılabilir. Başkalarını mahvetmekten zevk alan, düşmanca davranışlar sergileyen hastalıklı bir ruh haline sahip biri olarak görülebilir. Tüm toplumsal baskıya rağmen heccav görevini yerine getirmek ister. Doğru bildiği gerçekleri dile getirmekten vazgeçmez; çünkü o kendisini bir öğretmen olarak görür. Heccav zarar vermek, hakaret etmek, küfretmek suretiyle belki de insanları ve toplumu düzeltebileceğine inanır.

Objektiflikten uzak söylemler geliştiren heccavın toplumla çok iyi ilişkiler geliştirdiğini söylemek pek de mümkün değildir. Esasında heccav, gördüklerinin ve kendisine karşı takınılan hasmane tavırların başkaları tarafından görülmediği kanaatindedir. Bu durumu başkalarına izah edebilmek için bazen pek de hoş karşılanmayan bir üslup ile hicivlerini yazar ve yanlış anlaşılmaya elverişli olan bu hicivler yüzünden toplumla arasında düşmanca davranışlar görülebilir. Heccavın pervasızca alay ettiği değerler veya kişiler toplum tarafında kutsanıp önemsenebilir. Böyle bir durumda heccav, birdenbire istenmeyen adam olabilir.

İnsanoğlunun ahlaksızlıklar, haksızlıklar ve yanlışlıklar karşısında susmayıp karşı koyma arzusu tarih boyunca bitip tükenmek bilmeyen bir gereklilik olarak devam etmiştir (Yücebaş, 1976, s. 3). Heccav, bu arzusunu dile getiren hicivlerinden dolayı toplum

tarafından yanlış anlaşılabilir. Hicvin kişisel çıkarlar zarar gördüğü için yapıldığı zannı oluşursa bu zan, heccavın kötü niyetli biri olduğu anlayışına sebebiyet verebilir. Bu zannın ortaya çıkması durumunda toplumun ne düşündüğü değil de heccavın ne düşündüğü önem kazanmaya başlar. Heccav, uğradığı bir haksızlık karşısında susamaz, haykırmak zorundadır. Heccav, bu sayede herkesi ve her şeyi düzeltebileceğine inanır. Bu inancından dolayı hicve devam eder.

Hicve meyilli olan şairi, üslubundaki problemlerden dolayı sürekli haksız olarak nitelenmek, hicvettiği kişileri de sürekli mağdur olarak ele almak gerçekçi bir değerlendirme yapmamıza engel olabilir. Bu yüzden Nefî'nin hicivlerini yaşadıklarından bağımsız değerlendirmemek gerekir. Şair, çoğu zaman kendisini mahvetmeye çalışanlara karşı kaleminin gücünü kullanmış, toplumsal aksaklıkları dile getirmiş ve bunları yaparken de söz söylemedeki ustalığını göstermiştir. Edebiyat “*toplumun aynası*” olarak değerlendirilirse şairin de tanık olduğu olaylara neden duyarsız kalamadığını daha iyi anlaşılabilir. Hicvin çok artmasını sadece bireysel çıkarların zedelenmesine bağlamak doğru bir yaklaşım olmayabilir. Toplumsal anlamda sıkıntıların ve çöküntülerin yaşandığı zamanlarda hiciv tarzında yazılan eserlerin sayısında hatırı sayılır bir artış olur. Kalemiyle bir şeyleri düzeltebileceğine inanan şair, bu tarz hicivler yazarak bu aksaklıkların önüne geçmeyi arzulamış olabilir. Bu hicivleri toplum psikolojisini yansıtmaları açısından önemsemek ve hicivlere bu gözle de bakmak gerekir. Zira Nefî, yaşadıklarına kayıtsız kalmamış, bazı hicivlerinde tarihî, toplumsal, kültürel, dinî vb. alanlarda tespit ettiği aksaklıkları, yanlışlıkları dile getirmiştir. Her toplumun, her devirde kendisine uygun heccavı ortaya çıkardığı hakikati göz önünde bulundurulduğunda Nefî'nin hicivlerinin nedenleri daha net anlaşılacaktır.

4.3. Nefî'nin Hicivlerinin Ruhsal Nedenleri

İlk çocukluk yıllarında yaşadığı terk edilmişliğin ağır travmatik etkisinden kurtulmakta zorluklar yaşayan şair, ekonomik sıkıntılarının yanında ruhsal sıkıntılar da yaşamış; ruh dünyasında meydana gelen tahribatın izleri sonraki yıllarda da silinmemiştir. Toplum kurallarına uyma noktasında sıkıntı yaşayan şairin bu davranışının nedenini burada aranabilir. Problemlili bir çocukluk yaşayan Nefî, hayatın acımasızlığı karşısında güvensizlik duygusuyla hareket edip topluma ayak uydurma noktasında sıkıntılar yaşadığından kendi “ben”ine yönelmiş olabilir. Muhtemelen hayatın kendisine karşı düşmanca tavırlar sergilediğini düşünüp hayattan zevk almak yerine hayatın sıkıntılı yönlerine ilgi duyup

sürekli bir savaşın içerisinde olmayı tercih etmiştir. Toplumsal hayattan ziyade kendi “ben”inde yaşamayı tercih eden şairin, başkaları ile arasında derin uçurumlar olduğu ve bu uçurumlar nedeniyle sağlıklı ilişkiler geliştiremediği söylenebilir. Zira bilinçaltı tamamıyla ruhsal organın bir işlevi ve ruhsal hayatın en güçlü etkenidir. Bir insanın devinim çizgisini biçimlendiren ve (bilinçsiz) yaşam planını oluşturan güçleri burada aramak gerekir (Adler, 2010, s. 104). Freud’a göre öznedede ne olup biterse, bilinç dışı düzeyinde, bununla her noktada türdeş olan bir şey vardır. Freud, o şeyin bilinç düzeyindeki kadar işlenmiş bir biçimde dile geldiğini ve işlev gösterdiğini dile getirerek sonuçta bilincin kendisine özgü gibi görünen bir ayrıcalığı kaybetmiş olduğunu savunur (Lacan, 2013, s. 31). Psikanalizin imkânlarından yararlanılarak Nefî’nin çocukluğundan hareketle, başka bir yardıma ihtiyaç duymadan, bilinç dışından hareketle yetişkinlik dönemine ait birçok davranışın nedeni hakkında fikir sahibi olunabilir. Şairin yetişkinliğinde gözlemlenen şeyler, ilk çocukluk yıllarının izleri olarak görülebilir. Çünkü şairin yetişkinliğinde ilk çocukluk yıllarında yaşadıklarının etkisinden kolay bir şekilde sıyrılmadığı tespitinde bulunulabilir. Gerçi yetişkinlerin ruhsal yaşamı, çocukluk döneminden farklı olarak farklı durumlarla karşılaştığında değişik tepkiler verebilir. Bu tepkilerin farklı olması insanın devinim çizgisinin değiştiği manasına gelmez. Çünkü ruhsal yaşam, erişkinlik döneminde de aynı temel çizgi üzerinde seyrederek ister çocuklukta ister yaşlılıkta olsun bireyin yaşam amacı aynı kalır (Adler, 2010, s. 23) ve bir insanın devinimlerinin yöneldiği amaç, o insanın çocukken dış dünyadan aldığı izlenimlerin etkisi altında gelişip ortaya çıkar (Adler, 2010, s. 37).

Nefî, sıradan ilişkilerden ziyade kendi narsist kişiliğine uygun amaçlar saptayıp daha karmaşık işlere girişmiştir. Şair, narsist özellikler sergilediğinden üstünlüğünü kaybetmemek, güçsüz ve aciz görünmemek için sürekli bir çabanın içerisinde olmuştur. Kendisini aşırı bir şekilde beğenen şair, hayatta karşılaştığı başarısızlıklarda hatayı hep başkalarında bulmuştur. Kendisini sürekli haklı başkalarını haksız olarak gören Nefî, çoğu zaman hicivlerinde başkalarının kusurlarını ifşa etmeye çalışmıştır. Çocukluğunda yaşadığı ihmalin travmatik etkisini sürekli hissetmiştir. Zira aşağılık duygusuyla yetişenler, çocukluklarında gördükleri soğuk davranışın, çevrelere karşı her türlü yaklaşım girişiminden onları alıkoyduğuna, sonunda sevgisiz bir dünya karşısında bulduklarına ve bu dünyayla bir ilişki kurmanın düşünülemeyeceğine inanırlar (Adler, 2010, s. 86). Bu duyguyla yetişen şair, çevresindekilerin ne düşündüğüne önem vermeden büyük bir gayretle

tepkilerini dile getirip kendini sağlam bir yerde konumlandırmaya çalışmıştır. Ölçsüz tepkiler geliştiren şair, muarızlarını rahatsız ederek sıkıntı yaşamalarına sebep olmuştur. Haliyle muarızları da şaire karşı tepki vermişlerdir. Devrin birçok devlet adamı ve şairi bir anda kendilerini Nefî'nin karşısında konumlandırmışlardır. Megaloman özellikler sergileyen şair, kendini aşırı beğenmenin tezahürü olarak başkalarını aşağı bir durumda konumlandığından onlara tahakküm etmeyi bir kişilik özelliği olarak görür. Hicivlerinde bunu sıklıkla dile getirir. Bunun neticesinde şair ile muarızları arasında bir düşmanlık baş göstermiştir. Meydana gelen bu düşmanlık neticesinde şairin de mutlu ve huzurlu günler geçirdiğini söylemek pek de mümkün değildir. Zira bu düşmanca tavırlar şairin hazin adım adım sonunu hazırlamıştır.

Aşırı bir öz güvene sahip olanlar düşmanca davranışlar sergileyip ve başkalarının üzüntüleri karşısında büyük bir haz alırlar. Öz güven duygusunu fazlasıyla yaşayan Nefî'de de benzer durumların olduğu söylenebilir. Zira Nefî de hicivlerinde muarızlarına karşı hasmane davranışlar sergilemiş ve bazen düşmanlarının idam edilmesini isteyecek kadar bu durumdan zevk almıştır. La Rochefoucault, bu tipteki insanların başkalarının acılarına kolaycılık katlanabildiğini, içlerindeki düşmanlığın çoğu zaman sert yergiler biçiminde kendini açığa vurduğunu, hiçbir şeyde en ufak iyi bir yan bırakmadığını, alay ve suçlamalarıyla her şeye yetiştiklerini; kendilerini sürekli haklı çıkarmaya baktıklarını ve her şeye lanet okuduklarını dile getirir (Adler, 2010, s. 186). Nefî, hicivleri ile muarızlarına olan üstünlüğünü dile getirip onları yaralama isteği içerisindedir. Esprili bir şekilde ve bir çarpıda söylenmiş nükteli sözler izlenimi veren hicivleri ile muarızlarını yerin dibine batırma eğilimi gösterip kendi üstünlüğünü ortaya koymaya çalışır. Asla başkalarının üstünlüğünü kabul etmek istemeyen şair, bilinç dışının karanlık dehlizlerinde yer alan bir aşağılık duygusuyla hareket edip bu duyguyu bastırmak için büyüklenmeci bir tavır sergilemiştir.

Narsist bir kişiliğe sahip olan şair, başardıkları ile değil ona ilahî bir güç tarafından lütfedilenlerle övünüp dururken muarızlarını da doğuştan nakıs insanlar olarak görüp yetersizliklerine sıklıkla vurgu yapar (Demirel, 2007, s. 134). Nefî, birçok üstün meziyetin sadece kendisinde olduğunu dile getirecek kadar narsist bir kişiliğe sahiptir. Kendisine rakip olarak gördüğü diğer kişilerin bu meziyetlere sahip olmadığını düşünür. Bu bakış açısı, onu hicvetmeye yönelten başlıca sebeplerdendir. Şair, övme ve övünmede mahir olduğu kadar, kendisine rakip olanları itibarsızlaştırıp yerin dibine sokma konusunda da yeteneklidir.

Kendini sürekli haklı görebilecek bir megalomaniye sahip olan şair, bunu yaparken en ufak bir suçluluk hissetmeyip sadist bir ruh haliyle bu durumu devam ettirir.

Nef'î'nin muarızlarına karşı giriştiği itibar suikastı hicvin aynı zamanda bir savunma mekanizması olarak kullanılabilmesine işarettir. Muarızlarını itibarsızlaştırmaya çalışan şair, bu sayede galip gelmeyi ve hamisinin gözdesi olmayı amaçlar. Hiciv yazıldıktan sonra hamilerin kimin tarafında yer alacağı da üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Desteklenen kişiye ve haminin pozisyonuna göre hicvin ne şekilde etkili olduğu daha net anlaşılabilir. Bir hamiyne ihtiyaç duyan Nef'î, kendi devrindeki kaygan siyaset zemininde, entrikaların yaşandığı bir dönemde, ayağının kaymasını istemediğinden safını belli etmiştir. Haliyle hamisini, şiirleriyle koruyup kollamayı kendisine görev bilen şair, başkalarının da açık hedefi haline gelmiştir. İktidar hırsından kaynaklı bu durum birçok olumsuz durumu da beraberinde getirmiştir. Zira patrimonyal devlette şan ve şöhret sahibi olmanın yegane yolu padişaha yakınlıktan geçtiğinden şan ve şöhrete ulaşmak isteyenler arasında kıskançlık, haset ve entrikaların olması kaçınılmazdır (İnalçık, 2003, s. 16). Bu tür entrikaların yaşandığı bir devirde ahlakî değerleri yozlaştıran eserler ortaya çıkar. Sin-kafli bazı hicivlerin bile toplumda karşılık bulması toplumun ahlak düzeyini göstermesi açısından manidardır. Patrimonyal devlette mevki elde edebilmek sadece haminin lütuflarına mazhar olmakla mümkün olduğundan şair, haminin gözüne girebilmek için her türlü yolu deneyecek, çıkarlarını her şeyin üstünde tutacaktır. Çıkarlarını her şeyin üstünde tutan heccavlar, ucu kendilerine dokunmayan konularda kendilerini hedef tahtası haline getirmezler, bireysel manada rahatsızlık duydukları olaylara karşı bastırılmayan güdülerle psikanalitik yaklaşımlarla incelenebilecek bir savunma ve rahatlama mekanizması geliştirirler (Şenödeyici, 2007, s. 7).

Nef'î'nin muarızlarını genel ahlaka aykırı sözlerle hicvetmesi incelenmesi gereken ruhsal bir durumu ortaya koyar. Nef'î, bilinç dışındaki düşmanlık duygusunu eyleme dökmek yerine bu duyguyu kelimelerle dile getirir ve bu şekilde bir enerji boşalması yaşadığı izlenimi verir. Şair, değişik yöntemlerle hicvedilen kişinin karakteri ve kişiliği ile ilgili olumsuz saptamalarda bulunur

4.3.1. Nef'î'de haset ve kıskançlık nedeniyle hiciv

Nef'î, kendisini başkaları ile mukayese ederek görünürde üstün yönlerini ortaya çıkarmaya çalışsa da zımnen başkalarının üstünlüğünü kabul etmiş biri olarak görülebilir.

Nef'î, başkalarının üstünlüğü karşısında onlardan bir şeyler alma ve sürekli olarak onlara saldırmak suretiyle rahatsızlık verme gayesi güder. Çevresine sürekli yüksekte bakan ve megaloman bir bakış açısına sahip olan şair, dünyayı da bir savaş meydanı olarak görür. Düşman olarak nitelediği muarızlarına karşı kin ve nefret duygularıyla hareket eden şair, saldırgan tavırlar sergiler. Şairin bu tavrı haset duygusuyla izah edilebilir. Zira “Haset, arzulanan bir şeyin başka birine ait olduğu ve bize değil de ona haz verdiği inancının yol açtığı kızgın bir duygudur. Haset, istenen şeyi sahibinden çekip almaya ya da bozmaya, kirlitmeye yönelir.” (Klein, 2008, s. 23). Kendisini yetersiz ve değersiz gören bireylerde haset duygusu en üst seviyededir. Çünkü “Utanca boğularak büyüyen kişilerin sık sık gösterdikleri davranışlardan biri de haset ve kıskanmadır.” (Cüceloğlu, 1992, s. 132).

Nef'î, hicivlerinde devlet ricaline karşı hasmane bir tavır takınıp onları hicveder. Başkalarının başarılarını sorgulayıp kendisine haksızlık yapıldığı kanaatindedir. Zira haksızlığa uğramışlık duygusu, doyuma kavuşmamış, kamufle edilmiş bir kendini beğenmişliğin, sürekli daha çok şeye sahip olma isteğinin, her şeyi ele geçirme tutkusunun dışı vurumu şeklinde ortaya çıkar (Adler, 2010, s. 206) Şair, makam itibarıyla yüksek bir statüde yer alan bu kişilere karşı bu tutkusunu toplumsal baskılardan dolayı açıkça ile getiremediğinden muarızlarına karşı haset duymuş olabilir. Bu haset duyma durumunu hicivlerinde sıklıkla görülür. Nef'î, hicivlerinde birçok kişinin hak edilmemiş bir zenginliğe ve şöhrete sahip olduğunu dile getirerek bunların onların elinden alınması gerektiğini söylemiş ve bu amaçla onları yok etme gayesi gütmüştür. Kendisi o makama ulaşamadığından onları o makamdan uzaklaştırabilmenin ve yok etmenin yollarını aramış gibidir.

Nef'î, muarızlarına karşı sadece haset duymamış, aynı zamanda kıskançlık duygusuyla da hareket etmiştir denebilir. Esasında “Kıskançlık hasetten farklı bir duygu olup hasede dayanır; ama öznenin en az iki kişiyle ilişki içinde olmasını gerektirir. Özne kendi hakkı olan sevginin rakibi tarafından elinden alındığına ya da alınma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu inanmıştır. Kıskançlığın günlük kullanımında sevilen kişiyle özne arasında bir üçüncü kişi girmiştir.” (Klein, 2008, s. 23). Kıskançlık duygusu başkasının üstünlüğünün kabul edildiği veya sevilen birinin paylaşılmak istenmediği durumlarda ortaya çıkar. Şairde kıskançlık duygusu farklı şekillerde açığa çıkmıştır. Güven duygusunun olmayışı, başkalarının hata yapmasını beklemek, kendisine karşı haksızlık yapılacağını

düşünmek ve sürekli kaygılı olmak bu duygunun şairdeki farklı yansımalarıdır. Kıskançlık yaşadığı düşünülen şair, başkasını alt etmenin zevkine varabilmek için her türlü yola başvurmak suretiyle üstünlüğünü ortaya koyma çabası içerisinde olmuştur. Nef'î'nin muarızlarına karşı takındığı kıskançlık duygusunun temelinde onların şöhretli yaşamları olabileceği gibi IV. Murad'a olan sevgisinden dolayı onu başkaları ile paylaşmak istememesi de olabilir. Çünkü Nef'î, padişahın ilgisinin ve sevgisinin sadece kendisinde toplanmasını istemiştir. Başkalarının padişaha yakın davrandığını, padişahın da başkalarına ilgi gösterdiğini hissettiği an kıskançlık krizine girmiş gibi hicvin imkanlarından yararlanarak bu sayede başkalarından üstün olma gayesi gütmüştür. Ezik durmak büyük bir zaaf olarak algılanacağından şair, çok güçlü görünmeye çalışmış; güçlü görünmek adına şiirde her türlü gayri ahlakî yola da başvurmuştur. Aynı zamanda söz konusu olan şairlik olduğunda Nef'î, sadece kendisini şair olarak gördüğünden başkasına şair denmesini bile kabul edemeyecek bir kıskançlığa sahiptir. Çünkü başkası iyi şair olursa tüm ilgi onda toplanacağından muhtemelen Nef'î'ye duyulan ilgi azalacaktır.

Kıskançlık duygusu yaşayan Nef'î, kimseye güvenmeyip başkalarını sürekli olarak eleştirmiş ve kendisiyle ilgilenilmediği duygusuna kapılmıştır. Sürekli bu kaygılarla yaşayan Nef'î, kendini yiyip bitirdiği gibi başkalarını aşağılamak ve küçük düşürmek suretiyle saldırgan tutumlar geliştirmiştir. Şairin bilinç dışının derinliklerinde bir yetersizlik ve güçsüzlük psikolojisi olduğundan Nef'î'nin daha güçlü gördüğü kişilere karşı bu duygusunu bastırmak için kıskançlık duygusuyla hareket edip kendisini yeterli ve güçlü gösterme eğiliminde olduğu ve ruhsal manada bir doyuma ulaşamadığı söylenebilir. Çünkü hasetli kişinin tatmin edilmesi imkansızdır. Haset kişinin kendi içinden kaynaklandığından sürekli yönelecek bir nesne bulacaktır (Klein, 2008, s. 24).

Daha küçük yaşta iken trajik bir şekilde terk edilen Nef'î'nin bu travmanın etkisinde kaldığı şiirlerinde sıklıkla yansımaları bulmuştur. Zira travma, haz ilkesiyle tanımlanan bütün bir işleyişe yön veren öznelleştirici homeostazın damgasını taşıması gereken bir kavram olarak düşünülmüştür. Bu durumda deneyimimizin bizi bir sorunla karşı karşıya bıraktığında birincil süreçlerin bağrında muhafaza edilen travma ısrarı bize kendini hatırlatır. Bu durumda gerçekten de travma, tekrardan ortaya çıkar ve çoğunlukla da üstü örtülü olmaz (Lacan, 2013, s. 61). Terk edilme karşısında suçluluk duygusuna benzer duygular yaşanabileceğinden bu suçluluk duygusu şairde farklı duygulara evrilmiştir. Zira "Aşırı

hasedin sonuçlarından biri de erken başlayan suçluluk duygusudur. Eğer ben, daha taşıyacak gücü yokken vakitsiz bir suçluluk duyarsa, bu suçluluk bir zulmedilme deneyimi olarak yaşanır. Suçluluk uyandıran nesne de bir zulmedici nesneye dönüşür.” (Klein, 2008, s. 39). “Özellikle hasede yol açan bir etken de başkalarının görece hasetsiz olmasıdır. Haset duyulan kişinin aslında en çok değer verilen ve arzulanan şeye sahip olduğu seziliyordur... Haset ağır bir mutsuzluk kaynağıdır.” (Klein, 2008, s. 49). Nef’î, başkasında olduğuna inandığı zenginliğe, kudrete, makam mevkiye, itibara karşı haset duymuş olabilir. Bu duygu beraberinde kin ve nefret duygularını da beslemiştir. Çünkü nefret, sevgiden daha yaşlı bir duygu olup özsever benliğin uyarılarını dışarıya akıtarak dış dünyayı ilksel olarak yadsımasından kaynaklanır. Cinsel içgüdüler ve benlik içgüdüleri, sevgi ve nefreti yineleyen bir antitezi kolayca geliştirir ve cinsel işleve benlik içgüdüleri egemen olduğu zaman bu içgüdülerin içgüdüsel amaca da nefrete özgü nitelikler kazandırır (Fromm, 1995, s. 223). Şair haset duyduğu kişilere karşı sürekli olumsuz düşünceler beslemiş, başlarına bir felaket gelmesini istemiş ve bu durumdan rahatsızlık duymamıştır.

Haset esasında ilk olarak haset eden şaire zarar vermiş ve onu içten içe kemiren bir duygu halini almıştır. Çünkü haset, itiraf edilmek istenmese bile başkası karşısında hissedilen eksiklik, yetersizlik, değersizlik, aşağılık kompleksi durumlarında ortaya çıkar. Kişi kendisini hep başkaları ile mukayese eder. Çünkü aşağılık kompleksi her zaman bir karşılaştırmayı gerektirir. Bu kompleksle yaşayan birey sürekli bir öz değerlendirme, kendine değer biçme kaygısıyla yaşar ve kafası sürekli ego idealiyle muşguldür. Başkasıyla temas halinde kendisi açısından bir yeterlik sorunu ortaya çıkmaya başlar. Bağımsız bir öz değerlendirme yetisinden yoksun olduğundan ötekinin varlığına kıyasla kendi varlığına bir değer verir. Başkasının üstün özellikleri kendisi için bir kişilik problemi olmaya başlar. Kendini gerçekleştirmek isterken de çevresinin enkazı üzerinde yükselip gücünü ve iktidarını göstermek ister (Fanon, 2016, s. 250). Bu mukayesede bilinç dışında hep yetersizlik yatar. Başkasının hedef olarak seçilen özelliğine saldırmayı amaç edinen haset, kişide yıkıcı ve tahrip edici bir etki meydana getirir. Hedef seçilen kişi yok edilmeden rahatlayamayacak olan haset sahibi, bu durum karşısında aşırı bir duygu yoğunluğu yaşayacağından ruhsal manada bir boşalma yaşayamazsa bu duygu karşısında ağır bir tahribata uğrar. Bu tahribatı yaşamak istemeyen ve haset duygusuyla hareket eden şair, hem kendini hem de başkasını teşhir etmekten uzak durmaz. Nef’î, kendi özelliklerini ön plana çıkarmak suretiyle kendisine

duyulan ilgiyi artırma gayesindeyken başkalarının kusurlarını teşhir ederek onları değersizleştirmeyi, gözden düşürmeyi amaçlar.

Şair, çocukluğunda yaşadığı ihmal edilmişliğin utancını bir ömür boyu yaşamış ve yaşadığı sıkıntıları unutmak için değişik savunma refleksleri geliştirmiştir. Bu refleksler sayesinde yaşadığı sıkıntıları ve hayatın anlamsızlığını unutmaya çalışmış, zevk alabileceği bir dünya kurmaya çalışmıştır. Nefî gibi yokluk içinde problemlili bir çocukluk yaşayanların çoğu zaman geliştireceği refleks bencil bir kişiliğe sahip olmaktır. Bu bencillik de çoğu zaman haset duygusunun yaşanmasına sebep olur. Narsist bireylerde aşırı bir beğenilme, iltifat görme eğilimi olduğundan haset etme daha sık rastlanan bir durumdur; çünkü narsist bireyler başkasının övülmesine tahammül edemezler

4.3.2. Nefî'nin hicivlerinde saldırganlık

Nefî'nin Sihâm-ı Kazâ adlı hiciv mecmuasının ilk kasidesi şairin kendi babasını ağır bir dille hicvettiği beyitlerden oluşmuştur. Nefî, elindeki okların taksimatını yaparken bu okların ilkinin babasına sapladığından diğer okları yeri geldiğinde pervasızca başkalarına saplamakta bir beis görmemiştir. Bunun nedenini Nefî'nin kişiliğinde ve özellikle de çocukluğunda yaşadığı terk edilmişlik travmasında aramak, şairin bu tavrını anlamamız için doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü “İnsanın geçmişini, çocukluğunu ve bilinç dışını araştırmak onun yetişkin kişiliğini anlamının ön koşuludur.” (Kelin, 2008, s. 19). Babası tarafından çok erken yaşlarda terk edilen Nefî, bir otorite figürü olan babanın yokluğunu yaşamış ve bu durum beraberinde toplumsal hayatta da otorite olarak kabul gören insanlarla sağlıklı iletişim kurma noktasında sorunların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Babasının yanlışlarını gür bir sesle herkese ifşa eden bir şairden başkalarının yaptığı haksızlıklar karşısında susmasını beklemek pek de mümkün değildir.

Nefî, babası için yazdığı kasidede babasının kendilerini ikbal uğruna terk edip Kırım hanına nedim olmasından ötürü kendisine duyduğu öfkeyi dile getirmiş ve onu türlü yollarla hicvetmiştir. Çünkü çocuklar, önem verdikleri kişilerin en acı veren davranışlarını unutmazlar. Çocuğun iç dünyasını yıkan ve onu ezen davranışlar, çoğu zaman yetişkinler tarafından bile fark edilmez. Çocuğun belleği bu acıları saklar; acı veren bu olumsuz olayların çocuğun yetiştiği ortamda sık sık tekrar etmesi durumunda bellek, bu olayları bir araya getirir ve bir tür “*anılar yapısı*” oluşturur (Cüceloğlu, 1992, s. 93). Nefî de babasının olumsuz davranışına maruz kaldığından oluşturduğu anılar yapısını sürekli canlı tutmuştur.

Bu çalışmanın ilgili bölümlerinde alıntılanan bu kasideye ait beyitlerin yanı sıra aşağıdaki beyitte de şair, babasına duyduğu kını dile getirir. Kırım hanına hitap ederek babasının alçaklığından, adiliğinden bahsedecek olsa hanın bu sözleri çok makbule geçen bir hediye olarak kabul edeceğini söyleyerek esasında Oidipus kompleksinde ifade edildiği şekliyle bilinç dışında babasına karşı duyduğu kıskançlığı da dile getirmiş olur. Şairin babasını alçak biri olarak nitelemesi ailesini kişisel hırsları için terk etmesindedir. Bunu bir alçaklık olarak gören şair, hanın da babasına çok fazla güvenmemesini ister. Amaç, babasının alçaklığından bahsederek onu hanın gözünden düşürmektir. Bu sayede babasından intikam alabileceğini düşünür:

Denâ'etinden eger bir latîfe nakl etsem

Olurdu tuhfe-i makbûl ü mâ-hazar Hâna (SK: 1/ 29)

Şair, babasını ölmüş eşeklerin nalına bile göz diken alçak bir insan olarak görür. Bu nalları da ekmek ve soğan almak için kullandığını dile getirerek babasının boğazından geçen haram lokmaya vurgu yaparak babasının helal haram ayrımı yapmadığı anlatır. Nef'î'nin babasını bu denli alçaltmasının temelinde yatan gerçek ona karşı duyduğu ve ömrünün sonuna kadar da sürdüğü düşünülen bitmek tükenmek bilmeyen intikam duygusudur:

Soyardı na'lini ölmüş eşeklerin yolda

Verürdi nân ü piyâzı konunca her hâne (SK: 2a/30)

Nef'î'nin “kaza okları”dan nasibini fazlasıyla alan bir diğer şahsiyet de Gürcü Mehmed Paşa'dır. Nef'î ile Gürcü Mehmed Paşa arasındaki söz savaşı, Nef'î'nin şairlik yeteneğinin çeşitlenmesinde ve hicivleriyle de meşhur olmasında çok etkili olmuş; ikili arasındaki münasebet ve mücadele Türk edebiyatına huysuz, saldırgan, inatçı ve teşhirci bir heccav kazandırmıştır (Şenödeyici, 2010: 320). Türkçe Divan'ında kendisine üç kaside yazıp mübalağalı bir şekilde methettiği Gürcü Mehmet Paşa'yı hicivlerinde yerin dibine batırmıştır. Nef'î'nin bu tutumu Klein'in (2008), “Kişinin kendini besleyen eli ısırması.” şeklindeki tespitine örnek gösterilebilir (s. 25). Şairin Gürcü Mehmed Paşa ile ilgili hicivlerinin kişisel bir yönünün olduğu belli olmakla birlikte şair, yandaş toplama adına onun devlet yönetimindeki eksikliklerini de dile getirerek onu padişahın gözünden düşürmeyi amaçlar. Aynı şekilde Nef'î'nin hicvettiği kişi ne kadar önemli ve değerli ise onu kelimelerle mağlup ettiğinde ve itibarsızlaştırdığında alacağı haz da bu oranda artacaktır. Güçlü bir devlet adamı olan Gürcü Mehmed Paşa tarafından üç kez azledilen Nef'î, bunu hazmedemez ve söz

kılıcını çekip hicvin oklarını ona yönelterek onunla bir savaşa girişir. En nihayetinde Gürcü Mehmed Paşa'yla olan bu münasebeti ve sivri dili onun sonunu hazırlar.

Nef'î, devletteki görevinden defalarca azledilmesine vesile olan Gürcü Mehmed Paşa'ya karşı hayatının sonuna kadar kin, nefret, haset ve kıskançlık duyguları ile hareket etmiştir. Bu duyguların esiri olmaktan kurtulamayan şair, pis hali ile divan makamına oturmaya layık görülen Gürcü Mehmed Paşa'nın sadaretinden sonra âlemde önü alnamayan fitnelerin ortaya çıktığını ve insanlara çok büyük kötülüğünün dokunduğunu dile getirir. Gürcü asıllı olup saraya hediye edilen Mehmed Paşa'nın ömrü makam mevki elde etmek için entrikalarla geçmiştir. Böylesine büyük entrikalar içerisinde olan birinin de yıkıcı fitnelere sebebiyet verdiği ve sadrazamlığı hak etmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Nef'î, kendisine de çok kötülüğü dokunan paşanın sadareti süresince insanların mutlu olmadığını ve sürekli sorun yaşadığını vurgulamaya çalışmıştır:

Neler etdi ne denlü fitne peydâ oldı 'âlemde

Edince tâ vücûd ile mülevves sadr-ı dîvânı (SK: 2/ 7)

Şair, Gürcü Mehmed Paşa'yı itibarsızlaştırıp gözden düşürmeye çalışmıştır. Şairin bu davranışının nedenini bilinç dışında saklı olan yıkıcılıkta aramak gerekir. Çünkü şair, kendisine saldıran Gürcü Mehmed Paşa karşısında korku hissini yendikten sonra karşı saldırıya geçmiş ve onu alt etmeye çalışmıştır. Bu karşı saldırıda Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'ya soyundan dolayı Hristiyanların yaptığı, Müslümanlar tarafından ise haram sayılan ve kâfirlik emaresi olarak kabul edilen domuz çobanlığını layık görmüştür. Şair, paşaya Gürcü, Ermeni, Çingene yakıştırmaları yapmıştır. Gürcü ve Ermeni benzetmeleri ile etnik köken üzerinden hakarete bulunmuş ve onu İslam düşmanı olarak göstermek amaçlanmıştır. Çingene benzetmesiyle de kaba saba şehirli olmayan insan figürü çizilmiştir. Haliyle bir Gürcü'nün, Ermeni'nin, Çingene'nin ve domuz çobanının İslam ülkesinde vezir olması olacak şey midir? Şairin Gürcü Mehmed Paşa'ya karşı takındığı bu tavrın nedeni olarak Nef'î'nin yaşadığı aşağılık kompleksi görülebilir. Kendisinden makam ve mevki bakımından üstün konumda olan Gürcü Mehmed Paşa'nın bu üstünlüğünün yıkıcılığı altında ezilmek istemeyen şair, muarızını aşağılamak suretiyle aşağılık kompleksinin yarattığı travmanın şiddetini hafifletmek istemektedir. Haliyle menfaate dayalı bireysel bir ilişkinin toplumsal bir hicve dönüştüğünü göstermesi bakımından aşağıdaki beyit çok manidardır:

Vezîr-i mülk-i İslâm olmağa lâıyk mıdur andan

Tonuz çobanı Gürcü Ermenisi Türki Çingân

(SK: 2/9)

Narsist bir kişiliğe sahip olan şair, kendisi dışındaki hiç kimseyi beğenmediği gibi başkalarının da kendisi için bir önemi yoktur. Çünkü gerçekte kendini beğenmiş insan, toplumsal yaşamı hiç umursamayan biridir; toplumsal yaşamı ileriye götürmekten çok engeller, onun gelişimini aksatır (Adler, 2010, s. 185). Haliyle başkalarının yapacağı hiçbir şeyin de Nef'î'nin nazarında en ufak bir değeri olmayacaktır. Çünkü her şeyin en iyisine en güzeline kendisi layıktır. Nef'î, bu düşüncelerden hareketle hasetli bir kişinin ruh haliyle sadrazamlığın ehil olmayan kişilerin elinde olduğunu dile getirir. Gürcü Mehmed Paşa için yaşlı kadın benzetmesi yapıp cinsiyet üzerinden itibarsızlaştırma eğilimi sergileyen şair, acuze birinin bu anlayışla nizamı te'sis edemeyeceğini belirtir. Şair, eski sadrazamların aşırı derecede akıllı ve bilgili kişiler olduğu tespitinde bulunduktan sonra zeki ve anlayış sahibi kişilere uyduklarını dile getirerek iz'an sahibi kişinin kendisi olduğunu ve paşanın kendisinden akıl alması gerektiğini dile getirip ona olan üstünlüğünü ortaya koymaya çalışır. Nizâmü'l-mülk ve Asaf benzetmeleri yaparak tarihte büyük şöhret sağlayan vezirlere bir gönderme yapmış, Gürcü Mehmed Paşa'nın sadece unvan itibarıyla vezir olabileceğini; ama asla ve asla vezirlik yapabilecek kabiliyette olmadığı belirtilerek padişaha mesaj vermiş ve psikolojik manada padişahı etki altına alarak padişahın Gürcü Mehmed Paşa'ya karşı kendisini desteklemesini istemiştir:

Vezâret kimdedür gör hey nizâmü'l-mülk hey âsaf

Olurmuş bir 'acuze ile nizâm etmeğe bir sâhib-i iz'ânı

Kanı ol sadr-ı a'zamlar ki fart-ı fehm ü dânişden

Ararlardı ri'âyet etmeğe bir sâhib-i iz'ânı

(SK: 2b/ 21-22)

Şairin saldırgan tavırların altında yatan bir diğer neden de onun varoluşuna yöneltilen tehditler olabilir. Çünkü insan beyninin ilgili bölgelerinde insanın hayatını idame ettirebilmesine yönelik tehditler geliştiğinde saldırganlık duygusu harekete geçer. Zira kalımsal olarak programlanmış saldırganlık biyolojik olarak uyarlanabilir, savunucu bir tepki görevi görür. Varoluşun devamına göz kulak olmak beynin görevi olduğu için beyin varoluşun devamına yönelik her tehdiye dolaysız tepkiler sağlar (Fromm, 1993, s. 130). Şairin dolaysız tepki gibi görülen ve paşanın büyük bir köpeğe benzetilip kendi elinden

ekmeğinin alındığını belirtmesi, esasında Gürcü Mehmed Paşa'ya duyulan kinin kişisel çıkar düşüncesi olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Şairin neden saldırıya geçtiğinin iyi anlaşılması açısından manidar olan aşağıdaki beyitte hicvin nedeni net bir biçimde ortaya konmuş gibidir. Bu saldırı, kişisel çıkarlar zarar görmeye başladığı anda olur. Büyük bir köpek gibi yırtıcı ve güçlü olan paşa, aciz durumdaki birinin elindeki ekmeği alabilecek kadar alçalmıştır. Bu alçaklık, şairi açlıkla baş başa bırakmıştır. Aç kalan kişinin de bu durumdan sorumlu tuttuğu birine sınır gözetmeksizin saldırdığı ve ekmeğini geri almak istediği görülmektedir:

O çok gördi bana devletle yağmayı menâsıbdan

Koca samson gibi kapdı elümden bir dilim nanı (SK: 3a/ 38)

Şairin sohbet havası içerisinde yazılan beyitlerinin bir benzeri aşağıdaki mısralarda da görülmektedir. Nef'î, kendisine ilgisiz davranılmasının sebebini askerler olarak gösterip kendisinden özür dilense bile bunun koca bir yalan olduğunu belirtir. Bu mısradan anlaşıldığı kadarıyla Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'ya kendisine karşı ilgisiz davranılmasından dolayı rahatsızlığını iletmiş, paşa da bunun kendisinden kaynaklı olmadığını, en yakınındaki insanların buna izin vermediğini dile getirerek özür dilemiş; ama Nef'î, bunu bir yalan olarak değerlendirmiştir. Şair, paşanın kendisinden özür dilediğini belirterek ona olan üstünlüğüne de gönderme yaparak manen rahatlatma yolunu seçer. Nef'î, paşanın özrüne itimat etmez ve onu yalancılıkla suçlar. Nef'î'ye gösterilmeyen yakınlığın başkalarına gösterilmesi, şairin büyüklenmeci tavrını zedeler. Nef'î, kendisine gösterilmeyen yakınlığın ve himayenin hayvan olarak nitelediği ve aşağıladığı devrin diğer şairleri, muarızları ve hiçbir değeri olmayanlara fazlasıyla layık görüldüğünü söyleyerek hem kırgınlığını hem kıskançlığını hem de öfkesini dile getirir.

Sipâha söz geçer mi deyü ammâ 'özü eyleser kizb eyler

Niçün etdi himâyet bir niçe bihûde hayvânı (SK: 3a/ 39)

Şiirlerinde zaman zaman kendisini de hicveden şair, aşağıdaki beyitte de bunu yapar. Gürcü Mehmed Paşa'yı öven kasideler yazmayı bir hata olarak gören şair, bu durumu kendi kendisine bile itiraf etmenin çok zor olduğunu; ama hakikatin bunu gerektirdiğini ifade ederek eşeklik yaptığını, böylesine cahil ve haddini bilmez bir hödüğün övgüsünü yaptığı için büyük bir pişmalık içerisinde olduğunu dile getirmiştir. Otorite figürü olan babaya duyulan nefretle hayata travmatik bir başlangıç yapan şair, ömrü boyunca hayatla başa çıkma

yollarının ilk olarak öğrenildiği kişi olan bir babanın eksikliğini fazlasıyla yaşamış, bunun tezahürü olarak birçok defa bu beyitte dile getirildiği şekliyle ikilem içerisinde kalmıştır:

Bana güç gelir ammâ hakikatde 'adâletdür

Niçün harlik edüp medh eyledüm ben böyle nâdânî (SK: 3a/ 40)

Hicvetmenin intikam almakla eş değer olduğunun vurgulandığı aşağıdaki beyitte şair, intikamını aldıktan sonra tövbe ettiğini dile getirir. Kendisinin tövbe ettiğini belirten şair, 17. yüzyılın şairlerinden Derviş Üveys'in (Başdaş, 2018, s. 246) eşeklik yaparak hicivlerine devam etmesi durumunda ucuz ve sıradan bir iş yapacağını anlatmak istemiştir. Tövbe yanlış yapıldığı bilinen bir iş veya davranış sonrasında edilir. Şairin yaptığının yanlış olduğunu bilerek böyle davranması ve tövbe ettiğini söylemesi; ama en nihayetinde hicve devam etmesi yaşadığı psikolojik travmanın vahametini ortaya koyması açısından önemlidir. Psikolojik bir rahatsızlık olarak değerlendirilebilecek bir tavırla bir taraftan yaptığının yanlış olduğunu bilen ve tövbe eden biri varken öte taraftan yaptığından zevk alan ve intikam duygusunun hazzını ziyadesiyle yaşayan, görünürde pişman ama esasında mutlu bir insanın ruhsal durumu vardır. Yaptığı işi intikam olarak nitelen şair, hicve nasıl bir anlam yüklediğini de anlatmış olur. Kişisel çıkarları zarar görmeye başladığı andan itibaren hiciv ile intikam almaya hazır olduğunu bir manifestoyla ilan eder gibidir. Kişisel bir çekişme yaşadığı anlaşılan muarızî Veysî'ye de göndermede bulunan şair, onun sıradan biri olduğunu söyleyip ucuz karakterini ön plana çıkarıp eşekliğine vurgu yapar:

Hele ben ta'ib oldum hicv ile hem intikâm aldum

Eger Veysî o harlikde kalursa yine erzânî (SK: 3a/ 48)

Gürcü Mehmed Paşa'yla olan mücadelesinde yalnız kalmak istemeyen şair, haklılığını ortaya koymak suretiyle yaptıklarının şahsi isteklerinden kaynaklanmadığı izlenimi verip paşanın yetersizliğini anlatıp padişahı da yanına çekmek istemiştir. Bu istek, mücadele halinde olunan kişiye karşı taraftar toplama isteğinin dışa vurumu olarak görülebilir. Şaire göre ahmaklıkta bir eşekten farkı olmayan Gürcü Mehmed Paşa'nın sadrazam olarak kalmasının bir manası yoktur. Sadrazam olacak kişinin daha üstün bir kişiliğe sahip olması gerekir. Padişahın sadrazamın azledilmesini isteyen şair, yerine de yaradılış itibarıyla vezirlik özelliklerine sahip birinin geçirilmesi temennisinde bulunur ki bu temenniyle paşaya beslenen düşmanlık açıkça ortaya konmuştur. Nef'î, paşayı devlet düşmanı bir domuza benzeterek kendisine ey köpek, diye hitap eder. Köpek hitabı

beraberinde başkaları tarafından kullanılma anlamları da taşır ki bünyesinde bir yönlendirme anlamı da vardır. Padişahın nasıl olur da böyle birini görevden almadığına akıl sır erdiremez. Muarızını alçaltmak için köpeğe seslenir gibi seslenen ve onu İslam dininin haram saydığı domuza benzeten şair, paşaya devlet düşmanlığı rolü biçer ki böyle bir suç işleyenin cezası kesinlikle idamdır. Paşanın azledilmesi ve idam edilmesi beklentisi içerisinde olan ve bu yıkıcılığın hazzını yaşamak isteyen Nef'î aynı zamanda devletin de böyle bir vatan haini kâfirden kurtulması gerektiği kanaatinde dir:

Gidersün bu har-ı ebleh-firîbi sadr-ı dîvândan

Geçürsün yerine bir âsaf-ı pâkîze iz'ânı (SK:3a/ 55)

Sen kadar düşmen-i devlet mi olur a hınzîr

Ne turur saltanatun sâhibi bilsem a köpek (SK: 3/ 11)

Aşağıdaki beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla Nef'î hakkında idam kararı verilme k istenmektedir. Şair, ölüm içgüdüsünün ağır tahribatı altında ezilmektense saldırgan itkiler geliştirip aklanmak istemektedir. Zira ölüm içgüdüsü, organizmanın kendisine yönelmesi durumunda kendini yıkıcı bir dürtü olur; ama dışa yönelmesi durumunda kendinden çok başkalarını yıkıma uğratar. İnsanın kendini ya da başkalarını yıkıma uğratmaya yönelik bir dürtünün hükmü altında kalması durumunda insan bu trajik seçenekten kurtulmak için pek az şey yapabilir. Ölüm içgüdüsünün konumu açısından, saldırganlığın esas olarak dürtülere gösterilen bir tepki değil, insan organizmasının yapısından kaynaklanan kesintisiz bir uyarım olduğu yolunda bir sonuç çıkarılabilir (Fromm, 1993, s. 35-36). Haksızlığa uğradığını düşünen insanların haklılıklarını ortaya koymak için verdikleri uyarıcı mücadelenin bir benzerini bu beyitlerde görmek mümkündür. Esasında paşanın suç işlediğini dile getiren şair, kendisinin değil paşanın idam edilmesini ister. Kendisi hakkında idam hükmünü gâvur kadısının bile vermeyeceğini dile getirip bir Müslüman kadının buna asla yanaşmayacağını söyleyerek kadıyı baskı altına almaya çalışmaktadır. Bu durum da psikolojik harbin bir gereğidir. Müftünün susarak doğruyu söylememe ihtimaline karşılık hüküm verme noktasında adaletten şaşmayacak birilerinin mutlaka olduğunu ifade ederek hem zamanın hukuk sisteminin bazen adaletten şaşabileceğini söyleyip toplumsal eleştiri yapar hem de adil insanların mutlaka bulunacağından bahseder. Kendi devrinin hukuk sistemine yöneltilen bir hiciv olarak değerlendirilmesi gereken aşağıdaki beyitte 17. yüzyılda yozlaşan hukuk

sistemine de bir gönderme vardır. Şairin sıklıkla İslam vurgusu yapması kendisine karşı olanları kâfir olarak yaftalamak içindir. Bir Müslümanla bir kâfir arasında tercih yapmak gerektiğinde tercihin Müslümandan yana kullanılacağını bildiğinden bu yola başvurur:

*Bu kadar cürm ile sen sağ olasin da yine ben
Vâcibü'l-katl olam ey buhtek-i azlem a köpek*

*Hele bu hükme gâvur kâdîsı olmaz râzı
Kanda kaldı ki müselmân u müselleme a köpek* (SK: 3/ 15-16)

*Totalum müftî sükût eylese hak söylemede
Yok mı bir dâdger ü a'del ü ahkem a köpek* (SK: 4a/ 21)

Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa hakkında ettiği onca hakarete rağmen kendisini din uğruna savaşan ve buna inanan birine benzeter. Din uğruna kâfirlerle savaştığını söyleyerek hicivlerinin hakkın batılla mücadelesi olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Yaptığından en ufak bir pişmanlık duymayan şair, aksine yaptığı işe atfettiği kutsallık dolayısıyla çok mutlu görünmektedir. Kimseyi boş yere hicvetmediğini dile getiren şair, toplum nezdinde haklılığını ortaya koyma ve kendisine karşı oluşabilecek tepkileri bertaraf etme gayreti içerisinde. Bu çabadan dolayı İslami terminolojiyi sıklıkla kullanır. Şair, sonsuza kadar da yaşasa paşaya küfretmeye devam edeceğini ve doğru sözleri söylemeye devam edeceğini söyleyerek ona olan öfkesinin bitmeyeceğini belirtir. Devlette hatırı sayılır bir yere gelmek için veya cennet arzusuyla dahi olsa Allah'ın kalbine indirmiş olduğu ve ilahî kutsiyet atfettiği sözlerini terk etmeyeceğini söyleyerek haklılığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Makam mevki isteği ile cennete girme arzusunu bir tarafa bırakıp hicve devam edeceğini söyleyen Nef'î'nin bu söylemini haksızlığa çok fazla uğradığını göz önünde bulundurularak değerlendirmek gerektiğinde neden bu kadar hırçın ve acımasız olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Muarızları karşısında güçlü görünmek isteyen Nef'î, zayıflık olarak algılanabilecek bir davranış sergilememe gayreti içerisinde olup hep güçlü görünmeye çalışmıştır:

*İ'tikâdumca gazâ eyledüm inşâallâh
Hakk-ı yok yere ben kimseye söğmem a köpek* (SK: 4b/58)

*Haşre dek sağ kalur isem de sana şetm ederim
Hak sözi söylemeden hiç usanmam a köpek*

*Hâtır-ı devlet için ya talebi cennet için
Terk olur mı bu kadar ma'nî-i mülhem a köpek (SK: 4b/ 61-62)*

Nefî, devlette önemli görevlerde bulunan ve sadrazamlığa kadar yükselen Halil Paşa'yı bir kaside yazarak medh ettiği halde beklediği ilgiyi göremeyince ve devrin belli bir paşa güruhuna duyduğu kininin bir yansıması olarak hicvetmiştir. Aşağıdaki beyitte Halil Paşa'yı eşi benzeri olmayan, düşmanlarını parçalayan bir askere benzetip kılıcını çektiğinde ortaya çıkan şimşeğe benzer ateşin cihanı sardığını ve her tarafa korku saldığını dile getirip övmesine rağmen Sihâm-ı Kazâ'da onu hicvetmiştir. Şairin bu tavrının nedeni olarak davranışlarındaki tutarsızlığı görmek gerekir:

*Sipeh-şikâf-ı yegâne Halil Paşa kim
Cihâna âteş urur berk-ı tîgî çektiği dem (K: 37/ 15)*

Nefî'nin sık ve yoğun yaşanan öfke nöbetlerinin şiddet eğilimli yansımaları aşağıdaki beyitlerde de görmekteyiz. Etrafına saldırmayı alışkanlık haline getiren şairin bu tavrının nedenini çocukluğunda aramak gerekir. Çünkü "İnsanlar, türün varlığını sürdürmesine yarayan doğuştan bir saldırganlık özelliğine sahiptirler." (Fromm, 1993, s. 40). Hicivlerinin çoğunda saldırgan özellikler sergileyen şairin bu tavrının nedenlerinin bu açıklamalar ışığında değerlendirilmesi bize hicvin psikolojisini farklı bir açıdan görme imkanı sağlayacaktır. Bu saldırganlık duygusu kontrol altına alınabilecek bir duygu iken şairin bunu kontrol edemediği görülmektedir. Saldırgan tavırlarına devam eden Nefî, bir şiddet unsuru olarak görülebilecek hicivleri ile saldırgan davranışlar sergiler. Halil Paşa'yı işe yaramaz bir komutan olarak görüp kendisine bu göreve gelmesi için şahitlik edenlere bela okumaktadır. Bu bela okumanın temelinde "*düşmanımın dostu düşmanımdır*" düşüncesi yatar. Komutanlık vasfına sahip olmayan paşanın daha önceden de yaptığı gibi askerinin yarısını kırdırıldığını ve saltanatı değersizleştirdiğini itibarını zedelediğini belirtir. Böylesine kabiliyetsiz bir paşanın başarısız olduğu savaşlar dolayısıyla devletin güç kaybettiği ve diğer devletler nazarında alçaldığını düşündüğünden devrin padişahına Halil Paşa'nın görevden alınması/idam edilmesi için tavsiyede bulunmuş gibidir. Psikanaliz bakış açısına göre başkasının yok edilmesini istemek ölüm içgüdüsünün yıkıcılığı altında ezilmek istemeyen

kişinin başkalarını yok etme isteğini açığa çıkararak ruhsal bir rahatlama yaşamak istemesinden kaynaklanır. Bu ruhsal rahatlama yaşanamazsa kişi kendini bitirir, mazoşist davranışlar sergiler. Mazoşist davranışlar sergilemek yerine kendisine hak ettiği iltifatı göstermeyen paşaya karşı sadist özellikler taşıyan hiciv dilini kullanan Nef'î, mücadele halinde olduğu devrin paşalarına bir yenisini daha ekleyerek yalnız kalmayı tercih ederek megaloman tavırlarının da etkisiyle herkesle tek başına mücadele etmek ister. Şair, herkesin yanlısını söyleyip devrin tüm aksaklıklarını tek başına düzeltebileceğine inanmaktadır.

*Böyle b*kçı niçe serdâr olsun*

Hak belâ vere kim oldıysa delîl

'Askerün nısfını kırdurdu yine

Eyledi saltanatı hor u zelil

(SK: 6/ 1-2)

Nef'î, ok atmadaki hünerinden dolayı kemankeş unvanıyla anılan Kemankeş Ali Paşa'yı da bir kasideyle övmüş olmasına rağmen Sihâm-ı Kazâ'da hicivleri ile yermiştir. Zira şairler, bir menfaat ummak adına devlet büyüklerine sundukları kasidelerde onları abartılı bir şekilde övmelerine rağmen bekledikleri ilgiyi göremediklerinde onları en ağır şekilde yermekten çekinmedikleri gibi onların onuruna kastedecek söylemler de geliştirebilirler (Bozkurt, 2020, s. 173). Aşağıdaki beyitte, ülkeleri iyiliği ile süsleyen Ali Paşa'nın kaleminin ve kılıcının gücünün o kadar etkili olduğunu söyleyip tac ve taht sahibi olanların bile onu kıskandığını dile getiren şairin bu görüşlerinden Sihâm-ı Kazâ'da eser kalmaz:

Kişver-ârâ-yı kerem pîşe Ali Paşa kim

Reşk eder hâme vü şemşîrine tâc u evreng

(K: 38/ 11)

Nef'î'nin muarızlarına karşı beslediği nefret hissini kaynağı bilinç altında aranabilir. Bu konuda Freud, çocukların öncelikle uyaranları yadsıdığı ve kendisine karışan dünyadan nefret ettiği görüşündedir. Benliğin cinsel doyumun engellenmesi veya özkorunma gereksinmelerinin doyumunun engellenmesi durumuna bakmaksızın kendisi için hoş olmayan bir duyguya kaynaklık eden tüm nesnelere nefretle, iğrenmeyle karşıladığını ve yok etmek amacı güttüğünü ifade eder. Freud, gerçekte, nefret ilişkisinin asıl ilk örneklerinin, cinsel yaşamdan değil, benliğin kendisini korumaya ve varlığını sürdürmeye yönelik savaşımdan doğduğu görüşündedir (Fromm, 1995, s. 224). Nef'î'ye sataşmasından ötürü şairin nefretini kazanan Kemankeş Ali Paşa, ten renginden dolayı kara sıfatı takılıp

kendisiyle alay edilmiş iri cüssesinden dolayı deve benzetilerek sadrazamlık makamına layık görülmemiştir. Kemankeş Ali Paşa, IV. Murad'ın tahta geçirilmesinde etkin rol oynamasından ötürü aşırı güçlenip çok kısa bir süre içerisinde rüşvet almaya başlamıştır (Uzunçarşılı, 1983, s. 149). Nefî'nin paşaya olan öfkesinin sebebi olarak hem himaye edilmemiş olması hem de paşanın kirli işlere bulaşması gösterilebilir. Bu sebeplerden hicivlerin sadece kişisel çıkar amaçlı olduğunu beyan etmek zannedildiği kadar kolay değildir. Nefî, Kemankeş Ali Paşa'nın yolsuzluklarını ifşa etmeyi kendisine görev bilmiş olabilir.

Freud, ahlakçıların pek de kabul etmeyeceği bir şekilde engellenen saldırganlığın insanda ağır bir yara açtığı görüşündedir. O kişinin kendisini yok etmemesi ve özyıkım tepilerine karşı korunabilmesi için başkalarına karşı yok etme duygusunu zorunluymuş gibi görür (Fromm, 1995, s. 228). Freud, Yeni Giriş Konferansları'nda yıkıcılığın, gerçek engellerle karşılaştığı için dış dünyada doyuma ulaşamaması durumunda yıkıcılığın belki de geri çekileceğini ve içeride egemenliğini kuran özyıkıcılığın gücünü artıracığını savunmuş ve Ana Çizgileriyle Ruhçözümleme'de, saldırganlığın engellenmesinin genellikle sağlıksız olduğunu ve hastalığa yol açtığını ifade etmiştir (Fromm, 1995, s. 251). Hicvedilecek kişinin kusurları ile alay etmek, onu yok edilmesi gereken bir düşman olarak görmek, onu toplum nazarında rencide edip o yönüne vurgu yapmak, bu şekilde üstünlük sağlamak eğilimini ve özyıkım yaşamamak için yıkıcılığın ortaya konduğunu şairin aşağıdaki beytinde de görmekteyiz. Bir insanın ten rengi ile alay etmek ve hele hele öldürülmesine sevinmek için şairin nasıl bir ruh hali içerisinde olduğunu iyi tahlil etmek gerekir. Hiçbir şey olmadan Nefî'nin durduk yere hakarete bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Beklediği ilgiyi göremeyen Nefî, bir de padişahın gözünden düşürülmeye çalışıldığında daha da hırçınlaşır, kabalaşır, otoriteyle problemleri olduğundan kontrolden çıkar; küfürbaz bir insan haline dönüşür:

Hamdulillah oldı maktûl ol vezîr-i rû-siyâh

*Kim yüzi kara t*şakdan dahı tîre-reng idi (SK: 7/ 1)*

Nefî için düşmanın dostu da yok edilmesi gereken bir düşmandır. Kemankeş Ali Paşa ile çağdaşı Gürcü Mehmed Paşa'yı aynı beyit içerisinde hicveder. Her ikisini de kendisine ve devletine düşman olarak gören Nefî, ikisinin ortak özelliği olan idam edilmiş olmalarına vurgu yapar. Kıyamette beraber tekrardan dirilseler bile değişen bir şey

olmayacağını söyleyerek esasında her ikisinin de cennete değil günahkar oldukları için cehenneme gideceklerinden emindir. Her ikisinin de namussuzluk, bilgisizlik, beceriksizlik bakımından ve koydukları kanunlar, kurallar bakımından aynı olduklarını belirterek her ikisinin de hayatta iken yaptıklarının cezasını diğer dünyada da çekeceklerini söyler. Şaire büyük zararı dokunan, namustan payını almamış, bu topluma bela olmuş ve devlete en küçük bir faydası olmayan her iki paşa da ağır bir biçimde hicvedilmiştir. Her ikisinin de ömrünün etrikalarla geçmesi, sadrazamlık makamını kişisel çıkarları için kullanmaları ve özellikle Kemankeş Ali Paşa'nın adının yolsuzluklar ve rüşvet ile anılması yapılan hicvin toplumsal yönünü de göstermesi bakımından önemlidir:

Gürcî Paşa ile haşr olsa kıyametde n'ola

İkisi de kaltabân düstûr-ı bî-ferheng idi

(SK: 7/ 8)

Kemankeş Ali Paşa I. Mustafa'nın tahtan indirilip daha çocuk yaşta IV. Murad'ın tahta geçirilmesinde görev alan yeniçerilerle cülus bahşişi konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Bu tarihî olaya gönderme yapan Nef'î, Paşa'yı cülus vermeye niyeti olmayan yalancı bir mel'una benzetir. Lanetlenmiş manasına gelen mel'un kelimesi öylesine kullanılmış bir kelime olmayıp halk nazarında paşanın dinden çıkmış biri olarak gösterilme çabasının bir sonucudur. Halk nazarında değeri olmayan çalgıcılar gibi paşanın da sözünün bir değerinin olmadığı söylenerek sözünde durmayan, yalancı bir vezir tanımlaması yapılır. Böyle birinin de vezirlik makamına layık olmadığı vurgulanır:

Yoğ idi billahi mel'ûnun culûsa niyyeti

Çeşteci gibi bunun da kavli bed-âheng idi

(SK: 7/ 10)

Nef'î, maruz kaldığı düşmanca tavırlar karşısında olumsuz bir enerjile yüklendiğinden ve bu enerjinin iç yıkıcılığın tahribatını azaltmak için hicivleri ile rahatlama yolunu seçmiştir. Zira Konrad Lorenz, Freud'da olduğu gibi, insan saldırganlığını, sürekli akan bir enerji pınarının beslediği bir içgüdü olarak görüp bu içgüdünün dış uyaranlara karşı bir tepkinin sonucu olması gerekmediğini savunur. Lorenz'e göre, içgüdüsel bir harekete özgü enerji, o davranış kalıbıyla ilişkili sinir merkezlerinde sürekli olarak birikirse ve eğer yeterince enerji birikmiş ise, bir uyaran olmasa bile, bir patlamanın meydana gelmesi olasılığı vardır. (Fromm, 1993, s. 37) Böyle bir duygu patlaması yaşayan Nef'î, Kemankeş Ali Paşa'yı haktan ayrılmış boş ve yalancı bir eşeğe benzeterek Osmanlı Devleti'nin böylesine bir utançla yaşayamayacağını dile getirip diğer devletler nezdinde itibar kaybı yaşamak

istemeyen padişahın paşayı azletmesinin önemini anlatmak istemiştir. Belli bir paşa güruhıyla sorunlar yaşayan Nefî, devrin devlet ricaliyle tek başına mücadele etme gücünü kendinde gören megaloman tavırları ile hiç kimseyi alttan almayıp aksine keskin dilinin kılıcıyla yaralama, öldürme yolunu tercih edip müthiş bir hazza kapılmıştır:

Sadr-ı a'zam olması hod böyle bir batıl harun

Devlet-i 'Osmaniyâna rabtı güç bir neng idi (SK: 7/ 16)

Etkili bir kişiliğe sahip olan Nefî, hicivlerinin birçoğunda bir şeyleri değiştirme ve başarıma amacını dile getirir. Çünkü başkalarını etkileyebilmek, etkin olmayı gerektirir. Etkin kişi de edilgenlikten sıyrılıp kudretli olma başarısı sergiler. Zira Fromm (1995), etkin olma durumunu kişinin varlık kanıtı olarak görür ve ilke olarak şunu benimser: “Varım; çünkü etkide bulunuyorum” (s. 295). Ekmekçizâde Ahmed Paşa, Nefî'nin etkide bulunduğu ve keskin dilinin yöneldiği devlet ricalindendir. Şair, aşağıdaki mısralarda hicvin amacını açıklamakta ve bir nevi hiciv poetikası hakkında bilgi vermektedir. Aşağıdaki beyitler iyi tahlil edildiğinde Nefî'nin hicivlerindeki asıl gaye daha net anlaşılacaktır. Kişisel çıkarları zarar gören Nefî, Ekmekçizâde Ahmed Paşa'dan da beklediği yakınlığı göremeyince paşanın zarar görebileceği bir şekilde ona saldırır. Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın kendisine zulmettiğini dile getiren şair, paşanın bu zulümden dolayı ömrüne ve zenginliğine bir eksikliğin gelmesi bedduasında bulunur. Hicvi intikam almak olarak gören Nefî, hicve yüklediği anlamı da anlatmış olur. Şairin intikam alacağını belirtmesi, kendisine yapılan haksızlıklara karşı bir refleks olarak görülmelidir. Çünkü intikam kelimesi bünyesinde kendisine yapılanlara karşı öç almayı barındırır. İntikam duygusu insanın içini kasıp kavuran bir duygudur ki bu duygu dindirilemezse insanı içini kemiren bir hal alır. Öç alma neticesinde bu duyguyu tadan kişi iç boşalma yaşayarak ruhsal manada rahatlar. Hiciv sayesinde Ekmekçizâde Ahmed Paşa'dan intikam alamaz ise şairliğin kendisine her ne sebeple olursa olsun yalan olması gerektiğini, yani şairliği bırakması gerektiğini söyler. Şairliğin kendisine yalan olacağını söylemesi esasında hicivlerinin asıl gayesi olan intikam hissini sürekli olarak yaşayacağına bir vurgudur.

Toplumsal manada da hicivleri olan şair, çoğu zaman bireysel saiklerle hareket eder. Nefî'nin hicivlerini değerlendirirken sadece şairin yazdıklarına değil, muarızlarının da yaptıklarına veya Nefî için yazdıklarına bakmak gerekir ki büyük resim tam olarak görülsün. Ama elimizde çoğu zaman şairin muarızlarının yazdıkları olmadığından

hicivlerinden hareketle bir tahmin yürütülerek değerlendirme yapılabilmektedir. Dilinin keskin kılıcıyla düşmanın ödünü patlatacağını dile getiren şair, düşmanın mutlu dostlarını da üzgün kılacağını belirtir. Sözün bir savaş aleti olan kılıca benzetilerek etkili bir şekilde kullanılacağını ifade eden şair, bu durumda karşısında kimsenin duramayacağını, herkesin korkarak sineceğini; bu ruhsal savaşın kazananının çok sağlam sınırlara sahip olduğu için kendisi olacağını ifade eder. Düşmanın mutlu olamayacağını, düşmanın dostlarının gam-nâk edilecek olması düşmanın dostlarının da kendi düşmanı olduğunu, kendisi mutsuz olduğu için onların da mutlu olmaya haklarının olmadığını, onların da bu savaşta kendi paylarına düşecek kılıç darbelerini almaya hazırlıklı olmaları gerektiğini söyleyerek açıkça meydan okumaktadır. Tek başına bir şair için devlet ricaline bu denli bir meydan okuma; ancak Nefî gibi gözünü budaktan sakınmayan, babası dahil yanışını gördüğü herkesi hicveden ve en önemlisi IV. Murad'ın hamî desteğini alan bir şairin ruhsal durumu ile ifade edilebilir:

Yalnız bana olan zulmüni Hakdan dilerim

'Ömrine devletine ba'is-i noksan olsun

İntikam almaz isem hicv ile ben de andan

Şa'iriyet bana her vechile bühtan olsun

Zehresin tiğ-i zebânımla çalub çâk edeyin

Düşmenin şâd ü ahıbbâsını gam-nâk edeyin

(SK: 8/9-11)

Nefî, hicivlerinde çok ağır ithamlarda bulunmasına ve bazen muarızlarının öldürülmesini istemesine rağmen bu durum onu ruhsal manada çok da rahatsız etmez. Zira Konrad Lorenz, birçok insanın, mezalim yaparken bile mutlak bir haklılık duygusuna kapıldıklarına ya da daha uygun ruhsal terimlerle belirtirsek birçoklarının herhangi bir ahlaksal ketlemeye aldırılmaksızın ve suçluluk duygusuna kapılmaksızın mezalim yapmaktan haz duyduklarına kuşku olmadığı kanaatindedir (Fromm, 1993, s. 48). Nefî'nin de mezalim olarak sayılmasa bile herhangi bir suçluluk duygusu olmadan ve ahlakî değerleri hiçe sayarak muarızlarını mahvetmekten büyük bir haz duyduğu söylenebilir. Aşağıdaki beyitte Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın yaptıklarının özür dilenilmesi gereken işler olduğu, bu işlerin devlete ve dine çok fazla zarar verdiği anlatılmıştır. I. Ahmed'in bu yapılanlardan haberinin

olması durumunda muhtemelen onu bir an bile yaşatmayıp idam emrini vererek şeytana benzettiği putu öldürteceği kanaatindedir. Devlete ve dine zarar verilecek işler yapması, paşanın liyakatsizliği ile ilgili bir durum olup her ikisine birden zararı dokunan birinin padişah tarafından yaşatılmayacağı, idam edileceği şair tarafından bilindiğinden şair, paşanın idam edilmesiyle ilgili temennisini dile getirir ve paşanın idam edilmesinin hazzını doyasıya yaşamak ister:

*Devlet ü dîne bunun etdiği hayf ü 'özri
Olsa ma'lûm-ı şerîfi eger Ahmed Hânun*

*İ'tikadum bu ki bir an komayup dünyada
Öldürüp ol iti sıyardı putın şeytânun*

(SK: 6a/ 19)

Defterdarlık görevinde bulunan Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın işini hakkıyla yapmadığı ve rüşvet aldığı imasında bulunan Nef'î, paşanın zerre kadar bile şöhrete ve zenginliğe sahip değil iken kısa bir süre içerisinde zengin olmasını aldığı rüşvete bağlar. Vergi tahsiline çıktığı zamanlarda bir hazine ile döndüğünü; ama zorla aldığı vergiler yüzünden fakir fukaranın neler çektiğini kimsenin bilmediğini anlatır. Paşanın annesinin hizmetçi, babasının ise bir ekmekçi olduğunu, bu zenginliğin nerden geldiğini bilmediğini, paşanın devlete aldırış etmeden bilinçsizce yaşadığını ifade eder. Padişahın böyle bir defterdarı görevde tutmasına anlam veremeyen Nef'î, paşayı çingeneye benzetip devleti felakete sürükleyecek bir vergi memuru olarak görür. Aşağıdaki beyitlerde genel manada toplumsal bir sorun olan rüşvet kavramı üzerinde durularak bu durum delilleri ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Mütalaa hazırlayan bir savcı edası ile delillerini ortaya koyan şair, hicvi toplumsal boyutu ile ele almış ve toplumda düzen sağlama konusunda üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Megaloman kişiliği ile tanınan Nef'î, kendisi gibi bey ailesinden gelen biri dururken ne olduğu belirsiz olan ve kendisinden daha aşağıda konumlandığı kişilerin yüksek devlet makamlarına gelmesinin de hicvini yapar mısra aralarında:

*Dehrde zerre kadar nâm u nişânı yoğ iken
Bu iki günde gelüp böyle zuhûrı ne idi*

*Çıksa tahsile çıkar gelse hazîne ile gelür
Kimse bilmez fukarâ çekdüği zori ne idi*

*Anası aşçı kenizek babası etmekçi
Kendinün devlet umûrında şu'ûrı ne idi*

*Padişâhun gele sadra ola defterdârı
Kıbtiyân mültezimi nekbeti bir 'âmil iken (SK: 6a/ 24-26, 36)*

Nefî, Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın rüşvet aldığını ve zenginliğini bu yolla elde ettiğini başka manzumelerinde de dile getirerek bu olayı sürekli canlı tutma gayreti içerisinde. Bir olayı sürekli gündemde tutmak, şairin saldırgan ruh halinin devam ettiğini ve muarızlarına karşı geri adım atmayıp söz savaşını devam ettirdiğini göstermesi açısından öneme haiz ruhsal bir durumdur. Rüşvet olayına sıklıkla göndermede bulunarak muarızının kusurlarını ifşa ettiği gibi onu baskı altında tutmanın da hazzını yaşamak ister. Bu sayede şair, üstlendiği toplumsal misyonu da yerine getirmiş olur. Bu misyonun gereği olarak Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın bir amele, bir çingene iken hiç sıkıntı çekmeden o yüce makama geçtiğini söyleyen şair: "Ey, alçak ekmekçi!" diye seslenerek Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın küstahça bir çaba içerisinde olduğunu söyler. Eski püskü mallar satan, cimri bir tüccar iken şimdi devletin malını kendi sermayesi olarak kullanan ve aldığı rüşvetle zengin bir insan haline geldiğini vurgulamaya çalışır. Rüşvet almanın cezasız kalmayacağını bilen şair, bunu özellikle vurgulamaktadır. Toplumsal yozlaşmanın en önemli emarelerinden biri olan rüşvet gibi bir olgunun sıklıkla kullanılıyor olmasının gerçekte bir karşılığı olmalıdır. Rüşvet alma iddiası, bir iftiradan ibaret olursa bu sefer de kaza okları şaire yöneleceğinden ve şair, müfteri olacağından elinde sağlam deliller olmadan şairin böyle bir işe girişebileceği pek de ihtimal dâhilinde değildir. Böyle bir iddianın asılsız çıkması durumunda güvenilirliğini yitirecek ve inandırıcılığını kaybedecektir:

*Bu ne küstâhâne himmetdür eyâ Habbâz-ı dîn
Bî-tekellîf sadra geçdün 'âmil-i çingân iken*

*Eyledün sermâye şimdi mâl-ı beytü'l-mâlî hep
Eski püski satıcı bir cimri bâzirgân iken (SK: 22/ 1-2)*

Nef'î, zaman zaman Türkçe Divan'ında da hicve başvurur. İlyas Paşayı övmek için yazdığı kasidesinde Mantıkî'yi ağır bir şekilde hicveder. Kendisine basit, sıradan, cahil insan yakıştırması yapan Mantıkî'yi cahil bir köpeğe benzetip onun saçma sapan sözler söyleyen biri olduğunu söyler. Nef'î, megaloman bir kişiliğe sahip olduğundan muarızının ona cahil demesini büyük bir hakaret olarak kabul eder. Kendisine edilen hakaretin şiddeti altında ezilmek istemediği için saldırgan bir tavır geliştirip muhatabını yok edilmesi gereken bir düşmana benzetip kontrol edilemeyen bir öfke hissine kapılır. Nef'î'yi beğenmeyip kendisinin edepli bir şair ve molla olarak geçinmesi şairin öfkesini daha da artırır. Şair, kendi sözlerini Kur'ân'a nazire olarak gören o dinsizin katli için bir fetvaya neden ihtiyaç duyulduğunu anlayamadığını söyleyerek Mantıkî'nin bir an önce idam edilmesi gerektiğini savunur. Öfkesinin dozunu artıran şair, muarızının haddini aştığını ifade eder. Muarızının katledilmesi gerektiğini söyleyip başkasının ölümünü isteyecek ve bundan zevk alacak bir insanın ruh haline bürünür. Tüm bu taleplerine rağmen Nef'î, hicivlerinin yanlış anlaşılması gerektiğini, kendisini övmek ve muarızını yermek gibi bir gayesinin olmadığını; amacının hakikatleri söylemek suretiyle hakkı icra etmek olduğunu söyleyerek hicvin bireysel saiklerle değil toplumsal bir amaçla yapıldığı izlenimi uyandırarak hicivleri dolayısıyla maruz kalabileceği eleştirilerin şiddetini azaltmak ister:

*Bana âmî diyen bâtil ne herze yer köpek câhil
Edebde ol dahi zu'munca sâhib-tab' u mollâdır*

*Nazîre diye Kur'ân'a niçin katl olmaz ol bî-dîn
O gûne kâfirin katli niçin muhtâc-ı fetvâdır*

*Beni medh anı zemm etmek değil ma'nâda maksûdum
Hakîkatdir sözüüm sözde murâdım hakkı icrâdır (K: 48/63, 66, 67)*

Nef'î, çağdaşı olan Veysi mahlaslı Derviş Üveys adlı şairle de söz dalaşına girmiştir. Nef'î'nin sadece devlet ricali ile değil muarızları olan şairlerle de hicivleştiği anlaşılmaktadır. Veysi'nin kendisine güveniyorsa ve şairlik kabiliyeti varsa gelip kendisiyle söz dalaşına girmesini isteyerek en üst perdeden açıkça meydan okur, ona tahakküm etmek ister. Zira tahakküm etmek suretiyle tabî kılınan kişinin iç direnci kırılır (Simmel, 2009, s. 109). Nef'î öz güveni yüksek bir şair olduğundan muarızını yeneceğinden, onu yerin dibine

batıracağından, dilinin keskin kılıcından onun da payına düşeni alacağından son derece emindir. Kendi sözünün kılıcının gücünü işaret eden şair, Veysi'nin kendisine güvenmesi halinde hayal meydanının hazır olduğunu, söz savaşına başlanabileceğini söyleyerek savaşı başlatır. Şair, kendi sözlerine savaş aletleri anlamı yükleyerek bir savaş tablosu çizmektedir. Hicvi savaşı benzeten şair, bu savaştan galip ayrılacağından o kadar emindir ki şiiri okuyanların da bundan aynı oranda emin olmaları gerektiği hissini okuyucuda uyandırır:

Hüneri var ise gelsün biricik elleşelüm

İşte tığ-i suhan işte ser-meydân-ı hayâl

(SK: 11/ 5)

Nefî, Veysi'nin şairlik yeteneğini hicvederek onu şair olarak görmediğini ifade eder. Veysi'ni şairliğinin taklitten ibaret olduğunu kendisine has bir tarz ortaya koyamadığını söyleyerek onu aşağılar. Bir başkasının kendisinden iyi bir şair olarak kabul edilmesi, Nefî'de yıkıcı ve derin bir kaygının oluşmasına sebebiyet vereceğinden şair, bu olumsuz duyguyu bilinç dışına iterek bastırır ve oluşabilecek kaygıyı engellemiş olur. Anna Freud (2011), geliştirilen bu savunma refleksinin geriye çevrilmesiyle, yani bastırmayla ortadan kaybolanın bulunup yeniden yerine yerleştirilmesiyle, yeri değiştirilenin yeniden eski yönüne getirilmesiyle yalıtılanın yeniden gerçek bağlamı içine sokabileceğini savunur (s. 20). Bastırılmış bu duygular, bir şekilde ortaya çıkacağından şairin şiirleri derinlemesine tahlil edildiğinde Nefî'nin yalıtılmış duygularının saldırgan/narsist bir bakış açısıyla dil sürçmesi olarak görülebilecek hicivlerine tezahür ettiği görülür. Şair, saldırgan/narsist bir bakış açısıyla Veysi'yi kontrol altında tutarak kendi kusurlarını gizleme; muarızını aşağılama eğiliminde olmuştur. Muarızını aşağılamak suretiyle onu alt etmenin hazzını yaşayan şair, Veysi'nin şiirleri için dedikodu benzetmesi yaparak onu yalancılıkla ve sözlerinin bir öneminin olmaması ile hicvedip toplum nezdinde itibarsızlaştırmaya ve şairliğinin bir öneminin olmadığını ortaya koyarak esasında kendi şairlik kudretine vurgu yapar:

Nice taklîd eder ehl-i dil olan yarâna

Şâ'ir olmuş turalum hazret-i monlâ kâl-kâl

(SK: 11/ 9)

Nefî, aşağıdaki beyitte kendi hiciv poetikası ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden hareketle şaire göre hicvin amacı daha net bir biçimde anlaşılabilir. Şair, sözlerini bir haberciye benzeterek en doğru bilginin kendisinde olduğu imasında bulunur. Haber getirip götürülen kişilerin yalan söyleme ihtimallerinin olmadığını bilincinde olan şair, böylelikle kendisine itimat edilmesi gerektiğini salık verir. Bir ulak olarak kendi sözlerinin

yüce bir şahsiyetin sözleri olarak görülmesi gerektiğini, eşi benzeri görülmemiş yeni sözler olduğunu söyleyerek şiir vadisinde söz söyleyen tüm şairlere olan üstünlüğünü ifade ederek onları küçümseme eğilimi gösterir. Zira “Narsist kişiler dış gerçeklikle tüm ilişkilerini koparıp gerçekliğin yerine kendi kişiliklerini koyarak bütünüyle kendileriyle dolu olduklarından kendi kendilerinin “tanrısı ve dünyası” olurlar.” (Fromm, 1990, s. 67). Kendi “ben”ini önceleyen ve kendi dünyasında yaşayan Nef’î’nin sözleri o kadar etkilidir ki bir paşayı bile insan yerine koymayacak, onu aşağılayabilecek bir güce sahiptir. Dolayısıyla bu sözlerin küçük düşürücü gücü karşısında muarızlarına düşen şey onunla bir mücadeleye girişmeden baştan mağlubiyeti kabul etmeleridir. Mağlubiyetin baştan kabul ettirilmesini de ancak kendisi gibi büyük bir şair başarabilir:

Komaz âdem yerine paşasın

Turfe ‘âlî-cenâbdur peyküm

(SK: 9b/5)

Nef’î, kendi sözlerinin gücünden o kadar emindir ki tüm âlemin kendisinin söyleyeceği bir söz karşısında susacağını, kendi sözlerine karşılık bile verilemeyeceğini söyleyerek kendisi dışında şair tanımadığını dost düşman herkese ilan eder. Tüm âlemin susturulmuş olması Nef’î’nin düşmanlarının sayısının fazlalığını ve onlarla giriştiği mücadeleden galip ayrıldığını ve bunun mutluluğunu yaşadığını göstermesi açısından önemlidir. Şair, hazır cevap olduğunu kendisiyle söz savaşına girilmesi durumunda muarızlarının bundan galip ayrılma ihtimalinin olmadığını belirtir. Şair, hazır cevap olmayı da kendi heccav yönünün en önemli özelliği olarak görür. Divan şairlerinde irticalen şiir söyleme geleneği olmasa bile herhangi bir ortamda hazır cevap olmak bir üstünlük göstergesidir. Nef’î, psikolojik olarak rahatlayabilmek için üstünlük göstergesi olan ne varsa bunun kendisinde fazlasıyla olduğunu dile getirerek bu alanda rakipsiz olduğunu kendisiyle kavgaya tutuşacak olanların da korkması gerektiğini belirtir. Kendi hicivlerinin vafını sayan Nef’î, bunlardan başka tarife gerek olmadığını; ama illaki bir tarif istenecekse sözlerinin hiciv kılıcı çekildiğinde güçlü bir kılıç olduğunu belirtir. Hicvin bir kılıca benzetilmesi kılıcın yaralayıcı, öldürücü özelliğinden olup kınından çıkarılan bir kılıç düşmana zarar vermeden ve görevini yapmadan kınına konmaz. Hiciv için sıklıkla savaş meydanı betimlemesi yapmak bu işe niyetlenen kişinin bir savaşçının ruh haline bürünüp ve neleri göze alması gerektiğini orta koyar:

*‘Âlemi bir söz ile mülzem eder
Katı hazır cevâbdır peyküm*

*Bundan özge olursa ger ta’rîf
Tîğ-i hicve kırâbdur peyküm (SK: 9b/ 12, 23)*

Nefî’nin çağdaşı olup ilim adamlığı, kadılığı ve şairliği ile bilinen “Nev’î-zâde Atâ’î’nin dîvânında ve mesnevîlerinde sövgüye dair hiçbir ibâre yoktur. Ancak şairin müstakil bir eseri olan Hezliyyât’ında mizahî bir üslûp ile yazılmış azamî derecede sövgü dolu ifadeler, deyimler ve atasözlerine yer verilmiştir.” (Vural, 2019, s. 193). Nefî ile arasında hicivleşmenin olduğu Nev’î-zâde Atâ’î’nin aşağıdaki beyitlerinden anlaşılmaktadır. Nev’î-zâde Atâ’î, Nefî’nin dostlarının bile onun başkasının emrinde olduğunu hicvetmek için talimatı başkalarından aldığını bildiklerini söyler. Başkasının maiyetinde olmak kendi iradesiyle iş yapmamak, yönlendirilmek manalarına da gelir. Şaire göre Nefî’nin söylediği sözlerin de aslı olmayıp bir iftiradan ibarettir ve niyeti de saf değildir. Nev’î-zâde Atâ’î tarafından boş laf söyleyen kötü niyetli insan yakıştırması yapılarak Nefî, gözden düşürülmeye, itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır:

*Nef’îyâ hep bildiler yârân senün mâ’iyyetün
Herzeviyyât söyledigin gayri b*kdur niyyetün*

*Eylemezdün ehl-i dil yârânı rencide eger
Zerre denlü olsa zâtunda eger mâhiyyetün (Vural, 2019, s. 196)*

Aşağıdaki beyitte şaire saldıran Nev’î-zâde Atâ’î, Nefî’yi oruç tutmayan, namaz kılmayan biri olarak tarif edip dinsiz insan yakıştırması yapar. Nefî’nin şimdiye kadar yazdığı hicivlerin manasız sözler olduğunu, gereksiz yere bunları yazdığını belirterek onun tehdit altında olduğu hissini uyandırır:

*Ne oruç var ne nemâz Nef’î katı bî-dînsin
Bu kadar b*k yemenün yok yire aslı ne idi (Vural, 2019, s. 200)*

Nev’î-zâde Atâ’î, Nefî’nin doğum yeri olan Erzurum’un Pasinler ilçesinin eski adı olan Hasankale ilçesini bildiğini söyleyerek bu ilçenin demografik yapısı hakkında bilgi vermenin zamanının geldiğini söyler. Nefî’yi genç ve tecrübesiz biri olarak değerlendiren Nev’î-zâde Atâ’î, Nefî için Ermeni dönmesi yakıştırması yapar. Müslüman olsa bile

padişahın nazarında bir değerinin olmaması gerektiği imasında bulunarak ona saldırır. Nev'î-zâde Atâ'î, Nef'î'ye çingene dediği için kendisine kızılmaması gerektiğini, kendisi çingene olduğunu bildiği için bu sözün şairlerin iltifatı olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İltifat-ı şu'arâ terkibinden anlaşıldığı kadarıyla Nev'î-zâde Atâ'î dışındaki şairler de onu hicvetmişlerdir.

*Biz Hasan Kal'ası semtin bilürüz iy Nef'î
Lâzım oldu seni şimden gerü yârâna dimek*

*Çün civânsın sen eyâ Ermeniden dönme gidi
İltifât-ı şu'arâdur sana çingâne dimek*

(Güven, 1997, s. 309)

Nef'î, kendisine hak ettiğine inandığı değeri vermeyen, değer vermediği gibi hakaretlerine devam eden Nev'î-zâde Atâ'î'ye karşı öfkeli bir tavır takınır. Çünkü Nef'î, narsist kişilik özelliklerinden dolayı başkalarının da kendisine özel olduğunu hissettirmesini ister. Beklediği ilgiyi göremeyip üstüne bir de hakaretlere maruz kaldığında gururu incinir ve kendini tehdit altında hisseder. Kendisine yöneltilen bu tehdit karşısında büyük bir kırgınlık ile öfkesini dile getirir. Bu tehditler karşısında muarızlarını affetmeyen şair, şiddeti giderek artan bir öç alma dürtüsüyle hareket eder. Çünkü "Narsist, başarısızlığı bir çöküş tehlikesi olarak görür." (Fromm, 1993, s. 257). Başarısızlığı kendisi için yok oluş olarak gören Nef'î'nin de bu saldırılar karşısında kayıtsız kalmadığı, bu saldırılara misliyle cevap verdiği, deyim yerindeyse tek kişilik bir ordu gibi her tarafa yetişmeye çalıştığı, muarızlarını bertaraf etmek için sözün tüm hünerinden yararlandığı, insanların kusurlarından faydalanıp küfürlü sözlerle yerin dibine soktuğu, dilinin keskin kılıcını başkalarını yaralayıp öldürmek için kullanmaktan sakınmadığı beyitlerinden hareketle söylenebilir.

Nev'î-zâde Atâ'î'nin yukarıdaki beyitlerinden de görüleceği üzere Nef'î, devrinde birçok şairin sözlü saldırısına maruz kalmıştır. Şairin hicivleri değerlendirilirken bunu gözden uzak tutmamak gerekir. Nef'î, Nev'î-zâde Atâ'î'nin kendisini ilim sahibi bir insan olarak gösterdiğini; ama bilmediği halde kendini bilmiş saymanın da söz ustası olarak değerlendirilemeyeceğini söyleyerek Nev'î-zâde Atâ'î'nin bilmediğini de bilmeyen cahil bir insan olduğunu söyleyip bir alim olarak görülemeyeceğini ifade edip onu halk nezdinde itibarsızlaştırmak ister:

Ehl-i 'ilmem der ise başına çalsun 'ilmin

Sâ'ir erbâb-ı suhan cehl-i mürekkeb degül a

(SK: 11a/ 13)

Bir kadı olarak nam saldığı anlaşılan Nev'î-zâde Atâ'î'nin bu vasfını da ayaklar altına almak isteyen Nef'î, bir kadı ile söz dalaşına girerek esasında tehlikeli bir rakip seçmiş gibi görünmektedir. Sözüünü hiç kimseden sakınmayan Nef'î, karşısındaki dinî görevi olan bir kişi bile olsa varsa bir yanlışı bunu dile getirmekten asla uzak durmaz. İnsanın içini kemiren düşüncelerin dile getirilmesi suretiyle rahatlama yolunun seçilmesi hicvetmenin psikolojik yönünü meydana getirdiğinden Nef'î de bu rahatlama yolunu seçmiş ve bir kadı bile olsa hicvetmekte bir sorun görmemiştir. Nev'î-zâde Atâ'î'nin kendisine kadı demesiyle kadı olamayacağını, bir kadıya yaraşır olgunlukta davranması gerektiği dile getirilir. Ağzına kadar dolu, dudaktan dudağa dolaştırılan bir şarap kadehi ile sarhoş olup dilberlerle aynı ortamda bulunarak kadı olunmaz. Nef'î, Nev'î-zâde Atâ'î'nin bir kadıda asla olmaması gereken ve Müslümanın birinin sergilemeyeceği davranışları sergilediğini ifade edip böyle birinin kadılık görevinde asla bulundurulmaması gerektiğini söyleyerek bu görevden alınmasını ister. Bir insanın hayatını idame ettirebilmesi için gelir elde ettiği bir görevden azledilmesini ummak, onu açlığa, sefaletle sürüklemek kişinin muhatabına karşı duyduğu büyük öfkenin dışı vurumudur ki bu durum ancak insanın içini kemiren intikam duygusuyla açıklanabilir:

Kadıyam derse eger mahkemeye lazım olan

Dilber ü bâdekeş-i cam-ı leb-â-leb degül a

(SK: 11a/ 14)

Nev'î-zâde Atâ'î'nin hicivleri karşısında tehdit altında olduğunu düşünen Nef'î, narsist kişiliğinden ötürü kendisine yöneltilen eleştirilere hissi tepkiler verir. Kendisine yöneltilen eleştirileri hasmane saldırılar olarak görür. Çünkü narsist, dış dünya ile ilişkisi kopuk olduğundan ve bunun sonucu olarak yalnız ve korkak olduğundan bu şekilde tepki verir (Fromm, 1990, s. 76). Nef'î, muarızlarının düşmanca tavırları karşısında korku duygusunun ruh dünyasında meydana getireceği tahribatı en aza indirmek için bu korkuyu yenip cesur davranışlar sergilemek suretiyle saldırılarına devam eder. Saldırılarına devam eden Nef'î'nin, ilim adamlığı ve kadılıktan sonra kendisini şair olarak da gören Nev'î-zâde Atâ'î için kaza okları bitmiş değildir. Nev'î-zâde Atâ'î'nin ta'lik yazı şekli ile bir divan tertip etmesi, şairlikteki hünerini sergilemesi açısından yeterli bir durum değildir diyerek mürettep bir divanı olan Nev'î-zâde Atâ'î'nin şairlikteki yetersizliğine vurgu yapıp böylesine yetersiz bir insanın kendisi gibi âlemin en büyük şairiyle boy ölçüşebilmesinin mümkün olmadığını,

yol yakınken kendisiyle söz dalaşına girme sevdasından vazgeçmesi gerektiğini söyleyerek onun yetersizliğine vurgu yapar. Şair, bir insanın şairlikte şöhreti yakalayabilmesi için sözünün çok güzel bir edasının olması gerektiğini, ünlü bestekar Itrî'nin kalemine benzer bir kalem ile divanının kapağı için yaldızlı bir cilt tertip etmenin bir manasının olmadığını söyleyerek Nev'î-zâde Atâ'î'nin şekil itibarıyla şair olduğunu; ama gerçekte kendisine şair denilemeyeceğini ifade edip onun şairlik yönünü de aşağılama suretiyle kendi şişik egosunu, muarızı üzerinden tatmin ederek hazza ulaşır:

*Şâ'irem derse eger şâ'ire isbât-ı hüner
Hatt-ı ta'lik ile divân-ı müretteb degül a*

*Bâ'is-i şöhret olan hüsn-i edâdur suhana
Kalem-i 'Itrî ile cild-i müzehheb degül a*

(SK: 11a/ 15-16)

Aşağıdaki beyitte şair, isim belirtmeden bazı tespitlerde bulunur. Yiğit olan, gönül ehli insanların kendi yolundan çekilmesini isteyen Nef'î, düşmanlarının safına dil kılıcını çeker ve günümüzde psikolojik projeksiyon adı verilen yansıtma kavramı ile insanları “Belirli davranışlarından dolayı eleştirme ve suçlamaya başlar; kendi utanç duygusunu eleştirdiği kişiye yükler.” (Cüceloğlu, 1992, s. 130). Aşağıdaki beyit tahlil edildiğinde Nef'î'nin hicivlerinde yeni suçlular/düşmanlar aradığı tespitinde bulunulabilir. Hiciv yolunda mert ve yiğit olan gönül ehli kişilerin kendisine sorun yaşatmayacağını bilen şair, kendi dostlarından emindir. Kendisini hicvetmeyenleri mert olan erbabı dil olarak niteler. Sihâm-ı Kazâ'daki hicviyelerden anlaşıldığı kadarıyla devrin devlet ricali ile şairlerine kaza oklarını yönelten şair, hepsiyle topyekûn bir mücadeleye girişmiştir. Düşmanlarının bir saf oluşturduğunu söyleyerek onların birlikte hareket ettiğini; ama dilinin keskin kılıcı ile tek başına bile olsa onlardan korkmadığını dile getirip düşmana karşı bir acizlik göstergesi olarak görülebilecek hiçbir şey yapmayacağını, yiğitçe bir tavırla dile getirmektedir:

Reh-güzârumdan savulsun merd olan erbâb-ı dil

Kim saf-ı a'dâya şemşîr-i zebân çekdüm yine (SK: 15/ 2)

Ganîzâde Nadirî, Sihâm-ı Kazâ'da cinsel içerikli sözlerle en çok hicvedilen şairlerin başında gelir. Şair, Ganîzâde Nadirî'ye acımasızca saldırır ve bundan büyük bir zevk alır. Nef'î'nin hicivlerinde ismiyle hitap etmediği Ganîzâde Nadirî'ye, “Farsça erkeklik organı anlamına gelen ‘kîr’ isminden türetmiş olduğu ‘Kîrli’ ve bir kadın ismi olan ‘Nigâr’ ismini

birleştirek Kîrli Nigâr, ismini lakap olarak takmıştır.” (Vural, 2019, s. 172). Bu isimle Ganîzâde Nadîrî’ye eş cinsel yakıştırmaları yapmıştır. Nef’î’nin başkalarına acı vermekten zevk aldığı düşünülecek olursa bu tavrı sadist bir tavır olarak görülebilir. Çünkü bir başka kişiyi denetlemek, incitmek, aşağılamak için yeğin bir arzu duyan bir kişinin sadisttir (Fromm, 1995, s. 24). Freud, Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme’de, saldırganlığı, cinsel içgüdünün "bileşimine giren içgüdüler"den birisi olarak görmüştür. O, sadistliği, cinsel içgüdünün saldırgan bir bileşenine denk görerek sadistliğin bağımsızlık kazanarak abartılmış bir egemenlik kurmasıyla önde gelen konuma yerleştiği kanaatinde. Freud, Üç Deneme'nin 4. Bölüm'ünde zalimlik tepilerinin, gerçekte cinsellikten bağımsız olan, ama erken bir evrede cinsellikle birleşebilen kaynaklardan doğduğunu varsayıyordu (Fromm, 1995, s. 222). Nef’î’nin saldırgan tavırları cinsel içgüdünün bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Zira cinselliğin saldırganlığı beraberinde getirdiği düşünülür. Şairin cinsellik içgüdüsünü bastırdıktan sonra saldırganlık içgüdüğü ön plana çıkar ve önem kazanır. Nef’î’nin saldırgan tavırlarının çoğunun cinsel içerikli olması bastırılmış bir duygunun tezahürü olarak görülebilir. Freud’un cinsellik tespitlerinden hareketle Nef’î’nin başkalarına acı çektirmekten zevk aldığı, cinsel içerikli hicivleri ön plana çıkarmak suretiyle sadist bazı davranışlar sergilediği söylenebilir. Devlet ricali ile topyekûn bir mücadeleye girişen ve saldırganlıktan büyük bir haz aldığı anlaşılan şair, devrin önde gelen şairlerini de bazen tek tek bazen de toplu olarak büyük bir zevk ile hicvetme yoluna gitmiştir. Muarızlarıyla toplu olarak mücadele edecek güç ve kudreti kendisinde bulan Nef’î, tek başına kalsa bile korkmayacağını, yılmayacağını, sinmeyeceğini haykırır gibidir. Böylesine bir haykırış; ancak Nef’î gibi haksızlıklar karşısında susmayı beceremeyen, sonunu düşünmeden hareket eden, yarınla ilgili kaygılara önem vermeyen karakterde insanların özelliğidir.

Nef’î, Ganîzâde Nadîrî’nin bin kıta şiir yazsa bile bunun bir önemini olmadığını ve bu durumun kendisini asla ve asla üzmeyeceğini söyleyerek muhatabını şair olarak görmediğini vurgulamak ister. Kimsenin Ganîzâde Nadîrî’yi okumayacağından emin olan Nef’î, Nadîrî’nin sözlerini kaba saba sözler olarak değerlendirerek bu sözlerle şair olunamayacağı ifade eder. Kimsenin Ganîzâde Nadîrî’yi okumayacak olması, halk nezdinde bir değerinin olmadığı anlamına gelir. Şaire göre bu divanın bir önemi yoktur ve istiyorsa Ganîzâde Nadîrî yeni bir divan tertip etme yolunu seçsin. Nef’î, hicivlerinde çoğu zaman Ganîzâde Nadîrî’ye yaptığı gibi muarızlarını denetim altında tutma eğilimi sergiler. Doğan

Cüceloğlu (1992), güçsüz bir gelişim aşamasında iken ana-babası tarafından utanca boğulan kişinin her koşulda çevresindekilerin davranışlarını denetlemek suretiyle kendisini güçlü ve emniyette hissettiğini, kişinin bu durumdan sonra utanca boğulmuş bir çocukluktan kimsenin kendini eleştiremeyeceği kudretli bir mevkiye gelip emniyetli bir yere ulaştığını; ama, ulaştıkları kudretli yerden hiçbir zaman tatmin olamadıklarını ve içlerindeki boşluğun devam ettiğini savunur (s. 128). Muarızlarına karşı giriştiği mücadelede ruhsal bir tatmin yaşamadığı anlaşılan Nef'î'nin saldırgan/kibirli davranışlarının başka bir tezahürü olan muhatabını küçük görme, beğenmeme ve bu yolla onu değersizleştirme eğilimi aşağıdaki beyitte de kendini göstermektedir:

*Bin kıt'a dese gam yemem ol kirli or*sbi*
Kim okur o puştun dedüğü nazm-ı dürüşti (SK: 42/ 1)

Eski dîvânı okunmaz neylesün Kîrli Nigâr
Şi'rini şimden gerü bir başka dîvân eylesün (SK: 61/ 1)

Nef'î, muarızlarının saldırılarına karşı tek kişilik bir ordu gibi bazen savunmada kalır bazen de geliştirdiği yansıtma mekanizmasının etkisiyle söz kılıcını çekip bir savunma aracı olan saldırıya geçer. Zira Anna Freud (2011), yansıtmanın insanın kendisi için tehlikeli olmaya başlayan etkinlik ve dileklerini kendisinden uzaklaştırmaya ve çevresinde bunların sorumluluğunu taşıyacak yeni bir suçlu aramasına yardım ettiği kanaatindedir. Ona göre kıskançlığın yansıtılması ve saldırganlığın çevreye mal edilmesi yoluyla insan ilişkilerine sekte vuran yansıtma mekanizmasını geliştiren kişi, öz eleştiride bulunmak yerine çevresini suçlama eğilimi sergileyecektir (s. 87-88). Yakın arkadaş oldukları anlaşılan ve Nef'î'yi hicvetmek gibi ortak bir yönleri bulunan Kafzâde Fâ'izî, Ganîzâde Nadirî ve Nev'îzâde Ata'î'yi suçlu/düşman olarak gören şair, onlarla tek başına kavga edebilecek ve onları alttan almayacak bir kudrete sahiptir. Muarızlarına “kehbevat” sözcüğü ile saldıran şair, onların her türlü ahlaksızlığı yapabileceklerini vurgulamaya çalışır. Kafzâde Fâ'izî ve diğer kahbevat ahlaksızlık yönünden Ganîzâde Nadirî'nin eline su bile dökemezken Nev'îzâde Ata'î de adilik yönünden onun seviyesinde değildir. Her üç şair için “kahbevat” ve “epşet” yakıştırması yapılarak muarızların kişilik özellikleri anlatılmaya çalışılmıştır. Eleştiriye tahammülü olmayan hırçın bir kişiliğin tezahürü olan aşağıdaki beyitlerde şair, ahlaklı ve

erdemli bir birey olduğunu muhataplarının ise tam tersi özelliklere sahip olduklarını belirterek toplumun en çok önem verdiği ahlak mefhumu üzerinden bir saldırı gerçekleştirir:

Benzemez ana ne Kafoğlu ne sair kehbevât

Belki Nev'î-zâde dahı beter epşetdür ol (SK: 45/ 2)

Ganîzâde Nadirî ile Nef'î arasında aşağıdaki beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla bir sataşma vardır. Nef'î, Ganîzâde Nadirî'nin ilim ehli ve şair olduğunu yanlışsız bir şekilde ispat etmesi durumunda bunu kabul edebileceğini belirterek aslında onu sınar. Sınama makamı olan Nef'î, böylelikle kendini üstün olarak görür. Sınamanın sonucunda bunu ispat edemeyeceğinden o kadar emindir ki bir tefsir yazdığı anlaşılan Ganîzâde Nadirî'nin bunu bitirebilecek kadar bir ilme sahip olmadığını, boş sözlerle dolu saçma sapan şiirlerinden dolayı kendisine şair denemeyeceğini belirterek onun cahilliğine ve kabiliyetsiz biri olmasına vurgu yapar:

Ehl-i 'ilmem şâ'irem derse eger İbn-i Ganî

Hoş kabûl etdük sözün isbât ederse bi-hilâf

'İlmi var ise niçün tefsîri çıkmaz ortaya

Şâ'ir ise ya nedür ol yâve şî'r-i pür güzâf (SK: 68/ 1-2)

Ganîzâde Nadirî, şaire karşı olumsuz davranışlar sergilediğinden şairin şiddet eğilimli tepkilerine maruz kalmıştır. Maslow (2001), her birimizin biyolojik temele dayanan bilimsel açıdan incelendiğinde keşfedilmesi mümkün olan, değiştirilemez ya da değişmez bir içsel doğası olduğu kanaatindedir. O, yıkıcılığı, sadizmi, gaddarlığı, kin ve nefreti insanın temel özelliği olarak görmeyip insanda gereksinim, duygu ve yeteneklerin engellenmesine karşı duyulan şiddet eğilimli tepkiler olarak görür (s. 8-9). Ganîzâde Nadirî tarafından büyük bir öfkeyle saldırıya uğrayan Nef'î, geliştirdiği saldırı temelli savunma refleksi ile Ganîzâde Nadirî'ye eş cinsellik yakıştırmaları yapar; onu pasif durumda bir eş cinsel olarak tanımlamak suretiyle ona içgüdüsel olarak cinsellik üzerinden saldırır. Hicivde en çok başvurulan yollardan biri olan cinsel hakaretlerde bulunma ve bunu kadın cinselliği üzerinden yapma eğilimi Sihâm-ı Kazâ'da fazlasıyla görülen bir durumdur. Şair, muarızını eş cinsellikle alaya almakla yetinmeyip onun pasif bir eş cinsel olduğunu sıklıkla dile getirerek onun edilgenliğine, ezikliğine vurgu yapmak ister. Bu öylesine bir ezikliktir ki onu insan içine çıkamayacak bir hale sokmak ister. Eş cinsel erkeklerin Ganîzâde Nadirî'nin başına

toplandıklarını söyleyerek onu kıskırtan birilerinin olduğunu ifade etmeye çalışır. Bu birilerinin devrin diğer şairleri olduğu su götürmez bir hakikattir. Ganîzâde Nadîrî'yi dolduruşa getiren diğer şairler, Nefî'yi hicvetmesi için onu cesaretlendirirler. Nefî, durduk yere başkalarını hicvetmediğini belirtip okuyucuları buna ikna etmek için kendisine yapılan saldırıları görünür kılma çabası içerisinde. Kendisinin aslında hicvetmek istemediğini buna zorlandığını anlatmaya çalışır. Muarızlarının hicivleri karşısında dimdik ayakta kalmayı başaran Nefî, kendisi gibi sihirbaz yaradılışlı bir şair ile savaşa tutuşmanın muhatapları açısından büyük bir hata olduğunu, kendisinin sihirli sözleri karşısında mağlup olma dışında bir seçeneklerinin olmadığı belirtir. Kendisini bir büyücüye benzeten Nefî, şairlik yaradılışına bir bilinmezlik, bir efsun katmak istemiştir. Bir sihir olarak görülmesi gereken şiirlerinin diğer şiirlere üstün olduğunu asla kendisi gibi şiir yazılamayacağını belirterek şairlik yönünden muhataplarını ezmeye ve bunun da hazzını fazlasıyla yaşamaya çalışır:

Dalle bir fâhişe sevmiş lakabı Kîrli Nigâr

Fevrî 'Itrî dahı çatmış pûjeveng olmuş ana

(SK: 52/ 1)

Cem'olup Kîrli Nigârın başına birkaç kekez

Sen de hicv et deyü saçın pürçegin hep yoldılar

Girdiler bir şâ'ir-i sâhirle cenge 'âkibet

Leşker-i câdû gibi sihr ile mağlûb oldılar

(SK: 72/ 1-2)

Nevî-zâde Atâ'î ile yakın arkadaş olan Kafzâde Fâ'izî, Nefî'nin kaza oklarından payına düşeni almış şairlerdendir. Nefî düşmanımın dostu düşmanımdır mantığıyla kendisine karşı saldırıya geçmiş ve dost oldukları şairin hicivlerinden anlaşılan şair güruhuna karşı da siper alır ve en öldürücü oklarının tam isabet edebilmesi için acımasızca tüm hünerini sergiler. Narsisist kişiliği bilindiğinden kendisinden üstün şair kabul etmeyen Nefî, Kâfzâde Fâ'izî'nin üstünlüğünü kabul etmediği gibi onu değersizleştirmek için hicvin tüm imkânlarından faydalanır. Nefî'nin bu ölçsüz tavrı onun rakip tanımaz narsist kişiliğinin bir tezahürüdür. Zira narsist, kendini küre-i arzın merkezinde görür ve hiçbir insanın kendisiyle eş değer olamayacağı inancıyla insanlara üstten bakar. Bu bakış açısıyla Nefî, Kâfzâde Fâ'izî'nin manasız bir şekilde kendi üstünlüğüne inanacak bir eşek olduğunu dile getirerek onu hayvanlar içinde en hakir görülen varlık olan eşeğe benzetir. Bu benzetme tam da

Nefî'nin karakterine uygun bir benzetme olup onun kibir dolu kişiliğinin bir tezahürüdür. Eşek tabirinin kullanılması tesadüfî olmayıp Nefî'nin üstünlüğünü ortaya koymak için başvurduğu bir benzetmedir. Bu benzetme muarızının aptallığına, soysuzluğuna ve tüm çabasına rağmen toplumda bir yerinin olamayacağına yapılan bir göndermedir:

Sözde bizden yeğ tutarmış Kâf-zâde kendüsin

İ'tikâdı hem budur bir niçe bî-ma'nâ harun (SK: 90/ 1)

Kâfzâde Fâ'izî'ye karşı hicivlerine devam eden şair, muarızına laf sokma çabası içerisinde olduğunu dile getirerek hicvin başka bir yönüne vurgu yapar. Bir başkasına cevap veremeyeceği şekilde laf sokmak da büyüklenmecî tavrın bir yansımasıdır. Ölmezsem tabiri, doğal yollarla herkesin öleceği hakikatini anlattığı gibi kendisi hakkında idam fermanının çıkarılmaya çalışıldığını da anlatır. Sebebi ne olursa olsun öleceğini bilen şair, yine de hicvetmekten geri adım atmaz ki bu da bize muhataplarına karşı olan nefretinin asla bitmeyeceğini gösterir. Tasa, keder, sıkıntı anlamlarına gelen gam kelimesi ile muarızına karşı girişilen savaşın muarızını sıkıntıya soktuğunu ve sıkıntılı durum neticesinde muarızının yok olacağını belirterek bir şair olarak sosyal hayatta karşılığının olmayacağını belirtir. Kâfzâde Fâ'izî'nin, kendi üstünlüğünü kabul etmesi gerektiğini dile getirdikten sonra, Kâfzâde Fâ'izî'nin kendisine karşı büyük bir kıskançlık ve haset içerisinde olduğunu belirtir. Kâfzâde Fâ'izî'ye karşı aşağıdaki beyitte kullanılan “*lark etmek, ölmek, helak olmak, reşk ve haset*” kelimeleri Nefî'nin ruh halini açığa çıkarması bakımından üzerinde durulması gereken hususlardır. Şairin kendisine haset duyulduğunu söylemesi ve bunun da helak sebebi olması kendi şairlik kudretinin muarızları tarafından kıskanıldığını ve onları helak ettiğini ortaya koyar. Narsist bir bakış açısıyla kendisini muarızlarının çok üstünde gören Nefî, haset duyulacak bir konumda olmaktan son derece mutludur. Çünkü haset duyulmak şair açısından bir üstünlük emaresidir. Bu üstünlük duygusu, şaire haz yaşattığı gibi muarızlarını kahreder:

Sana bir lark edeyim ölmezse ey Kâfoğlı ben

Kim helâk ede gamum reşk ü hased zü'n-nûnunu (SK: 93/ 1)

Kâfzâde Fâ'izî ile hicivleştiği anlaşılan Nefî, muhatabının kendi şanının ve şerefının ne kadar olduğunu bildirmesini ister ki değerinin ne kadar olduğu anlaşılabilir. Müderrislik ve kadılık da yapan Kâfzâde Fâ'izî'nin kendi şairliğiyle çok övüldüğü anlaşılmaktadır. Kâfzâde Fâ'izî'nin, Nefî'nin nazarında bir değerinin olmadığını ve değersizliğinin okuyucular tarafından anlaşılabilmesi için bir çaba sarf edildiğini görmekteyiz. Şaire göre

Kâfzâde Fâ'izî'nin tek övünç kaynağı soyu ise bununla övünülemeyeceğini belirtir. Nef'î, Kâfzâde Fâ'izî'ye kendisini Kafdağı'nda görmesi durumunda, kendisinin sürekli yükseklerde uçan, ulaşılması imkânsız, sihirli bir kuş gibi Kafdağı'nı aşacağını söyleyerek muarızına olan üstünlüğünü dile getirdiği gibi Kâfzâde Fâ'izî'nin arkasını Kafdağı'na benzetmesiyle övünmesi durumunda kuşa benzettiği kendi erkeklik organının o dağı rahatlıkla aşacağını söyleyip cinsel içerikli bir benzetme ile içgüdüsel bir tavır takınarak küfretmek suretiyle kelime oyunu yapar. Zira Almancada erkeğin cinsel eylemini anlatmak için en çok “uçuşa gitmek” deyimini kullanılır, İtalyanlarda erkeğin cinsel organına doğrudan doğruya I'uccello (kuş) deniliyor, bütün bunlar bir büyük ilişkiler örgüsünün küçük parçalarıdır yalnız (Freud, 2001, s. 86). Nef'î, kendisini Kafdağı'nda görenlerden bile daha üstün olduğunu söyleyerek aşağılanmaya hiçbir şekilde tahammülünün olmadığını, kendi “ben”i bir engelleme ile karşılaşp zarar gördüğünde ne kadar acımasız olduğunu ispat eder gibidir:

*Şeref-i zâtunı bildür bize ey Kâfoğlı
Bilelüm rütbe-i kadrün ne kadar a'lâdür*

*İbn-i Kâfem der isen ko bu sözi sen ki g*tün
Kûh-ı Kâf ise bizüm de kuşumuz 'Ankadur*

(SK: 94/ 1-2)

Kâfzâde Fâ'izî'nin şiir vadisinde yol alamayacağını bilen şair, onun şair geçinen taklitçi biri olduğunu ve asla bir şair olamayacağını dile getirir. Nef'î, muarızının asla şair olamayacağını belirterek zımnen onu kıskandığını ifade etmek ister. Çünkü kıskançlık bir şeyin sadece kendisine ait olduğunun hissedildiği ve bunun paylaşılmak istenmediği durumlarda ortaya çıkan bir duygudur. Nef'î, şairliği sadece kendisine ait bir meziyet olarak gördüğünden başkalarının şairlik iddialarına da kıskançlık ruh haliyle yaklaşır. Kendi hicivlerini altın saplı bir çubuğa/erkeklik organına benzeten şair, bunların ona saplanmasıyla Kâfzâde Fâ'izî'nin kendisini şair sandığını ve hicivlere karşılık vermesi sayesinde şiir yazmayı öğrendiğini küfürlü bir şekilde anlatmak ister. Nef'î, Kâfzâde Fâ'izî'yi hicvetmemiş olsaydı kimsenin onu tanımayacağını belirterek onun şöhretini kendisine borçlu olduğunu söyler. Aşağıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi Nef'î, birini hedef tahtasına oturtduğunda onda şeref ve haysiyet namına hiçbir şey bırakmadığı gibi onu her manada değersizleştirme, itibarsızlaştırma ve yok etme gayesi güder:

*Sen kanda eyâ Kâf delisi kanda bu vâdi
Taklîd ile hiç şâ'ir olur mı müteşâ'ir*

*Saplandı ucu g*tüne zer-deste-i hicvün
Oldun bu bahâneyle hele sâyemde şâ'ir (SK: 99/ 1-2)*

Kâfzâde Fâ'izî'ye nasihat ederek kendisini akıl veren konumda görerek üstünlük taslayan Nef'î, Kâfzâde Fâ'izî'nin ilim irfan konusunda haddini bilmesi gerektiğini bu konuda kendisiyle boy ölçülebilecek bir seviyede olmadığını belirtir. Hicivlerinin özellikleri hakkında benzetmelerde bulunan Nef'î, sözlerinin öldürücü, yok edici bir zehir içerdiğini söyleyerek amacının muarızlarını yok etmek olduğunu açıkça dile getirir. Nef'î'nin sözlerinin yok edici iğnesinin engerek yılanının zehir içeren iğnesinden daha öldürücü olduğunu söyleyerek kendisine musallat olmanın kimseye bir fayda sağlamayacağını, dolayısıyla kendisine sataşılmasından uzak durulması gerektiğini ifade eder:

*Kafoğlı nasihatdür işit bu sözi benden
Bil rütbe-i 'irfânunu yârâna ulaşma*

*Zehri katı mühlikdür anun bir dahı zinhâr
Ef'îye ulaş mihrez-i Nef'îye tolaşma (SK: 101/ 1-2)*

Nef'î'nin Türkçe Divanındaki kasidelerde de Kâfzâde Fâ'izî'yi hicveden beyitlere rastlanır. Nef'î, Kâfzâde Fâ'izî'yi şiire yeni başlayan genç bir şair olarak görür. Nef'î'ye göre aradan bin yıl da geçse ve Kâfzâde Fâ'izî bu süre zarfında sürekli şiirle meşgul olsa yine de bu alanda olgunlaşıp şair olamaz. Kâfzâde Fâ'izî'nin övünüp kendisini Kafdağı'nda, aynı zamanda Kûh-ı Kaf ile kastedilen Kâfzâde Fâ'izî'dir, görmesi durumunda bile bir nokta kadar bile değerinin olmadığını söyleyerek onu aşağılar. Nef'î, kendisi gibi güçlü kuvvetli biri karşısında Kâfzâde Fâ'izî'yi yeni hareket etmeyi öğrenen küçük bir çocuğa benzetir. Şair aşağıdaki beyitlerde de sıklıkla yaptığı gibi kendi şairlik kudretine saygı duymayıp üstüne bir de eleştirilere maruz kalınca nasıl büyükmeci bir tavır takındığını ve muarızını küçük düşürdüğünü ortaya koyar:

*Nev-heves bir müteşâ'ir ki dahi bin yıl eğer
Fikr-i şî'r etse görünür yine endîşesi hâm*

Kûh-ı Kaf olsa gelir nokta-i fâ denli hafîf

Merd-i Rûyîn-tene tıfl-ı müteharrik-endâm (K: 50/71, 74)

Nefî'nin hicivlerinde mizahi açıdan alaylı bir üslupla hicvettiği şairlerden biri de daha çok yazdığı kıt'alarla tanınan ve bir mecliste yellenmesiyle dillere düşen Vahdetî'dir. Nefî, Vahdetî'nin yellenme olayını muarızını iyice itibarsızlaştırmak için bir fırsata dönüştürür. Sansür uygulanması gereken bir durum olan insanın yellenmesini mizahın imkânlarından faydalanarak esprili bir şekilde anlatmak insanın duygularının bastırma suretiyle yok edilemeyeceğini gösterir. Zira bazen duygularımıza, isteklerimize, cinsel içgüdülerimize sansür koyarız ve ilkel güçlerin içimizde yok edildiğini zannederiz. Ama bu yadsıma, bu ret insan ruhuna çetin geldiği için bu durumda espri yardımı koşar ve bu yadsımayı etkisiz hale getirerek kaybolan mutluluğu yeniden bulmamıza yardımcı olur (Freud, 1996, s. 84). Vahdetî'nin yellenme olayını sürekli olarak işleyen şair, esprili bir şekilde onun yellenmesiyle dünyada eşi benzeri görülmemiş bir gürültünün oluştuğu ifade eder. Şair, bir yellenme ile dokuz felekte deprem oluştuğunu söyleyip gülünç bir tespitte bulunarak muarızıyla alay ettiği gibi "kötü şiir söylemeyi" "yellenme" ile özdeşleştirip "kötü şiir söyleme" kavramına da gönderme yapıp (Sheridan, 2012, s. 194) Vahdetî'nin kendisiyle söz dalaşına giremeyecek bir duruma düşmesini ister. Bir divan tertip etmeye çalıştığı anlaşılan Vahdetî, yellenme olayının sıklıkla dile getirilmesinden itibar kaybına uğramış olacak ki buna bile gücü kalmamıştır. Nefî, yine komik bir tasvirde bulunarak Vahdetî'nin yellenmesiyle tüm şiir evrakının yellenmenin rüzgârıyla uçuşup kaybolduğunu, şairliğinin başlamadan bittiğini, muhataplarından birini daha yok ettiğini sevinerek dile getirir:

Ey Vahdetî dünyâya 'aceb velvele verdün

Bir zarta ile nüih felege zelzele verdün

Dîvanunı tertîbe mecâl olmadı âhir

*Evrâk-ı perîşânı os*rdun yele verdün (SK: 150/ 1-2)*

Nefî, çağdaşı Fırsatî'ye de hiciv oklarını yöneltmiştir. Hicve olan merakından dostlarının kendisini ayıplamamasını isteyen şair, yaptığı işin risklerinin farkındadır. Şair, hicve çok fazla meylettiği için çevresi tarafından geçimsiz, uyumsuz, problemlili bir olarak görülmüş olmalıdır ki dostlarından kendisini eleştirmemelerini ister. Alçak yaradılışlı bir şairin kendisine saldırdığını kendisinin de onu hicvetmeye mecbur kaldığını söyleyerek buna

zorlandığını, asıl suçlunun Fırsatî olduğunu ifade etmiştir. Şair, bu beyitte hem haklılığını ortaya koymaya çalışmış hem okuyucuyu kendi safına çekmeye çalışmış hem de muhatabını okuyucunun nazarında küçük düşürmeyi arzulamıştır:

Baba ta'n etmesün yârân edersem hicve ger rağbet

Zarûrî iktizâ etdürdi bir Türk-i denî hilkat

(SK: 14/ 1)

Nefî, Fırsatî'yi köpeklerin sıfatı olan uyuzlukla nitelendirdikten sonra adı sanı bilinmeyen talihsiz biriyken hiciv türündeki kıt'alarının ona şöhret kazandırdığını, tanınır kıldığını söyleyerek şöhretini kendisine borçlu olduğunu ifade ederek kendisini onun üstünde konumlandırır. Bir insan, şöhretini başkasına borçluysa ömür boyunca ona minnet duymalıdır. Nefî, Fırsatî'ye p*z*v*nk dediği için onun alındığını söyler. Fırsatî, Nefî'nin çirkin sözlerinden alındığına göre her iki şair arasında bir muhabbetin olduğu düşünülebilir. Çünkü insan ancak yakın gördüğü birinin kötü sözlerinden incinir. Düşman olarak gördüğü birinin her türlü sözlerine karşı hazırlıklı olduğundan düşmanın sözlerinden incinme olmaz. Nefî, çirkin sözlerinin Fırsatî'nin ağına gitmemesi gerektiğini, onun şöhretini ve zenginliğini bu p*z*v*nkliğe borçlu olduğunu söyleyerek özür dilemesi gerektiği yerde daha hasmane bir şekilde saldırdığını belirtir. Özellikle toplum tarafından ahlak dışı bir iş olarak görülen bir haslete vurgu yapılarak direkt Fırsatî'nin onuruna saldırı yapılmıştır ki amaç onu halk nazarında itibarsızlaştırmaktır:

Fursatî şöhre-i şehre etdi seni kıt'alarum

Bir adı şanı belürsüz aç uyuz neket iken

Pûjevengdür dedüğüm çün bana incinmişsin

Pûjevenglik sana az çok sebab-i devlet iken

(SK: 182/ 1-2)

Nefî, Fırsatî'nin şiir dünyasına yabancı olduğunu, şairlikte mahir olmadığı gibi hiciv noktasında da kendisiyle savaşılabilecek bir kabiliyette olmadığını söyleyerek onu değersiz biri olarak görüp kâle almaz. Nefî, Fırsatî'yi şairlik için defalarca uyardığını, ona yanlışlarını gösterdiğini, mazmun kullanılmadan şiir yazılamayacağını söylediği halde onun bunu anlamadığını, yanlışlarında ısrar ettiğini ve bu yüzden bir türlü şair olamadığını belirtir. Nefî'nin Fırsatî'yi şairlik konusunda uyarması, ona yol göstermesi bir şair olarak başkalarına şairlik dersi verdiği manasına gelir ki bu da Nefî'nin kendi devrinde kudretli bir

şair olduğunu ortaya koyar. Böylesine kudretli bir şaire de saldırmanın kolay olmadığı ve üstünlüğünün kabul edilmesi gerektiği aşikârdır:

*Fursatî sen bu semti bilmezsin
Etme gel bizüm ile yok yere ceng*

Sana kaç kerre dedüm anlamadun

Sözde mazmûn gerekdür a pûjeveng (SK: 183/ 1-2)

Nef'î'nin hicivlerinin çoğu ağır hakaretler ve cinsel içerikli küfürler içermesine rağmen şairin sanatkârlığının yansıması olan hazır cevap bir eda ile zekice söylenmiş kıtaları da vardır. Özellikle Tahir Efendi ile olan hicivleşmeleri Türk edebiyatının en güzel hiciv örneklerindedir. Tahir Efendi'nin hicivleri dolayısıyla köpek yakıştırması yaptığı Nef'î, bu hakaretin altında kalmamıştır. Tahir Efendi'nin köpek diyerek kendisine iltifat ettiğini söyleyen şair, bu tespiti ile okuyucuyu bir an için şaşırtmaktadır; çünkü bir hakaret unsuru olarak kullanılan köpek benzetmesi iltifat olarak kabul edilemez. Nef'î, ince bir zekânın ürünü olarak muhatabına cevap verir. Zira bazen de sövmek isteyip de dış nedenler dolayısıyla sövemediğimizde espriler imdadımıza yetişir. Espri bir otoriteye saldırmamıza hizmet eder, saldırının ağırlığından, doğuracağı sonuçlardan kurtulmamıza yarar (Freud, 1996, s. 83). Kelime oyunu yaparak kendisine yöneltilecek eleştirileri minimize etmek isteyen şair, esprili bir şekilde kendisinin Maliki mezhebinden olduğunu, köpeğin "tahir" olduğunu söyleyerek sözü "temiz" veya "Tahir Efendi" manasına gelecek şekilde tevriyeli kullanmıştır:

Bana Tâhir Efendi kelb demiş

İltifâtı bu sözde zâhirdür

Mâlikî mezhebim benüm zîrâ

İ'tikâdımca kelb tâhirdür (İpekten, 1998, s. 80)

Nef'î'nin çağdaşları ile olan hicivleri meşhurdur. Dönemin önde gelen din alimlerinden ve aynı zamanda şairlerinden Şeyhülislam Yahya Efendi, şairi hicvetmek için kelimelerin gücünden yararlanmıştır. Nef'î'nin eşi benzeri olmayan bir şair olduğu tespitinde bulunan Şeyhülislam Yahya Efendi, ilk mısradaki Nef'î'yi övüyormuş gibi görünmektedir. Nef'î'nin şiirlerini Kâbe'nin duvarına asılan yedi şiire benzeten Şeyhülislam Yahya Efendi, Nef'î'yi de cahiliye devrinin ünlü Arap şairi İmrülkays'a benzeterek ona "kâfir" yakıştırması

yapar. Şeyhülislam Yahya Efendi, Nef'î'nin keskin dilinden olsa gerek şair için cahiliye devrinin adetlerini sürdüren bir insan portresi çizer ki amaç Nef'î'yi kâfirlikle suçlayıp itibarsızlaştırmak ve şairin yok edilmesini sağlamaktır:

Şimdi hayl-i suhenverân içre
Nef'î mânendi var mı bir şa'ir
Sözleri Seb'a-i Mu'allâkadur
İmri'ü'l-Kays kendidür kâfir (İpekten, 1998, s. 79)

Şeyhülislam Yahya Efendi'nin kendisi için kâfir dediğini söyleyen şair, bu duruma tepki vermiyormuş gibi görünerek kendisine kâfir diyen Müftü Efendi'ye teveccüh ederek ona "Müselman" der. Okuyucu açısından şaşırtıcı gibi görünen bu durum son iki mısra okunduğunda yerini Nef'î'nin sanatçı dehasına duyulan bir hayranlığa bırakır. Hesap günü geldiğinde her ikisin de yalancı olacağını belirterek, kendisine kâfir dendiği için kendisinin Müslüman, Müftü Efendi'ye Müslüman dediği için onun da kâfir olacağını dile getirir:

Bana kâfir dimiş Müftî Efendi
Tutalım ben diyem ana Müselmân
Varıldıkda yarın rûz-ı cezâyâ
İkimiz de çıkarız anda yalan (İpekten, 1998, s. 80)

5. KÜFRETMENİN PSİKOLOJİSİ

İnsanların sinirlendiklerinde, telaşa kapıldıklarında, korku dolu anlar yaşayıp hayal kırıklığına uğradıklarında; tepkilerini dile getirmek, rahatlamak, karşıdakine psikolojik manada zarar vermek gayesiyle başvurdukları yollardan biri olan ve aynı zamanda dinsel ve toplumsal açıdan hoş karşılanmayan küfür, sözlüklerde: “sövüp sayma, fena, kaba söz söyleme, örtme, gizleme.” (Devellioğlu, 1996, s. 533), “sövme, sövmek için söylenen söz, sövgü.” (Türkçe Sözlük, 1998, s. 1433), “çirkin, ayıp ve kaba sözler söyleme.” (Büyük Türkçe Sözlük, 2014, s. 1099) şeklinde tanımlanmıştır. Küfrü dilin bastırılmaya ve kontrol edilmeye çalışılan karanlık yüzü olarak gören Melissa Mohr’a göre (2015) küfür, sahip olduğumuz olumlu ve olumsuz duyguları ifade etmede en güçlü kelimelerdir (s. 31). Timothy Jay, bu kelimelerin üç dört yaşlarında iken edinildiğini keşfetmiştir (Mohr, 2015, s. 30). E.C. Echols, küfrü dilin kökeni ile yakından ilgili görmekte ve küfrün antik bir adam tarafından öfkesi ve hayal kırıklığı için bir çıkış sağlamak için ortaya çıktığını söylemektedir. Ona göre bir insan duygularını ifade etmek için kontrol edilemez bir arzuya kapıldığında, sadece seslerini, şok etmesi, şaşırtması, tehdit etmesi, gözünü korkutması ve nihayetinde gününü bitirmesi için bu dili kullanır (Çiçek, 2019, s. 38). İnsanın küfre yakın cümleler ile konuşmaya başladığı kanaatinde olan Montagu’ya göre küfür sinirsel bir eylemdir ve aşırı yüklenme ve gerilim yaşayan insanlar bu gerilimi ve biriken bu gücü atmak zorundadır (Tunç, 2019, s. 3). Montagu, insanların, gülme, ağlama, çevresindeki neslere vurma, avuçlarını ve dişlerini sıkma ve küfretme suretiyle biriken bu enerjiden kurtulma yollarını aradığını ifade eder (Vural, 2019, s. 16).

Stresli kişilerin küfretmek suretiyle bir rahatlama yaşayacağını ifade eden East Anglia Üniversitesinden Profesör Yehuda Baruch, yaptığı çalışmada işyerinde küfredenlerin küfretmeyenlere göre daha az stresli olduğu, küfretmenin agresif davranışları engellediği, bunun hoş bir davranış olmamasına rağmen rahatlama yaratabileceği kanaatinde (Çiçek, 2019, s. 36). Yapılan başka bir deneye göre denekler “b*k” gibi bir küfrü tekrarladıklarında, nötr bir kelimeyi, örneğin “ateş”i söylediklerinden çok daha uzun süre ellerini soğuk suyun içinde tutabildiler. Bu çalışmada küfretmenin ağrı toleransı üzerine etkisi saptanmaya çalışılmış, buzlu su içerisine daldırılan ve belirli bir süre orada kalan ellerin küfretmeye bağlı olarak erkek ve kadınlarda acı eşiklerini düşürdüğü ve kalp hızlarını artırdığı tespit edilmiştir (Mohr, 2015, s. 22).

Küfretmeyi, tıpkı fiziksel şiddet gibi, insana yöneltilen bir saldırı olarak görmek gerekir. Zira fiziksel şiddet insanın beden sağlığına yöneltilmiş bir eylem iken psikolojik şiddet olarak nitelendirilen küfür, ruhsal yönü olan duygusal bir saldırı biçimidir. Yaşanan çaresizlik, kızgınlık, nefret, haset ve kıskançlık gibi duygular karşısında çoğu zaman düşünülmeden dile getirilen küfürlerde, hakaret etmek amaçlanır. Alay etmek suretiyle hakaret etmek ve üstünlük sağlama düşüncesinin olduğu küfür eyleminde muhatap olarak alınan kişinin değişik yönlerden hedef alındığı ve saldırıya geçildiği görülür. Bu saldırılar neticesinde muhatapın değersizleştirilmesine, aşağılanmasına, dolayısıyla onun ruhsal manada çöküntüye uğramasına ve insanlar nazarında itibarının zedelenmesine sebebiyet veren küfür eylemi, sözcüklerle yapılan bir savaştır ve temelinde muhatapın alt edilmesi suretiyle haz alma düşüncesi vardır.

Küfretmek, saldırmak suretiyle zorluklarla mücadele etmede güçlü bir silah olarak kullanılabilir. Başarıya giden yolda bir teşvik işlevi görebilir. Küfretmek, acıyı hafifletip kişiyi güçlü hissettirebilir. Kişinin kızgınlık ve mutluluk anında kendini ifade etme şekillerinden olan küfürde kişi, içinden geçenleri olduğu gibi söylediğinden küfür, çok büyük bir samimiyet göstergesi olarak düşünülebilir. Yaratıcı küfür olarak nitelendirilebilecek bazı küfürler, ince bir zekanın ürünü olarak ortaya çıkar.

Bir tehdit unsuru olan küfür, küfreden açısından bir iktidar alanı olarak da görülür. Çoğu zaman bir iktidar aracı olarak görülen erkek cinsel organı ile kadın cinselliği üzerinden bir saldırıya geçilir. Sin-kafli küfürlerle kadın bedeni aşağılandıktan sonra erkek, gücünü ifade etmek suretiyle kendi üstünlüğüne vurgu yapar. Otoriter olmanın göstergesi olan küfür, bir erkek tarafından söylendiğinde toplum tarafından çoğu zaman yadırganmaz; aksine, erkeğin güçlü olduğunu gösterdiğinden hoş karşılanıp desteklenebilir de. Erkekler büyüdükçe içlerindeki hırsın da etkisiyle güçlü görünme eğilimi sergileyip bunu erkekliğin bir gereği olarak görürler. Erkekler, sadece erkek olmanın getirdiği yükümlülüklerle yetinmeyip kendilerini özel ve ayrıcalıklı hissederler; erkekliği çevrelerine ispat edebilmek adına bu özelliklerini abarttıkları gibi zorba kimseler gibi davranıp sadist davranışlar geliştirmek suretiyle üstün olduklarını kanıtlamaya çalışırlar. Bu kanıtlama esnasında bir dirençle karşılaştıklarında ise daha güçlü reflekslerle üstünlüklerini devam ettirmek için öfke nöbetine benzer davranışlar sergileyip başkalarını alt edebilmek için korkusuzca saldırılara girişip kavgaya tutuşurlar. Erkekler, üstün olmaya da erkeksi bir gözle bakarlar ve onlara göre

erkeklik kişisel üstünlük uğruna sürekli bir boğuşmadır (Adler, 2010, s. 129). Yapılan birçok deney neticesinde erkeklik hormonlarının saldırgan davranış üretme eğilimi gösterdiği saptanmış olup erkeğe ait bir özellik olan cinsel işlevde bulunma özelliği, türün yaşamını sürdürmesinin temel bir gereği olduğu için, erkeklere göre doğa, erkeği özel bir saldırgan gizil güçle donatmıştır (Fromm, 1993, s. 240). Yine yapılan deneylerin sonucuna göre erkeklik hormonu, kavga davranışı için mutlak zorunlu bir koşul olmayıp bu davranış için bir “*uyarım*”dır (Fromm, 1993, s. 241). Bu uyarım neticesinde erkeklerin ileri harekette bulunması, engelleri yenme yeteneğine sahip olması, biyolojik bakımdan zorunlu olup bu zorunluluk kendini kabul ettirmeye yönelik bir saldırganlığı zorunlu kılar (Fromm, 1993, s. 243).

Söz konusu erkeklik, küfür, hiciv, mizah, gülme, güldürme olunca işin içerisine cinsellik ve müstehcenlik de girmektedir. Toplum nazarında cinsellikle ilgili unsurların açıkça söylenmesi hoş karşılanmayacağından ayıp sayılan cinsellikle ilgili kavramlar ve müstehcen ifadeler güldürme amacı güdülenerek eril bir bakış açısıyla küfürlü bir şekilde rahatlıkla dile getirilebilir. Edepli konuşma tarzına duyulan ihtiyaç göz ardı edilmeden küfür kelimeleri, hiçbir kelimenin beceremediğini yapılabildiği gibi edepsiz, kaba, harikulade, müstehcen kelime ve lanetlere de ihtiyaç duyulur (Mohr, 2015, s. 33). Edep dışı ifadeler neticesinde ortaya çıkan gülme ve güldürme durumu eğlenmeyi de sağladığından bu küfürler çok fazla yadırganmaz. Çünkü gülme, rakibin küçük düşürülmesinin verdiği hazzın fiziksel ifadesi olup bu haz neticesinde ortaya çıkan gülme eylemi ile kişi, karşısındakini aşağılama başarısı yakalayarak zafer kazanmış olur (Eker, 2014, s. 141).

Saldırgan bir ruh halinin tezahürü olarak nitelendirilebilecek küfür sözcükleri içerisinde genellikle cinsel içerikli olanlar en saldırganı olarak görülebilir. Cinsel küfürlerde eril davranışlar sergilendiği ve daha çok kadın cinselliği üzerinden küfredildiği görülür. Cinsel özellikler taşıyan küfürlerde sınır olmayıp başkalarına en galiz ifadelerle saldırılır, kişinin mahremiyet duygusu ayaklar altına alınır. Bazen de eş cinsellik üzerinden saldırıya geçilir. Erkeğin erkeğe kadın cinselliği üzerinden küfretmesi de muhatabın eş cinsel biri olarak gösterilmesi çabasının bir tezahürü olarak da görülebilir. Küfreden kişi, cinsel yönden kendisini aktif, muhatabını pasif, edilgen bir konumda görüp üstünlük kazanmak suretiyle itibar suikastına girişir.

5.1. Nef'î'nin Küfürbazlığının Psikolojik Nedenleri

Hicivleri göz önünde bulundurulduğunda, öfkesini kontrol edemediği anlaşılan Nef'î, kendisine yöneltilen eleştirilere ve küfürlere, diline hakim olmayı başaramayıp misliyle karşılık vermiştir. Şairin güçlü görünme isteği ve başkalarına tahakküm etme hırsı, öfke şeklinde dışa yansımıştır. Nef'î karşılaştığı her engeli zor kullanarak aşma eğilimde olmuş ve öfke anlarında her zamankinden daha büyük bir istek ile üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır. Zira öfkeli insanların savaşta, suçta, kişisel tartışmalarda ve her türden yıkıcı ve sadistçe harekette açığa çıkan saldırgan davranışları, boşalma yolları arayan ve kendini açığa vurmak için uygun bir durumun doğmasını bekleyen, kalıtımsal olarak programlanmış, doğuştan bir içgüdüden kaynaklanır (Fromm, 1993, s. 21). Kızgınlığın ve saldırganlığın savunucu özellikler taşıdığını savunan Erich Fromm (1993), her iki duygunun da cinsel ilgiyi zayıflattığını söyleyip sadist ve mazoşist tepilerin cinsel davranış tarafından üretilmediğini; fakat bu davranışa uygun olduklarını ya da bu davranışı uyardıklarını savunur (s. 244). Cinsel içerikli küfürleri sıklıkla kullanmasından ötürü ortaya çıkan saldırganlık hissi, yaşanan korkuyu yenmek için şaire yardım eder. Nef'î, korku hissinden sıyrılıp saldırmaya başladığı anda korku hissini kendisine yaşattığı acı durumun etkisinden kurtulmaya çalışır ve bunun neticesinde saldırgan davranışlar sergileyerek muarızlarını bastırma gayesi güder.

Divan şairleri, ihsanını bekledikleri kimseleri abartılı bir şekilde övdükleri gibi sevmedikleri kişileri de o nispette hicvetmişlerdir. Hicvetmekte sadece mübalağa etmekle yetinmemişler, küfrün son haddi sayılabilecek sözleri söylemekte bir beis görmemişlerdir (Levend, 1984, s. 511). Nef'î de küfrün son haddi sayılabilecek sövgülere sıklıkla başvurmuştur. Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâ'daki bu tavrınının sebebini ve hayatını şekillendiren, davranışlarına yön veren olguları iyi anlayabilmek, şairin bilinç dışının tüm yönleri ile ortaya çıkarılmasına bağlıdır. Çünkü şairin bilinç dışının karanlık dehlizlerine yolculuk yapıldığında ve çocukluğuna inildiğinde psikolojisinin karanlıkta kalmış birçok yönü de ortaya çıkarılmış olur. Şairin küçük yaşta babası tarafından terk edilmesi, hırçın ve saldırgan bir kişiliğe bürünmesine yol açmıştır. Şairin daha çocukken yaşadığı bu travmatik terk edilmişliğin ruh dünyasında meydana getirdiği tahribat, ömür boyu sürmüştür. Zira kusurlu ana baba tutumları dolayısıyla sevgiden yoksun bırakılan çocuk, ebeveynine karşı düşmanca duygular geliştirir ve bu duygu dozunu artırarak yetişkin yaşamında tüm dünyanın düşman olarak algılanmasına sebebiyet verir (Geçtan, 1998, s. 76). Babası tarafından küçük yaşta terk edilen

ve hayatla mücadele etmeyi kendi kendine öğrenen bir çocuğun/Nef'î'nin hayatla baş etme ve karşılaştığı engelleri aşma yöntemi olarak gördüğü ve çoğu zaman muarızlarına/düşmanlarına karşı zevk alma derecesinde başvurduğu küfürler, onun bilinç dışının derinliklerinde yer alan bastırılmış cinsel içerikli psikolojik durumunu ortaya koyar. Şairin kendisine yöneltilen saldırılar karşısında aşırı hassas bir tutum sergilemesinin nedeni, bilinç dışının derinliklerine sakladığı hakikatlerin ortaya çıkarılmak istenmesine yönelik bir tepki olarak da görülebilir. Zira savunucu saldırganlığı, bastırılmış çabaları ya da düşlemleri bilince çıkarmaya yönelik herhangi bir girişime karşı gösterilen bir tepki olarak da görmek gerekir (Fromm, 1993, s. 259). Bilinç dışı güdüsüne değinilmesini, kişinin özimgesine ve kimlik duygusuna yönelik bir tehdit olarak algılayan Erich Fromm (1993), bu tehdide karşı kişinin bedenine ya da malına mülküne yönelmiş bir tehditmiş gibi, yoğun saldırganlıkla tepki gösterildiğini dile getirip böylesi durumlarda saldırganlığın, kanıtı elinde bulunduran tanığı mahvetmek gibi bir amaç güttüğünü söyleyip ruhçözümsel tedavide, bastırılmış verilere dokunulduğu zaman direncin artmakta olduğunun düzenli biçimde gözlemlendiğini savunur (s. 260).

Nef'î'nin bu psikolojik tavrı, zamanla engellenemez bir hal almış ve bunun sonucunda Sihâm-ı Kazâ denilen, sin-kafli küfürlerin fazlasıyla yer aldığı hiciv mecmuası ortaya çıkmıştır. Sihâm-ı Kazâ'da zorbalara özgü söylemler geliştiren Nef'î, kurban olarak nitelenebilecek muhataplarına karşı kendinden emin, buyurgan ve hükmedici bir edayla konuşur. Muhataplarına fiziksel ve ruhsal yönden en galiz ifadelerle küfretmekte bir beis görmez. İslam dininin esasları ile büyüyen ve Farsça Divan'ını tasavvuf temelinde kaleme alan şair, bu özelliklerini bir taraf bırakmış gibi Sihâm-ı Kazâ adlı eserinde muhataplarına karşı daha çok İslam dininin yasak saydığı, lanetlediği, aşağıladığı kavramlar üzerinden saldırmayı amaçlar. Şairin bu tavrı ve dini figürleri sıklıkla kullanması ve muarızlarının dinden çıktığı imasında bulunması, taraftar toplama gayesiyle yapılmış bir itibarsızlaştırma operasyonunun başarıya ulaşmasının en temel şartlarından biri olarak görülebilir. Bu şartların gereğini yerine getirerek başarılı olmak için gerekenleri fazlasıyla yapan şair, müstehcen ifadelerle, küfürlere mizahi bir yön katıp İslam düşmanı olarak göstermek istediği muhatabını çoğu zaman cinsel küfürlerle küçük düşürüp küfürleri ile muarızlarını yerin dibine batırmıştır.

Şair, Sihâm-ı Kazâ'da, genel manada muhatabını rezil etmeyi, öcünü almayı ve muarızlarını insan içine çıkamayacak bir hale sokmayı amaçlar. Çünkü muhatabını aşağılayıp rencide eden küfür, acıya ve güçlü hislere tepki olarak duygusal boşalım sağlayıp diğer kelimelerin yapamadığı şekilde grup üyeleri arasındaki bağları güçlendirir (Mohr, 2015, s. 33). Nefî, düşman olarak nitelediği muarızlarına karşı hicvin okunu ve kılıcını kullanarak güçlü şairlik kabiliyetinin de etkisiyle hedef gözetmeksizin yok etme amacıyla saldırıya girişir. Hicivlerin, yergilerin, küfürlerin ve hakaretlerin yoğun olarak bulunduğu bu hiciv mecmuasında küfrün hemen hemen her türlüünü kullanan şair, muhataplarına edep dışı hakaretlerde bulunup sin-kafli küfürler savurmuştur. Babasından başlamak suretiyle devrin ileri gelen devlet ricaliyle, çağdaşı olan rakip şairlere karşı küfrün tüm tonlarını kullanmıştır. Eş cinsellikten namussuzluğa, soysuzluktan dinsizliğe, vatana ihanetten rüşvet almaya kadar türlü yozlaşmışlığa karışmış kişilere hakaret edip en galiz küfürlerde bulunmuştur. Eşek, köpek, domuz gibi hayvan benzetmelerini kullanarak muhatapları için akıldan yoksun, sadece içgüdüleri ile hareket eden yabanî portresi çizmek istemiştir. Hayvan benzetmesi yaparak muarızlarının insanlarda olup hayvanlarda olmayan şeref, haysiyet gibi duygulardan uzak olduklarını, tıpkı hayvanlar gibi yaşadıklarını, ifade etmek istemiştir.

Nefî, sinirsel bir ruh halinin dışı vurumu olan cinsel içerikli küfürleri fazlasıyla kullanır. Bu eğilimin nedeni şairin çocukluğunda aranabilir. Çünkü yeni doğan çocuklarda bir süre gelişen, sonrasındaysa baskı altına alınan cinsel uyarılar, üçüncü veya dördüncü yaşta gözlemlenmeye uygundur (Freud, 1989, s. 59). Çocukluğundan kalma bastırılmış cinsel dürtülerin tezahürü olan küfürlere sıklıkla başvuran, ayakta kalabilmek ve hayatla baş edebilmek için büyük bir mücadele veren şair, rakiplerinin ona karşı giriştiği acımasızca mücadelede, deyim yerindeyse tek kişilik bir ordu gibi her cephede mücadele ederek hayatta kalmayı başarmış olmasına rağmen sıklıkla hayal kırıklığı yaşayıp sıkıntılı süreçlerden geçtiği için olumsuz bir enerjiyle yüklenmiştir. Hicivlerinde saldırgan bir tavır sergileyen Nefî, enerji boşalması yaşayabilmek için hiciv mecmuasındaki hemen hemen tüm manzumelerinde küfre başvurmuştur. Nefî'nin sade bir üslupla yazılmış küfürlü şiirleri, kendi devrindeki şiirle küfürleşme anlayışının bir sonucu olarak görülebileceği gibi bu galiz küfürler, onun bilinç dışının küfre olan yatkınlığının bir tezahürü olarak da değerlendirilebilir.

Nef'î, ruh dünyasındaki tahribatın etkisiyle muarızlarının kendisine karşı yürüttükleri mücadelede kaçmak yerine savaşmayı tercih eder ve sıklıkla küfre başvurur. Zira Timothy Jay, duyguların nörolojik kontrolünde hipotalamusta yer alan sempatik ve parasempatik sinir sistemi adı verilen sinirlerin uyarılma halinde bedene kaç veya savaş mesajı ilettiğini, kaç veya savaş mesajının insanlarda öfke, fiziksel saldırganlık veya sözlü saldırganlığa neden olduğunu, yapılan araştırmalarda uyarılma halinde limbik sistemdeki testosteron hormonunda artış olduğunu, limbik sistemde kontrol edilemeyen hormonlardan dolayı ortaya çıkan hasar sonucunda kişinin ya aşırı tepki gösterdiğini ya da saldırgan davranışlarını kestiğini, sözel saldırganlığın yani küfrün bu sebeplerden ortaya çıktığını savunur (Vural, 2019, s. 19). Bu çalışmanın hiciv bölümünde ele alındığı şekliyle Nef'î, kaçmayı devrin ileri gelen devlet adamları ve şairleriyle topyekûn bir mücadeleye girişebilecek kadar gözü kara bir şairdir. Bu gözü kara şair, bazen hicvin temel ögesi olan mizahı bir tarafa bırakmış; sin-kafli küfürleri rahatlıkla söyleyebilecek bir ruh haline sahip olmuştur. Nef'î, küfrü aynı zamanda bir kalkan ve kılıç olarak da kullanmıştır. Muarızlarının kendisine karşı yönelttiği küfürlere karşılık kendi küfürlerini ön saflara sürmüş ve tazyikin basıncını düşürmüştür. Kendisine yöneltilen saldırıyı bertaraf eden şair, karşı saldırıya geçmiş, söz kılıcının ucuna küfürlerini yerleştirerek acımasızca saldırmış ve rakiplerinin kalbine küfürlü kılıcını saplamıştır. Kendisine dokunulması durumunda küfürleriyle orantısız güç kullanabileceği mesajı veren Nef'î, rakiplerine gözdağı vermiş ve onları sindirme düşüncesinde olmuştur.

Nef'î'nin saldırgan kişiliğinin bir yansıması olan küfürlerin sosyal yönünün de olduğu unutulmamalıdır. 17. yüzyılın siyasal ve sosyal yapısı göz önünde bulundurulduğunda toplumsal ve siyasal hayatta yaşanan her türlü olumsuzluğun faturasının halka kesilmesi, ehil olmayan kişilerin ehliyet sahibi olması, rüşvet gibi toplumsal hayatı felç edecek hasletlerin sıklıkla yaşanır olması, şairi derinden etkilemiştir. Nef'î, küfrettiği devlet ricalinin çoğunun kötü hasletlere sahip birer liyakatsiz olduğu ve ülkeyi felakete sürüklediği kanaatindedir. Çevresinde cereyan eden olaylara kayıtsız kalmayan Nef'î, yaşanan birçok olumsuzluğu hicivlerine yansıtıp, hayatı pahasına da olsa küfretmekten çekinmemiştir. Yaşadığı yüzyılın siyasal ve sosyal manada kaotik ortamı içerisinde kendisine yer bulmaya çalışan şairin, stresli bir yaşama sahip olduğu, agresif davranışlar sergilediği, küfretmek suretiyle hem üstünlük elde etmenin hazzını yaşamak istediği hem de psikolojik olarak rahatladığı söylenebilir. Bireysel olarak sıkıntılar yaşayan şair, hem bu durumunu

anlatmış hem de sosyal ve siyasal manada gördüğü sıkıntıları dile getirerek adalet duygusunun zarar gördüğü hissini uyandırıp toplumsal düzeni sağlama konusunda da gayret sarf ettiği iddiasında bulunmuştur. Bunu gerçekleştirmek isterken de küfürlü bir üslup kullanmaktan geri durmamıştır.

Kıskançlık ruh hali de kişiyi küfretmeye yönelten faktörlerin başında gelir. İnsanın sahip olduğu bir şeyi kaybetmek istememesi ve onu korumaya çalışması kıskançlığın en temel özelliğidir. Elde edilmek istenen bir şeyin başkasına ait olduğu hissi insanın içini kemiren bir duygudur ve bu sinirsel ruh halini yaşayan bireyden sağlıklı davranışlar beklemek pek de mümkün değildir. Nef'î'nin yetişkinlikte yaşadığı kıskançlığın nedenleri, küçük yaşta iken babasını Kırım hanına kaptırmasında aranabilir. Kıskançlık duygusunu küçük yaşta iken yaşayan Nef'î'de Freud'un da tespit ettiği şekliyle kıskançlıkla ilgili çocukluk deneyimleri, yetişkin kıskançlığına ilişkin ipuçları verir. Zira yetişkinlikte, çocukluk döneminde yaşananlara benzer koşullar altında kıskançlık duyguları tekrar canlanır. Freud'a göre, terapinin amacı da çocukluk yaşantılarını ve bilinçaltını bilinç düzeyine çıkarabilmektir (Demirtaş: 2004, s. 14). Nef'î'nin mücadele halinde olduğu kişiler düşünüldüğünde onlara karşı kıskançlık beslediği söylenebilir. "Neyi, kimden kıskanıyor?" sorusunun cevabı verildiğinde bu kıskançlığın da sebebi daha iyi anlaşılacaktır. Nef'î, kendi şairlik kudretini her şeyin üstünde tuttuğundan, başka şairlerin kendisinden iyi olma ihtimaline bile tahammül edemez. Zira başkasının kendi denginde olması demek onun elde ettiği başarıya gölge düşmesine ve iktidardan elde ettiği çıkara bir ortağın çıkmasına neden olacaktır. Birçok padişahın gözdesi olmayı başarmış olan Nef'î, bu statüsünü kaybetme ihtimalini düşünmek bile istemez. Daha ileri gidilerek özellikle IV. Murad'ın bile sadece kendisine ait olduğu, onu başkaları ile paylaşmak istemediği ve padişahın gözdesi olmaya çalışan diğer şairlere karşı kıskançlık krizine benzer davranışlar sergileyip hasmane bir tutum takındığı ve bu durumun da küfretmekle sonuçlandığı tespitinde bulunulabilir. Nef'î'nin devlet ricaline karşı takındığı kıskançlığın sebebi olarak, kendisine ait olan devlet memurluklarından azledilmeye çalışılması ve bu hayattaki tek dayanağı olan IV. Murad'ın gözünden düşürülmeye çalışılması da görülebilir. Kıskançlık duygusunu fazlasıyla yaşayan Nef'î, bu duygunun esiri olarak hırçın yaradılışının da etkisiyle küfre başvurur. Nef'î'nin bu hayatta istediği şeylere kolay kolay sahip olamaması, bir dilim ekmeğin bile kendisine çok görülmesi, türlü sıkıntılar yaşamaması ve çok güçlü rakipler karşısında duyduğu kıskançlık ve

haset duyguları onun geçimsiz, küfürbaz bir insan olmasına sebebiyet vermiştir. Freud, Nef'î'nin bu durumunu özetlercesine kıskançlığın kaynağı olarak istediğimiz her şeye sahip olamayacağımız gerçeğine ilişkin, acı farkındalık ve başarılı rakiplere karşı duyulan haset duygularını görür (Demirtaş: 2004, s. 11).

Nef'î, çocukluğundan itibaren hayatta kalabilmek için türlü mücadelelere giriştiğinden ve sanatçı yaradılışının tezahürü olan kabiliyetiyle ön plana çıkmayı başardığından öz güveni yüksek bir karaktere sahip olmuştur. Sahip olduğu bu öz güven sayesinde megaloman kişiliğinin de etkisiyle kendisine yöneltilen eleştiriler karşısında saldırgan bir tutum sergilemiş, yaşadığı hayal kırıklıkları ve kişiliğindeki saldırganlık, onu küfürbaz biri haline getirmiştir. Zira Nef'î gibi öz güveni yüksek kişilerde kendini beğenmişlik, Adler'in (2010) tespit ettiği şekliyle onları çok geçmeden insanı oynanan bir oyunun gerçek bir oyuncusu olmaktan çıkarıp bir oyunbozana dönüştürür. Kendini beğenmişler kendini beğenmişliklerine doyum sağlamaktan alıkonulduğunda ise hiç değilse başkalarına üzüntü vermek, acı çektirmek isterler (Adler, 2010, s. 181-182). Nef'î, özel biri olduğuna olan inancından kendisini başkalarından üst bir yerde konumlandırıp ilişkilerini bu bakış açısıyla yönlendirmiştir. Kendisine hak ettiğine inandığı değeri vermeyenlere karşı sürekli bir mücadele halinde olmuştur. Çünkü bu tür insanların yürekleri kuşkuyla dolu olduğundan insan soydaşlarına düşman gözüyle bakarlar; bir savunma, bir savaş durumu yaşıyormuş gibi bir tutum takınırlar (s. 184).

5.2. Küfürün Süje Ve Objesi Olan Şair: Nef'î

Küfürbaz özellikler sergileyen Nef'î'nin çağdaşı olan birçok şairin de benzer özellikler taşıdığı ve 17. yüzyılda daha önceki yüzyıllardan farklı olarak küfürlü şiir yazan şairlerin sayısının çokluğu da göz ardı edilmemelidir. Özellikle Nef'î karşısında örgütlenen ve kendisini ağır biçimde hicveden şairler, onun daha da hırçınlaşmasına sebep olmuşlardır. Tıflî, aşağıdaki kıt'ada Nef'î için siyah yüzlü benzetmesi yapıp onu ötekileştirir ve çingene diyerek ırk üzerinden ona küfreder. Bunla da yetinmeyen Tıflî, Nef'î'yi Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Hüseyin'i Kerbela'da şehit eden Yezid'e benzeterek çok ağır bir ithamda bulunur ve onu alimlerin düşmanı olarak niteleyip domuza benzetir. Nef'î'yi Hz. Muhammed'in nefretini kazanmış biri olarak görür. Böylesine ağır ithamlar şairin daha da hırçınlaşmasına sebep olur:

*Nef'î rû-siyehin niydüğünü hep bildik
Kendi çinganedir amma babası Kürd-i pelid*

*Şimdi bildirdi dahi âli Rasûl'un buğzun
Ulema düşmeni hunzir Yezid ibni Yezid* (Yücebaş, 1976, s. 144)

Tıflî'nin kendisine yönelttiği ağır ithamlar ve küfürler karşısında Nef'î de misliyle karşılık vermiştir. Çünkü Nef'î, kendisine yapılan kötülüğe kötülük ile karşılık verme eğiliminde olmuştur. Zira kötülük toplumla zıtlaşmayı gerektirir. Kötülüğe karşı iyi olma hali şair tarafından bir acziyet olarak görüldüğünden toplumla zıtlaşan Nef'î, kötülüğü kendi özgürlüğünün güvencesi olarak görmüştür. Kötülüğü affetmek yerine buna misliyle karşılık veren Nef'î, IV. Murad'ın meclisinde Şehnâme'yi okumasıyla bilinen (Çınar, 2012, s. 89) Tıflî'nin bu meziyetinin onu şair yapmayacağını küfürlü bir üslupla izah eder. Şair, Nev'î-zâde Atâ'î'ye küfrederken Tıflî'nin de adını zikrederek Tıflî'nin şairliğini kendisine borçlu olduğunu, kendisinin onu ağır bir biçimde hicvetmesiyle Tıflî'nin meşhur olduğunu dile getirir. Nef'î, Tıflî'yi şair yaptığını; ama kendisine her sataşanı da şair yapamayacağını sin-kafli bir küfürle izah eder. Şairin galiz küfürlere sıklıkla başvurmasının nedeni açık saçık esprilerin anlatanı rahatlatması ve dinleyeni güldürmesinde (Freud, 1996, s. 79) aranabilir:

*Öyle şeh-nâme ile Tıflî g*tün pâk etmez
Olsa mûcî kadar üstâd-ı müselleme a köpek* (SK:4b/51)

*Ne bu ta'cîl ü tehâlûk bize g*t vermekde
Sanma Tıflî gibi her s*kdüğümüz şâ'ir olur* (SK:114/2)

Kafzâde Fâ'izî, Nef'î'ye yeni bir şiir tarzı oluşturmak için İran'ın ünlü şehirlerine gitmeye gerek olmadığını söyler. Şaire yeni bir şiir tarzı oluşturamayacağı üzerinden eleştiri getiren Kafzâde Fâ'izî, Nef'î'yi kötü bir yolun yolcusu olarak görür. Sivri ve keskin dili dolayısıyla *bed-mezheb* olarak nitelendirilen şaire ahlaksız bir p*z*v*nk yakıştırması yaparak küfre başvurmuştur. Bu küfürle de yetinmeyen Kafzâde Fâ'izî, Nef'î'nin karısının mahremiyetini ayaklar altına alıp Nef'î'nin karısının cinselliği üzerinden ona küfrederek çok ağır bir tahrikte bulunur:

*Taze eş'âr deyü ey gidi-i bed-mezheb
Gitme gel yok yere Tebrîz ü Kum u Şîrâze*

Düşmesün gel yok yire tılağı karınun ağzından

Olmaz ey Nef'î sana böyle zebân-ı tâze (Güven, 1997, s. 300)

Kendisine edilen ağır küfürler karşısında şerefi ve aile mahremiyeti ayaklar altına alınmak istenen Nef'î'nin bu durum karşısında sessiz kalacağı düşünölemeyeceğinden o da muarızına küfredip muarızının aile mahremiyetini ayaklar altına almıştır. Zira insan canını sıkkan bir durumu yadsıdığında, davranışını haklı gösterecek bir neden bulduğunda psikolojik zedelenmeye ya da değerini yitimeye karşı “ego” savunma mekanizması geliştirir. Fakat çoğu zaman kişi, geliştirilen bu savunma mekanizmasının farkında olmayıp bu mekanizmanın gerisinde yatan dinamik güçlerden haberdar değildir. Geliştirilen bu tepkilerle insan, kendi gözünden değerinin yitirilmesine neden olabilecek yenilgi gibi dış tehlikelerden ya da suçluluk duygusu uyandıran iç tehlikelerden korunmuş olur, çoğu zaman tehlikelere karşı savaşıarak bir korunma sağlar (Geçtan, 1998, s. 73). Geliştirdiği savaşıma refleksiyle tehditlerden ve suçluluk duygusundan korunan Nef'î, Kafzâde Fâ'izî'nin amacının hiciv savaşı olması durumunda bu savaşta karşılaşacağı yeni dilin yaralarına hazırlıklı olması gerektiğini söyler. Kendi tarzını yeni bir dile benzeten şair, bu dilin yaralayıcı özelliği üzerinde durarak muarızına gözdağı verme gayesindedir. Muarızına gözdağı vermekle yetinmeyen şair, erkek cinselliği üzerinden mühtecen bir şekilde Kafzâde Fâ'izî'nin karısına küfrederek kendi karısına edilen küfrün intikamını almaya çalışır. Söz meydanının herkese açık olduğunu, kendisinin bulunduğu yerde söz söylemek için Tebriz'e kadar gitmeye gerek olmadığını söyleyerek küfrederken bile kendi şairliğinin büyüklüğünü satır aralarına sıkıştırır:

Ceng-i hicv ise muradun eger ey Kâfoğlı

Sen de ne imiş göresin zahm-ı zebân-ı tâze

Kîrümüzle tılağın 'avratının dilleşti

İşte meydân-ı suhan gitmeyelüm Şîrâza (SK: 96/1-2)

Kafzâde Fâ'izî, Nef'î için “dilini tutamayan çingene yüzlü” yakıştırmaları yaparak hakaretlerine devam eder. Şairin dilini tutamayıp ağzına her geleni söylemeyi alışkanlık haline getirdiği göz önünde bulundurulduğunda neden böyle bir eleştiriye maruz kaldığı daha iyi anlaşılacaktır. Kafzâde Fâ'izî'nin Nef'î'nin herkesin arkasındaki pisliğini yediğini

söyleyerek onu daha da hırçınlaştırır ve *b*k* kelimesi üzerinden şairin yaptığı işin pisliğine, vurgu yapar. Kafzâde Fâ'izî, küfürlerinin dozunu artırıp daha önce de yaptığı gibi şaire ahlaksız, Yahudi yakıştırması yaparak şairlerin kendisine karışmadığı halde onun saldırgan tavırlar sergilediğini söyleyerek karısı üzerinden ona saldırıp, dönemin kültüründe namuslu bir erkeğin cinayet sebebi sayabileceği tarzda bir küfürde bulunarak namus, haysiyet ve şeref kavramlarını ayaklar altına alıp çok ağır bir tahrikte bulunur:

*Dilini tutsana ey Nef'i-i çingâne likâ
Buldığın b*ku yimek herkese ardınca neden*

*Her kişi gözüün önünde karını s*kmededür
A cıfit gidi sana neyledi erbâb-ı suhan* (Güven, 1997, s. 300)

Yukarıdaki şiirin ağır tahriki altında ezilmesi pek de düşünülemez olan Nef'î, içindeki gölge arketipini açığa çıkararak muarızına, onu eş cinsel birine benzetererek saldırır. Zira gölge arketipi kişinin aşağı düzeydeki yanı, bilinç dışının bütün tarihsel görünümünü kapsayan, genellikle suçlu, gizli ve bastırılmış kişiliktir (Jung, 2006, s. 406). Bastırılmış duygularını açığa çıkaran şair, eş cinsellikle ilgili küfürlerde sıklıkla yaptığı gibi kendisini aktif, muarızını pasif bir durumda gösterme eğilimini burada da sergiler. Eş cinsel içerikli küfürlerle üstünlük kurma gayesi güden şair, bu tür küfürlerin boyundan büyük işlere girişen muarızlarını iyice itibarsızlaştırdığının farkındadır:

*Her ne denlü süst olursa hor bakma kîrûme
Ejdehâ-yı Kûh-ı Kâf olur görünce g*tüni* (SK: 93/2)

Ganîzâde Nadirî, necis olan kelimelerle Nef'î'ye küfrettikten sonra İslam dininde günahkârlıklarıyla isimleri zikredilen Deccal ve Ebu Cehil'e göndermede bulunarak şairin ecdadına ve evladına küfretmek suretiyle tüm soyunu itibarsızlaştırma çabası güder:

*Geldi b*kun ağızunda eyâ Nef'i-i ma'bûn
Hicv ile seni Sâmî-i pür-zûr sıkınca*

*Evlâdına nefrîn ola Deccâle varınca
Ecdâdına la'netler Ebû Cehle çıkınca* (Güven, 1997, s. 303)

Ganîzâde Nadirî, Nef'î'nin sin-kaflı küfürlerine en çok maruz kalan şairlerden olup arif olanların, utanmaz arlanmaz Nef'î'yi hicvetmediğini söyleyerek karşısındaki acizliğini

itiraf eder gibidir. Nef'î'nin en galiz küfürler karşısında bile serinkanlılığını koruduğunu ve bunlara itiraz etmediğini dile getiren Ganizâde Nadirî, dostlarının kılıç gibi keskin küfürler etmekten sıkıldıklarını ve bundan vazgeçtiklerini dile getirerek şairi ok işlemeyen bir canavara benzetir. Ganizâde Nadirî'nin ve dostlarının Nef'î karşısındaki mağlubiyetlerinin dile getirilmesi gibi okunabilecek aşağıdaki mısralar, şairin hiciv dolu şiirlerinin ve küfürlü söylemlerinin muarızlarını bezdirdiğinin ve sindirdiğinin açık ifadesi gibi görülebilir:

*'Ârif olan Nef'î-i bi- 'ârı hicv eyler mi hiç
P*şt dirsün *bne dirsün kendi inkâr eylemez*

*'Âciz oldı hâsılı şemşîr-i tab'-ı ehl-i dil
Gûyiyâ bir cânuardur tîğler kâr eylemez* (Güven, 1997, s. 303)

Nef'î'nin muarızını Ganizâde Nadirî'ye Kirli Nigâr ismini vererek ona eş cinsel yakıştırmaları yaptığı, çalışmanın önceki bölümlerinde dile getirilmişti. Kendi şairlik yeteneğini denize benzeten Nef'î, yaradılışının bulanıklığı derken çocuklukta yaşadığı ağır travmanın ruh dünyasında meydana getirdiği etkiden bir türlü kurtulamadığını itiraf eder gibidir. Bu bulanıklığın coştüğünü ve bir sel gibi önüne gelen her şeyi birbirine katarak mahvettiğini ifade eder. Ahlaksız bir kadın ve fahişeye benzettiği Ganizâde Nadirî'nin bundan sonra bir mücevhere benzeyen çok değerli sözlerini küpe gibi kulağında taşıyacağını beyan eder. Nef'î, Ganizâde Nadirî'ye erkeklik üzerinden değil de onun erkeklik gururunu ayaklar altına alacak şekilde fahişelik üzerinden saldırıp sadist duygularını açığa çıkarır. Şair, fahişeye benzettiği Ganizâde Nadirî'ye küpe hediye ettiğini söyleyerek onun fahişeliği karşısında bir hediye aldığı imasında bulunup muarızının ezikliğine vurgu yapar:

*Ne keder verse gerek Kirli Nigârın hicvi
Gerçi deryâ gibi tab'um bulanup cûş etdi*

*Ben de hicv eyledüm ol forku nihâyet diyeler
Gevher-i nazmını bir kahpeye mengûş etdi* (SK: 63/12-2)

Nev'î-zâde Atâ'î, Nef'î'yi hicvetmenin çok değerli olduğunu, hayırlı bir iş yapıldığını söyleyerek Nef'î'nin hayırsız işlerle uğraştığını ve hicvedilmeyi hak ettiğini dile getirir. Nef'î'ye sözün oklarını saplamanın domuz öldürmek kadar hayırlı bir iş olduğunu vurgulamıştır:

Ben seni hicv eylemek elfâz-ı gûher-bâr ile

Bir tonuz kesmek gibidür tîğ-i cevher-dâr ile (Güven, 1997: 310)

Nev'î-zâde Atâ'î, aşağıdaki beyitlerde ironi yaparak tevriyeli bir üslupla İstanbul şehrinin şöhretlilerinin bile şairi hicvedebilecek kabiliyette olmadığını söyler. Nef'î'nin çok değerli bir hazine olduğunu söyleyen Nev'î-zâde Atâ'î, onun şöhretinin bilinmediğini söyleyerek kelime oyunu yapmış ve onunla alay etmiştir. Nef'î'nin milleti ve mezhebi bilinmeyen biri olarak gösterilmek istenmesi soysuz biri olduğu imasında bulunmak içindir. Nef'î'ye eş cinsellik, ahlaksızlık, p*z*v*nklik ithamlarında bulunan Nev'î-zâde Atâ'î, şairi yerin dibine batırmak için kelimelerin anlam dünyasından ziyadesiyle yararlanır. Kelimelerin gücünden faydalanan Nev'î-zâde Atâ'î, şaire ahlaksızlık göstergesi olan ithamlarda bulunarak onu istenmeyen insan durumuna düşürmek ister. Nev'î-zâde Atâ'î'nin de hamî desteğini almak istediği düşünüldüğünde bu itibarsızlaştırma ve gözden düşürme eğiliminin durduk yere ortaya çıkmadığı görülecektir. Nev'î-zâde Atâ'î, bu küfürlerle Nef'î'ye cinsel kimlik üzerinden saldırarak ruhsal çöküntüye sebebiyet verecek şiddetli bir travma yaratmak ister:

Şöhre-i şehri Stânbül eyledi hicvün seni

Nef'î'yâ ma'zûr tut vaz'un katı hîzânesün

Milletün hem mezhebün bilinmedi gitdi senün

*P*şt degül gidi degül pâzenk değülsün yâ nesün* (Güven, 1997: 310)

Nef'î, muarızlarının küfürleri karşısında ruhsal çöküntüye uğrayıp bir travma yaşamak yerine saldırgan/sadist bir ruh hali ile diğer muarızlarına yaptığı gibi Nev'î-zâde Atâ'î'yi de insan içine çıkamayacak bir hale sokmak için küfrün her türlüsüne başvurur. Küfrü bir savunma mekanizması olarak kullanır. Gerçi insan zorlanma durumlarını yenmek için çaba göstereceği yerde ruh sağlığını veya kişiliğinin değerini korumak adına savunma mekanizmalarını kullanır. Ama bu savunma mekanizmasını kullanan insan, benmerkezciliği nedeniyle yakın ilişkiler kuramaz. Sorunları çözme çabası gösteremediği için suçluluk duyar, yaşamında aradığını bulamama ve mutsuzluk varlığına egemen olmaya başlar. (Geçtan, 1998, s. 74). Zira Nef'î, bu savunma mekanizmalarının ağır etkisi altında çoğu kişiyi kendisine düşman görüp başkalarını rahatlıkla tahakkümü altına alabileceğini düşünerek saplantılı bir insan portresi çizer ve muarızına karşı olan nefretini dile getirir. Zira

yaradılıştan gelen bir duygu olmayan nefret, az çok farkında olunan bir suçluluk kompleksiyle çatışma içindeki ruhta daima beslenip büyütülmesi, varlık düzleminde ortaya konan bir duygudur. Nefret eden kişinin, nefretini uygun tavır ve davranışlarıyla göstermesi, hatta deyim yerindeyse, tüm varlığıyla bizzat nefret duyması gerekir (Fanon, 2016, s. 74). Bu nefret dolu saplantılı ruh halinin tezahürü olarak Nev'î-zâde Atâ'î'ye eş cinsellik yakıştırmaları yapan şair, onun şair geçindiğini ama boş laflar söylediğinde de başkaları tarafından küfre maruz kaldığını sin-kafli bir küfürle izah eder. Nev'î-zâde Atâ'î'ye olan öfkesi dinmeyen Nef'î, aşağıdaki ikinci beyitte erkeklik organına benzettiği hicivleri ile muarızını söz söyleyemeyecek bir hale soktuğunu ifade ederek onun bir daha söz söylemeye cesaret edemeyeceğini söyler:

*Nev'î-zâde o kekez hem bize şâ'ir geçinür
Hem yine herzeli sözde katı çok yer s*kilür*

*Kîr-i hicv ile g*tün ağzına döndürdüm anun
Dahi söyleyemez söylese b*k yer s*kilür*

(SK: 121/1-2)

Çocukluğunda yaşadığı travma, hayatta kalma mücadelesi, saraydan uzaklaştırılabilme için maruz kaldığı entrikalar, defalarca devlet görevinden azledilmesi, liyakatsiz devlet ricali ve kendisine karşı duyulan haset ve kıskançlık duyguları hırçın bir yaradılışa sahip olan Nef'î'nin psikolojisini derinden etkilemiştir. Nef'î, kendi şiirlerinde Arapça küfretmek manasına gelen *şetm* kelimesini doğrudan doğruya kullanarak küfrettiğini açıkça dile getirir. Kendi babasını hicvetmek için yazdığı şiirde *şetm* kelimesini kullanarak babasına bile küfretmekten haz alan bir insan portresi çizer. Cinsel itkilerin çocuklukta değil ergenlik döneminde uyandığını savunan halk düşüncesine karşı çıkan Freud (1989), yetişkin bireylerin tepkilerinin açıklanmasında kalıttan önce çocukluk döneminin ele alınması gerektiğini ve çocukluk döneminin etkisini tespit etmenin önemine vurgu yapar (s. 55). Freud'un bu tespitleri ışığında şairin cinsel içerikli küfürlerinin sebebi hakkında bilgi sahip olmak için şairin çocukluğuna kadar inmek gerekir. Zira babasızlığın acı tecrübesiyle erken yaşlarda yüzleşmek zorunda kalan Nef'î, saldırgan/sadist davranışlar sergilemek suretiyle babasından intikam alırcasına en galiz ifadelerle babasına saldırıp babasının acı çekmesi üzerinden mutlu olmaya çalışmıştır. Kendi halinin görüldüğünde dostları tarafından hayrete düşülecek olması, babasına küfredilecek olması, çalışmanın başından beri izah edilmeye

çalışıldığı şekliyle babasız kalan bir çocuğun ruh dünyasında yaşadığı ve bir ömür boyu etkisinden kurtulamadığı trajik terk edilmenin meydana çıkardığı olumsuzlukları izah içindir. Aşağıdaki beyitten de anlaşılacağı üzere Nef'î, sürekli olarak babasızlık dolayısıyla yaşadığı sıkıntıları dile getirmiştir. Dostlarının da çok yakından bildiği üzere bu sıkıntıların müsebbibi olarak gördüğü babasına olan kini hiç bitmemiştir. Şairin dostlarının bazılarının babasına sövmesi, bazılarının da Kırım hanına gülmesi, çevresindekilerin bile babasına olan öfkesine ortak olduklarını ortaya koyması açısından manidardır. Kırımlı bir din adamı olan dostu Mîr Şeref'in bile kendisine hayır duası ettiğini belirterek babasına karşı olan tutumunda dostlarının kendisinden yana tavır aldıklarını ve kendisini haklı gördüklerini ifade eder:

Bu hayret ile varup geldigümce ahbaba

Kimi söger pedere kimi güler Hâna

Biri ki Mîr Şerefdür Kırımî ahbâbun

Du'â-yı hayr eder olmaz hem ol kadar Hâna

Görünce hâlimi şetm-i galiz eder pedere

Döner yemîn eder ardımca hem Tatar Hâna (SK: 1/ 23-25)

Şair, Gürcü Mehmed Paşa'ya küfretmenin neticesinde idam edilecek olsa bile gördüğü yanlışları dile getirmekten vazgeçmeyeceğini söyleyerek küfretmekten/şetm etmekten aldığı hazzı doyasıya yaşamak istediğini dile getirir. Gürcü Mehmed Paşa, küfürler karşısında katliama girişecek olsa bile bu katliamlar onu korkutmayacak ve şair, doğru bildiği yolda korkusuzca ilerlemeye devam edecektir:

Sana şetm etmek olursa eger katle sebep

Katl-i 'âm eyle heman turma dem-â-dem a köpek (SK: 3/18)

Ekmekçizâde Ahmed Paşa, Nef'î'nin küfrettiği şahıslardan olup, sarışınlığı şair tarafında çoğu kez alay konusu edilmiştir. Ekmekçizâde Ahmed Paşa'ya doğrudan küfretmek sözcüğünü (*şetm*) kullanan şair, hakaretlerine devam eder:

Her gören çehre-i murdârını şetm eyler iken

Ya'ni şol mertebe müstekreh-i nâ-kâbil iken (SK: 6a/35)

Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâ adlı eseri incelendiğinde küfürlerin genellikle aşağıdaki başlıklarda toplandığı görülmektedir:

5.2.1. Eril bir bakış açısıyla küfretmek

Erkek cinsel kimliği erkeğin varlığını idame ettirebilmesi için hayatî öneme haizdir. Erkeklik bitince soyun devamı da biteceğinden bu kimliğin zarar görmesi erkek açısından yok olmayla eş değerdir. Dolayısıyla erkeği erkek yapan cinsel organın yokluğu, Oidipus kompleksindeki hadım edilme korkusuna benzer bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Şairin muarızlarını erkek cinsel organından yoksun kişilermiş gibi göstermesinin sebebi, onların tanımlayıcı kimliklerine saldırıp erkek olarak var olmalarına büyük bir darbe vurarak onları yerle bir etmek içindir. Şair, muarızlarını mahvetmeye çalıştığında sıklıkla saldırgan/sadist küfürlere başvurur. Gerçi bu küfür kelimelerinin hemen hepsi yan anlamlı olup bu kelimeler, imalarının tabu değerini aşan duygusal bir saldırıyı ihtiva eder (Mohr, 2015, s. 23). Bu küfürler gerçekleştirilecek bir eylem manasında olmayıp cinsel ilişkide kendisini aktif, muhatabını pasif ve edilgen durumda gösterme çabasının yansımasıdır. Bir iktidar alanı olarak görülen cinsel içerikli küfürlerde muktedir olma gayesi güdülür. Nef'î, küfretmek suretiyle üstünlüğünü ortaya koymak istediği gibi rakibini küçük düşürüp aşağıladığında ve değersiz kıldığında onu komik duruma da düşürmek suretiyle düşmanlarını alt etmenin hazzına da ulaşır (Freud, 1993, s. 134). Muarızlarını alt etmenin hazına ulaşmak isteyen Nef'î, bu yolda hiçbir sınır tanımaz. Ahlakî değerleri hiçe sayan bir bakış açısıyla sin-kafli küfürlere sıklıkla başvurur. Sohbet havası içerisinde hiçbir sıkılma belirtisi olmadan iki dudağının arasından bir anda çıkan sözcüklerle içinden geçenleri, sözün nereye varacağını düşünmeden bir çırpıda söyler.

Nef'î, devletteki görevinden defalarca azledilmesine vesile olan Gürcü Mehmed Paşa'ya bitmek tükenmek bilmeyen bir öfke duyar. Ona karşı hırçın davranışlar sergiler. Önemli bir devlet adamı olan Gürcü Mehmed Paşa, şairin devrindeki pek çok kişiye yönelttiği edep ve ahlak dışı küfürlerine fazlasıyla maruz kalmıştır. Nef'î, diğer sadrazamlarla olduğu gibi Gürcü Mehmed Paşayla da sürekli kavga halindedir. Şairin iktidar karşısındaki bu tavrının kişisel çıkarlarının zarar görmesinden farklı nedenleri de olabilir. Zira yönetici, neredeyse her zaman bir hasımdır. Bir yandan tahakküm edilmek isteyen insan, aynı oranda yönetici güce karşı çıkma iştihakı içerisinde (Simmel, 2009, s. 115). Aynı şekilde muhalefette bulunan kişi, kendi davranışının farkına varmadığı gibi hep dirlik ve düzeni savunduğuna, barış ve uzlaşmaya her şeyden çok değer verdiğine inandığını ve bunun için düşmanca ve savaştı bir ruh hali ile birtakım kanıtlar öne sürdüğünü savunur (Adler,

2010, s. 105). İktidarı temsil eden Gürcü Mehmed Paşa'ya karşı saldırgan tavırlar sergileyen muhalefetteki şair, paşaya hakaret ettikten sonra onu bir eşeğe benzetip ona fahişlikle itham ettiği Kirli Nigâr'ın yakışacağını söyleyerek onların ahlaksızlıklarına vurgu yapar. Nasıl küfretme eyleminde başkalarının da küfrü duyması, küfredenin farklı bir haz yaşamasına vesile olacaksa Nef'î de ahlaksızlıkla itham ettiği Kirli Nigâr'ı, Gürcü Mehmed Paşa'nın sırtına bindirerek bu ahlaksızlığı herkese teşhir edeceğini söyleyerek bu komik durumun hazzını diğer insanlarla birlikte yaşamak ister. Gürcü Mehmed Paşa'yı eşeğe benzeten şair, onun soyunun devam etmeyeceğini dile getirerek cinsel manada yetersizliğine vurgu yapıp ona Kirli Nigâr gibi bir ahlaksızın layık olduğunu söyleyerek paşayı rezil etme çabasıdadır:

*Sen t*şaksuz eşek ol kirli or*sıbı yaraşur*

Bindürüp sırtuna teşhîr edersem a köpek (SK: 4a/31)

Nef'î, şiddetin farklı bir şekli olan başkaları üzerinde tahakküm sağlama düşüncesinde olmuştur. Şairin bu düşüncesi başkalarına ıstırap çektirmeyi beraberinde getirdiği gibi başkalarını tam olarak etki alanına almak, onları çaresiz kılmak ve onlarla kedinin fare ile oynadığı gibi oynamayı da gerekli kılmıştır. Çünkü başkalarını aşağılamak suretiyle acı çektirmek, şiddetin asıl amaçlarından biridir. Zira kendini savunma gücünü yitirmiş bir insan üzerinde ona zorla acı çektirmekten daha büyük bir egemenlik kurma yolu olmadığı gibi sadist dürtünün özünde başka bir kişi üzerinde kesin egemenlik kurmanın getirdiği zevk yatar (Fromm, 1990, s. 29). Nef'î, bir erkeğe normal şekillerde saldırmak/küfretmek yerine onu karşıtıyla nitelendirip cinsel kimliğini saptırarak onu en zayıf yerinden vurup muarızının toplumsal ve ruhsal olarak bir yıkım yaşamasını arzular. Kirli Nigâr'ın ilan edilmiş bir eş cinsel olduğunu söyleyen şair, bu durumun ortaya çıkaracağı yıkım ile onun üzerinde mutlak bir tahakküm kurar, ona acı çektirir; onu düzenbaz bir fahişe olarak nitelendirip çaresiz kılar. Eril/sadist bir bakış açısıyla onun ahlaksızlığına vurgu yapar, rezil etme gayesi güder. Kendisini bir kadı olarak gören Kirli Nigâr'ın evinde mahkeme kurulamayacağını o evin ahlaksızlıkların yapıldığı kötü bir yer, şarap küpüyle dolu bir meyhane olduğunu söyleyerek onu halkın nazarında itibarsızlaştırmak ister. Amaç sadece itibarsızlaştırmak olmayıp bu ahlaksızlıktan dolayı sadist bir bakış açısıyla Kirli Nigâr'ın katline zemin hazırlamaktır. Zira "Sadizm, mazoşizmin "diyalektik" ters yüz oluşudur. Kurban rolünü arzu eden özne, işkenceci olmayı seçer. Sadist, amacına ulaşmış olduğuna kendisini inandırmak ister. Çünkü

sadistin şiddeti, tanrısallığa ulaşmayı hedefleyen çabaların bir yenisidir.”(Girard, 2001, s. 155).

**bne dellâli ‘aceb kahbe-i mekkâredür ol*

*P*ştdur fâhişedür bâdıcân ile şalgâm a köpek (SK:4a/39)*

Evvelâ mahkeme olur mı ol evde kim ola

*Hem s*kiş-hâne vü hem mastaba-ı hum a köpek (SK:4b/46)*

Gürcü Mehmed Paşa’yı gönül dostu insanların düşmanı bir eşek ve köpek olarak gören şair, paşanın katledildikten sonra cehennem dibinde bir makama yerleştiğini söyleyerek hak ettiğini bulduğunu ifade eder. Nefî’nin paşaya duyduğu öfke o kadar büyüktür ki paşanın ölümü onu çok mutlu eder ve ölünün arkasından bile küfretmekte beis görmez. Şairin bir insanın ölümünden haz duyması, içindeki yıkıcılığının dışa vurumudur. Çünkü insan, biyolojik olsun ekonomik olsun hiçbir akla yatar kazancı olmaksızın kendi türünü öldüren ve yıkan bir varlık olabilen tek canlıdır (Fromm, 1993, s. 274). Nefî’nin muarızının acısı karşısında mutlu olduğu, sadist eğilimler sergilediği bilinen bir hakikattir. Zira Girard (2001), sadistin ancak kurbanını ikinci bir kendisi yaparak dolayımlyıcı olduğu yanılsamasına kendini inandırabildiği, tam da eziyeti artırdığı anda acı çeken ötekinde mutlaka kendini göreceği, kurbanla cellat arasında çok sık rastlanan o garip birleşmenin derin anlamının burada aranması gerektiği kanaatindedir (s. 155). Nefî, kendisine büyük acılar yaşatan Gürcü Mehmed Paşa’yı kurban olarak seçip onun celladı olmaya çalıştığında, esasında onunla özdeşleşmiş gibidir. Hâşimî adlı şair üzerinden paşaya sin-kafli bir küfür savuran Nefî, İslam dininin haram saydığı domuza benzettiği paşanın öldüğünü ve ölümüne tarih düşüldüğünü söyler. Gürcü Mehmed Paşa’ya duyduğu nefretten dolayı onu bir Müslüman olarak görmez, o cehennem en dibini hak eden biridir. Gürcü Mehmed Paşa ile Nefî arasındaki çatışmada her iki taraf da karşısındakini yok edilmesi gereken bir düşman olarak görmüştür. İnsanlar arasındaki her türlü etkileşimi toplumsallaşma olarak gören George Simmel (2009), tek başına sürdürülmesini imkansız olarak gördüğü çatışmayı da toplumsallaşma olarak görür. Ona göre nefret, haset, muhtaçlık ve arzu, çatışma nedenleri olup çatışmanın amacı muhtelif ikircikleri çözmek suretiyle bir şekilde birliğe ulaşma çabasıdır. Bu çaba neticesinde çatışan taraflardan biri de yok edilebilir (s. 87).

*Ehl-i dil düşmeni har ya'ni köpek Gürcî kim
Katl olup ka'r-ı cehennemde makâmın buldı*

*Hâşîmî kîrini üç kerre sokınca g*tüne*

Dedi târihini onun koca hünzîr öldi (SK: 5/1-2)

Nef'î, Nev'î-zâde Ata'î'yi işve yapan eş cinsellere benzeterek onun ahlaksızlığına vurgu yapar. Nev'î-zâde için hakaretlerine devam eden şair, kendisinin başkaları gibi onu arzulamadığını söyleyerek Nev'î-zâde'yi insan içine çıkamayacak bir hale sokmayı amaçlar. Eş cinsellik üzerinden muarızına saldıran şair, aynı zamanda muhatabına şunu söylemek istemektedir: “Ey, Nev'î-zâde! Benim etrafımda dolanııp seni arzulamam/hicvetmem için beni tahrik etmene gerek yok. Esasında ben seni arzulamaya/hicvetmeye başkaları kadar istekli değilim. Ama haddini aşarsan seni ne hale sokacağımı da bilmeni isterim.” Devamında Nev'î-zâde'yi deve dudağı gibi sarkık dudaklı biri olarak niteleyerek onunla dış görünüşü üzerinden alay etmek istemiştir. Onunla alay etmekle yetinmeyen şair, muarızını sin-kaflı küfürlerle yerin dibine batırma gayreti içerisinde olmuştur. Nef'î, muarızını bir fahişeye benzeterek ona değersiz bir meta özelliği kazandırır. Nev'î-zâde Ata'î'nin elden ele dolaşan değersiz bir meta olarak görülmesi, eril bir bakış açısıyla Nev'î-zâde Ata'î'ye biçilen rolü ortaya koyar:

Nev'î-zâde bize bu şîve-i hîzâna neden

*Seni s*kmek bize eller gibi matlab değül a*

*Kim s*ker sencileyin dîvi eşekler s*ksün*

A kekez hâdise müzekkîr-i şütür-leb değül a (SK: 17/1-2)

5.2.2. Hayvan isimlerinin kullanılmasıyla küfretmek

Nef'î'nin muarızlarına karşı hayvan benzetmeleri kullanması muarızlarının hayvanî yönüne vurgu yapmak içindir. Zira hayvanlar akıldan yoksun olduklarından içgüdüleri ile hareket ederler. Şair, muhataplarının da tıpkı hayvanlar gibi akılsız canlılar olduğu kanaatinde. Şaire göre muarızları sadece akıldan yoksun olmayıp bazı hayvanlar gibi aşağılık özelliklere sahiptirler. Gürcü Mehmed Paşa ile sürekli kavga halinde olan şair, paşaya deve deyip paşayı yuları olmayan fil yüzlü beygire benzetir. Paşayı semeri olsaydı Deccal'in eşeğine de benzeteceğini söyler. Dev, yular, beygir, fil yüzlü, eşek, semer

tabirlerinin kullanılmış olması tamamıyla hayvan benzetmeleri üzerine hakaret etme amacıyladır. Genel manada birine hayvan benzetmesi üzerinden küfretmek çok yaygın bir durumdur. İnsanları komik duruma düşürüp akıldan yoksun oldukları izlenimi vererek onlara bu şekilde hakaret edip itibarsızlaştırmak Nef'î'nin sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir:

Ne dîv efsârı yok bir bârgîr-i fil-peyker kim

Hâr-ı deccâldür derdüm eger olsaydı pâlânı (SK: 2/2)

Gürcü Mehmed Paşa ile kavgaya devam eden Nef'î, paşanın şeklinin tıpkı Nev'î-zâde gibi uğursuz bir file dönüştüğünü söyleyerek onunla alay eder. Şair, başkaları ile alay ederken bunu bir amaca ulaşmak için yapar. Hicvin ve küfretmenin temelinde yatan esprinin iki amacı vardır: Bunlardan ilki saldırı, yergi, savunma amacına yönelik düşmanca bir eğilime sahip iken ikincisi teşhir amacına yönelik açık saçıklık hedefini güder (Freud, 1996, s. 76). Freud'un tespitlerine uygun davranışlar sergileyen şair, esprili bir şekilde paşa için arkasında uzun bir hortuma benzeyen kuyruk benzetmesini sin-kaflı bir küfürle yaparak hakaretinin dozunu artırır:

Dönerdi Nev'î-zade gibi şekl-i fil-i ma'kûsa

*G*tünde kîr-i hardan olsa bir hortum-ı tûlânî* (SK: 2/3)

Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'yı anlayıştan yoksun, olgunlaşmamış, ahlaksız biri olarak görür. Böyle birinin sadrazam olmasına akıl sır erdiremez. Zamanında kendisinin de paşayı övmesinden dolayı tıpkı onu öven diğerleri gibi hata yaptığını kabul edip ormanda yaşama hırsıyla yanıp tutuşan böyle bir orman kaçkınının övülmesine bir mana veremez:

Ki ne idrâki var ne rüşdi var ne hüsn-i ahlâkı

Hîç insân medh eder mi böyle hırs-ı çengelistânı (SK: 3a/41)

Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'ya karşı olan yarasının taze olduğunu ve bunları unutmadığını söyleyerek intikam ateşi ile yanıp tutuştuğunu beyan eder. Gürcü Mehmed Paşa, şairin yaşam hakkını elinden almaya yönelik davranışlar sergilediğinden Nef'î'nin paşaya öfkesi hiç eksilmez, aksine bu öfkenin dozu giderek artar. Çünkü şiddet insanın kendi yaşamını, özgürlüğünü, onurunu ve malını korumak için başvurduğu bir yöntem olarak görülebilir (Fromm, 1990, s. 21). Paşaya yönelik şiddet eğilimde olan şair, fırsat buldukça paşaya en ağır şekilde küfretmek suretiyle paşaya olan öfkesini dile getirir. Şair, paşayı kuduran bir köpeğe benzetererek esasında onun kontrol edilemeyen gücünü ifade eder; onun sağa sola saldırması ve kendisini ısırması ile paşanın kontrolden çıktığını izah eder:

Ki ferâmûş edip ol mertebe zahmun acısın

Kudurup yine ısırduñ beni muhkem a köpek (SK: 4a/27)

Ekmekçizâde Ahmed Paşa'ya karşı da küfürlü bir dil kullanan şair, I. Ahmed'in, defterdarlık görevinde bulunan ve rüşvet almasıyla bilinen Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın yaşamasına müsaade etmeyeceğini söyler; köpek benzetmesi yaparak hakaret ettiği paşayı idam edilmesi gereken bir şeytan olarak görür. Bir insanı şeytanlaştırmak ve idam edilmesini istemek, bundan zevk almak ancak psikolojik olarak bilinç dışının derinliklerinde farklı duyguları yaşayan insanlara özgü bir davranışla izah edilebilir:

İ'tikâdum bu ki bir ân komayup dünyâda

Öldürüp ol iti sıyardı putın Şeytânun (SK:6a/20)

Nef'î, Şeyhülislam Yahyâ Efendi'yi uyuz bir eşek olarak görmek suretiyle ona hakaret eder. Şeyhülislam Yahyâ Efendi'nin görünüşü ile alay eden şair, onu ormanda yaşayan bir maymuna benzeterek komik duruma düşürür:

Bir uyuz har mülazımı var kim

Şekli maymûn-ı cengelî görünüür (SK: 7b/22)

5.2.3. Necis kelimelerin kullanılması suretiyle küfretmek

Megaloman bir bakış açısına sahip olma Nef'î, kendisini hayatın merkezinde gördüğünden başkalarının kendisinden daha iyi olma haline tahammül edemez. Şair, bu tahammülsüzlüğün etkisiyle çoğu zaman bir itibarsızlaştırma yöntemi olan ve söylendiğinde hoş gitmeyen, insanda tiksinti uyandıran, mide bulandıran kelimeleri kullanmak suretiyle muhataplarını necis olmak üzerinden küçük düşürmeye çalışarak onları insan içine çıkamayacak bir hale sokmayı amaçlar. Aşağıdaki beyitlerde şair, Gürcü Mehmed Paşa'nın, dışkısı ile yeryüzün tüm dağlarının pisliğe bulanacağını, yellenmesiyle de tüm gökyüzünün titreyeceğini belirterek tiksiniyecek bir insan portresi çizer. Hicvedilen kişinin bir sadrazam olması ve şairin hakarete sınır tanımaması, Nef'î'nin büyüklenmeci tavrını ve hiç kimseyi alttan almadığını göstermesi bakımından manidardır. Gürcü Mehmed Paşa'nın ağzından sürekli dışkı gibi pis ve gizli bir kokunun geldiğini söylemesi, gerçek manada ağız kokusuna işaret edebileceği gibi paşanın sözlerinin bir ehemmiyetinin olmadığını anlatmak için de kullanılmış olabilir. Şair, muhtemelen paşanın ağzından çıkanların pis olduğunu söylerek, verdiği emirlerle fenalığa sebebiyet veren paşanın sözlerine de göndermede bulunmuştur. Şair, Gürcü Mehmed Paşa'nın öldükten sonra cesedinin bir hayvan ölüsü gibi leş haline

geleceğini, şişen bu leşin dev gibi olacağını ve bu leşi fillerin bile çekemeyeceğini söyleyerek paşaya layık gördüğü leş kavramı etrafında hakarete bulunur. Zira leş kavramı hayvanlar için kullanılır. Normal şartlarda İslam dininde ölen kişilerin cesedi için naaş tabiri kullanılır:

*Ki s*çsa basdurur b*ka cibâl-i heft iklîmi*

*Os*rsa lerze-nâk eyler kîbâb-ı heft eyvânı* (SK: 2/13)

Gören timsâh-ı müsteski sanursa n'ola terkîbin

*Dehânından gelür b*k gibi dâ'im buy-ı pinhânı* (SK: 2/14)

Filler de çekemezse yâ 'acep lâşenî kim

Var mı bir sencileyin dîv-i mücessem a köpek (SK:4a/25)

Nef'î, çoğu zaman Freud'un "id" mekanizmasına uygun davranışlar sergiler. Zira "id" ruhsal aygıtın en eski ve en bilinçsiz mekanizması olup varlığın çekirdeğini oluşturmakta ve haz ilkesinin amansız egemenliği altında bulunmaktadır (Freud, 2001, s. 346). Nef'î'de "ben" (ego), "id"i kontrol altında tutamadığında şairde bir karmaşa hali ortaya çıkar. Bunun sonucunda şair, dış dünyaya uyum sağlama noktasında sıkıntılar yaşar. Bu sıkıntının dışa yansması olarak Sadrazam Halil Paşa için de küfürlerine başvuran Nef'î, paşanın kendi dışkısını yiyemediğini, çok gereksiz bir insan olduğunu ve sözü çok fazla uzatmak istemediği için bir tarih düşmeyeceğini söyleyerek paşanın önemsiz biri olduğunu ima eder:

Bir ziyâd olmasa derdüm târîh

*B*kını yiyemedi b*kçı Halil* (SK:6/7)

Nef'î'nin küfürlerine maruz kalan kişilerden biri de devrin şairlerinden Fırsatî'dir. Şair, Fırsatî'yi itibarsızlaştırmak için onu komik duruma düşürür. Şair, muarızını komik duruma düşürmek suretiyle yaptığı espriye gülecek taraftar arama gayreti içerisinde. Espride dinleyicinin tattığı zevk nedeniyle düşmanımıza karşı bizim yanımızda yer alması ve "gülenleri safına kat" deyimini de bu amaca hizmet eder (Freud, 1996, s. 80). Nef'î, Freud'un bu görüşünü örnekler gibi Fırsatî'nin yellenirken çıkardığı sesin, konuşmasına fırsat vermediğini ve sesini bastırıldığını söyleyerek hem hakaret eder hem de küfrün komik duruma düşürme gücünden istifade ederek başkalarını kendi safına çekme gayesi güder:

Erince keyfi ağzını ecel tutmaz iken anun

*Okı geniş deyinçe g*ti vermez ağzına nevbet (SK: 10a/30)*

Kafzâde Fâ'izî, Nef'î'nin düşmanı sayılabilecek şairlerdendir. Nef'î, muarızın şairlik yeteneğine saldırarak onda bu yeteneğin olmadığı, Kafzâde Fâ'izî'nin dostlarınınmsa şiirden anlamadığını söyler. Kafzâde Fâ'izî'nin münasebetsiz ve uygunsuz şiirlerini ağzıyla değil de, bugün bile halk arasında yaygın olan bir küfür şekliyle, arkası ile söylediğini ifade ederek şiirlerinin değersizliğini ortaya koymaya çalışır:

Ağzun eş'âra yakışmaz meger ahbâbuna hep

*Şi'r-i nâ-sazını g*tünle terennüm edesin (SK: 97/2)*

Nef'î, düşmanca tavırlar sergilediği muarızlarına karşı küfrün her türlüüne başvurmakla beraber bilinçli bir şekilde alaylı bir tutum da takınır. Zira Freud, insanların çocukluklarında düşmanlığa daha yatkın olduklarını, sonradan edinilen kültür sayesinde sövüp saymanın yakışsız bir şey olduğunu öğrendiklerinde ise düşmanlıklarını düşmanca eylemlerle açığa vurmaktan vazgeçmek zorunda kalınca cinsel saldırıya benzeyen yeni bir sövgü tekniği geliştirdikleri görüşündedir. Bunu öcün alınmasını sağlayan bir oyun olarak gören Freud (1996), bu oyunla düşmanın aşağılık, çirkin, gülünç adam olarak sergilendiğini, anlatılanlardan bedava zevk alan kişinin gülüşleri ve alayları sayesinde düşmanın bozguna uğratıldığını, bu bozgunun tadını çıkardığımızı ve esprinin rolünün düşmanca bir saldırıda aranması gerektiğini savunur (s. 115). Alaylı bir şekilde Vahdetî'nin bir mecliste yellenme olayına sürekli olarak göndermede bulunan şair, espri sayesinde düşmanca bir saldırıda bulunarak muarızını bozguna uğratmak için elinden geleni yapar. Arkasından çıkan ses ile ağzından çıkan sesin aynı olduğunu söyleyerek yellenme olayını sürekli olarak canlı tutmak ister. Bir insana arkasından çıkan ses ile konuşması arasında bir farkın olmadığını söylemek, onun söylediklerinin bir değerinin olmadığını ifadesi içindir. Nef'î'ye göre şairlik yeteneği olmayan Vahdetî'ye gazel oku, dendikçe şairlik yeteneği olmadığından o, okuma yerine yellenir/kötü şiir okur. Arkasından çıkan ses ağzından çıkan sesi bastırır. Bu beyitte de görüldüğü üzere şair, muhatapları ile çoğu zaman onları komik duruma düşürmek gayesiyle oyun oynar. George Simmel'e göre (2009) sırf kavga etme hırslarının yarattığı kavgalar vardır. Çatışma, sırf öznel hislerle yapılıyorsa onu başka araçlarla doyuma ulaştırmak imkansızdır. Çatışma, kendi kendinin amacı olur. Kazanınca hiçbir ödülün alınamayacağı bir oyun olarak görülür (s. 97). Nef'î de çoğu zaman muarızları ile oyun oynayan muzır bir çocuk gibidir:

*Ammâ g*tûn ağzun ile farkı yok el-hak*

*Zîrâ gazelün okı dedükçe os*rursun*

(SK: 155/1)

Vahdetî'ye karşı küfürlerine devam eden şair, Vahdetî'nin yazdığı kıtaların bir öneminin olmadığını, yaptığı işin dışkı yemekten ibaret olduğunu söyleyerek mide bulandırıcı bir tabir kullanır. Fırsatî'nin de yaptığı işi dışkı yemek olarak niteleyen şair, her ikisinin de yaptığı işin pislikten ibaret olduğunu söyler. Vahdetî'nin yellenme olayına tekrardan göndermede bulunan şair, bu yellenmeden dolayı ağzına sıra gelmeyeceğini söyleyip yellenme hadisesinden dolayı insan içine çıkacak yüzü olmayan Vahdetî'nin asla şair olamayacağını anlatmak ister:

*Vahdetî b*k yeme ben kıt'a dedüm deyü yüri*

*Fırsatî b*k yemege hiç sana fırsat mı verir*

O dahı tutsa dilin sen açamazsın dehenün

*G*tûn debdebesi ağzuna nevbet mi verir*

(SK: 160/1-2)

5.2.4. Fiziksel kusurlar üzerinden küfretmek

Narsist özellikler sergileyen Nef'î, kendisini her anlamda aşırı bir şekilde beğendiğinden başkalarının çoğu zaman kusurlu yönlerini görmüş ve toplumsal manada çok hoş karşılanmadığı halde bunu dile getirmekten sakınmamıştır. Nef'î, muhataplarının fiziksel kusurlarını işlemek suretiyle onları aşağılamanın hazzını yaşayıp onlardan intikam almaya çalışır. Nef'î, Kemankeş Ali Paşa için teninin siyahlığından dolayı *ru-siyah* yakıştırması yaparak onunla alay emek ve halkın nazarında onu komik duruma düşürmek istemiştir. Paşanın yüzünün siyahlığı için küfürlü bir kelime kullanmış olup onu iyice itibarsızlaştırmayı amaçlamıştır. Bir vezire bu şekilde hakaret edip onu rezil edebilecek bir seviyede ona küfretmek, şairin küfrederken büyük bir haz aldığını ve duygu boşalması yaşadığını göstermesi açısından önemlidir. Osmanlı devlet yönetiminde bir vezire bu şekilde küfretmek katle sebep olacakken Nef'î, hiçbir korku emaresi göstermeden küfürlerine devam eder. Çocukluğunda kontrollü ve ölçülü davranmayı öğrenemeyen şair, hayatının ilerleyen yıllarında da bu otokontrolü bir türlü sağlayamamış ve bu tür davranışlar onun yavaş yavaş sonunu hazırlamıştır:

Hamdülillah oldı maktûl ol vezîr-i rû-siyâh

*Kim yüzi kara t*şakdan dahı tîre-reng idi (SK:7/1)*

Kemankeş Ali Paşa da fiziksel kusurları üzerinden şair tarafından sıklıkla hakaretlere ve küfürlere maruz kalmıştır. Nef'î, muarızlarına karşı tespit ettiği kusurları üzerinden saldırmaktan ve bunu büyük bir iştihak ile yapmaktan zevk duyar. Kemankeş Ali Paşa'ya iri cüssesinden dolayı dev ve hortlak karışımı yakıştırmaları yapan şair, paşanın içi boş, yumuşak bir pehlivan olduğunu; ama o nisbette de zarif bir eşkıya olduğunu söyleyerek onun devlet yönetimindeki liyakatsızlığına de göndermede bulunur. Şair, fiziksel kusurlar üzerinden küfrederken sanki bu durumu başkalarına da anlatmak ister gibi küfürlere mizahı da eklemek suretiyle başkalarının da bu duruma gülmesini sağlayarak küfür karşısında ortaya çıkabilecek tepkiyi de minimize etmeye çalışır. Zira esprinin bir başkasına anlatılması zaruri olup insan aklına gelen ve kendi yaptığı nükteye, nüktede bulunduğu tada rağmen, kendi kendine gülemeyeceğine göre yaptığı esprinin bir başkasına anlatılması gereksinimi duyar ve nüktenin kendisine yasaklanan güldürücü etkisi bir başkasında ortaya çıkar (Freud, 1996, s. 115). Şair, bu sayede istenmeyen adam olmak yerine dost meclislerinin aranılan adamı olacaktır. Nef'î, devlet ricali bile olsa muarızlarına fütursuzca saldırmıştır. Devlet görevinde yükselmeyi amaçlayan ve başkalarına karşı bir entrika içerisinde olan diğer devlet ricalinin yönlendirmesiyle de şairin bu küfürlere başvurduğu ve onları itibarsızlaştırmak suretiyle gözden düşürdüğü ihtimali de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Dili sivri ve keskin olanların birilerinin güdümünde olabileceği ve onların yönlendirmesiyle iş yapabileceği gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır:

Nerre dîv ü koncaloz terkîbi dersem yaraşur

Pehlivân-ı puf ana nisbet bir zarîf ü şeng idi (SK:5b/13)

Ekmekçizâde Ahmed Paşa, fiziksel kusurları üzerinden şairin keskin dilinden nasibini almış devlet ricalindendir. Paşanın fiziksel kusurları üzerinden saldırıya geçen Nef'î, paşaya karşı bir tiksinti hissi uyandırmak ister. Uyandırılan bu tiksinti hissi ile paşa rencide edilmiş olur ve sadist eğilimlerinin etkisiyle paşaya acı çektirmekten büyük bir zevk alır. Zira paşanın mutsuzluğu onun mutluluk kaynağı olur. Şairin küçük yaşta ihmal edilmiş olması babasına karşı duyduğu kinin başkalarına da yönelmesine sebebiyet vermiştir. Bu kinin etkisiyle babası başta olmak üzere muarızlarından intikam almak düşüncesiyle yanıp tutuşan Nef'î, hayata karşı beslediği düşmanlığı dışa vurarak elde ettiği başarı oranında intikam duygusunu

tatmin etmiş olur. Paşanın yüzünün dışkı gibi sarı olmasının sebebini annesi hamile iken dışkıya aşermesine bağlayıp bu şekilde beslendiği için yüz renginin dışkıya benzediğini söyleyerek insanın midesini bulandıran bir tarzda paşaya hakarete bulunup onun acısından zevk alıp intikam almanın hazzını doyasıya yaşamak ister. Paşanın kaşlarının biçimsizliği ve burnunun eğriliği üzerinden hakaretlerine devam eder. Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın göz rengini Acem mavisine benzeten Nefî, sakalı içinse fareleri zehirlemekte kullanılan fare otu benzetmesi yapar ki bu benzetmeler paşayı hem komik duruma düşürür hem de paşaya karşı bir iğrenme hissi uyandırır:

*Çehresi b*k gibi zerd oldığının vechi budur*

*B*ka aşyerür imiş vâlidesi hâmil iken* (SK: 6b/40)

O yoluk kaşlar ile ol semeri egri burun

O 'Acem mâ'îsi gözlerle o zirnihi sakal (SK: 6b/47)

Nefî, Şeyhülislam Yahyâ Efendi'nin tacı ve sarığı ile övündüğünü; ama başını açmaya cesaretinin olmadığını söyler. Şeyhülislam Yahyâ Efendi'nin başını açması durumunda kel olduğunu anlatacağını ve bunun da onu komik duruma düşüreceğini söyler. Kellik üzerinden muarızını komik duruma düşürmek isteyen şair, başkalarının da bu duruma gülmesi için işin mizahi yönüne vurgu yapar. Şair, anlattıklarına başkalarının da kendi gözüyle bakmasını ve anlatılanları onaylamalarını isteyen bir tavır içerisindedir. Çünkü şakada sanki ego kendi yargısına güveniyormuş gibi, esprinin amacına ulaşmış gibi saptamak için bir yandaşın onayına ihtiyaç duyar (Freud, 1996, s. 116). Şairin muarızlarıyla çok rahat bir şekilde alay etmesi ve başkalarının da bunun komik olmasını düşünmelerini istemesi tıpkı çocukların davranışına benzer. Çocuklar da sıkıntılı bir durum karşısında kendilerini temize çıkarabilmek adına her türlü yolu mübah görürler ve yaptıkları eylemin başkalarını güldürmesi de onları mutlu eder. Nefî de sıkıntılı bir durum yaşadığında travmatik bir olay olarak gördüğü terk edildiği ana dönerek tekrardan böylesine sıkıntılı ve travmatik bir olay yaşamak istemediğinden, çocuk masumiyetiyle dile getirilen benzer tepkiler verebilmektedir. Zira bir insanın: "A! Benimle alay eden kişi kel..." şeklinde bir yaklaşımla muhatabına yaklaşması yetişkin bir insandan ziyade çocukluk hisleriyle hareket eden kişilere özgü bir davranıştır:

Tâc u destâr ile tefâhür eden

Başını açamaz keli görünür

(SK: 7b/6)

Fırsatî'yi kısa boylu namussuz bir insan olarak niteleyen şair, Fırsatî'nin doğru dürüst elbisesi bile olmayan uğursuz biri olduğunu, p*z*v*nlık gibi ahlaksız işler yapmak suretiyle zenginleştiğini söyleyerek onu insan içine çıkamayacak bir hale sokmayı amaçlar. Bununla da yetinmeyen şair, Fırsatî'nin yüzünün zerdeçalla boyandığını söyleyerek yüzünün sarılığına vurgu yapar. Ağzının kokusunun dışkı gibi pis olduğunu söyleyerek, esasında hiç konuşmaması gerektiğini ifade eder. Şairin insanda tiksinti uyandıran bu benzetmeleri karşısında Gibb (1999), Nefî'nin kasidelerinin insanı gül bahçesinde bir gezintiye çıkardığını, Sihâm-ı Kazâ'da ise iğrenç ve murdar bir ağızla aşağılamalar yapıldığını, terbiye ve edep sınırının aşıldığını ve küfür içerikli şiirlerin insana lağım çukurundaymış hissi verdiğini söyler (s. 181). Dışkının bile Fırsatî'nin ağız kokusu yanında misk gibi güzel koktuğunu söyleyerek hakaretin dozunu artırır. Fırsatî'nin yüz renginin dışkıdan bile daha koyu olduğunu söyleyerek tasvirde bulunur:

Kodoşlukla gına kesb eylemek üzre gidi ammâ

Kıyâfet yohsulı çehre zügürdi nekbetî sûrat

(SK: 10b/27)

Kanda buldun Fursatî bu zerde-çâvî çehreyi

*Gösterür bûy-ı dehânun anı halka b*k gibi*

*B*k sana nisbet egerçi nâfe-i Tatardur*

*B*kdan ammâ reng-i rû sende biraz artuk gibi*

(SK: 191/1-2)

Nefî, Hacı Beyzade'nin sakalının dışkı rengine benzediğini söyler. Hakaretin dozunu adım adım artıran şair, sakalının dışkı rengini almasını Hacı Beyzade'nin kınalı derviş olarak adlandırılan başka birinin arkasını silmesine bağlar. Bu şekilde insan onurunu ayaklar altına alan hakaretler Nefî'nin incinince kontrolden çıktığını ve öfke nöbetinin sayıklaması olarak görülebilecek sözler söylediğini gösterir:

*Böyle p*h reng sakalı kanda ederdün peydâ*

*Silmeydün g*tüni ger kınalı dervişün*

(SK: 215/2)

5.2.5. Cinsel kimlik üzerinden küfretmek

Nefî, muarızına cinsel kimlik üzerinden eş cinsel yakıştırması yaparak muarızını ahlaksız insan olarak gösterme çabası güder. Nefî, eş cinsel içerikli küfürleriyle muarızına acı çektirmek suretiyle muarızını kendini savunamayacağı aciz bir hale sokmak ister. Muarızını çaresiz kılmanın en başarılı yolu da eş cinsellik üzerinden edilen sadist küfürlerdir. Zira cinsel kimlikle alakalı sadist küfürler, muhatabın iktidarsızlığına yapılmış bir vurgu olup bununla amaçlanan, muhatabın cinsel anlamda olduğu gibi hayatın hiçbir alanında muktedir olamayacağıdır. Nefî, muarızını hakir görerek kendi gücüne vurgu yapar ve birçok alanda iktidarın asıl sahibi olduğunu vurgulamak ister. Şair, Gürcü Mehmed Paşa'nın, süslü bir kadın gibi yaşlı erkeklerle bir araya geldiğini söyleyerek ona eş cinsellik ve ahlaksızlık yakıştırması yapmak ister. Paşayı dönecek bir deve benzeten şair, paşanın sözde erkek olduğunu; ama gerçekte paşanın şehvetli bir şeytan olduğunu söyleyerek onu eş cinsellikle suçladığı gibi şeytan diyerek de onu İslam düşmanı olarak görür:

Zen ü şehver gibi saçlu dedeyle n'ola cem' olsa

Bir kancuk dîvdür gûyâ o erkek gûl-ı şehvânî (SK: 2/4)

Nefî, Gürcü Mehmed Paşa'yı dar anlayışlı bir Müslüman olarak gördüğünden onun dine ve devlete zarar verdiğini söylemek suretiyle sadrazamlığı hak etmediği imasında bulunur. Böylesine önemli bir makama layık olmayan kişinin de zaman kaybedilmeden azledilmesi gerektiği kanısındadır. Şair, içindeki yıkıcılığın etkisiyle muarızını yok etme gayreti içerisinde. Çünkü yaşamın kendi sakatlığına dayanamayıp başkaldıran insanın içindeki şiddet, yaşama isteği ölçüsünde yoğun ve güçlüdür. İnsanın yıkıcı ve sadist bir yeti geliştirmesinin nedeni, insan olması, bir nesneye dönüşmüş olması, yaşamı yaratamadığı için yok etmeye kalkışmasıdır (Fromm, 1990, s. 29). Yıkıcı yetilerle hareket eden Nefî, yok edilmesi gereken bir düşman olarak gördüğü Gürcü Mehmed Paşa'yı bir eş cinsele benzeterek böylesine bir ahlaksızın Süleyman'ın mührünün sahibi olmasını kabullenemez. Şairin paşayı dine ve devlete zararlı biri olarak görüp Müslümanlıktan uzak olduğunu belirtmesi ve onu İslam dininin kesin bir biçimde yasakladığı ve helak sebebi saydığı eş cinsellik hasleti üzerinden yerin dibine batırmak istemesi, paşanın azlini ve idamını hızlandırmak içindir:

Zihî hüsrân-ı dîn ü devlet ü teng-i müselmânı

K'ola bir dîv-i hünsâ mâlik-i mühr-i Süleymânı (SK: 2/1)

Nef'î, Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın sadrazamlığında hazinenin parayla dolu olmasının bir anlamının olmadığını/hazinenin parayla dolu olması gerektiğini, paşanın bir eş cinsel olduğunun ispatlandığını söyleyerek paşayı da ahlaksız biri olarak göstermek ister:

N'ola devründe hazîne olsa kalp akçeyle pür

Sâbit olmuşdur ocakdan çıkma kullâb olduğun (SK: 6b/40)

Nef'î, hicivlerinde sıklıkla muarızlarını açık saçık sözlerle itibarsızlaştırmaya çalışır. Şairin bu mütecaviz tavrını anlamak için açık saçıklık ile hedeflediğinin ne olduğuna bakmak gerekir. Zira Freud (1996), erkekler arası bir toplulukta bir insanın açık saçık sözler söylemekten zevk almasının nedeni olarak böyle bir olayın gerçekleşmesine sosyal durumun izin vermediği cinsel bir konum içerisinde kişinin dileğine düş gücüyle kavuşmasını görür. Açık saçık bir söze gülen insanı cinsel baskı altında gören Freud, açık saçık şeyler anlatılırken görüşün, dokunuşun yerini aldığı söyleyip görüş ve dokunuş libidosunun her birimizde etken ve edilgen, erkil ve dişil iki biçimde bulunduğunu savunur. (s. 77). Nef'î'nin hicivlerine ve küfürlerine en fazla maruz kalanlardan biri de şairin Kirli Nigâr olarak adlandırdığı Ganîzâde Nadirî'dir. Fahişe olarak gördüğü Ganîzâde Nadirî'nin şair diye ortalıkta gezip şiirler söylemesinin kendisini hiç üzmediğini dile getirip kimsenin onun gibi eş cinsel birinin kaba şiirlerini okumayacağını söyleyerek Ganîzâde Nadirî'nin asla şair olamayacağı tespitinde bulunur. Ganîzâde Nadirî'ye karşı ahlak ve edep dışı saldırılarına devam eden Nef'î, ahlak dışı ne kadar meziyet varsa Kirli Nigâr'ın bunları ortalıkta sergilediğini küfürlü bir biçimde dile getirir:

*Bin kıt'a dese ğam yemem ol kirli or*sbi*

Kim okur o puştun dedüğü nazm-ı dürüşti

Var mıdur anun gibi 'aceb ferci tururken

*Kasd ile g*tünden s*kilür fahişe deştî* (SK: 42/1-2)

Nev'î-zâde Atâ'î'de şairlik yeteneğinin olmadığını dile getiren Nef'î, sınır ve ölçü tanımayan küfürlerini çoğunlukla yaptığı gibi Nev'î-zâde Atâ'î'ye yöneltir. Nev'î-zâde'ye babası üzerinden saldırıp onun deve dudaklı birinin eş cinsel oğlu olduğunu söyleyerek sadece muhatabına değil muhatabının babasına da küfürler savurur. Şair geçinen Nev'î-zâde Atâ'î'nin bu sözlerden sonra ortalıkta gezmeye yüzünün olmayacağını söyleyerek onu iyice itibarsızlaştırır:

Nev'î-zâde sen şütür-leb artuğı bir hîzsin

Şâ'ir oldun şimdi ortaya söz atarsın he mi (SK: 109/1)

Divan şairi Mehmed Riyâzî Efendi de aşağıdaki beyitten anlaşılacağı üzere Nef'î ile söz ve küfür kavgasına tutuşmuştur. Küfürlerinde sınır tanımayan şair, Riyâzî Efendi'ye karşı da aynı sertlikte saldırılarına devam etmiştir. Şaire eş cinsel yakıştırmaları yapar. Riyâzî'nin tezkiresinde kendisine dokunulmasından duyduğu rahatsızlığı dile getiren şair, Riyâzî'nin aklıyla değil arkasına uyararak hareket ettiğini söyleyerek hakaret etmiştir:

Şâ'ir-i puşt u ahtem ya 'ni Riyâzî Çelebi

Tokunup tezkiresinde bize uymuş ötüne (SK: 143/1)

5.2.6. Dinden çıkmışlık üzerinden küfretmek

Nef'î, İslamiyetin Osmanlı toplumunda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu ve insanların İslamiyete olan bağlılıklarını bildiğinden muarızlarını İslam dininden çıkmış olarak gösterip onları itibarsızlaştırma eğilimi sergiler. İslamî esaslara uygun davranmayanların toplum nazarında düşeceği kötü ve sıkıntılı durum, saldırgan davranışlarına devam eden şairinin içindeki intikam ateşine bir damla su serpecektir. Aşağıdaki beyitlerde Gürcü Mehmed Paşa'ya olan düşmanlığını dile getiren şair, ona karşı küfürlerini sıralarken İslam dininden uzaklaşmış bir insan portresi çizmek istemektedir. Nef'î, paşaya mel'un diyerek onun lanetlenmiş biri olduğunu söyler. Lanetlenmiş olan paşa aynı zamanda din yoksunudur. Lanetlenmiş böyle bir köpeğin öldürüldüğünde gideceği yer de cehennem olacağından, onu öldüren, büyük bir sevap işlemiş olur. Nef'î, Gürcü Mehmed Paşa'nın hicvedilmesinin niçin öldürülmeye neden olduğunu anlayamadığını söyler. Paşayı bilinmeyen, gizli bir kâfir, dinsiz biri olarak niteleyen şair onun gerçek kimliğini saklayan biri olduğunu, Müslüman gibi görünse de esasında Müslüman olmadığını söyler:

Bu denlü iltifat etmek çokdur böyle mel'ûna

Demidür tayy ederse hâme ger vâdî-i hezyânı (SK: 3a/53)

Ehl-i dil düşmeni dîn yohsulı bir mel'ûnsun

Öldürürlerse eger cân be-cehennem a köpek (SK: 3/13)

Seni hicv etmek ile katle neden istihkâk

Sen nesin bilsem eyâ kâfir-i mübhem a köpek (SK:3/17)

Ekmekçizâde Ahmed Paşa gibi dinsiz birinin övülmüş olmasını eşeklik olarak gören Nefî, Ekmekçizâde'nin lanetlenmiş biri olduğunu, onun gibi liyakatsiz birinin bu yıl sefere çıkmamış olmasını bir şans olarak görür. Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın zulmetme konusunda Deccal'den aşağı kalmadığını ve Deccal'in bile ona baş eğdiremeyeceğini söyleyerek onun İslam düşmanı biri olduğu vurgusu yapar. Ekmekçizâde'nin sakalının şeytanın tuvalet süpürgesi olduğunu söylemek çok büyük bir düşmanlığın ifadesidir:

Ki Etmekçi gibi bî-dîni medh etmişdür ol har kim

Ana nisbet denür bu hursa Eflâtûn Şeytânı (SK: 3a/47)

Minnet Allâha bu yıl gitmedi mel'ûn sefere

Gör fütühâtını serdâr-ı 'azîmü'ş-şânun (SK: 6a/18)

Gerçi zulm etmede baş eğmez idi Deccâla

Rîşi çârûb-ı helâ olur idi Şeytâna (SK:7a/62)

5.2.7. Etnik köken üzerinden küfretmek

Nefî, bazen muarızlarına dinsel, toplumsal ve kültürel yapıları ile etnik kimlikleri üzerinden küfreder. Müslüman olmayanların müşrik, azgın ve sapkın olarak nitelendirilmesi ve halk arasında da bunlara gayr-ı müslim denilmesi Nefî'nin etnik tanımlamaları kullanmasının temelini teşkil eder. Bununla amaçlanan, bu tür insanların İslam devletinde çok önemli yerlere gelmemesidir. Zira şair, dinsel, toplumsal, kültürel yapısı ve etnik kimliği itibarıyla kendisi gibi biri duruken bir Gürcü'nün, Rus'un veya Yahudi'nin devlette çok önemli bir göreve gelmesini hazmedemiyor gibidir. Gürcü Mehmed Paşa, Nefî tarafından sıklıkla İslam düşmanı biri olarak gösterilir. Nefî, cahil bir Gürcü'nün sadrazam yapılmasına ve böylesine gösterişli bir unvana sahip olmasına bir türlü akıl sır erdiremez. Gürcü Mehmed Paşa için Rus çocuğu ve Gürcü domuzu tanımlamalarında bulunan Nefî, paşanın etnik kökeninden dolayı bile olsa, devletteki bu önemli göreve layık olmadığını söyleyerek paşanın azledilmesi gerektiğini savunur:

Vezir-i a'zam oldı öyle bir har Gürcî-i nâdân

Ana çok görmedüm aslâ ben ol dârât u 'unvânı (SK: 3a/37)

*Urus –zâde os*rsa burnına caiz nezâketle*
Katı nâzûkdür ol medhe tenezzül eylemez anı (SK:3a/45)

Gürce hınzîri a samson-ı mu'azzam a köpek
Kandasın kanda nigeş-bânî-i 'âlem a köpek (SK:3/1)

Şair, Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın ak sakalı ile görünürde muhterem biri olduğunu; ama esasında babası belli olmayan Yahudilerin bile babası olduğunu söyleyerek Yahudi soyunun devamında Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın katkısını anlatmaktadır. Şair, Yahudilik yakıştımasını bilinçli bir şekilde yapar. Zira Kur'an-ı Kerim'de Mâide Sûresi'nin 51. ayetinde Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Ey inananlar! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğruya iletmez.” (Altuntaş ve Şahin, 2012, s. 116). Bu âyet ile Müslümanların Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeleri yasaklandığından, Nef'î de Yahudilik üzerinden saldırdığı Ekmekçizâde Ahmed Paşa'nın dost olamayacağını, hak etmediği bir değeri gördüğünü ve bir an önce devletteki görevinden azledilmesi gerektiğini vurgular:

Ak sakalla sanasın bir ata papası idi
O Yahûdî piçinün tut ki ya babası idi (SK:6a/33)

Nef'î, Bâkî Paşa'nın babasının Türk olmayan bir Halepli olduğunu, kendisininse Edirneli bir dışkı olduğunu ifade eder. Bâkî Paşa'nın eş cinsel olduğunu, atalarının ise Askalan şehrine mensup Yahudiler olduğunu söyleyerek Bâkî Paşa'ya hem etnik köken hem de soy üzerinden saldırarak onu iyice köşeye sıkıştırmak ister. Eş cinsellikle itham ettiği Bâkî Paşa'nın kendi atalarının Müslüman olduğunu ispatlamaya çalışmaması gerektiğini, bu kadar kötülük yaptıktan sonra Yahudilerin bile ondan daha iyi olduklarını söyleyerek Bâkî Paşa'ya çıkar yol bırakmamaktadır.

Bir Haleb Tatânı baban sen poh-ı zarîf Edrine
Ceddün ise 'Askalânî bir Yahûdîdür kekez (SK: 27/2)

Düşme isbat-ı neseb kaydına ey Bâkî-i epşet
Bu habâ'isle Yahûdî dahı senden yegdür (SK:29/1)

5.2.8. Aile mahremiyeti üzerinden küfretmek

Nefî, bir insanın en çok önem verdiği aile mahremiyetini de ayaklar altına alacak küfürler etmiştir. Aile bireylerine edilen küfürler insanı çok fazla yaraladığından kişi büyük bir acı hisseder. Nefî'nin de istediği tam da budur. Zira şair, muarızına çektirdiği acının büyüklüğü oranında mutlu olup saldırılarına devam eder. Şair, Ekmekçizâde Ahmed Paşa'ya arkadaşı İsmail üzerinden saldırır. İsmail'i eş cinsel biri olarak niteleyen Nefî, onun karısına da ahlaksız kadın yakıştırmaları yapar. Her iki muarızının da bu durumdan rahatsız olmayıp birlikteyken büyük bir huzur bulduklarını söylemek, şairin çoğu zaman yaptığı gibi onları namus yoksunu kişiler olarak gösterip onların itibarlarını yerle bir etmek gayesiyledir. Muarızlarının kötü hasletlerini ifşa etme gayesi güden şairin bu tavrının nedeni olarak; teşhir eğilimi libidosunun, bütünleyici bir bölümü olarak, erkekte yüksek aşama ve derecelerle sürüp gitmesi (Freud, 1996, s. 78) görülebilir. Ekmekçizâde'ye karşı küfürlü dilini kullanmaya devam eden şair, onun zenginliğini, aldığı rüşvete bağlar. Bunun ortaya çıkarılması için kendisine teftiş yetkisi verilmesi durumunda rüşveti ortaya nasıl çıkaracağını, Ekmekçizâde'nin karısına edilen ahlak dışı sadist bir küfür üzerinden dile getirir. Nefî'deki bu sadist eğilimin psikolojik nedenleri vardır. Zira sadistin eziyet gördüğünü sandığı için eziyet ettiği söylenir; ama eziyet etmenin arzulanması için eziyet eden kişinin eziyete uğrayan kişiden çok daha üstün bir varoluş alanına yükseldiğine inanması gerekir. Çünkü büyümlü bahçenin anahtarının bir celladın elinde olduğunu sanmadan sadist olunmaz (Girard, 2001, s. 155).

'Avratı kahbe özi puşt iken İsmâ'îlün

Sâyesinde ikisinün de huzûrı ne idi

(SK: 6a/31)

Bana versünler inanmazlar ise teftişin

*Bir defîne bulayın 'avretinün *munda*

(SK: 23/2)

Nefî, Kemankeş Ali Paşa'ya olan yakınlıklarından dolayı kayın babası Bostanzâde Zeyrek Efendi (Vural, 2019, s. 162) ile Bâkî Paşa'ya da küfürlerini yöneltir. Bostanzâde Zeyrek Efendi'nin siyah tenli damadına sürekli destek olduğunu dile getirir. Nefî, bir kayın babanın damadına kızını vermesini farklı bir şekilde yorumlayarak İslami esaslara göre yapılan evliliğe bile gayri ahlakî bir anlam yükler. Sadece Kemankeş Ali Paşa ile kayın babası Bostanzâde Zeyrek Efendi'ye küfretmekle yetinmeyen şair, paşanın arkadaşı Bâkî

Paşa'ya eşleri üzerinden namus ve ahlak kavramını alt üst edecek şekilde doğrudan insanların aile mahremiyetlerini ayaklar altına alacak bir biçimde küfreder. Nef'î, öfke nöbeti geçiren biri gibi sadece düşman olarak belirlediği kişilere değil aynı zamanda düşmanlarının dostlarıyla da “İnsanın en önemli araçsal saldırganlık olgusu olan savaş halindedir.” (Fromm, 1993, s. 265). Bu savaşta hiçbir kural tanımayan Nef'î, aklına gelen her şeyi hiçbir süzgeçten geçirmeden bir çırpıda söyler. Şairin bu tavrı Türkçe ve Farsça divanındaki şiirlerle hiçbir şekilde örtüşmez, aksine sanki bu küfürlü üslup başkasına aitmiş hissi verir:

*Nice makbûl olmasun kara t*şak yanında kim
Hem kayınbaba idi ol ana hem pâjeveng idi* (SK:7/4)

*Birbirine 'avretin s*kdücegüm derlerdi hep
Bâki Paşa ile ma'nîde bir a'lâ ceng idi* (SK:7/6)

Kafzâde Fâ'izî'ye eşi üzerinden küfreden şair yine ölçüyü kaçıır ve Kafzâde'nin kendisini, eşini ve Çelebî'yi ahlaksız insanlar olarak görüp sadist saldırılarına topluca devam eder. Zira sadistin en umutsuz çarelere başvurması onun umutsuzluk anının gelip çatmış olması manasına gelir (Girard, 2001, s. 155)

*'Avreti birdür nâ-süfte ve kendi 'innîn
Neylesün yâ Çelebî mihrez-i musakkab degül a* (SK: 17/6)

SONUÇ

Nefî, edebiyatımızda mübalağalı bir şekilde yazılmış kasideleri ve küfürlü söyleyişlerin fazlasıyla yer aldığı hicivleri ile ön plana çıkmış bir şairdir. Şairin Türkçe ve Farsça divanları ile Sihâm-ı Kazâ'da yansımasını bulan bu tarzı hem devrinde hem kendisinden sonra örnek alınarak devam ettirilmesine rağmen Nefî'nin yakaladığı şöhrete ulaşabilen şair yok denebilecek kadar azdır. Şairin her üç eseri psikanalitik bir yöntemle incelendiğinde Freud, Adler, Jung, Fromm, Lacan ve Klein gibi psikanalistlerin tespitlerini doğrulayan manzumelere raslatlamak mümkündür. Psikanalizn imkanlarından faydalanılarak yapılan disiplinlerarası bu çalışmada netice itibarıyla şu sonuçlara varılmıştır:

Şairin klâsik edebiyatının geleneksel şiir anlayışı içerisinde değerlendirilebilecek şiirleri, değişik bir bakış açısıyla ele alındığında ortaya bambaşka bir ruhsal çözümleme çıkmaktadır. Nefî'nin şiirlerinden hareketle psikanalitik inceleme yönteminin imkânlarından faydalanılarak Oidipal bir çözümleme yapıldığında şairin bebeklik ve çocukluk yıllarında yaşadıklarının etkisinden bir türlü kurtulamadığı ve yaşadığı travmatik ihmal/terk edilmenin tezahürlerinin şairin şiirlerine yansıdığı görülmüştür. Özellikle onun babası için yazdığı hicviyye, Freud'un "baba katli" tespitiyle uyuşmakta olup şairin babasının kendisini küçük yaşta bırakıp gitmesini sindirememesi ve bu yüzden de şairin babasına karşı büyük bir kin ve nefret beslemesi, Freud'un bu sendrom için belirlediği özelliklerdir. Ancak Nefî'nin babaya karşı kin ve nefreti, Freud'un Oidipal kompleksinin çıkış noktasını oluşturan cinsellikten uzak olup babanın baba vasfından kaynaklı görev ve sorumluluklarını yerine getirmemesinden ileri gelmektedir. Bu bağlamda şairin hırçın kişiliğinin ve küfre meyyal oluşunun altında yatan neden olarak erken yaşta babası tarafından terk edilmiş olmanın ortaya çıkardığı ağır travmatik durum gösterilebilir. Örnek beyitlerden yola çıkılarak yapılan incelemede şairin babasız kalmasının onun iç dünyasını derinden sarstığı ve bunun etkisinden kurtulamadığı gözlemlenmiştir.

Hırçın kişiliği, değişken ruh hali, saldırgan tavırları göz önünde bulundurulduğunda ve şiirlerinden hareketle bir değerlendirme yapmak gerektiğinde Nefî'nin yüksek bir öz güvene sahip, kendisine âşık biri olduğu ve narsist kişiliğinin tüm özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Zira Divan şairleri arasında Nefî kadar ileri giden, megaloman tavrını bu denli yüksek perdeden dile getiren olmamıştır. Şairin sanatıyla övünüp kendini dev aynasında görmesi, narsist kişiliğinin en temel özelliklerindedir. Bu bağlamda fahriyeleriyle ön plana

çıkan Nef'î, narsizmin tüm özelliklerinin kendisinde tezahür ettiği bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayat hikâyesinden ve şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla yakın çevresiyle tüm ilişkilerini narsist bakış açısı üzerine inşa etmiştir. Şiirlerinde narsistik unsurları fazlasıyla kullanan Nef'î'nin övünmelerini klâsik edebiyatın fahriye söyleme geleneğinin bir parçası olarak değerlendirmek mümkün görünse de şairin övünmeye bu kadar meyyal olmasının sadece fahriyeyle izahı mümkün değildir. Zira Nef'î'nin kendi şiirlerini Allah vergisi bir yetenek olarak görmesi, şiirlerinin mucizevî bir yönünün olduğunu ve kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceğini belirtmesi, peygamberi överken bile kasidenin neredeyse tamamına yakınında kendisinden bahsetmesi, onun narsist biri olduğunun açık bir göstergesidir. Çok sert ve hırçın bir kişiliğe sahip olan Nef'î, öfkeli tavrı nedeniyle kendisini eleştirenlere tahammül edemeyip çok sert tepkiler geliştirmiştir. Husumete varacak boyutta olan bu tepkileri nedeniyle çoğu zaman ağır bedeller ödemiştir. Bazen de kaba bir üslupla muhataplarına karşı galiz ifadeler kullanmakta hatta küfür etmekte bir beis görmemiştir. Eleştiriye tahammül edemeyen Nef'î, herkesin kendisini haset duyduğunu ve kıskandığını düşünerek benlik algısını en üstte tutmuştur.

Amerikan Psikiyatri Birliğinin narsisizme dair belirlenmiş olan DSM-5 ölçeğindeki tüm kıstasların klâsik edebiyatın en büyük kaside ustası Nef'î'nin şiirlerinde yansımalarının olması ve şairin şiirlerinde sergilediği “ben merkezli” tavır, onun bu kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Nef'î'nin klâsik Türk edebiyatının hicivleşme/küfürleşme anlayışının bir yansıması olarak görülebilecek hicivlerinin/küfürlerinin sosyal bir yönü de olmasına rağmen bu hicivler/küfürler, psikolojik bir yaklaşımla ele alındığında şairin ruh dünyasının karanlık dehlizlerine yolculuk yapma imkanı sağlar. Babasını ağır bir şekilde hicvettiği kasideden başlamak suretiyle hemen hemen tüm hicivlerinde küfre başvurması ve şairin hicivlerinde küfürleri bu sıklıkta kullanması normal bir ruh halinin tezahürü olarak görülmeyeceği gibi onun narsist kişiliği de onun şiirlerinde küfre başvurmasında önemli bir yere sahiptir. Narsist bir kişiliğe sahip kimselerin temel özelliği olan herkesi aşağılama ve kendini hayatın merkezinde konumlama düşüncesi, Nef'î'de fazlasıyla vardır. Özellikle şairin, şair kimliği üzerinde yaptığı değerlendirmelerde ve muarızlarına şair kimlikleri üzerinden ettiği küfürlerde onun bu karakteri hemen göze çarpmaktadır. Hicivlerinde çoğu zaman küfürlü bir tarzda öfkesini yansıtan Nef'î'nin ele alınan beyitlerde saldırgan ve sadist davranışlar

sergilediği de görülmektedir. Nefî, mazoşist davranışlar sergilemek yerine içindeki duyguları sadistçe dışa yansıtarak bu duyguların ağır tahriki altında ezilmekten kurtulmuş gibidir. Muarızlarının sinir uçlarıyla oynarcasına ettiği küfürleri ve yaptığı hicivleri, onun başkasına acı çektirmekten haz aldığı açık bir göstergesi olarak görülebilir. Bu anlamda şair, kendisine yapılan kötülükleri affetmek yerine içindeki yıkıcılığın etkisiyle muarızlarına misliyle karşılık vermiş ve en nihayetinde muarızları ile giriştiği bu mücadele şairin hazin sonunu hazırlamıştır. Dolayısıyla Nefî'nin Sihâm-ı Kazâ'sında yer alan hicivlerin/sin kafli küfürlerin, normal bir ruh halinin dışavurumu olmadığı, onun çocukluktan başlayarak yaşadığı travmaların, elde ettiği şöhretin sarhoşluğunun ve yaşadığı zorlukların ruhunda açtığı derin yaraların bir yansıması olduğu söylenebilir. Nefî'nin, hicvi/küfrü hırçın karakteriyle birleştirip çocukluktan beri babasına, topluma karşı biriktirdiği öfkeyi şiirde hiciv/küfür olarak kustuğu ve çevresinden bu şekilde intikam aldığı sonucuna ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2010). *İnsanı Tanıma Sanatı*. Çeviren: Kamuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları
- Akkuş, M. (1993). *Nef'î Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akkuş, M. (1998). *Hicvin Ankaları Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akkuş, M. (2006). "Nef'î", DİA, C. XXXII: 523, Ankara.
- Akkuş, M. (2018). Nef'î Divanı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 03.10.2019)
- Aktaş, H. (2011). Nef'î'de Benlik Algılamasının Şiirine Ve Hayatına Yansımaları Necip Fazıl Örneği İle Karşılaştırma, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 46: 39-60.
- Altuntaş, H. & Şahin, M. (2012). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Andrews, W.G. (2017). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*. Çeviren: Tansel Güney. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anlı, İ. & Bahadır, G. (2007). Kendilik Psikolojisine Göre Narsistik ve Sınır Kişilik Bozukluğu, *Psikoloji Çalışmaları*, S. 27, s. 1-12
- Apaydın, M. (2001). *Türk Hiciv Edebiyatında Ziya Paşa*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Atalay, M. (2019). *Nef'î Farsça Divân Metin-Çeviri*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- Başdaş, C. (2018). *Sihâm-ı Kazâ, Dil Özellikleri-Metin-Dizin*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Baypınar, Y. (1978). Hiciv Kavramı Üzerine Bir İnceleme. *AÜ DTCF Dergisi*, C. XXIX, S. (1-4), s. 31-37.
- Bilkan, A. F. & Aydın, Ş. (2007). *Sebk-i Hindî ve Türk Edebiyatında Hint Tarzı*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Bozkurt, K. & Bezenmiş, T. (2019). Hayali Bey Divanı'nda Poetik Söylem Bağlamında Tefahür, *Mukaddime*, 10(2): 619-642.
- Bozkurt, K. (2020). Sözün Silaha Dönüşümü: Klasik Şiirde Hiciv, *Filoloji Alanında Akademik Çalışmalar-II*, Gece Kitaplığı. s. 163-192
- Cebeci, O. (2009). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Çiçek, A. (2019). Küfür Ve Argonun Gündelik İletişimdeki Yeri Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Alan Araştırması. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Elazığ.
- Çınar, B. (2012). Tiflî Ahmed Çelebi. TDV İslâm Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tifli-ahmed-celebi> (Erişim tarihi: 25.02.2020).
- Cüceloğlu, D. (1992). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demir, F. (2010). Orhan Pamuk'un Romanlarında Babaya İade-i İtibar. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S. 445: 26-34
- Demirci, İ. & Ekşi F. (2017). Büyükleme Narsisizmin İki Farklı Yüzü: Narsistik Hayranlık ve Rekabetin Mutlulukla İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Haziran. S. 46: 37-58
- Demirel, H.G. (2007). Klasik Türk Edebiyatı Geleneğinde Hiciv. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 10, s. 131-154.
- Demirtaş, H. A. (2004). Yakın İlişkilerde Kıskançlık (Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi: Ankara.
- Devellioğlu, F. (1996). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (13. Baskı)*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

- Doğan, D. M. (2014). *Doğan Büyük Türkçe Sözlük (25. Baskı)*. Ankara: Yazar Yayınları
- Doğan, M. N. (2002). *Eski Şiirin Bahçesinde*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Dönmez, M. İ. (2016). Ömer B. Ebî Rebîa'nın Şiirlerinde Narsisizmin Tezahürü. *Turkish Studies*, S. 11/5: 227-248
- Eagleton, T. (2014). *Edebiyat Kuramı*. Çeviren: Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eker, G. Ö. (2014). *İnsan Kültür Mizah Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana-Babalar*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi Narsizm? Büyüklenmeci ve Kırılğan Narsizmin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, Haziran. (37): 1-10.
- Ersanlı, K. (1996). *Benliğin Gelişimi ve Görevleri*. Samsun: Eser Ofset.
- Fanon, F. (2016). *Siyah Deri Beyaz Maskeler*. Çeviren: Cahit Koytak. Encore Yayınları.
- Freud, A. (2000). *Çocuklukta Normallik ve Patoloji*. Çeviren: Ali Nahit Babaoğlu. İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, A. (2011). *Ben ve Savunma Mekanizmaları*. Çeviren: Yeşim Erim. İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (1989). *Cinsel Yasaklar ve Normaldışı Davranışlar*. Çeviren: Muammer Sencer. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Freud, S. (1993). *Espriler ve Bilinç Dışı*. Çeviren: Emre Kapkın. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S. (1993). *Yaşamım ve Psikanaliz*. Çeviren: Kâmuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (1995). *Psikanaliz ve Uygulama*. Çeviren: Muammer Sencer. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (1996). *Esprî Sanatı*. Çeviren: Erdoğan Alkan. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat*. Çeviren: E. Kapkın ve A. T. Kapkın. İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, S. (2001). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. Çeviren: Kâmuran Şipal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Fromm E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri C. 1*. Çeviren: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm E. (1995). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri C. 2*. Çeviren: Şükrü Alpagut. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (1990). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Çeviren: Yurdanur Salman, Nalan İçten. İstanbul: Payel Yayınları.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihi C. III-V*. Çeviren: Ali Çavuşoğlu. İstanbul: Akçağ Yayınları
- Girard, R. (2001). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*. Çeviren: Arzu Etensel İldem. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güler, N. Uzun, S. Boztaş, Z. & Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3): 128-134.
- Güngörmüş, O. (1986). Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.

- Güven, H. F. (1997). Klâsik Türk Şiirinde Hiciv. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Ankara.
- Horney, K. (1991). *Kendi Kendine Psikanaliz*. Çeviren: Selçuk Budak. Ankara: Öteki Yayınları.
- İçli, A. (2010). Fenomenolojik Açından “Kazan Begün Oğlu Uruz Begün Tutsak Olduğu Boy”un İçerik Düzlemi Üzerine Bir İnceleme. *Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine VI. Uluslararası Folklor Konferansı*, Bakü, s. 19-28.
- İnalçık, H. (2003). *Şair ve Patron*. Ankara: Doğubatı Yayıncılık
- İpekten, H. (1998). *Nef’î: Hayatı Sanatı Eserleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İşınsu İsen, T. (2002). Divan Şiirinde Fahriyye. Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik Psikoloji*. Çeviren: Ender Gürol. İstanbul: Payel Yayınları.
- Jung, C. G. (2001). *Doğu Metinleri’ne Psikolojik Yaklaşım*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kaçar, M. (2019). *Övgü ve Yerginin Zirve Şairi Nef’î*. Ankara: Edebiyat Ortamı Yayınları
- Kara, B. Biçer, Ü. & Gökalp, AS. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47: 140-151.
- Karaaziz, M. ve Erdem A. İ. (2013). Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme. *Nesne*, 1 (2), s.44-59.
- Karahan, A. (1985). *Nef’î Divanından Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Klein, M. (2008). *Haset ve Şükran*. Çeviren: Orhan Koçak, Yavuz Erten. İstanbul: Metis Yayınları
- Kojeve, A. (2001). *Hegel Felsefesine Giriş*. Çeviren: Selahattin Hilav. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2010). *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları
- Kortantamer, T. (2007). *Temmuzda Kar Satmak*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kulaksızoğlu A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Lacan, J. (2013). *Psikanaliz Dört Temel Kavramı*. Çeviren: Nilüfer Erdem. İstanbul: Metis Yayınları.
- Levend, A. S. (1984). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. Çevirmen: Okhan Gündüz. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Masterson, J. F. (2008). *Kişilik Bozuklukları*. Çeviren: B. Taylan Bozkurt, T. Veli Soylu. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Mohr, M. (2015). *Küfür Etmenin Kısa Tarihi*. Çeviren: Zeynep Dörtok Abacı. İstanbul: Aylak Kitap.
- Moran, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ocak, F. (1991). *Ölümünün Üç Yüz Ellinci Yılında Nef’î*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ocak, F. T. (2002). XVII. Yüzyıl Şâiri Nef’î ve Kaside. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 63-82.
- Okay, M. O. (1998). “Hiciv”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim Bilgisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/hiciv#1> (15.02.2020).
- Öksüz, M. (2015). Cumhuriyet Devri Türk Şiirinde Hiciv (1923-1960). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Konya.

- Olgun, T. (1994). *Edebiyat Lügati*. Neşre Hazırlayan: Kemal Edip Kürkcüoğlu. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Onat, G. Dinç, H. Günaydın, S. Uğurlu, F. (2016). Çocukluk Döneminde Yaşanan İhmal veya İstismarın Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 9-15.
- Özşahin, S. (2019). Bir Freud Masalı: Çocuk Masumluluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6): 129-137.
- Pala, İ. (1999). *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sheridan, M. D. (2012). Nüh Felekte Bir Zelzele: Nef'î'nin Sihâm-ı Kazâ'sında Yergisel Söylem. *Çukurova Üniversitesi Prof. Dr. Mine Mengi Türkoloji Sempozyumu Bildirileri (20-22 Ekim 2011)*, Adana, s. 186-202
- Şenödeyici, Ö. (2007). Hicvin Ruhsal Yönü ve Bir Örnek: Tatarıye-i Fehîm. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, S.42, s. 191-205
- Şenödeyici, Ö. (2010). Nef'î ve Gürcü Mehmed Paşa Mücadelesinin Tarihî ve Edebî Boyutları. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 6, s. 319-332.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. Çeviren: Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sözlük, T. (1998). Ankara: TDK Yayınları.
- Süt Güngör, P. (2015). Alice Walker'in Renklerden Moru Ve Elif Şafak'ın Baba Ve Piç Romanlarının Psikanalitik Açısından İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi: Erzurum.
- Taşdelen, H. (2009). İslâm'ın İlk Dönemine Ait Bir Hiciv Örneği: Hassân b. Sâbit'in Hemziyye'si. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.18, S.1, s.299-318.
- Timuroğlu, M. K. (2005). İşyerinde Narsisizm ve İş Tatmini İlişkisi: Bir Uygulama. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Erzurum.
- Tunç, S. (2019). Akran Zorbalığında Küfür Kullanımının Okul Sosyal Hayatına Etkileri. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- Ünver, İ. (1991). *Övgü ve Yergi Şairi Nef'î, Ölümünün Üçyüzdüncü Yılında Nef'î*. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1983). *Osmanlı Tarihi III. Cilt I. Kısım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Vural, E. (2019). Klasik Türk Şiirinde Marjinal Bir Üslup Olarak Küfürlü Söyleşme. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Kocaeli.
- Yörükoğlu, A. (1984). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yücebaş, H. (1976). *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Milliyet Dağıtım.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İdris YALÇIN
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri : Sason
Telefon : 0 505 549 92 06
Faks :
e-mail : idrisyalcin1979@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Sason Lisesi	1996
Üniversite	: Atatürk Üniversitesi	2000
Yüksek Lisans	: Batman Üniversitesi	2020

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2000-2010	Batman Lisesi	T. D. ve Edeb. Öğrt.
2010-2015	Batman Lisesi	Müdür Yardımcısı
2015-2018	Gültepe Anadolu Lisesi	Müd. Yrd. / Müd. Başyardımcısı
2018-	Mevlana Anadolu Lisesi	Okul Müdürü

UZMANLIK ALANI: Osmanlıca, Eski Türk Edebiyatı

YABANCI DİLLER: İngilizce

YAYINLAR

- Bozkurt, K. & Yalçın, İ. (2020). Necâî Bey'in Kasidelerinde Hâmî Ve Caize Arayışı. *Asos Journal*. S. 101, s. 82-114.
- Yalçın, İ. & Bozkurt, K. (2020). Oidipal Bir Okuma: Nefî'de Babasızlık. *Euroasia Journal*, S.7, s. 32-43. (Yüksek Lisans Tezinden Yapılmıştır)
- Yalçın, İ. & Bozkurt, K. (2020). Nefî'nin Şiirlerinde Narsisizmin Yansımaları. *Atlas Journal*, S. 6, s.175-191. (Yüksek Lisans Tezinden Yapılmıştır)
- Atlas International Congress On Social Sciences 5. (2020) ISSN – 2616- 936X February 7-8, 2020 Diyarbakir, Turkey. (Yüksek Lisans Tezinden Yapılmıştır)